

UKRAJINŠTINA VÁŽNĚ I VESELE

Josef Anderš
Uljana Cholodová



Recenzenti: Mgr. Rostislav Němec, Ph.D.
Mgr. Jan Habernal, Ph.D.



This work is licensed under Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Zpracování a vydání publikace bylo umožněno díky účelové podpoře rozvojových plánů prostřednictvím Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky v rámci institucionálního plánu Univerzity Palackého v Olomouci, projekt FRUP_2014_2_026 *Inovace základních studijních předmětů v ukrajinském jazyce: na cestě k sjednocené Evropě.*

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

1. elektronické vydání na základě 4. upraveného a doplněného vydání v tištěné podobě

© text Josef Anderš a Uljana Cholodová, 2014
© Univerzita Palackého v Olomouci, 2022

ISBN 978-80-244-4365-2 (print)
ISBN 978-80-244-6095-6 (online: iPDF)

O b s a h

Вступ	6
Úvodem	7
1. lekce	Ukrajinština a Ukrajinci. Ukrajinština a čeština. Ukrajinská abeceda 8
2. lekce	Text: Моя родина. Fonetika: Základní samohlásky a jejich výslovnost. Gramatika: Slovní druhy. Básnička: В. Сосюра. Васильки 11
3. lekce	Text: Вітя живе у місті. Fonetika: Písmena я, ю, є, ї a jejich čtení. Gramatika: Infinitiv. Přítomný a budoucí čas. Básnička: В. Симоненко. Виростеш ти, сину... 20
4. lekce	Text: У гастрономі. Fonetika: Ukrajinské souhlásky. Gramatika: Minulý a předminulý čas. Básnička: М. Рильський. Яблука доспіли, яблука червоні 28
5. lekce	Text: У ресторані. Український борщ. Fonetika: Tvrdé a měkké souhlásky. Gramatika: Skloňování osobních zájmen a zájmena zvratného. Písnička: Розпрягайте, хлопці, коні 38
6. lekce	Text: В універмазі. Fonetika: Souhlásky [c] a [c´]. Gramatika: 1. deklinační typ podstatných jmen. Dokument: Автобіографія. Písnička: Підманула, підвела! 50
7. lekce	Text: У перукарні. Fonetika: Souhlásky [b], [p],[v], [f], [m], [h], [k], [ch], [ž], [dž], [č], [š], [g], [dz]. Gramatika: 2. deklinační typ podstatných jmen. Dokument: Заява. Písnička: Несе Галя воду 61
8. lekce	Text: На поштамті. Fonetika: Souhlásky [r], [l]. Gramatika: Конcovku -а, -я /у, -ю u maskulin v genitívu. Dokument: Характеристика. Písnička: Чом ти не прийшов? 73
9. lekce	Text: Дні тижня. Fonetika: Znělé souhlásky a jejich výslovnost. Souhláska [v]. Gramatika: 3. deklinační typ podstatných jmen. Dokument: Доручення. Noviny: Хроніка 84

- 10. lekce** **Text:** Місяці року. **Fonetika:** Změny ve skupinách hlásek následkem asimilace. **Gramatika:** 4. deklinační typ podstatných jmen. **Dokument:** Довідка. **Písnička:** Ой хмелю ж мій, хмелю 95
- 11. lekce** **Text:** Квартира. **Fonetika:** Střídání samohlásek. **Gramatika:** Mužská a ženská příjmení a jména po otci. **Dokument:** Розписка. **Básnička:** Л. Литвинчук. Знайди мене 104
- 12. lekce** **Text:** Розповідь студента. **Fonetika:** Ukrajinský přízvuk. **Gramatika:** Předložky. **Ortografie:** Apostrof. Psaní **йю, ъо**. **Dokument:** Запрошення. **Básnička:** П. Глазовий. Безробітний 116
- 13. lekce** **Text:** Зустріч з однокласником. **Fonetika:** Samohlásky **i, и** po souhláskách **г, к, х**. **Gramatika:** Rozkazovací způsob. **Ortografie:** Psaní měkkého znaku. **Dokument:** Установочний договір. **Básnička:** М. Луків. Не пиши, не жди і не зови мене ... 128
- 14. lekce** **Text:** Зовнішність людини. **Gramatika:** Přídavná jména. Stupňování přídavných jmen. **Ortografie:** Změna souhlásek při tvoření přídavných jmen. **Dokument:** Угода. **Básnička:** М. Шпак. Я до всього вас ревную 143
- 15. lekce** **Text:** Характер людини. **Gramatika:** Skloňování přídavných jmen. Příčestí. **Dokument:** Свідоцтво про народження. **Písnička:** А. Малишко. Пісня про рушник 154
- 16. lekce** **Text:** Поїздка в село. **Gramatika:** Příslovce. Stupňování příslovčí. Přechodníky. **Dokument:** Свідоцтво про народження. **Písnička:** Д. Павличко. Два кольори 168
- 17. lekce** **Text:** Привітання в аеропорту. **Gramatika:** Podmiňovací způsob. Zájmena. Vzory skloňování zájmen. **Básnička:** В. Симоненко. Ну, скажи — хіба не фантастично ... 181

18. lekce	Text: Погода влітку. Gramatika: Číslovky a jejich skloňování. Spojky Básnička: О. Олесь. Айстри	191
19. lekce	Text: Київ – столиця України. Gramatika: Částice. Citoslovce. Specifické gusy ukrajinské syntaxe. Básnička: Павло Чубинський. Ще не вмерла Україна Українські тексти для читання і вправ	201 211
Příloha 1	Přepis některých písmen české abecedy do ukrajinštiny	253
Příloha 2	Přepis některých písmen ukrajinské abecedy do češtiny	254
Příloha 3	Tabulky ukrajinského skloňování a stupňování	255
Příloha 4	Slovníček ukrajinských lingvistických termínů Список використаної та рекомендованої літератури	268 282

Вступ

Підручник **"Українська мова серйозно і весело"** призначено для студентів української філології чеських вищих навчальних закладів, також для студентів славістики і для тих, хто бажає вивчити українську мову самостійно. Необхідність такого підручника є особливо важливим зараз, коли Україна готується до членства у об'єднаній Європі, а зацікавлення українською мовою та культурою значно збільшилося.

Посібник складається з 19 лекцій, кожна з яких містить короткі вступні статті з різних тем, питання до тексту, переклад слів і фраз, фонетичний і граматичний матеріал із вправами, загальні правила написання документів офіційно-ділового стилю, вірші найвідоміших українських поетів, найпопулярніші пісні і елементи гумору – анекдоти. У додатку вміщено уривки творів української художньої та наукової літератури, таблиці зі зразками чесько-української та українсько-чеської транслітерації антропонімів та топонімів, таблиці відмінювання частин мови, невеликий перекладний словник лінгвістичних термінів.

За допомогу з матеріалами для підручника та за цінні зауваження складаємо щиро подяку доц. Наталії Маліневській (†2007), д-ру Мілені Махаловій, рецензентам д-ру Ростиславу Німцю та д-ру. Яну Габерналу.

Особлива подяка належить проф. Аллі Архангельській за можливість публікації цього оновленого видання в рамках університетського гранту.

Автори

Ú v o d e m

Učebnice „**Ukrajiniština vážně i vesele**“ je určena především studentům ukrajinistiky a rusistiky jako učební příručka, ale také těm, kteří se chtějí naučit ukrajinsky samostatně. Potřeba takové učebnice je zvláště aktuální v dnešní době, kdy zájem o ukrajinštinu jako státní jazyk nezávislé Ukrajiny a prostředek mezistátního jednání značně vzrostl.

Příručka má 19 lekcí. Lekce obsahují krátké úvodní texty věnované různým tématům, otázky k textu, slova a slovní spojení, fonetický a gramatický materiál se cvičeními, vzory běžných úředních dokumentů, básničky nebo písničky a anekdoty. V přílohách jsou uvedeny ukázky z ukrajinské krásné a vědecké literatury, prepisové tabulky, malý terminologický slovník a přehledné tabulky ukrajinského skloňování a stupňování.

Za posouzení učebnice a cenné připomínky srdečně děkujeme doc. Natali Malinevské, CSc. (†2007), PhDr. Mileně Machalové, současným recenzentům Mgr. Rostislavu Němci, Ph.D. a Mgr. Janu Habernalovi, Ph.D.

Zvláštní poděkování patří prof. Alle Arkhanhelské pro možnost publikace aktualizované verze v rámci univerzitního grantu.

Autoři

1. lekce

- Ukrajínština a Ukrajinci
- Ukrajínština a čeština
- Ukrajinská abeceda

Ukrajínština a Ukrajinci

O ukrajínštině se říká, že je ze všech slovanských jazyků nejkrásnější. Polský slavista J.S. Bandtkie vzdal chválu ukrajinským dumkám, dumám a žalozpěvům. Je známo, jak zaníceně se vyjádřil o ukrajinských lidových písních N.V. Gogol.

Ukrajínština je jazyk Ukrajinců, kteří žijí nejen na Ukrajině, ale i v jiných částech světa (asi 60 mil.). Na Ukrajině je asi 39 milionů Ukrajinců. Mimo Ukrajinu žijí Ukrajinci v Ruské federaci (3,7 mil.), v Kazachstánu (0,7 mil.), v Moldávii (0,5), v Bělorusku (0,2) a v jiných zemích Společenství nezávislých států.

Za hranicemi SNS žijí Ukrajinci v Polsku, v Rumunsku, v Jugoslávii a také ve Spojených státech amerických (asi 1 mil.), v Kanadě (asi 0,7 mil.), v Argentině, v Brazílii a v Austrálii.

V České republice se podle údajů z posledního sčítání obyvatelstva (2011) k ukrajinské národnosti přihlásilo 117 810 lidí.

Ukrajínština a čeština

Ukrajínština (spolu s ruštinou a běloruštinou) patří k východní skupině slovanských jazyků, čeština k západní. Každý z těchto jazyků se vyznačuje specifickými jevy v hláskosloví, morfologii, skladbě a také v slovní zásobě a frazeologii.

Nicméně ukrajínština a čeština mají hodně společných rysů. Je to hrtanová frikativa [h] – *грім-гром*, neměkčící [e] – *день-ден*, vokativní tvar – *мамо-мамо*, imperativní tvar 1. os. pl. – *будьмо-будте*, koncovka *-ovi* v dativu podstatných jmen mužského rodu životných – *синови-сипові*, alternace finály základu před koncovkou *-i, -e* v dativu a lokálu substantiv ženského rodu : *k/c: рука/руці-ruka/ruce, h/z: нога/нози-noha/noze, ch/s/š: муха/муси-moucha/mouše* aj.

UKRAJINSKÁ ABECEDA – УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Ukrajinská abeceda (podobně jako ruská, běloruská, srbská, bulharská a makedonská) se zakládá na tak zvané občanské cyrilici a má celkem 33 písmen.

Tiskací písmena	Název písmena	Jak se písmeno čte	Příklady
Aa	a	[a]	záraz, banán, Kanada, pančóxa, máma
Бб	be	[b]	батько, баба, небо, треба, баобаб
Вв	ve	[v]; [u]	váza, vín, voná, vonó; závtra, vóvk, дав
Гг	he	[h]	горá, вогонь, рíг, бíгати, ягода
Ґґ	ge	[g]	gáva, gáнок, ґрунт, гніт, гóгель-мóгель
Дд	de	[d]	дати, дím, будíнок, рíд, Одéса, мед
Ее	e	[e]	Естóнія, екзáмен, кéлих, Петрó, телевізор
Єє	je	[je]; ['e]	Єврóпа, п'є; сíне, рáнне, Менделéєв
Жж	že	[ž]	жарт, жужелиця, нíж, пíжон, жíнка
Зз	ze	[z]	зарáза, закóн, наkáз, презíдент, віз
Ии	y	[y]	дитíна, Кíїв, киянин, зимá, рíмський
Іі	i	[i]	Іспáнія, лíто, північний, í так дáлі
Її	ji	[ji]	їхати, їжáк, їсти, неїстíвний, її, гаї
Йй	jot	[j]	йотáція, йті, бíлий, мільйон, райóн
Кк	ka	[k]	какáо, лак, козák, мозáйка, каву́н
Лл	el	[l]	лíхо, лíтера, листопад, мíлий, ліс
Мм	em	[m]	мáти, дим, дím, Рим, тéма, мáмин
Нн	en	[n]	назáд, пíна, вíйна, Дніпрó, університét

Tiskací písmena	Název písmena	Jak se písmeno čte	Příklady
Оо	o	[o]	озон, океан, подати, солóма, корóва
Пп	pe	[p]	пан, пáні, Павлó, Петрó, Пиліп, серп
Рр	er	[r]	ромáнтика, мáрно, мир, порівняти
Сс	es	[s]	сон, сóска, косіти, Васіль, Спáрта
Тт	te	[t]	тумán, тїкати, Ватикán, тепér, тут
Уу	u	[u]	Україна, наука, зозуля, душа, кúрка
Фф	ef	[f]	футбóл, фóто, стрóфа, фáрба, ліфт
Хх	cha	[ch]	хор, хóроше, рух, дух, хáта, стрїха
Цц	ce	[c]	цигán, цérква, нїмецький, Оломóуць
Чч	če	[č]	час, чоловїк, Чехїя, дївчина, чїтко
Шш	ša	[š]	шáбаш, шáпка-ушáнка, Кóшице, Дáша
Щщ	šča	[šč]	що, щоб, борщ, щїро, прощáти, щїтка
Ьь	mjakyj znak		сталь, їдáльня, смїлівїсть, сїльський
Юю	ju	[ju]; ['u]	юрїст, стою, п'ю; валúта, сюдї, тїотя
Яя	ja	[ja]; ['a]	яма, п'ять, мїльярд; бáня, бúря, Кóля

Ukrajiniština v písmě užívá také rozdělovacího znaku ' (apostrofu), který ztvrzuje předcházející souhlásku.

Ukrajinská abeceda se liší od ruské tím, že nemá písmena ѐ, ы, э, њ. V ruštině nejsou zase písmena ґ, є, і, ї, rozdělovací znak '.

Cvičení :

1. Která ukrajinská písmena mají jiný název než česká?
2. Napište si ukrajinskou abecedu a naučte se ji nazpaměť.

2. lekce

- **Text** : Моя родина
- **Fonetika** : Základní samohlásky a jejich výslovnost
- **Gramatika** : Slovní druhy
- **Básnička** : В. Сосюра. Васильки

Моя родина

Дорогий Ярославе!

Ти просів мені розказати про свою родину. У нас велика сім'я. Вона складається з представників трьох поколінь. Найстарший у нашій сім'ї дідусь. Його звали Микола Олександрович. Йому 62 роки. Усе життя він працював на машинобудівельному заводі токарем. Зараз він на заслуженому відпочинку, на пенсії. Бабуся Марія Степанівна викладала українську мову у середній школі. Вона на чотири роки молодша за дідуся і також уже на пенсії. Мій батько Анатолій Миколайович – лікар. Він завідує кафедрою стоматології у медичному інституті. Мою маму звать Оксана Василівна. Її професія зв'язана з дослідженням народних пісень. За посадою вона завідувач відділу фольклористики в одному з академічних інститутів. Моя сестра Софія – студентка університету. Софія вчиться на другому курсі філологічного факультету і хоче стати, як бабуся, вчителькою. Вона вивчає іноземну мову, розмовляє по-англійському, по-чеськи. Вона весела, життєрадісна дівчина. У неї цікаве майбутнє. Має багато друзів. Усі вони захоплюються бадмінтоном і часто беруть мене на тренування. Братик Петрик наймолодший серед нас. Йому ще немає й п'яти років, а він уже сам ходить до дитсадка.

Ми живемо дружно, допомагаємо один одному, разом відпочиваємо і їздимо на природу. Мені особливо подобаються поїздки в село, де живуть мамині батьки. Там же живе і мама сестра. З двоюрідним братом Валерієм ми купаємося в річці, загоряємо і ловимо рибу. Я розповів Валерієві про тебе, і він запрошує тебе приїхати до нього в село.

Напиши про свою родину. Чи є в тебе брати і сестри? Хто твої батьки? Де вони працюють?

До побачення. Сергій Федоренко

► *Slova a slovní spojení:*

- родіна, сім'я — rodina
розказувати, розказати — vyprávět, vypravovat
складатися — skládat se
представник — zástupce
покоління *s.* — generace
дідусь — dědeček
його звати/звуть **Петрo/Петрoм** — jmenuje se Petr, říkají mu Petr
він зветься **Петрo/Петрoм** — jmenuje se Petr
йому шістдесят два роки — je 62 let starý, je mu 62 let
життя *s.* — život
машінобудівельний — strojírenský
тoкар — soustružník
зараз — hned, nyní, teď
викладати **українську мoву** — vyučovat ukrajinskému jazyku
молoдший — mladší
на пенсії — v důchodu
батько, тато — otec, tatínek, táta
лікар — lékař
завідувати (*чим*) — řídit (*co*)
медічний інститут — vysoká škola lékařská
мати, мама, матір — matka, maminka, mama
дослідження *s.* — výzkum
зв'язаний — je spojen
посада — funkce
завідувач (*чeho*), завідуючий (*чим*) — vedoucí (*čeho*)
інститут — ústav
учітися — studovat
курс — ročník
учителька — učitelka
вивчати, вивчити (*co*) — učít se (*čemu*)
цікавий — zajímavý
майбутнє — budoucnost

друг, товариш — přítel, kamarád
захоплюватися, захопитися (*čím*) — mít zálibu (*v čem*)
тренування *s.* — trénink *m.*, trénování
серед нас — mezi námi
нема́/немає (*jako přís. v neos. vazbách*) — nebýt, není
дитсадок *m.* — mateřská školka
дру́жно — družně, svorně
допомага́ти, допомогти́ — pomáhat, pomoci
ра́зом — spolu
їздити на природу — jezdit do přírody
подоба́тися, сподоба́тися — líbit se, zalíbit se
ба́тькі — rodiče
двою́ридний брат — bratranec
загоря́ти, засмага́ти — opalovat se
лові́ти ри́бу — chytat ryby
запро́шувати, запросі́ти — zvat, pozvat
відві́дувати, відві́дати — navštěvovat, navštívit

Přečtěte text **Моя родина** nahlas a přeložte ho.

Převyprávějte text.

Odpovězte na otázky :

1. З кого складається родина Сергія?
2. Як звать дідуся?
3. Де працюють батьки Сергія?
4. Скільки років Петрику?
5. Як живе сім'я Сергія?
6. Чому Сергію подобається їздити в село?
7. А яка родина у вас?

► *Všimněte si rozdílů v následujících ukrajinských a českých slovních spojeních:*

говоріти/розмовляти українською мовою/по-українському/ по-українськи — mluvit ukrajinsky

говоріти про школу — mluvit o škole

вчіти/вивчати чеську мову — učit se ukrajinsky/ukrajinskému jazyku/ukrajinštině

учіти слова — učit se slovíčkům, učit se slovíčka

учіти математику — učit se matematice

вивчити українську мову — naučit se ukrajinsky

учітися в університеті — studovat na univerzitě

записатися/вступити на курси англійської мови — zapsat se do kurzu angličtiny

вітати гостей — vítat hosty; zdravit se s hosty

► *Zapamatujte si názvy dnů:*

понеділок — pondělí

вівторок — úterý

середá — středa

четвѐр — čtvrtek

п'ятниця — pátek

субо́та — sobota

неділя — neděle

тіждень — týden

► *Naučte se pozdravům, kterých se užívá:*

při setkání (**при зустрічі**) :

Добрий день! — Dobrý den!

Добридень! — Dobrý den!

Доброго здоров'я! — Bud'/Bud'te zdrav!

Добрий ранок! Доброго ранку! — Dobré jitro!

Добрий вечір! — Dobrý večer!

Здоров! — Nazdar! Ahoj! Bud' zdrav!
Здоров був/будь! — Bud' zdrav!
Здоровенькі були! — Bud'te zdravi!
Здрастуй! Здрастуйте! — Bud' zdrav! Bud'te zdravi!
Привіт! — Nazdar! Ahoj! Bud' zdrav!
při loučení (**при прощанні**) :
До побачення! — Na shledanou!
На добраніч! Добраніч! — Dobrou noc!
Бувай здоров! — Sbohem! Bud' zdrav!
Бувайте здорові! — Sbohem! Bud'te zdravi!
Ну, бувай/бувайте! — Tak zatím na shledanou!
Всього доброго/найкращого! — Všechno nejlepší!
До вівторка! — V úterý na shledanou!
Поки що, до побачення! — Zatím na shledanou!
Прощайте! Прощайте! — Sbohem!
při vítání (**при вітанні**) :
Ласкаво просимо! — Víáme vás! Bud'te vítán/vítána!
Вітайте! — Bud'te vítání!
Заходьте, будь ласка! — Prosím, pojd'te dál!
Сідайте, будь ласка! — Prosím, posad'te se!

Fonetika

Ukrajinština má 6 základních samohlásek : [a], [o], [u], [e], [y], [i], na rozdíl od češtiny, která má 5.

Tabulka 2. **Ukrajinšské samohlásky**

Podle výšky jazyka v dutině ústní Підняття	Jazyk je v dutině ústní ve směru vodorovném Ряд		
	přední передній	střední середній	zadní задній
vysoké високе	i		u labializované
vysoké středové високо-середнє	y		
středové середнє		e	o labializované
nízké низьке			a

Tabulka 3. **České samohlásky**

Podle výšky jazyka v dutině ústní Підняття	Jazyk je v dutině ústní ve směru vodorovném Ряд		
	přední передній	střední середній	zadní задній
vysoké високе	i		u
středové середнє		e	o
nízké низьке		a	

Srovnání tabulek ukazuje, že ukrajinština má na rozdíl od češtiny vysokou středovou samohlásku [y]. Vyskytuje se jen po tvrdých souhláskách, a proto se vyslovuje tvrdě : *родина* [rodyna], *книга* [knyha], *робити* [robyty].

Po tvrdých souhláskách se tvrdě vyslovuje také samohláska [e] : *день* [den´], *середній* [sered´n´ij], *небо* [nebo].

Samohláska [i] vždy měkčí souhlásky.

Ukrajinské samohlásky jsou hláskami plného tvoření a vyslovují se plnozvučně jak v přízvučné, tak i v nepřízvučné pozici. Ukrajinjština na rozdíl od ruštiny totiž nezná ani akání, ani ikání, srov. : rus. *голова* [galava] – ukr. *голова* [holova], rus. *село* [s´ilo] – ukr. *село*[selo].

Pozor : samohlásky [e], [y] se v nepřízvučné pozici často navzájem blíží : *несе* [ne´s'e], *гектар* [he´ktar], *тепер* [te´per], *живе* [žy´ve], *дитина* [dy´tyna]. Tato tendence se skoro netýká výslovnosti nepřízvučného [y] na konci slova : *судиму* [sy´d´ity]. Kromě toho, nepřízvučné [o] se v pozici před slabikou s přízvučným [u] může blížit k [u] : *козуля* [ko^uzul´a], *кожух* [ko^užuch], *тому* [to^umu], *голубка* [ho^ulubka], *зозуля* [zo^uzul´a].

Cvičení

1. Najděte v textu **Моя родина** slova, v nichž se v nepřízvučné pozici vyslovuje [e] blížící se k [y], vypište je a přečtěte.
2. Najděte v textu **Моя родина** slova, v nichž se v nepřízvučné pozici vyslovuje [y] blížící se k [e], vypište je a přečtěte.
3. Přečtěte nahlas následující přísloví, vyslovujte správně samohlásky :

Лякана ворона і куца боїться (Koho kaše spálila, i na podmásli fouká). — На безлюді й Хома чоловік (V nouzi je i Franta dobrý).— І вовки ситі, і кози цілі (Vlk se našel a koza zůstala celá).

Gramatika

Ukrajinjština má 10 slovních druhů (частин мови) :

plnovýznamová slova (повнозначні слова)

- **podstatná jména** (іменники) — *Микола, Оксана, липа, озеро, метро*
- **přídavná jména** (прикметники) — *рідний, старша, зелене, веселій*
- **zájmena** (займенники) — *я, ти, він, вона, воно, ми, ви, вони, ніхто*

- **číslovky** (числівники) — *один, два, десять, перший, другий*
- **slovesa** (дієслова) — *писати, читати, робити, робив, робила*
- **příslovce** (прислівники) — *весело, швидко, рідко, добре, погано*

pomocná slova (допоміжні слова)

- **předložky** (приймєнники) — *у, в, на, через, біля, під, з-під, над*
- **spojky** (сполучники) — *і(ї), та, але, а, або, тому що, ні, ані*
- **částice** (частки) — *хай, бо, бодай, же, ж, би, б, не, ні, так, ось*

zvláštní slova (спеціальні слова)

- **cítoslovce** (вігукі) — *а!, ах!, тьху!, ей!, ну!, годі, спасибі!, на!*

Cvičení

1. Vypište z textu **Моя родина** všechna pomocná slova, přeložte je.
2. Přeložte následující slova a řekněte, ke kterým slovním druhům patří :
мова, клопіт, фокус, голка, гілка, худоба, спіямати, хитрий, сорока, морока, квочка, коло, повість, добрий, поганий, горщик, ні, колода, пень, не, цілий, а, сорочка, стояти, хто, той, герой, гудок, поволі, кора, темно, колун, зозуля, сопілка, почути, боліти, заповіт
3. Přeložte písemně tyto říkanky-hádkanky.

Хитру сороку
спіямати морока,
а на сорок сорок –
сорок морок.

Мишка раз прийшла до кішки,
уклонилаь кішці в ніжки.
Кішці – смішки,
Мишці – нітрішки.

► *Napište si tuto básničku, přeložte ji a naučte se ji nazpaměť:*

Володимир Сосюра

Василькі

Василькі у полі, василькі у полі,
і у тебе, міла, василькі з-під вій,
і гаї синіють ген на видноколі,
і синіє щастя у душі моїй.

Одсіють роки, мов хмаркі над нами,
і ось так же в полі будуть двоє йти,
алé нас не буде. Може, ми квітками,
може, васильками станем – я і ти.

Так же буде поле, як тепер, синіти,
і хмаркі летіти в невідомий час,
і другий, далéкий, спóвнений привіту,
з рідними очіма порівняє нас.

Slovníček:

васильок *m.* — chrpa, **вія** — řasa, **синіти** — modrat se, **ген** — tam, **виднокóло** *s.* — obzor, **одсіяти** — odzřít, **хмара** — mrak, **і ось так же** — a stejně, **може** — možná, **в невідомий час** — do neznáma, **спóвнений привіту** — plný lásky

3. lekce

- **Text** : Вітя живе у місті
- **Fonetika** : Písmena **я, ю, є, ї** a jejich čtení
- **Gramatika** : Infinitiv. Přítomný a budoucí čas
- **Básnička**: В. Симоненко. Виростеш ти, сину

Вітя живе у місті.

Вітя народився і живе в місті. Тут є багатоповерхові будинки, магазини і музеї, стадіони і театри, храми і церкви. Вітя живе у дев'ятиповерховому будинку, який знаходиться на розі двох вулиць – Літньої та Каштанової.

На першому поверсі Вітиного будинку розміщені продуктовий і промтоварний магазини, кав'ярня та фотографія, на другому – ательє мод, перукарня й різні побутові майстерні, у яких можна наточити ніж, полагодити парасольку чи відремонтувати пральну машину. У дворі є спортивний майданчик, на якому діти грають у футбол. Навколо майданчика ростуть тополі та клени. Трохи далі від будинку – середня школа, кінотеатр і дитсадок. З балкона Вітиної квартири (вона на восьмому поверсі) відкривається мальовничий вид на місто. Звідси добре видно театр опери та балету, православний храм, університет, де Вітя вчився на філологічному факультеті.

По Літній вулиці їздять трамваї і тролейбуси, а на Каштановій є станція метро.

Батькі Віті люблять їздити тролейбусом, а Вітя надає перевагу метро: воно не так переповнене, як тролейбуси і трамваї, а головне, в ньому поїзди їздять швидко і без запізнення.

У місті є залізничний вокзал, кілька автовокзалів і два аеропорти, з яких літають літаки у всі кінці світу.

► Slova a slovní spojení:

народжуватися, народитися — rodit se, narodit se

великий — velký

місто — město

тут — zde, tady
багатоповерховий будинок — mnohopatrový dům
магазин — obchod
музей *m.* — muzeum
театр *m.* — divadlo
знаходитися — být, nalézat se, nacházet se
перший поверх *m.* — přízemí
розміщувати, розмістити — rozmíst'ovat, rozmístit
продуктовий магазин — potravinářský obchod
промтоварний магазин — obchod s průmyslovými výrobky
кав'ярня — kavárna
фотографія — (*zde*) fotografický ateliér
другий поверх *m.* — první patro
ательє *s. мод* — módní salon
перукарня *ж.* — holičství
різні майстерні — různé dílny
точити, наточити ніж — brousit, nabrousit nůž
лагодити, полагодити парасольку — opravovat, opravit deštník
чи — nebo
ремонтувати, відремонтувати — opravovat, opravit
пральна машина — pračka
двір — dvůr
майданчик *m.* — hřiště
грати у футбол — hrát fotbal
навколо — kolem
тополя *ж.* — topol
клен — javor
кінотеатр *m.* — kino, biograf
дитсадок *m.* — mateřská škola
квартира *ж.* — byt
відкриватися, відкритися — odkrývat se, odkrýt se
мальовничий вид — malebný pohled
звідси — odsud
театр опери та балету — divadlo opery a baletu

філологічний факультет *m.* — filologická fakulta
трамва́й *m.* — tramvaj
ста́нція метро́ *neskl.* — stanice metra
надава́ти, надати перева́гу — dávat, dát přednost
перепóвнений — přeplněný
а головне́ — a hlavně
шві́дко — rychle
запі́знення — zpoždění
залі́зничний вокза́л *m.* — vlakové nádraží
кі́лька — několik
автовокза́л *m.* — autobusové nádraží
аеропóрт *m.* — letiště
літа́к *m.* — letadlo
у всі́ кінці́ сві́ту — do všech končin světa

Пřečtěte text **Вітя живе у місті** nahlas a přeložte ho.

Пřečtené vyprávějte.

Odpovězte na otázky :

1. У якому будинку живе Вітя?
2. Де розмістилися продуктовий і промтоварний магазини та різні майстерні?
3. Що можна зробити в майстернях?
4. У яку гру грають діти на спортивному майданчику?
5. Що видно з балкона Вітиної квартири?
6. Чому Вітя любить їздити метро?

► **Zapamatujte si názvy měsíců:**

сі́чень — leden

лю́тий — únor

бе́резень — březen

кві́тень — duben

тра́вень — květen

че́рвень — červen

лі́пень — červenec

се́рпень — srpen

ве́ресень — září

жо́втень — říjen

листопа́д — listopad

гру́день — prosinec

Fonetika

Ukrajinské samohlásky se v písmě označují deseti písmeny :

a, o, y, e, н, і, я, ю, є, ї. Písmeny **a, o, y, e, н, і** označujeme po jedné hlásce. Písmen **я, ю, є** se užívá pro označení jedné nebo dvou hlásek. Po souhláskách se tato písmena čtou jako jedna samohláska [**a**], [**u**], [**e**], přičemž předcházející souhláska se vyslovuje změkčeně : *воля* [vol'a], *люди* [l'udy], *пороженє* [porožn'e]. Na začátku slova, po samohlásce, apostrofu a měkkém znaku se písmena **я, ю, є** čtou s jotací, tj. před [**a**], [**u**], [**e**] se vyslovuje ještě hláska [**j**] : *Ян* [Jan], *читаю* [čytaju], *п'еса* [pjesa], *білярд* [bil'jard].

Písmeno **ї** se vždy čte s jotací : *українець* [ukrajinec'], *їжа* [jiža], *мої* [moji].

Cvičení

1. Vypište z textu **Вітя живе у місті** slova s písmeny **я, ю, є, ї** a přečtěte je správně.
2. Napište následující slova :

яблуня, лякати, м'ясо, любити, воювати, п'ю, синє, мільярд, Ньютон, Нью-Йорк, адьє.

Ve kterých z těchto slov neodpovídá počet písmen počtu hlásek?

3. Vypište z Ukrajinsko-českého slovníku po 5 slovech s písmeny **я, ю, є, ї**.
4. Všimněte si, jak se píše a čtou následující česká slova a jejich ukrajinské ekvivalenty :

Eva — Єва

Евџен — Євџен

Европа — Європа

єparchiální — єpaxiální

Eurasie — Євразія

Египт — Єгипет

Eufрат — Євфрат

єvangelium — євангеліє.

Gramatika

Ukrajinský **infinitiv** je vždy zakončen na **-ти** : *читати, будувати, принести*. Zakončení **-ть** se užívá jen v básnickém a hovorovém stylu : *відпочивать, вірить, жить*.

Пřítomný čas se tvoří jen u sloves nedokonavých. Časování sloves, kromě slovesa *їсти*, se v přítomném čase podle odlišností v koncovkách dělí na dva typy :

1. тип часовані

jednotné číslo	množné číslo
1. пиш-у, чита-ю	пиш-емо, чита-ємо
2. пиш-еш, чита-єш	пиш-ете, чита-єте
3. пи-ше, чита-є	пиш-уть, чита-ють

2. тип часовані

jednotné číslo	množné číslo
1. крич-у, весел-ю	крич-имо, весел-имо
2. крич-иш, весел-иш	крич-ите, весел-ите
3. крич-ить, весел-ить	крич-ать, весел-ять

V poezii se vyskytují stažené tvary 3. os. jedn. čísla typu : *чита, базіка, зна* (místo *читає, базікає, знає*) a také zkrácená přípona 1. os. množ. čísla **-м** : *пишем, вітаєм, будуєм* (místo *пишемо, вітаємо, будуємо*).

Skloňování slovesa **їсти**

jednotné číslo	množné číslo
1. os. їм	їмо
2. os. їси	їсте
3. os. їть	їдять

Sloveso **бути** má v přítomném čase pro všechny osoby jedn. a množ. čísla jeden tvar **є**, který se často nevyjadřuje : *Петро є студентом першого курсу. — Тут є діти. — Він молодий. — Вона учениця.*

Budoucí čas se u sloves dokonavých vyjadřuje tvary přítomného času : *напишу, прочитаю, дам, розповім*; u sloves nedokonavých analytickými tvary složenými z infinitivů a tvarů pomocného slovesa *бути* : *буду писати, будеи писати* nebo připojením přípon **-му, -меш, -ме, -мемо, -мете, -муть** k infinitivu : *писатиму, писатимеш, писатиме* atd.

U slovesných tvarů se osobní zájmena v pozici podmětu vyjadřují častěji než v češtině, srov. : Терезо! Кого ти виглядаєш? (О. Гончар) — Terezo! Kohopak tam vyhlížíš?

Cvičení

1. Vyhledejte v následujících frazeologizmech infinitivní tvary. Přeložte je s použitím slovníku.

обицяти золоті гори, намотати на вус, ломитися у відчинені двері, канути у вічність, берегти як зіницю ока, гроші на вітер пускати, вивернути душу, працювати аби день до вечора

2. Uved'te osobní tvary k těmto slovesům :

Vzor : *мовчати* — *мовчу, мовчиш, мовчить, мовчимо, мовчите, мовчать*

плакати, купувати, бажати, знати, бігти, стояти, дати, відповідати, розповісти

3. Utvořte od sloves v závorkách správné tvary přítomného času.

Хлопчик (*пасти*) корову.— Василь (*любити*) своє місто. — Ми (*обганяти*) групу школярів. — Велосипедисти (*вирушати*) з села. — Ігор і Наталка уважно (*слухати*) музику. — Ти (*малювати*) гарно. — Ви (*співати*).

4. Určete slovesný čas těchto tvarů :

розумію, зрозумію, подякуєш, дякуєш, готує, підготуємо, говорить, скажуть, гинемо, загинемо, загинете, згадає, згадуватиме, буде згадувати, чекаємо, чекатимемо, чекатимуть, будуть чекати

► ***Přečtěte nahlas následující historku, přeložte ji a všimněte si tvarů přítomného času. Vyprávějte tuto historku:***

Іде собі якось рибалка берегом річки. Сердитий, бо нічого не впіймав. Раптом бачить – сидить на березі чоловік, у руках тримає дзеркало і направляє його на воду.

— Що ти робиш? — цікавиться рибалка.

— Рибу ловлю.

— Як?

— Це секрет... А втім, можу тобі його відкрити, якщо поставиш могорич.

Пішли вони в чайну, випили, закусили. От рибалка нетерпляче просить :

— Ну, то розкажуй же.

— А що тут розказувати, секрет тут дуже простий: я наводжу дзеркало на воду, риба бачить себе і думає, що така ж сама рибина перекривляє її. Риба починає сердитись і кидатися на дзеркало. А я в цей час підставляю капелюха, і вона падає прямо на нього.

— Так просто? Та не може бути, не вірю... І багато ти так сьогодні спіймав?

— Оце ти вже третій...

Slovníček :

якось — jednou, **сердитий** — zlý, **упіймати** — chytit, **раптом бачить** — najednou vidí, **тримати** — držet, **направляти** — zaměřovat, **цікавитися** — zajímat se, **ловити** — chytat, **секрет** — tajemství, **а втім** — ostatně, **поставити могорич** — pozvat na panáka, **чайна** — čajovna, **закусувати** — pojíst, **розказувати** — vyprávět, **перекривляти** — pošklebovat se, **сердитися** — zlobit se, **кидатися** — vrhat se, **капелюх** — klobouk

► *Přečtěte nahlas následující básničku, přeložte ji, vyhledejte v ní infinitivy a tvary budoucího času:*

Василь Симоненко

Ві́ростеш ти, сї́ну...

Ві́ростеш ти, сї́ну, ві́рушиш в до́рогу,
Ві́ростуть з то́бою прїспанї триві́ги.
Мо́жеш виби́рати дру́зів і дру́жїну,
Вї́брати не мо́жна тї́льки Батькї́вщїну.

Мо́жна ви́брати дру́га і по дї́ху бра́та,
Та не мо́жна рї́дну ма́тір виби́рати.
За то́бою за́вше бї́дуть мандру́вати
О́чі ма́терїнські і бі́лява ха́та.

І якщó впаде́ш ти на чу́жому по́лі,
Прї́йдуть з Украї́ни ве́рби і топо́лі,
Ста́нуть над то́бою, лі́стям затрї́почуть,
Ту́гою проща́ння дї́шу залоско́чуть.

Slovníček:

ві́рушити в до́рогу — vydat se na cestu, **триві́ги** — starosti, **тї́льки** — jen, **Батькї́вщїна** — vlast, **за́вше** — vždy, **ма́тір** — matka, **мандру́вати** — cestovat, **чу́жїй** — cizí, **затрї́потїти** — zachvět se, **ту́га** — smutek, **проща́ння** — rozloučení, **залоско́тати** — zalechtat, **zašimrat**

4. lekce

- **Text** : У гастрономі
- **Fonetika** : Ukrajinské souhlásky
- **Gramatika** : Minulý a předminulý čas
- **Básnička** : М. Рильський. Яблука доспіли, яблука червоні

У гастрономі

Щоп'ятниці пані Марія і пан Василь Дорошенки ідуть до гастроному й закуповують продукти на вихідні дні та на наступний тиждень.

Спершу вони беруть візок і йдуть до молочного відділу, де купують сметану, молоко, вершки, сирі, масло, яйця, кефір, морозиво. Потім Марія і Василь прямують до відділу з овочами та фруктами. Вони купують бурякі, капусту, цибулю, моркву, перець, огірки, помідори, апельсини, банани, яблука, виноград. Далі потрібно було купити борошно, крупи, локшину, каву, олію, сіль, цукор, чай.

У м'ясному відділі сім'я Дорошенків вибирає курку на бульйон та шматок свинини на відбивні. Тут також великий вибір яловичини, птиці, копчених виробів – шинки, ковбас, сала.

Пані Марія дуже любить готувати різноманітні страви зі свіжої риби та морепродуктів, які продаються у рибному відділі. Там же можна купити оселедці і в'ялену рибу.

У відділі алкогольних та безалкогольних напоїв пані Марія та пан Василь купують пляшку червоного вина, шампанське, вишневий лікер, кілька пляшок мінеральної води та газованих солодких напоїв.

У самому кінці залу знаходиться кондитерський відділ, де продають цукерки, шоколад, тістечка, торті. Але цей відділ вони рідко відвідують, оскільки солодощі в їхній сім'ї не популярні, а торт Марія пече сама.

Накупивши всього необхідного і розрахувавшись за покупки, подружжя повертається додому.

► *Slova a slovní spojení:*

щоп'ятниці — každý pátek
закупóвувати, закупіти — nakupovat, nakoupit
продúкти *m.* — potraviny
вихідний день — volný den
настúпний тiждень — **další týden**
спершу — nejdříve
візок для покúпок — nákupní vozík
молóчний відділ — oddělení mléčných výrobků
сметана — zakysaná smetana
молоко — mléko
вершкі — smetana
сир, сирі — sýr, sýry
масло — maslo
яйце, ячко, яйця — vejce, vajíčko, vejce
кефір — kefir
морóзиво — zmrzlina
прямувати — mířit
óвочі — zelenina
фрúкти — ovoce
купувати — kupovat
буряк, бурякі *m.* — červená řepa
капúста — zelí
цибуля — cibule
мóрква — mrkev
перець — paprika
огіркí — okurky
помідори *m.*, помідор — rajčata, rajče
апелсьіни *m.*, апельсін — pomeranče, pomeranč
банани *m.*, банан — banány, banán
яблука *m.*, яблуко — jablka, jablko
виноград — hrozny
бóрошно *s.* — mouka

крупы — obiloviny
локшина — nudle
кава — káva
олія — olej
сіль, без солі — sůl, bez soli
цукор — cukr
чай — čaj
м'ясний відділ *m.* — řeznictví
курка — slepice
бульйон — vývar
шматок — kousek
свиніна *ř.* — veřřové maso
відбивні ř., відбивні – řízky, řizek
яловичина *ř.* — hovězí maso
пéчиво — pečivo, cukroví
розрахуватися, розрахуватися — platit, zaplatit
птиця — drůbeři
копчені вироби — úzené výrobky
шінка — řunka
ковбаса *ř.* — salám
сáло — řpek
готувати різноманітні страви — vařit různá jídla
свіжа риба *j.* — řerstvé ryby
морепродукти — mořské plody
продавати, продати — prodávat, prodat
рибний відділ *m.* — oddělení ryb
оселéдець — slaneček
в'ялена риба — na vzduchu sušené ryby
алкогольні, безалкогольні напої – alkoholické, nealkoholické nápoje
пляшка червоного вина – láhev řerveného vína
газовані солóдки напої — perlivé nsladké nápoje
цукérка *ř.* — bonbon
шоколад *m.* — řokoláda
тістечко *s.* — zákusek

торт — dort
відвідувати, відвідати — navštěvovat, navštívit
солодощі — sladkosti
пекті, спекті — péci, upéci
необхідний — nutný
подружжя *s.j.* — manželé
розрахуватись за покупки — zaplatit za nákup
повертатися, повернутися додому — vracet se, navracet se domů

Прочтете текст **У гастрономі** nahlas a přeložte ho.

Vyprávějte přečtené.

Odpovězte na otázky :

1. Куди йдуть щоп'ятниці Марія і Василь і з якою метою?
2. Які відділи є в гастрономі?
3. Що купують Марія та Василь у молочному відділі?
4. Які продукти можна купити у відділі овочів та фруктів та у бакалійному відділі?
5. Що продається у м'ясному й рибному відділах?
6. Чому Марія й Василь рідко відвідують кондитерський відділ?
7. Коли подружжя повертається з гастроному додому?

► **Naučte se výrazům, kterých se užívá:**

při poděkování (**при подякуванні**) :

Дякую/Дякую вам. — Děkuji/Díky.

Дякую красенько. — Děkuji pěkně.

Щіро дякую. — Uprímné/srdečné díky.

Спасібі. — Děkuji/Díky.

Велике спасібі. — Mnohokrát vám děkuji.

Дуже вам вдячний. — Jsem vám velmi vděčný/vděčen.

Будь ласка, nemá за що. — Prosím, není zač.

při omluvě (**при вибаченні**) :

Вибач/Вибачте/Вибачайте! — Odpust'/Odpust'te/Promiň/Promiňte!

Пробач/Пробачайте! — Promiň/Promiňte/Odpusť/Odpusťte!

Даруйте мені! — Promiňte/Odpusťte!

Вибачайте/Пробачайте/Даруйте на сліві. — S prominutím.

Прощу вибачити/пробачити. — Prosím za prominutí.

Перепрошую! — Promiňte/Prosím za prominutí!

Вибачте, що турбую вас. — Promiňte, že ruším/že vás vyrušuji/že vás obtěžuji.

Вибачте, що запізнився/запізнілась. — Promiňte, že jsem se opozdil/ opozdila.

Нічого/ Нічого страшного. — To nic.

při seznamování (**при знайомстві**) :

Як вас звати/звуть? — Jak se jmenujete?

Менé звати/звуть Івán. — Jmenuji se Ivan.

Дозвольте познайомити вас із моїм другом/пóдругою. Йогó звати Володїмир/її звати О́льга. — Dovolte, abych vás seznámil s mým přítelem/s mojí přítelkyní. Jmenuje se Vladimír/Olga.

Fonetika

Ukrajinština má 32 souhlásek, z toho 22 tvrdých a 10 měkkých. Jejich přehled je uveden v následující tabulce.

Tabulka 4. Ukrajinské souhlásky

Podle sluchového dojmu	Podle způsobu tvoření	Podle znělosti (s hlasem/ bez hlasu)	Podle místa tvoření a artikulačního orgánu						
			retné		jazýčné				hrtanová
			retno-retné	reto-zubná	předojazyčné		středojazyčné	zadójazyčné	
			tvrdé	tvrdé	měkké	měkké	tvrdé	tvrdá	
Šumové	čistě závěrové	znělé	[b]		[d]	[d´]		[g]	
		neznělé	[p]		[t]	[t´]		[k]	
	závěrové polosylkavé	znělé			[dž]	[dz´]			
		neznělé			[č]	[c´]			
	úžínové	znělé			[ž]	[z´]			[h]
		neznělé		[f]	[š]	[s´]		[x]	
Sonorní	závěrové (nosovky)		[m]		[n]	[n´]			
	úžínové	střední	[v]				[j]		
		bokové			[l]	[l´]			
	kmitavé				[r]	[r´]			

Cvičení

Vyjmenujte ukrajinské souhlásky :

- retné
- předojazyčné
- zadojazyčné
- tvrdé
- měkké
- znělé
- neznělé
- sonorní

Gramatika

Minulý čas se tvoří připojením k infinitivnímu kmenu po samohláskách místo koncovek **-ти, -сти** přípony **-в** (pro mužský rod), **-ла** (pro ženský rod), **-ло** (pro střední rod) a **-ли** (pro množné číslo), např.: *писати – писав, писала, писало, писали*. Ve tvarech minulého času nepoužívá ukrajinština na rozdíl od češtiny sponového slovesa.

Končí-li kmen infinitivní na souhlásku, má minulý čas v rodě mužském tvar bez koncové přípony, přitom se kmenové samohlásky v zavřené slabice mění na *i*, srov.: *везти – виз, бігти – біг, могти – міг*.

Končí-li kmen infinitivní nepřízvučnou příponou **-ну**, má minulý čas v rodě mužském tvar bez této přípony a koncové přípony a v rodě ženském, středním a množném čísle bez přípony **-ну**, srov.: *збліднути – зблід, зблідла, зблідло, зблідли*. Při jednorázovém ději a v přízvučné pozici se přípona **-ну** zachovává, např.: *grimнути – grimнув, кольнути – кольнув*.

Předminulý čas se tvoří analyticky připojením tvaru minulého času pomocného slovesa *бути* k tvaru minulého času významového slovesa, např.: *писати – писав був, писала була, писали були*.

Cvičení

1. Utvořte minulý čas pro všechny rody a množné číslo od těchto sloves :

помагати, продати, бути, заметати, підпалити, терти, нести, трясати, збліднути, звикнути, штовхнути, плюнути

2. V textu **У гастрономі** zaměňte tvary přítomného času příslušnými tvary minulého času.

Vzor : Щоп'ятниці Марія і Василь *ішли* до гастроному й *закупували* продукти на вихідні дні.

3. Užijte sloves v minulém čase :

Перший день (*тягнутися*) найдовше, другий уже (*бути*) не дуже довгий, а третій (*стати*) такий, як дні (*бути*) колись, як Ілько ще (*рости*) для фронту. — Юля (*озиратися*) назад, де поволі (*ступати*) її мама. — (*Минути*) небагато часу. — Небо (*просвітлішати*). — (*Погаснути*) зорі.

4. Od sloves v závorkách utvořte tvary předminulého času :

Дівчина (*подивитися*) весело на нього й посміхнулася. — Він (*написати*) їй листа, але вона не відповіла. — Я (*хотіти*) якось до вас зайти, та не рішився. — Раз (*розсердитися*) він на сина і не дав йому грошей.

5. Následující věty napište ve všech časových tvarech :

Марія (*бути*) вчителькою. — Оксана (*хотіти*) стати агрономом. — Іванко (*ходити*) в школу.

► **Пречтете nahlas následující anekdotu, přeložte ji a všimněte si tvarů minulého času :**

Молода пара з Палермо прожила кілька років, але у них не було дітей. Священик порадив чоловікові з'їздити до Рима й запалити свічку у соборі святого Петра. Хтозна, сказав він, а раптом допоможе ...

Через кілька років священик вирішив відвідати сім'ю й дізнатися, як вони живуть. На порозі до нього висипало п'ятеро дітлахів.

- А де ваша магуся? — цікавиться священик.
— Упологовому будинку! — хором відповіли малюки.
— А татко?
— Він сказав, що їде до Рима, щоб спробувати задути цю кляту свічку!

Slovníček:

священик — pravoslavný kněz, **чоловік** — manžel, **собор** — chrám, **хтозна** — bůhví, **раптом** — a co když, **відвідати** — navštívit, **дітлахи** — děcka, **цікавитися** — zajímat se, **пологовий будинок** *m.* — porodnice, **малюк** — malý chlapeček, **спробувати** — rokusit se

► *Následující básničku přečtěte nahlas, přeložte ji a vyhledejte tvary minulého času. Napište si tuto básničku a naučte se ji nazpaměť :*

Максим Рильський

Яблука доспіли, яблука червоні

Яблука доспіли, яблука червоні!
Ми з тобою йдемо стéжкою в садý.
Ти менé, кохána, проведéш до поля,
Я підý – і, мóже, бiльше не прийдý.

Вже й любóв доспіла під промiнням тéплим,
І її зiрвáli радiснi вустá,—
А тепér у сéрці щось тремтiть і граé,
Як тремтiть на сóнці гiлка золота.

Гей, поля жовтiють, і синiе нéбо,
Плугатáр у полі лéдве маячiть ...
Поцiлуй востáнне, обнiмi востáнне.
Вмiе розставáтися той, хто вмiв любить.

Slovníček:

доспіти — dozrát, **стéжка** — cestička, **кохána** — milá, **промiння** hromad. — paprsky, **зiрвáти** — utrhnout, **тремтiти** — chvět se, **гiлка** — větvička, **плугатáр** — orač, **лéдве** — sotva, **маячiти** — míhat se, **поцiлувáти** — políbit, **востáнне** —naposled, **розставáтися** — loučit se

5.lekce

- **Text** : У ресторані. Український борщ
- **Fonetika** : Tvrdé a měkké souhlásky
- **Gramatika** : Skloňování osobních zájmen a zájmena zvratného
- **Písnička** : Розпрягайте, хлопці, коні

У ресторані

- Привіт!
- Привіт!
- Ти вже обідав?/обідала?
- Ще ні. Якраз збираюся десь щось поїсти.
- Якщо хочеш, ми можемо пообідати разом. Недалеко звідси знаходиться гарний ресторан. Страви там смачні, порції великі, і ціни не дуже високі. То що? Йдемо?
- Йдемо!

*

- Пане офіціанте, чи є у вас вільні місця?
- Так, он за столом біля вікна. Там є меню.
- Дякуємо.
- Нема за що.
- Що будемо їсти? Із закусок є ковбаса, риба, салат із помідорів.
- Нічого з цього мені не смакує. А що на перше?
- На перше український борщ і бульйон.
- А що на друге і на десерт?
- На друге котлета з горошком і смаженою картоплею та натуральний шніцель, на десерт тістечко, морозиво та кава. Що ти собі замовиш?
- Український борщ, натуральний шніцель і каву. А ти?
- Я також.

*

- Пане офіціанте, дайте, будь ласка, рахунок!
- Разом чи окремо?
- Разом, будь ласка!
- З вас 65 гривень. Як вам сподобався обід?
- Усе було дуже смачно, особливо український борщ. Чи не могли б ви нам дати рецепт?
- Будь ласка.

Український борщ

500 г яловичини (або свиніни), 1 малá цукрова кістка, 300 г червоних бурячків, 300 г картоплі, 2 невеликі мóркви, 400 г свіжої капусти, 2 середніх голóвки цибулі, 2 великі лóжки смáльцю, 100 г томáту-пюре, 1 лавровий лист, 2 стручки солодкого пéрцю, 1 пучóк зéлені петрушки, 1 пучóк кропу, 200 г сметáни, сіль.

1. М'ясо поміти, покласти у каструлю, залити трьомá літрами холодної воді і варити 50-60 хвилин (якщо це яловичина) або 30-40 хвилин (якщо це свиніна).
2. Укинути обчищені цілі бурячки, 1 порізану дрібно цибулю і варити на слабкóму вогні 20 хв.
3. Покласти обчищену, нарізану на кóбики картоплю.
4. Окремо на сковороді або в казанку зробити засмажку. Для цього нарізати дрібно почищену мóркву і дати їй на пательню з розтопленою смáльцем (якщо борщ зі свиніни) або з розтопленою олією (якщо борщ з яловичини). Смажити 3 хв. Пóтім мóркву лóжкою вибрати і покласти в борщ, а дрібно порізану цибулю посмажити в цьóму ж смáльці до червоного кóльору. Далі додати томáту-пюре і смажити ще 2-3 хв., постійно розмішуючи.

5. Підготівлену засмажку вкинути у борщ разом із пошаткованою капустою, лавровим листом, дрібно порізаним солонким перцем. Усе варити ще приблизно 10 хв. на слабкому вогні.
6. Наприкінці витягнути бурячки, натерти їх на грубій терці і вкинути у борщ.

До борщу на стіл подають кислу сметану та дрібно нарізані кріп і петрушку, вони додаються за смаком.

► ***Slova a slovní spojení:***

обідати — obědvat, být na obědě

щось поїсти — něco sníst

страви там смачні — vaří tam dobře

офіціант — číšník

меню — jídelní lístek

ковбаса *ж.* — salám

помідори — rajčata

мені не смакує — nemám chuť

що на перше, на друге, на десерт — co je první, druhý, třetí chod

картопля *ж.* — brambory

шніцель — řízek

дайте, будь ласка, рахунок — platím/platíme

грівня — hřívna

каструля *ж.* — hrnec

поміти — omýt

залити — zalít

холодний — studený

варити — vařit

укінути — vhodit

обчищений — očištěný

бурячок — řepka

окремо — zvlášť

зробити — udělat

засмажка (usmažená mrkev, cibule a rajský protlak) — zasmažka

сковорода, сковорідка — pánev

для — pro
цей, цьогó — tento, tohoto
мóрква — mrkev
поклáсти — dát, položit
вонá, ї́ — ona, ji
розтóпленій — rozpuštěný
смáлець *m.* — škvařené sádlo
олія́ *ж.* — olej
смáжити — smažit
хвилі́на — minuta
пóтім — potom
томáт–пюре́ — rajský protlak
усé — všechno
ще — ještě
рáзóм — spolu
сі́ль, со́лі — sůl, soli
це — to
наприкі́нці — ke konci
вї́тягнути — vyndat, vytáhnout
натéрти — nastroihat
які́ — které
додаю́ться — se dodávají
лóжка — lžíce
сметáна — kysaná smetana
нарíзана на кúбики карто́пля — na kousky nakrájené brambory
нарíзати на дрíбні шматóчки цибу́лю — nakrájet nadrobno cibuli
смáжити до червóного — smažit do rúžova
підготóвлена зáсмажка — připravená zásmažka
пошаткóвана сві́жа капúста — nastroihané čerstvé zelí
лаврóвий листóк — bobkový list
солóдкий пéрець — sladká paprika
натéрти їх на грúбій тэ́рці — nastroihat je na struhadle nahrubo
нарíзані на дрíбно крiп і петрúшка — nadrobno nakrájený kopr a petržel

за смако́м — podle chuti
цукро́ва кістка — kost do polévky
черво́ний буря́к — červená řepa
зе́лень петру́шки — petrželová nať

► *Dodatečná slova a slovní spojení :*

їда́льня — jídelna
га́рнір *m.* — příloha
галушкі́ — halušky
кне́длики — knedlíky
горо́х — hrách
ка́ша — kaše
ри́с *m.* — rýže
грéчка — pohanka
крупі́ — kroupy
лапша́ — nudle
макаро́ни — makarony
біфште́кс — biftek
гу́ска — husa
інді́к — krocen
інді́чка — krůta
га́ряча стра́ва — teplé jídlo
холо́дна стра́ва — studené jídlo
пода́ти стра́ву — podat jídlo
відварна́ карто́пля — vařené brambory

Přečtěte texty **У ресторані. Український борщ** nahlas a přeložte je.

Přečtené vyprávějte.

Odpovězte na otázky :

1. Куди пішли обідати друзі?
2. Які страви, порції й ціни в ресторані?
3. Як запитати офіціанта, чи є вільні місця?

4. Які страви були із закусок?
5. Що було на перше? (на друге?, на третє?)
6. Які продукти використовуються для борщу?
7. Як готується засмажка?

► **Zapamatujte si výrazy:**

Я хочú їсти. — Mám hlad.

Я голóдний/голóдна. — Mám hlad.

Я голóдний/голóдна, як вовк. — Mám hlad jako vlk.

У мене вóвчий апетít. — Mám hlad jako vlk.

Я зголоднів/ зголодніла. — Vyhladověl/vyhladověla jsem.

Я хотів би/хотіла б щось поїсти. — Chtěl/chtěla bych něco sníst.

Що сьогодні на обід? — Co je dnes k obědu?

Прийміть, будь ласка, замóвлення. — Chceme si něco objednat.

Обід складається з трьох страв. — Oběd se skládá ze tří chodů.

У мене сьогодні нема́ апетítу. — Nemám dnes chuť k jídlu.

Мені хочеться морóзива. — Mám chuť na zmrzlinu.

Не їжте цього на голóдний шлу́нок. — Nejezte to na lačný žaludek.

Беріть, будь ласка! — Berte si, prosím!

Смачно́го! — Dobrou chuť!

І вам того́ ж! — Nápodobně!

На здоров'я! — Na zdraví!

Бúдьмо! — Na zdraví!

Fonetika

Ukrajinské měkké souhlásky se vyslovují posunutím jazyka k tvrdému patru. Měkkost souhlásky signalizuje :

- měkký znak **ь** : *зять* [z'at']
- pozice souhlásky před **і, я, ю, є** : *літо* [l'ito], *сяйво* [s'ajvo]
- pozice souhlásky před měkkou souhláskou : *уість* [š'is't']

Ukrajinština má tyto dvojice tvrdých a měkkých souhlásek :

[d] — [d'] :	<i>pad</i> [rad]	—	<i>padь</i> [rad']	, čes. rád	—	porad'
[z] — [z'] :	<i>zлиз</i> [zl'iz]	—	<i>zлизь</i> [zl'iz']	, čes. slezl	—	slez
[l] — [l'] :	<i>сил</i> [s'il]	—	<i>силь</i> [s'il']	, čes. vesnic	—	sůl
[n] — [n'] :	<i>сину</i> [sýnu]	—	<i>синю</i> [sýn'u]	, čes. synu	—	modrou
[r] — [r'] :	<i>рад</i> [rad]	—	<i>ряд</i> [r'ad]	, čes. rád	—	řada
[s] — [s'] :	<i>суди</i> [sudý]	—	<i>сюди</i> [s'udý]	, čes. soudy	—	sem
[t] — [t'] :	<i>тук</i> [tuk]	—	<i>тук</i> [t'uk]	, čes. ťuk	—	balík

K měkkým souhláskám patří také [dz'], [c'] (které ovšem netvoří fonematické dvojice s tvrdými souhláskami [dz], [c] a [j] : *дзінь* [dz'in'], *дзьоб* [dz'ob], *цього* [c'oho], *їого* [joho]).

Cvičení

Přečtěte si následující úryvek, napište ho. Určete měkké souhlásky a způsob vyjádření jejich měkkosti :

То був цілком повсякденний для поліції випадок: о четвертій годині ранку на Житній вулиці автомобіль збив п'яну бабу й помчав із шаленою швидкістю далі. І ось тепер молодий слідчий-практикант доктор Мейзлик мав розшукати винуватця. А молоді практиканти ставляться до таких справ дуже серйозно (Карел Чапек).

Slovníček:

цілком — absolutně, **випадок** — případ, **збити** — srazit, **п'яний** — opilý, **помчати** — rozjet se, **шалений** — zběsilý, **швидкість** — rychlost, **слідчий-практикант** — vyšetřovatel na praxi, **розшукати** — najít, **винуватець** — viník, **ставитися серйозно до чого** — brát vážně co, **справа** — věc

Gramatika

Skloňování osobních zájmen

Tabulka 5. Skloňování osobních zájmen **я, ти, ми, ви**

під	jednotné číslo				množné číslo			
	ukr.	češ.	ukr.	češ.	ukr.	češ.	ukr.	češ.
1.	я	já	ти	ty	ми	my	ви	vy
2.	мене	mě, mne	тебе	tebe, tě	нас	nás	вас	vás
3.	мені	mně, mi	тобі	tobě, ti	нам	nám	вам	vám
4.	мене	mě, mne	тебе	tebe, tě	нас	nás	вас	vás
6. (на)	мені	(o) mně	тобі	tobě	нас	nás	вас	vás
7.	мною	mnou	тобою	tebou	нами	námi	вами	vámi

Tabulka 5. Skloňování osobních zájmen **він, воно, вона, вони**

під	jednotné číslo						množné číslo	
	mužský rod		střední rod		ženský rod			
	ukr.	češ.	ukr.	češ.	ukr.	češ.	ukr.	češ.
1.	він	on	воно	ono	вона	ona	вони	oni, ony, ona
2.	його, нього	jeho, ho, jej	його, нього	jeho, ho, jej	її, неї	jí	їх, них	jich
3.	йому	jemu, mu	йому	jemu, mu	їй	jí	їм	jim
4.	його, нього	jeho, ho, jej	його, нього	ho, je, jej	її, неї	jí	їх, них	je
6. (на)	ньому, нім	(o) něm	ньому, нім	něm	ній	ní	них	nich
7.	ним	jím	ним	jím	нею	jí	ними	jimi

Zájmena **він, воно, вона, вони** podobně jako v češtině mají v předložkových tvarech s vlastními předložkami komponent **н-**: до нього, від неї, на них. Ale: *навздогін йому, вслід їй, назустріч вам.*

► **Pozor:**

— k předložkám **з, над, під, перед** se ve spojeních s instrumentálním tvarem *мною* dodává samohláska **і** : *зі мною, наді мною, переді мною*;

— zájmenné tvary *мене, тебе* mají přízvuk na poslední slabice, ale po předložce na první, srov. : *обніми мене — підійди до мене, бачу тебе — дивлюся на тебе*.

Skloňování zvrátneho zájmena

Tabulka 6. Skloňování zvrátneho zájmena **себе**

1. pád	—	—
2. pád	себе	sebe
3. pád	собі	sobě, si
4. pád	себе	sebe, se
6. pád	(на) собі	sobě
7. pád	собою	sebou

Na rozdíl od češtiny nemá ukrajinština tvary kratší typu *mě, tě, si, se* aj.

Cvičení

1. Přeložte a určete tvary zájmen :

Над нами сяяли червоні зорі. — Вона дивилася на нього так, ніби все життя ждала саме його. — Він побачив себе в дзеркалі. — До школи вони ходили зі мною. — Дозвольте мені вас привітати.

2. Zájmena v závorkách dejte do správného tvaru :

Його думки впливали на (я, ти, ми). — Щось тривожило (ми, я, вони). — „Врешті, куди (мені) йду? — думав (його). — Навіть не знаю, куди (я) йти! — Перед (він, ми, вони, вона) лежало мале містечко. — (Я) аж якось приємно, що (її) у (я) є, а (вона) ніхто не знає.

3. Místo teček doplňte příslušná osobní zájmena:

Славу́та вже почув про поранення Ігоря і біг ... назустріч. — Як же бути без мами в такий час! — ... дивилася на — ... вже одинадцять років, а мама в ... одна, то вже, будь ласка, дозвольте копати разом із — Свобода й любов для ... понад усе.

4. Odpovídejte na otázku.

Vzor : — Це з ним він розмовляв по телефону?

— Ні, не з ним, а з нею.

— Це його ти бачив на вулиці?

— Це до нього вони приходили?

— Це з тобою він ходив на футбол?

— Це тобі подарували книжку?

— Це для себе він залишив?

5. Čtěte a zaměňujte vyznačená slova osobními zájmeny :

Мати сиділа біля вікна. — На зимові канікули студенти відвідали Прагу. — Що з Петром трапилось? — На полях лежав минулорічний сніг. — У кімнаті було багато людей. — Хлопці спіймали горобця і принесли його до хати.

► *Přečtěte následující anekdoty a přeložte je:*

*

— Офіціанте, я не можу їсти цю гидоту. Покличте директора!

— Даремно кличете, він теж цього не їстиме.

*

— Офіціанте, це курча – найтвердіше м'ясо, яке я будь-коли їв.

— О, ви не куштували нашого біфштекса.

*

— Дуже смачний борщ ти зварила, — каже чоловік жінці. — Тільки от якби трохи солі, капуста аби непереварена, та сала й перчику побільше, та й говорити б нічого було.

Slovníček:

гидота — hnusná věc, **даремно** — marně, **кликати** — volat, **куштувати** — ochutnávat, **навіщо** — proč, **харчуватися** — stravovat se, **подобатися** — líbit se.

► **Napište si následující lidovou písničku. Naučte se ji nazpaměť :**

Розпряга́йте, хло́пці, ко́ні

Розпряга́йте, хло́пці, ко́ні
Та й ляга́йте спочива́ть,
А я піду́ в сад вишне́вий,
В сад криниче́нку копа́ть.

Ко́пав, ко́пав криниче́нку
У вишне́вому саду́ ...
Чи не вийде дівчино́нка
Ра́но–вранці по воду?

Вийшла, вийшла дівчино́нка
Ра́но–вранці во́ду брата́,
А за нею коза́че́нко
Ведé коня́ напува́ть.

Про́сив, про́сив відере́чко —
Вона́ йому́ не дала́.
Дарува́в їй з руки персте́нь —
Вона́ його́ не взяла́.

Знаю, знаю, дівчинонько,
Чим я тебе прогнівів,
Бо я вчора ізвечора
Кращу тебе полюбів.

Вона́ рóстом невеличка,
Ще й літа́ми молодá.
Рúса косá до пóяса,
В косí стрічка голубá.

Slovníček:

криніченька — studánečka, **ра́но-вранці** — zrána, **коза́ченько** — kozáček, **прогні́вити** — rozhněvat, **вчора ізвечора** — včera navečer, **вона́ рóстом невеличка** — je nevysoká, **ще й ро́ками молодá** — ještě je mladá, **косá ž. до пóяса** — cop jí k pasu sahá, **в косí стрі́чка голубá** — v copu stužka modravá

6. lekce

- **Text** : В універмазі
- **Fonetika** : Souhlásky [c] a [c´]
- **Gramatika** : 1. deklinační typ podstatných jmen
- **Dokument** : Автобіографія
- **Písnička** : Підманула, підвела!

В універмазі

Наближались свята. Тетяна й Андрій завітали до універмагу, щоб купити подарунки. Ще раніше вони домовилися, що батькам куплять кришталеву вазу, синуві – авторучку, а собі – щось з одягу або взуття.

Була десята година ранку, а в універмазі вже було багато покупців. Одні приходили, інші відходили, ще інші залишали магазин з покупками. У довідковому бюро Тетяна й Андрій дізналися, що вироби з кристалю продаються на другому поверсі, взуття – на третьому, а одяг – на четвертому. Вони вирішили спочатку піднятися ліфтом на четвертий поверх, а потім спуститися по сходах пішки.

У секції з написом „Жіночий одяг“ було багато жінок. Щойно привезлі вечірні сукні, і жінки з цікавістю розглядали їх. Тетяна вибрала собі чорну сукню і пішла в примірочну. Вийшовши з кабіни, вона запитала в чоловіка:

- Ну, як?
 - Дуже гарна сукня, – відповів Андрій, – тобі вона до лиця.
- Тетяна звернулася до продавця:
- Пробачте, скільки коштує ця сукня і до якої каси я маю платити?
 - Ця сукня коштує 250 гривень. Прощу заплатити до третьої каси.
 - Дякую.

У секції чоловічого взуття Андрій поцікавився в продавця:

- У вас є осінні туфлі сорок другого розміру?
- Так, будь ласка.

Андрій приміряв туфлі. Вони виявилися замалі.

– А є у вас такі ж туфлі на розмір більші?

– Зачекайте хвилинку, я подивлюся. Є.

Андрій приміряв і ці туфлі. Вони були якраз на нього. Тетяні вони теж сподобалися. Розплатившись за туфлі, Тетяна й Андрій спустилися на другий поверх. Там вони без проблем купили авторучку для сина і велику кришталеву вазу для батьків. Задоволене залишало подружжя універмаг.

► **Slova a slovní spojení:**

універмаг — obchodní dům

наближати́ся, наблі́зитися — přibližovat se, přiblížit se

свя́то s. — svátek

завіта́ти — navštívit, zavítat

пода́рунок — dárek

ра́ніше — dříve

домовля́тися, домо́витися — domlouvat se, domluvit se

ба́тькі — rodiče

щось — něco

о́дяг *ж.* — oděv

або́ — nebo

взу́ття — obuv

була́ деся́та го́дина ра́нку — bylo deset hodin ráno

бага́то — hodně

по́купець — kupující, zákazník

о́дін — jeden

прихо́дити, при́йти — přicházet, přijít

і́нший — jiný

залиша́ти, залиши́ти — (*zde*) opouštět, opustit

поку́пка *ж.* — nákup

до́відко́ве бю́ро — informační kancelář

дізнава́тися, дізна́тися — dovídat se, dozvědět se

ві́ріб — výrobek

автору́чка *ж.* — plnicí pero

пóверх *m.* — patro
вирішувати, вірішити — rozhodovat se, rozhodnout se
спочáтку — dříve
підня́тися лі́фтом — vyjet výtahem
пóтім — pak
спуска́тися, спусті́тися — sestupovat, sestoupit
жіно́чий — ženský
жі́нка — (*zde*) žena
щóйно — právě
сúкня *ž.j.* — dámské šaty
з ціка́вістю розгляда́ли їх — se zájmem si je prohlížely
виби́рати, ви́брати — vybírat si, vybrat si
примі́рочна — zástěna
чолові́к — (*zde*) manžel
га́рний — hezký, pěkný
тобі вонá до лиця́ — toto ti sluší
зверта́тися, зверну́тися *до кого* — obracet se, obrátit se
продаве́ць — prodavač, prodavačka
пробачáти, пробáчити — odpouštět, odpustit
скі́льки це ко́штує — kolik to stojí
грівня — hřivna
ка́са — pokladna
ціка́витися, поціка́витися *у кого* — ptát se, zeptat se
осі́нні ту́флі со́рок дру́гого ро́зміру — podzimní boty číslo 42
так — ano
будь ла́ска — prosím
примі́рювати, примі́ряти — zkoušet si, vyzkoušet si
ві́явилися замалі́ — ukázalo se, že jsou moc malé
на но́мер бі́льші — o číslo větší
вони́ булі́ якра́з на ньóго — byly mu akorát
подóбати́ся, сподóбати́ся — líbit se, zalíbit se
розпла́чувати́ся, розплаті́тися — (*zde*) platit, zaplatit
задово́лений — spokojený

► *Zapamatujte si názvy oděvů a jeho částí :*

о́дяг — oděv
костю́м — oblek
штани́ — kalhoty
су́кня *ж* /плáття *s.* — dámské šaty
сорóчка — košile
сорóчка–вишивáнка — vyšívaná košile
спідни́ця — sukně
фартушо́к *m.* — zástěrka
білізна *ж.* — prádlo
хутро́ *s.* — kožešina
панчо́ха — punčocha
кóмір — límec
шка́рпéтка — ponožka
піджа́к *m.* — sako
гу́дзик — knoflík
кише́ня — kapsa
стрі́чка — stužka
капелю́х — klobouk
капелюшо́к — klobouček
кравáтка — kravata, vázanka
ху́стка — šátek
рукави́ця/рукави́чка — rukavice

Přečtěte text **В універмазі** nahlas a přeložte ho.

Přečtené vyprávějte.

Odpovězte na otázky :

1. Куди завітали Тетяна й Андрій?
2. Що хотіли купити вони батькам і синові?
3. Про що дізналися Тетяна та Андрій у довідковому бюро?
4. Скільки і до якої каси заплатила Тетяна за сукню?
5. Які туфлі купив собі Андрій?
6. З яким настроєм залишили універмаг Тетяна й Андрій?

► *Zapamatujte si hodnotící slova:*

добрий — dobrý
чудовий — nádherný, báječný
приємний — příjemný, milý
відмінний — výborný
увічливий — zdvořilý, uctivý
прекрасний — skvělý
поганий — špatný
нахабний — drzý, sprostý
пихатий — pušný, nadutý

► *Seznamte se s ukrajinským známkováním:*

відмінно, п'ятірка — výborně, jednička
добре, четвірка — chvalitebně, dvojka
посередньо, трійка — dobře, trojka
погано, незадовільно, двійка — dostatečně, čtyřka
одиніця, одинічка — nedostatečně, pětka

Označení žáků podle známek :

відмінник — jedničkař
четвірочник — dvojkař
трієчник — trojkař
двієчник, двійкар — čtyřkař, čtverkař
одинічник — pětkař

Fonetika

Ze dvou souhlásek [c] a [c'] je pro ukrajinštinu více typické [c'], které se užívá na konci slova a slabiky a také před samohláskami [i], [a], [o], [y] : *Оломоуць, оломоуцький, знавець, ця* [c'a], *цього* [c'oho], *цю* [c'u], *ціна*. Výjimku tvoří slova: *абзац, матрац, плац, бац, буц, клац (svak), цар, цан (kozel), цоколь, цокіт (sinkot), цукор, цуценя (štěně), цуцик (psík), цуратися (stranit se)* aj.

Tvrdé [c] se vyskytuje vždy před samohláskami [e] a [y]: *цей, цих, циган, Пардубице, це, цитата*.

Pozor : ve slovech typu *сміється, пишеться, робиться* se spojení písmen **-ться** čte jako dlouhé [c´:] a [a], tj. [c´:a].

Cvičení

1. Vyslovujte správně slova s [c] a [c´], přeložte je :

цапфа, цариця, цегла, центр, цинік, цирк, ціль, цінувати, цісар, цокнутися, цокотуха, цукерка, поцупити, цур, цяця, цькувати, запорожець, німець, гаманець, пивниця, чарівниця, патрицій, білолиций, козацький, узбецький, лицар, паяц, принц, спец, мац, герц

2. Srovnajte českou a ukrajinskou výslovnost v následujících slovech :

Сурч — Цурч, pracovnice — працівниця, cenzor — цензор, citace — цитація, cifra — цифра, práce — праця, trhovec — торговець, Skandinávec — скандинавець, řecký — грецький, švec — швець, koniec — кінець.

3. přečtete správně slova s **-ться** a přeložte je:

телиться, пасеться, виявляється, будується, домагається, знущається, здається, прокидається, живеться, забувається, вчиться, в'ється

4. Napište si následující říkanku-hádku a naučte se ji nazpaměť :

Киці спиться
І не спиться —
Білий сон
Тій киці сниться
Білий—білий,
З пінкою —
Вмилась киця
слинкою.

Gramatika

Podle mužského, ženského a středního rodu a koncovky v nominativu singuláru se ukrajinská substantiva dělí tradičně na čtyři deklinační typy (proti třem deklinacím v české a ruské gramatické tradici).

K **1. deklinačnímu typu** patří podstatná jména rodu ženského a mužského, která mají v nominativu singuláru koncovku **-а (-я)** (*жінка, пісня, душа, воєвода, суддя*), a také podstatná jména obourodá s toutéž koncovkou (*рюмса, сирота, задавака*) (na rozdíl od češtiny, v níž tato jména tvoří zvláštní skloňování).

V rámci 1. deklinačního typu lze vyčlenit tvrdé, měkké a smíšené skloňování.

Tabulka 7. Přehled vzorů skloňování podstatných jmen:

1. deklinační typ

Číslo	Pád	Skloňování		
		tvrdé	měkké	smíšené
jednotné	1.	дочк-а'	ди'н-я	душ-а'
	2.	дочк-и'	дин-і	душ-і
	3.	дочц-і'	дин-і	душ-і
	4.	дочк-у'	дин-ю	ду'ш-у
	5.	до'чк-о	дин-е	ду'ш-е
	6. (на)	дочц-і'	дин-і	душ-і
	7.	дочк-о'ю	дин-ею	душ-е'ю
мноžné	1.	до'чк-и	ди'н-і	ду'ш-і
	2.	дочок-∅	динь-∅	душ-∅
	3.	дочк-ам	дин-ям	душ-ам
	4.	дочок-∅	дин-і	душ-і
	5.	дочк-и	дин-і	душ-і
	6. на	дочк-ах	дин-ях	душ-ах
	7.	дочк-ами	дин-ями	душ-ами

Poznámky ke tvarům vzorů:

Singulár. V dativu a lokálu je u všech vzorů koncovka **-i** ; u měkkého vzoru bývá také koncovka **-ї**, jsou-li podstatná jména zakončena na souhlásku [j] : *арми-ї* [arm'ij -i], *комеди-ї* [komed'ij -i].

U tvrdého vzoru v těchto pádech probíhá pravidelná změna finální souhlásky v základu [k], [h], [x] na [c], [z], [s] : *річка – річки, дорога – дорози, муха – муци* (srov. česky : *říčka – říčce, dráha – dráže*, ale *toucha – mouše*).

U měkkého vzoru má instrumentál koncovku **-єю** , ale končí-li kmen podstatného jména na [j], je koncovka **-єю** : *мелоди-єю* [melod'ij-ěju], *поезі-єю* [poez'ij-ěju].

Vokatív má u měkkého vzoru koncovku **-е** nebo **-є** , končí-li kmen na [j] : **Мари-є** [Mar'ij-ě], **мрі-є** [mr'ij-ě], avšak některá zdobnělá jména ženského rodu mohou mít koncovku **-ю**: *Гал-ю, дон-ю, бабус-ю*.

Plurál. Genitiv má u všech vzorů nulovou koncovku : *книги – книг, святині – святинь, груші – груш*; pouze u několika jmen je genitiv zakončen na **-ів** (u maskulin *старостів, судів*) nebo **-ей** (u feminin *статей, бадей, сімей, породілей, свиней, мишей*) nebo dvojí tvary (u feminin *легень/легенів, баб/бабів, зуб/зубів*). U některých jmen dochází v genitivu k morfologickým změnám, a to k střídání **о, е s і** v zavěšené slabice : *доби – діб, дороги – доріг, берези – беріз* (ale : *грози – гроз, епохи – епох, газети – газет, монети – монет*), vsouvání vkladných **-о-, -є-** mezi koncové souhlásky kmene : *підшови – підшоов, книжки – книжок, шаблі – шабель, книгарня – книгарень* (ale : *реформи – реформ, фірми – фірм, черемхи – черемх, флейіти – флейіт*; jméno *війна* má dvojí tvar : *війн/воєн*).

U životných jmen je nulová koncovka akuzativu stejná jako u genitivu (*любити жінок*), u neživotných jmen má akuzatív stejnou koncovku jako nominatív (*любити пісні*).

U instrumentálu se u jednotlivých jmen vedle koncovek **-ами, -ями** objevuje zakončení **-ми** : *сльозами/слізьми, свинями/свиньми*.

Substantivum *гра* má ve všech pádech předsuvné **і-** : *гра – ігри, ігор, іграм, ігри, іграми, (на) іграх, ігри*.

Сви́чені:

1. U slov v závorkách utvořte správný tvar :

Він вилазив на (*груша*) і рвав (*гнилиця*). – Я (*земля*) належу. – Слухає (*тиша*) старий. – Один раз тільки й вдалося (*Микола*) побачити її зблизька. – Справа пішла до (*Праги*). – (*Зіронька*) моя! (*Циганочка*)! – Його очі спалахнули (*туга*).

2. Vyskloňujte tato podstatná jména :

стіна, революція, староста, задача, вежа, межа

3. Určete rod u následujících slov :

вода, крупа, країна, староста, суддя, Микола, собака, рука, Галина, пісня, невдаха, невидимка, заблуда, служака, писака, плоча, пожежа.

► **Naučte se pšát ukrajinsky životopis :**

АВТОБІОГРАФІЯ

Я, Житник Ніна Григорівна, народилася 25 січня 1984 року в селі Куяльник Шевченківського району Вінницької області.

У 1990 році я пішла до 1–го класу Куяльницької середньої школи № 5, яку закінчила у 2001 році з відзнакою. У тому ж році я вступила до Львівської комерційної академії, яку закінчила в 2006 році. Протягом навчання я захистила дипломний проект, склала всі державні іспити і одержала диплом спеціаліста зі спеціальності „Товарознавство“.

Зараз я працюю в „Укоопспілці“ (Центральній спілці споживчих кооперативів України).

Я неодружена. Маю батьків і брата. Батько працює директором у фірмі „Світанок“. Мати – вчителька математики у середній школі. Брат ходить до дитсадка.

26.3.2013 року

Н.Г. Житник

Slovníček:

клас *m.* — třída, **закінчити школу з відзнакою** *ž.* — ukončit školu s vyznamenáním, **протягом навчання** *s.* — během studia, **державний іспит** *m.* — státní zkouška, **з/зі спеціальності** *ž.* — v oboru, **товарознавство** — zbožíznalství, **зараз** — nyní, **спілка** *ž.* — svaz, **споживчий** — spotřebitelský, **неодружена** — svobodná.

► ***Naučte se nazpaměť tuto lidovou písničku :***

Підманула, підвела!

Ти казала, в понеділок
підем разом по барвінок.
Я прийшов – тебе нема!
Підманула, підвела!

Ref.: Ти ж мене підманула.
Ти ж мене підвела.
Ти ж мене, молодого,
з ума–розуму звела!

Ти казала, у вівторок
поцілуєш разів сорок.
Я прийшов – тебе нема!
Підманула, підвела!

Ref.: Ти казала, у середу
підем разом по череду.
Я прийшов – тебе нема!
Підманула, підвела!

Ref.: Ти казала, у четвер
поцілуєш, як тепер.
Я прийшов – тебе нема!
Підманула, підвела!

Ref.:

Ти казала, у п'ятницю
підем разом по суніцю.
Я прийшов – тебе нема!
Підманула, підвела!

Ref.:

Ти казала, у суботу
підем разом на роботу.
Я прийшов – тебе нема!
Підманула, підвела!

Ref.:

Ти казала, у неділю
підем разом на весілля.
Я прийшов – тебе нема!
Підманула, підвела!

Ref.:

Slovníček:

казати — říkat, **тебе нема** — tys tu nebyla, **підманути** — oklamat, **з ума–розуму звести** — o rozum připravit, **поцілувати** — políbit, **разів сорок** — čtyřicetkrát, **череда ж.** — stádo, **суніця** — jahoda, **весілля** — svatba

7. lekce

- **Text** : У перукарні
- **Fonetika** : Souhlásky [b], [p], [v], [f], [m], [h], [k], [ch], [ž], [dž], [č], [š], [g], [dz], [dzʹ]
- **Gramatika** : 2. deklinační typ podstatných jmen
- **Dokument** : Заява
- **Písnička** : Несе Галя воду

У перукарні

Микóла і Дáша вiршили пiти до перукарнi. Дáшi трéба булó постригтися i пофарбувати волóсся, а Микóлi – прóсто пiдстригтися. Перукарня знахóдилася зóвсiм недалéко, i вони пiшли туди пiшки. У перукарнi були два вiддiлення: чоловiче i жiнóче. Був бiдний день, i в обóх вiддiленнях перукарнi булó зóвсiм мáло вiдвiдувачiв. Молодé подружжя здалó пáльта до гардерóбу i попрямувало до залу чекáння. Зайнявши чéргу, Дáша i Микóла всiлися у м'якi крiсла i стáли розглядáти альбóм мóдних зачiсок i стрижок.

- Я хотiла б оцю корóтку зачiску. Вона зáраз дiже мóдна.
- Гадаю, вона бiде тобi до лиця.

Незабаром Дáша почула гóлос перукарки:

- Хто на чéрзi?

Була чéрга Дáшi. Вона привiтáлася з перукаркою i сiла у зручнé крiсло.

- Як вас стрiгти?
- Менi трéба зробити корóтку стрижку i пофарбувати волóсся у каштáновий кóлiр.
- Óтже, спочáтку помiємо гóлову, а пóтим пофарбуемо та зробимо стрижку.

Пiсля миття голови, фарбування i сушення волóсся перукарка запитала:

- А яку зачiску ви б хотiли?
- Менi б хотiлося такó корóтку зачiску, як в альбóмi.

Перукáрка зробила стріжку, полакувала волóсся і запропонувала Дáшi ще раз ува́жно подивитися у дзеркало. Дáша глянула і вдячно посміхнулася:

– Спаси́бі. За́чіска мені подобається. Я хотіла б ще зробити манікю́р, а потім уже заплатити.

Коли Дáша поверну́лася до за́лу чекáння, там уже сидів Микóла. У нього була́ гáрна сучáсна за́чіска. Вони обміня́лися компліментами і задово́лені пішли до́дому.

► *Slova a slovní spojení:*

вирішувати, ві́рішити — (*zde*) rozhodovat se, rozhodnout se

і́ті, пі́ті — jít

перукáрня *ж.* — holičství, kadeřnictví

тре́ба — je třeba

пострі́гтися — ostříhat se

зо́всім — docela

ту́ді — tam

пі́шки — pěšky

чолові́чий — mužský

жіно́чий — ženský

бу́дній — všední

обі́два — oba

відві́дувач — návštěvník

да́ти па́льта до гардеро́бу — odevzdat kabáty do šatny

прямува́ти, попрямува́ти — mířit, zamířit

зал чекáння — čekárna

зайня́ти че́ргу — zajistit si místo ve frontě

всі́стися в м'які́ крісла́ — sednout si do měkkých křesel

ста́ти — (*zde*) začít

розгляда́ти — prohlížet

за́чіска *ж.* — účes

стрі́жка *ж.* — ostříhání, stříh

гада́ти — myslit (si), soudit

бу́ти до лиця́ — slušet
незаба́ром — zanedlouho
чу́ти, почу́ти — slyšet, uslyšet
перука́рка — holička, kadeřnice
привіта́тися з *ким* — pozdravit *koho*
стри́гти, постри́гти — stříhat, ostříhat
зробі́ти корóтку стрі́жку — ostříhat vlasy nakrátko
фарбува́ти, пофарбува́ти — barvit
кашта́новий ко́лір — kaštanová barva
по́тім — pak
пі́сля — potom
лакува́ти, полакува́ти — lakovat, nalakovat
воло́сся *s.j.* — vlasy
пропонува́ти, запропонува́ти — navrhopvat, navrhnout
ува́жно — pozorně
дзерка́ло — zrcadlo
гляді́ти, гля́нути — dívat se, podívat se
посміха́тися, посміхну́тися — usmívat se, usmát se
робі́ти манікю́р — dělat manikúru
манікю́рниця — manikérka
кімна́та — pokoj
колі́ — když
поверта́тися, поверну́тися — vracet se, navracet se
га́рний — pěkný
обмі́нюватися, обміня́тися — vyměňovat si, vyměnit si
задово́лений — spokojený

Пречтете текст **У перукарні** nahlas a přeložte ho.

Vypravějte přečtené.

Odpovězte na otázky :

1. Куди вирішили піти Микола і Даша?
2. Чому вони пішли до перукарні?
3. Що робили Микола і Даша у залі чекання?

4. Що хотіла Даша від перукарки?
5. Яка зачіска була в Миколи?

► **Zapamatujte si vyjádření časových období a termínů:**

рік — rok
доба́ *ž.* — den a noc, čtyřicet hodin
день — den
годі́на — hodina
хви́ліна — minuta
секунда — vteřina
мить — okamžik
полудень *m.* — poledne
ра́нок *m.* — jítro, ráno
підвечі́рок *m.* — odpolední svačina, přesnídávka
вечі́р — večer
північ — půlnoc
годі́нник *m.j.* — hodinky, hodiny
ура́нці — ráno
ополу́дні — v poledne
до обі́ду — dopoledne
після обі́ду — odpoledne
увечері́ — večer
учо́ра — včera
від учо́ра — od včerejška
позавчо́ра — předevčirem
за́втра — zítra
післяза́втра — pozítří

► **Zapamatujte si výrazy spojené s časem:**

- **Котра́ за́раз го́діна?** — Kolik je teď hodin?
- **За́раз тре́тя го́діна.** — Jsou tři hodiny.
- **За́раз четве́рта го́діна п'ятна́дцять хви́лін.** — Je čtvrt na pět.

- **Зáраз чверть на п'яту.** — Je čtvrt na pět.
- **Зáраз сiм хвилiн на вóсьму.** — Je za osm minut čtvrt na osm.
- **Зáраз сьóма годiна сiм хвилiн.** — Je sedm hodin sedm minut.
- **За чверть бóде п'ята.** — Je tři čtvrtě na pět.
- **Зáраз пiв на десáту.** — Je půl desáté.

Fonetika

Ukrajinské souhlásky [b], [p], [v], [f], [m], [h], [k], [ch], [ž], [dž], [č], [š] jsou tvrdé a změkčují se jen částečně před **i** a také před **ю, я**: *бiг, бюро, цвях, хiба, кювет, подружжя, нiччю.*

Souhlásky [ž], [š], [č] jsou tvrdší než české, srov.: *жiнка* (= žena) – *žiнка* (= мочалка), *Париж* – *Paříž*.

Souhláska [g] je tvrdá : *газда, гандж, гвалт, Гданськ.* Ale : *Гiбралтар, гiбралтарський.*

Afrikáty [dž], [dz], [dz'] výrazně odlišují ukrajinštinu od češtiny, která je nemá, srov. : *дзеркало* — *zrcadlo*.

Cvičení

2. Прeчтeтe спрáвнe нáслeдующiи слoвa a высвeтлeтe выслoвнoст сouhláсек **б, п, в, ф, м, н, дз, дж, г** :

буря, дуб, обнoвa, бiлий, бюлeтeнь, пихa, стoвп, клoпит, пюрe, пюпiтр, трaвa, вoгoнь, вiнoк, фoкус, фiкус, фюзeляж, мaк, мiстo, млин, нaш, нюх, нiхтo, кукурудзa, бджoлa, луг, гiмн, гяур

3. Srovnejte výslovnost šeplavých souhlásek v následujících ukrajinských a českých slovech a určete rozdíly :

жаба — *žába, жалiсний* — *žalostný, Париж* — *Paříž, нiж* — *níž, шантаж* — *šantáž, шашилик* — *šašlik, шептати* — *šeptat, шишка* — *šiška, черв* — *červ, число* — *číslo, Чiлi* — *Chile.*

Gramatika

K 2. Deklinačnímu typu patří podstatná jména rodu mužského, která mají v nominativu singuláru nulovou koncovku (*інженер, бетон, день, герої*) nebo koncovku **-о** (*батько, соловейко, Павло, Найденко*) a podstatná jména rodu středního s koncovkou **-о, -е, -я** (*вино, гроно, горе, серце, прізвище, щастя, сороколіття, перемир'я*).

V rámci 2. Deklinačního typu také lze vyčlenit tvrdé, měkké a smíšené skloňování.

Tvrdé skloňování tvoří:

1) maskulina s kmenem zakončeným na tvrdou souhlásku (ne ale na tupou sykavku) a nulovou koncovku : *вожак, указ, робітник, шлюб, пароплав, універмаг, склад, попіл, храм, млин, піп, голос, декрет, географ, горіх, палац*;

2) maskulina a neutra s kmenem zakončeným na tvrdou souhlásku a koncovku – **о**: *батько, всезнайко, парубійко, Петро, гніздо, скло, вапно*.

Měkké skloňování tvoří :

1) maskulina s kmenem zakončeným na měkkou souhlásku [d´], [t´], [z´], [s´], [c´], [dz´], [l´], [n´], [j] a nulovou koncovku : *ведмідь, лікоть, ферзь, карась, хлопець, горобець, гудзь, учитель, здоровань, напій, гай*;

2) maskulina s kmenem zakončeným na měkkou souhlásku a koncovku

- **о** : *братуньо, кумцьо, неньо*;

3) maskulina se slovotvorným sufixem **-ар, -ир** a nulovou koncovkou : *словникар, тягар, орендар, собакар, лікар, друкар, свинар, косар, бунтар, вівчар, сухар, пастир, монастир, унір*. Většina takových jmen má stálý přízvuk na koncovkách, srov.: *бунтаря́, бунтарі́в, бунтар'ю, бунтаре́м*. Ale: *ри́цар, ри́царя, ри́царів, ри́царю, ри́царям; виногра́дар, виногра́даря, виногра́дарів, виногра́дарю, виногра́дарем*.

4) neutra s koncovkou **-е** (kromě jmen s kmenem zakončeným na tupou sykavku) a **-я** : *перекотиполе, горе, море, пивце, кільце, змагання, галуззя, зілля, нари́ччя*.

Smíšené skloňování tvoří :

1) maskulina s kmenem zakončeným na tupou sykavku a nulovou koncovku : *гараж, пляж, вуж, споживач, м'яч, кирпич, товариш, комиш, аркуш, віриш, плаш, куш, хруш;*

2) maskulina se slovotvorným sufixem **-яр** : *маляр, мебляр, гендляр, пісняр, каменяр, газетяр, картяр.* Tato podstatná jména označující osoby podle jejich povolání mají stálý přízvuk na koncovkách, kromě vokativu : *пісняра', піснярі'в, піснярю', пісняра'м.* Ale : *пісня'ре;*

3) neutra s kmenem zakončeným na tupou sykavku a koncovku **-е** : *плече, ложе, вудлице, зборище, водоїмище.*

Табулка 8. **Пřehled vzorů skloňování podstatných jmen –**

2. deklináční typ

Číslo	Рід	Тверде skloňování			
jednot- né	1.	вожа'к-∅	храм-∅	ба'тьк-о	гнізд-о'
	2.	вожак-а'	хра'м-у	ба'тьк-а	гнізд-а'
	3.	вожак-о'ві/у'	храм-у	ба'тьк-ові/у	гнізд-у
	4.	вожак-а	храм-∅	ба'тьк-а	гнізд-о
	5.	вожа'ч-е	храм-е	ба'тьк-у	гні'зд-е
	6.(на)	вожак-о'ві/-у'	на храм-і	ба'тьк-ові/-у	гнізд-і'
	7.	вожак-ом'	храм-ом	ба'тьк-ом	гнізд-ом'
множ- né	1.	вожак-и'	хра'м-и	ба'тьк-и'	гні'зд-а
	2.	вожак-ів'	хра'м-ів	ба'тьк-ів'	гнізд-∅
	3.	вожак-ам'	храм-ам	ба'тьк-ам'	гні'зд-ам
	4.	вожак-ів	храм-и	ба'тьк-ів'	гнізд-а
	5.	вожак-и	храм-и	ба'тьк-и	гнізд-а
	6.(на)	вожак-ах'	храм-ах	ба'тьк-ах'	гні'зд-ах
	7.	вожак-а'ми	храмами	ба'тьк-а'ми	гні'зд-ами

Číslo	Pád	Měkké skloňování			
jednotné	1.	хлоп'ець-∅	гай-∅	мо'р-е	змага'нн-я
	2.	хлоп'ц-я	га'ю	мор-я	змаганн-я
	3.	хлопц-єві/-ю	га-ю	мор-ю	змаганн-ю
	4.	хлопц-я	гай	мор-е	змаганн-я
	5.	хлопч-е	га-ю	мор-е	змаганн-я
	6. (на)	хлопц-єві/-і	(у) га-ю'	мор-і	змаганн-і
			(у) га'-ї		
	7.	хлопц-ем	га'-ем	мор-ем	змаганн-ям
множné	1.	хлоп'ц-і	га-і'	мор-я'	змага'нн-я
	2.	хлопц-ів	га-їв'	мор-ів'	змагань-∅
	3.	хлопц-ям	га-ям'	мор-ям'	змага'нн-ям
	4.	хлопц-ів	га-і	мор-я	змаганн-я
	5.	хлопц-і	га-ї	мор-я	змаганн-я
	6. (на)	хлопц-ях	га-ях'	мор-ях'	змага'нн-ях
	7.	хлопц-ями	га-я'ми	мор-я'ми	змага'нн-ями

Číslo	Pád	Smíšené skloňování		
jednotné	1.	споживач-∅	плеч-е'	во'гнищ-е
	2.	споживач-а'	плеч-а	вогнищ-а
	3.	споживач-єві/-у	плеч-у	вогнищ-у
	4.	споживач-а	плеч-е	вогнищ-е
	5.	споживач-у	плеч-е	вогнищ-е
	6. (на)	споживач-єві/-у	пле'ч-і	вогнищ-і
	7.	споживач-ем	плеч-е'м	вогнищ-ем
множné	1.	споживач-і'	пле'ч-і	во'гнищ-а
	2.	споживач-ів	плеч-е'й/пліч	вогнищ-∅
	3.	споживач-ам	пле'ч-а'м	вогнищ-ам
	4.	споживач-ів	пле'ч-і	вогнищ-а
	5.	споживач-і	плеч-і	вогнищ-а
	6. (на)	споживач-ах	пле'ч-а'х	вогнищ-ах
	7.	споживач-ами	плеч-а'ми	вогнищ-ами

Poznámky k tvarům vzorů:

V nominativu je u maskulin většinou nulová koncovka; označují-li podstatné jméno bytost, může mít koncovku **-o**, **-e** : *хлопчисько, батенько, котище*.

U některých maskulin dochází ke střídání **o**, **e**, s **i** nebo vypuštění **o**, **e** : *віл – вола, камінь – каменя, бичок – бичка, хлопець – хлопця, кравець – кравця*.

Vlastní jména českého původu na **-ek**, na rozdíl od češtiny, neztrácejí **e** : *Чанек – Чанека, Гавранек – Гавранека*.

Cvičení

1. Určete vzory podstatných jmen a utvořte 3. a 7. pád jednotného a množného čísla :

чоловік, водій, товариш, робітник, бій, стілець, дядько, Петро, дно, поле, листя

2. Podstatných jmen v závorkách užijte v належніх tvarech :

Настали напрочуд теплі (*день*) бабиного (*літо*). – Діти слухали музику зимового (*ліс*), спостерігали за (*життя*) (*птахи*), грілися біля (*вогнище*). – У лісовому (*яр*) вони знайшли незамерзаюче (*джерело*). – У багатьох українських (*місто й село*) і нині не забули це веселе свято. – Мій брат займається (*вивчення*) народних (*ремесло*). – У давні (*час*) за народним (*календар*) рік починався в (*березень*).

3. Utvořte množné číslo :

стілець, хлопчик, гравець, Чанек, ряд, сусід, одяг, перстень, слово, народ, урок, колосок, дідусь, стіл, голос

► *Naučte se psát ukrajinský žádost:*

Директорові АТ „Миколаївський
пивзавод „Янтар“
панові Півтораку І.П.

Ратушняка Олександра Івановича,
що мешкає за адресою :
54007, Миколаїв-7,
вул. Квіткова, 16, кв. 105
тел. 315-22-34

З А Я В А

Прошу прийняти мене на роботу до відділу постачання на посаду робітника.

- Додаток :
- 1) копія атестата про середню освіту на 1-му аркуші в 1-му примірнику;
 - 2) трудова книжка;
 - 3) особистий листок з обліку кадрів на 2-х аркушах в 1-му пр.

19 червня 2014 р.

О.І. Ратушняк

Директорові АТ „Миколаївський
пивзавод „Янтар“
панові Півтораку І.П.

З А Я В А

Прошу звільнити мене з посади робітника відділу постачання з 30-го січня 2013р. у зв'язку з переходом на іншу роботу.

Підпис

О.І. Ратушняк

Slovníček:

директор — ředitel, пивзавод — pivovar, що мешкає за адресою — bytem, звільнити — propustit, посада — funkce, відділ постачання — zásobovací oddělení

► **Následující anekdotu přeložte a vyprávějte:**

Жінка з чоловіком повернулися з театру додому. — Слухай, жінко, – хвалиться чоловік. — У театрі сьогодні я був уважніший, ніж минулого разу. Дивись, я приніс і твою, і свою парасольки.

— Що ти кажеш, чоловіче! Адже ми сьогодні парасольок до театру не брали!

Slovníček:

повернутися — vrátit se, уважніший — pozornější, парасолька ž. — deštník, казати — říkat

► **Naučte se nazpaměť tuto lidovou písničku:**

Несе Галя воду

Несе Галя воду,
Коромисло гнеться,
А за нею Йванко,
Як барвінок, в'ється.

„Галю моя, Галю,
Дай води напиться,
Ти така хороша,
Дай хоч подивиться“.

„Вода у поточку,
Йди туди й напийся,
Я буду в садочку,
Прийди й подивися“.

„Прийшов у садочок,
Зозуля кувала,
А ти ж мене, Галю,
Та й не шанувала“.

„Стелися, барвінку,
Буду поливати,
Вернися, Іванку,
Буду шанувати“.

„Скільки не стелився –
Ти не поливала,
Скільки не вертався –
Ти не шанувала“.

Slovníček:

коромишло *s.* — váhy, **витися** — vinout se, **хороша** — krásná, **зозуля** — kukačka, žezulka, **шанувати** — ctít, **стелитися** — plazit se, **вертатися** — vracet se

8. lekce

- **Text** : На поштамті
- **Fonetika** : Souhlásky [r], [l]
- **Gramatika** : Koncovky **-a, -я / y, -ю** u maskulin v genitivu
- **Dokument** : Характеристика
- **Písnička** : Чом ти не прийшов?

На поштамті

Після роботи я зайшов на поштамт, щоб одержати рекомендовану бандероль відправити вітальну листівку та переказати матері гроші. На поштамті завжди багато людей: одні платять за комунальні послуги, телебачення, телефон, Інтернет, інші посиляють грошові перекази, одержують листи до запитання і бандеролі, а ще інші користуються послугами кур'єрської пошти. Поштамт – це велике підприємство, яке обслуговує населення, підприємства та установи. Підприємство надає поштові та фінансові послуги, забезпечує передплату періодичних видань, доставку пенсій, грошові виплати, кур'єрську доставку та багато інших супутніх послуг. Крім того, на поштамті можна купити газети й журнали, марки й конверти, листівки й календарі.

Біля вікна з написом „Прийом і видача бандеролей“ не було нікого. Я простягнув у віконце своє повідомлення й одержав рекомендовану бандероль. Потім підійшов до вікна, де приймають і видають грошові перекази. Тут була невелика черга. Я зайняв чергу і попросив у працівника поштамту бланк. Через кілька хвилин працівник поштамту прийняла у мене заповнений бланк і гроші, які я переказував матері. Мені залишалося ще вибрати вітальну листівку та написати її однокласникові.

У центральному поштовому відділенні я звернувся до віконця „Прийом і видача листів“ і купив листівку та конверт. Дуже швидко я написав вітання зі святом, вклав листівку у конверт, заліпив його та підписав дані одержувача та відправника.

На конверті я вказав свою нову адресу, а саме: 01025, м. Київ-1, вул. Володимирська, буд. 12, кв. 101, Коваленкові Петру Олексійовичу.

Залагодивши всі свої справи, я поїхав на метро додому.

► *Slova a slovní spojení:*

- пошта́мт *m.* — hlavní pošta
пі́сля — po
одéржувати , одéржати — dostávat, dostat
рекомендо́вана бандеро́ль — doporučená tiskovina, balík
відпра́вити віта́льну листі́вку — zaslat pohlednici, přání
перека́зувати, переказа́ти гро́ші — poukazovat, poukázat peníze
завжди́ — vždy
плати́ти за комуна́льні по́слуги — platit sdružené inkaso
бага́то — hodně
грошови́й пере́каз — peněžní poukázka
і́нші — jiní
лист *ž.* — psaní, dopis
до запитáння — poste restante
користува́тися по́слугами кур'єрської по́шти — využívat služeb kurýrní pošty
насе́лення — obyvatelstvo
підпри́ємство *s.* — podnik
установа́ *ж.* — úřad
надава́ти по́штові та фінансові по́слуги — poskytovat poštovní a finanční služby
забезпéчувати передпла́ту періоді́чних видáнь — poskytovat předplatné periodik
доста́вка пенсі́й — dodávka důchodů
грошові́ ви́плати — platby
кур'єрська доста́вка — kurýrní doručení
супу́тні по́слуги — související služby
газета́ *ж. j.* — noviny
журна́л — časopis
ма́рка — (*zde*) známka
конве́рт *m.* — obálka
листи́вка *ж.* — pohlednice
бі́ля — vedle
прийо́м — (*zde*) příjem

відача *ž.* — výdej
не було нікого — nebyl nikdo
протягати, протягнути — (*zde*) podávat, podat
віконец — okénko
повідомлення — oznámení
підходити, підійти до чого — přistupovat, přistoupit *k čemu*
невелика черга — malá fronta
зайняти чергу — postavit se do fronty
працівник — zaměstnanec
просити, попросити у кого що — prosit, poprosit *koho oč*
бланк, формуляр — tiskopis, formulář
через кілька хвилин — za několik minut
у мене — (*zde*) ode mne
заповнений — vyplněny
які — které
залишатися, лишитися — zbývat, zbýt
іти, піти — jít
однокласник — spolužák
дуже швидко — velmi rychle
вітати, привітати когось чим — blahopřát *komu k čemu*
свято *s.* — svátek
відправник — odesílatel
одержувач — příjemce
м. (місто) — m. (město)
вул. (вулиця) — ul. (ulice)
буд. (будінок) — dům
залагоджувати, залагодити всі справи — vyřizovat, vyřídít
všechny své věci
їхати, поїхати на метро — jet metrem
додому — domů

Прочтете текст **На поштамті** nahlas a přeložte ho.

Вырăвѣйте прѣчтенé.

Одровѣzte на отáзky :

1. З якою метою герой оповідання зайшов на поштамт?
2. Що таке поштамт?
3. Що можна зробити на поштамті?
4. У якому вікні можна одержати бандероль?
5. Як пишеться адреса?

► *Zapamatujte si názvy vlastností člověka:*

люб'язний -нелюб'язний — ochotný – neochotný

дружний – ворожий — přátelský – nepřátelský

добрый – поганий — dobrý – špatný

щірий – нещірий — upřímný – neupřímný

розумний – дурний — rozumný – hloupý

самовпевнений – непевний — sebejistý – nejistý

симпатічний – несимпатічний — sympatický – nesympatický

приємний – неприємний — příjemný – nepřijemný

чесний – нечесний — čestný – nečestný

пристойний – непристойний — slušný – neslušný

бістрый – повільний — pohotový – nepohotový

спритний – незграбний — obratný – neobratný

справжній – несправжній — správný – nesprávný

енергійний – неенергійний — energický – neenergický

байдужий – небайдужий — lhostejný – nelhostejný

культурний – некультурний — kultivovaný – nekultivovaný

вихований – невихований — vychovaný – nevychovaný

освічений – неосвічений — vzdělaný – nevzdělaný

інтелігентний – неінтелігентний — inteligentní – neinteligentní

увічливий – неувічливий — zdvořilý – nezdvōřilý

активний – пасивний — aktivní – pasivní

відповідальний – безвідповідальний — zodpovědný – nezodpovědný

порядний -непорядний — pořádný – nepořádný
спокійний – неспокійний — klidný – neklidný
працьовитий – ледачий — pracovitý – líný
захоплений – згаслий — zapálený – pohaslý
сумлінний – несумлінний — svědomitý – nesvědomitý
досвідчений – недосвідчений — zkušený – nezkušený
скромний – зарозумілий — skromný – domýšlivý
щедрий – дріб'язковий — štědrý – malicherný

Zapamatujte si výrazy spojené s povahou člověka :

Він/вона в гáрному нáстрої. — Je v dobré náladě.

Він/Вона має гáрний нáстрій. — Má dobrou náladu.

Син обіймає відповідальну посаду.— Syn zastává zodpovědné místo.

Це безвідповідально! — To je nezodpovědné!

До такого непристойного поводження я не звик. — Na takové neslušné jednání nejsem zvyklý.

Вони щіро кохають один одного. — Mají se upřímně rádi.

Він добре вихований. — Má dobré vychování.

Мені байдуже. — Je mi to jedno.

Дуже вам вдячний. — Jsem vám velmi vděčný.

У товаристві вона поводиться непристойно. — Ve společnosti se chová nevhodně.

Він дуже працьовита людина. — Je velice pracovitý člověk.

Fonetika:

Souhláska [r] je vždy tvrdá na konci slova a slabiky : *кобзар, Цезар, марка, гіркий, чарка*; měkce se vyslovuje jen na začátku slabiky před **i, я,ьо,ю** : *рід, ріка, ряд, уряд, рятувати, трьох, рюкзак*.

Souhláska [л] je přednějazyčná dásňová tvrdá sonanta, ale ne velmi tvrdá : *калина, балет, Олена, лекція, липа*. Před **i, я, ю, ь** se vyslovuje měkce : *літо, сіно, лякати, льон, лють*.

Pozor : Rozdíl mezi ukrajinskou a českou sonorní bokovou souhláskou [ɲ] spočívá v tom, že se při výslovnosti ukrajinské hlásky hrot jazyka spojuje se zuby, na rozdíl od české. Společně je jen to, že se při artikulaci jak ukrajinské, tak české souhlásky [ɲ] vytváří po obou stranách jazyka dosti volná úžina, kudy prochází vzduch.

Cvičení :

1. Přečtěte správně slova s [r] a [rʹ] :

звір, вівчар, лицар, зірка, зоряний, рівний, орендар, дар, прискорення, прірва, вечеря, гарячий, дрючок, чотирьох, річка, рій, ренегат, Рур, тираж, Дніпро, Рюрик.

2. Vyslovujte správně slova s [ɲ] a [ɲʹ] ; řekněte, čím se liší výslovnost ukrajinských [ɲ] a [ɲʹ] od výslovnosti českého [ɲ] :

клан, клен, уклін, клин, Лев, Львович, далеко, далі, проблема, лихо, тролейбус, шлях, сльоза, ключ, люди, білий, васильки, льодовик, хліб, холодний, залізо, вилка, болт, Лаба, Ельба.

Gramatika :

V genitivu v jednotném čísle mají maskulina podle věcného významu buď koncovku **-а, -я**, nebo **-у, -ю**.

Koncovku **-а, -я** mají :

1) názvy lidí a zvířat (obecné a vlastní názvy, personifikované názvy předmětů a jevů): *студента, професора, організатора, Юрія, Володимира, Шевченка, коня, пса, зайця, Мороза, Вітра;*

2) názvy jednotlivých předmětů : *замка, ключа, холодильника, плаща, воза, стільця, ножа, клена, явора;*

3) místní jména vlastní : *Харкова, Миколаєва, Владивостока, Києва, Галича, Львова, Парижа, Оломоуця, Штернберка, Будапешта*

(ale : *Зеленого Гаю, Кривого Рогу* ap., protože u víceslovného pojmenování má podstatné jméno užití ve funkci apelativa koncovku **-у, -ю**);

4) vlastní jména řek, toků ap. s přízvukem na koncovce: *Дністра, Дніпра, Дінця, Інгульця, Сиваша* (ale : *Дунаю, Бугу, Іссик-Кулю*);

5) termíny označující konkrétní předměty, geometrické obrazce, lingvistické pojmy : *катода, атома, прямокутнука, радіуса, сектора, синуса, іменника, відмінка, суфікса, присудка* (ale: *синтаксису, роду, способу, складу*);

6) názvy měr a vah, prostoru, času, délky, obsahu, měny : *метра, грама, літра, мільйона, мільярда, місяця, процента, понеділка, жовтня, долара, карбованця*;

7) názvy hospodářských strojů, aut a jejich součástí : *трактора, комбайна, автомобіля, грузовика, причепа, карбюратора, бензобака, мотора, маховика, вала*;

Koncovku **-у, -ю** mají :

1) názvy látek, hmoty, materiálů : *алюмінію, асфальту, азоту, суму, борцу, кисню, гасу, бензину, бензолу, піску, цукру* (ale : *хліба*);

2) názvy pojmů hromadných: *ансамблю, батальйону, вишняку, березняка, колективу, гаю, лісу, тексту, товару, хору, барвінку, бузку, чагарнику, ячменю* (ale : *вівса, вівсюга*);

3) názvy budov, staveb, místností a jejich částí : *аеровокзалу, аеродрому, будинку, заводу, залу, магазину, даху, каналу, замку, палацу, метрополітену, шинку, бару*, (ale : *гаража, млина, хліва, карниза, портика*);

4) názvy institucí a organizací : *університету, комітету, інституту, пресу, комісаріату, банку, ректорату, відділу, факультету*;

5) podstatná jména s významem lokálním : *майдану, краю, лугу, лиману, світу, яру* (ale : *хутора, ставка, майданчика*);

6) názvy přírodních jevů : *грому, дощу, морозу, землетрусу, туману, урагану, інею, циклону, снігу*;

7) názvy psychických stavů : *гніву, суму, песимізму, настрою, спокою, страху, болю, жалю*;

8) názvy dějů : *переходу, від'їзду, бігу, галасу, кашлю, крику, процесу, ремонту, руху, лету, спорту, ходу* (ale : *стрибка, ривка, стусана*);

9) literárněvědné termíny : *журналу, альманаху, синтезу, розбору, аналізу, епосу, фейлетону, жанру, образу, міфу, роману, сюжету, стилю*;

10) názvy her a tanců : *волейболу, футболу, тенісу, преферансу, кросу, вальсу, маришу* (ale: *козачка, гопака, краков'яка і краков'яку*);

11) kompozita bez přípony (kromě názvů bytostí) : *водопроводу, родоводу, трубопроводу, живопису, манускрипту, рукопису* (ale : *паровоза, електровоза, пароплава*);

12) jména s předponou s různým významem (kromě názvů bytostí) : *виразу, вислову, випадку, відгуку, виступу, поштовоху, прикладу, успіху*;

13) názvy řek (kromě vlastních jmen s přízvukem na koncovec), jezer, hor, ostrovů, zemí, krajů ap.: *Пруту, Сейму, Черемошу, Дону, Амуру, Одеру, Рейну, Байкалу, Мічигану, Світязю, Чаду, Казбеку, Уралу, Прадеду, Криту, Кіпру, Криму, Пелопоннесу, Афганістану, Китаю, Ірану, Ізраїлю, Сибіру, Кавказу*.

Pomocí koncovek **-а, -я** a **-у, -ю** rozlišujeme názvy obcí a jiná toponyma : *Буенос-Айреса* (město) – *Буенос-Айресу* (jezero, provincie), *Ганновера* (město) – *Ганноверу* (země), *Гайдарабада* (město) – *Гайдарабаду* (země); názvy konkrétních předmětů a jména hromadná i látková: *буряка* (jednotlivá věc) – *буряку* (hromadně), *терняка* (pták) – *терняку* (křoví), *папера* (jednotlivá věc) – *паперу* (látka); názvy konkrétních předmětů a názvy dějů : *спуска* (spoušť u pušky) – *спуску* (spouštění, vypouštění, sjezd), *листопада* (jeden z měsíců) – *листопаду* (padání listů).

Některá podstatná jména mužského rodu mají dva tvary podmíněně přízvukem : *суда'* – *су'ду*, *полка'* – *по'лку*, *стола'* – *сто'лу*, *моста'* – *мо'сту*, *плота'* – *пло'ту*, *борта'* – *бо'рту*, *паркана'* – *парка'ну*.

Cvičení :

1. Utvořte 2. pád jednotného čísla :

мужик, мельник, організм, егоїзм, сум, караван, марш-маневр, маяк, обман, одеколон, озон, Париж, пекар, спів, ліс, лимон, ризик, рукав, сеанс, скляр, талант, труп, уніат, урок, хабар, холод, Цейлон, Гібралтар (місто), Гібралтар (земля), цитрус, чавун (надоби), чавун (ков), шанс, ясен, яхт-клуб.

2. Přeložte do ukrajinštiny :

Letos uplyne sto let od narození zbojníka Nikoly Šuhaje, kterého ve svém románu tak proslavil Ivan Olbracht. Rozhodli jsme se svolat na 14. až 16. srpna do Koločavy „ Setkání romantických duší “, jak zní podtitul oficiálních slavností Koločava '97. Kromě prohlídky Muzea I. Olbrachta bude na programu vystoupení folkloristických souborů a počítá se s promítáním málo známé první filmové verze Nikoly Šuhaje, která se

právě v okolí Koločavy natáčela v roce 1946. Jednáme o vystoupení některých amatérských divadel či alespoň některých umělců, jež si diváci již bezděčně spojují s Baladou pro banditu, např. s M. Donutilem. Nejsou vyloučena další překvapení – svou účast již například přislíbila dcera Nikolý Šuhaje. Večer bude v Koločavě plát zbojnická vatra.

► *Naučte se psát ukrajinsky posudek:*

Х А Р А К Т Е Р И С Т И К А

молодшого наукового
співробітника Інституту
української мови НАН України

Коваленка Петра,
1973 року народження

Пан Коваленко працює в Інституті української мови НАН України з 1996 року, спочатку на посаді старшого лаборанта, а з 1997 року – молодшого наукового співробітника.

Петро Коваленко сумлінно виконує свої службові обов'язки, дисциплінований і ініціативний. Вчасно виконав планову тему та подав монографію до друку.

Постійно підвищує свою кваліфікацію. У цьому році він завершив написання кандидатської дисертації і подав її до захисту на спецраду. Він є учасником вітчизняних і зарубіжних конференцій і симпозіумів. Список його наукових публікацій нараховує 15 праць.

Пан Коваленко бере активну участь у громадському житті інституту. Він доброзичливий, контактний, користується повагою й авторитетом у колективі.

Директор Інституту

Член–кореспондент НАН України

12 жовтня 2014 р.

В. Німчук

► *Následující anekdotu přeložte a vyprávějte :*

Юнак нахилився й поцілував незнайому дівчину, яка сиділа поруч на лавці в парку. Але вона нічого не сказала на це. Тоді він поцілував її вдруге і спитав здивовано :

— Чого ж ви мовчите?

— Бо мама мені сказала, щоб я не розмовляла з незнайомими чоловіками.

Slovníček :

юнак — mladík, **нахилитися** — sklonit se, **поруч** — vedle, **нічого** — nic, **це** — to, **вдруге** — podruhé, **спитати** — zeptat se, **здивовано** — udiveně

► *Naučte se nazpaměť tuto lidovou písničku :*

Чом ти не прийшов?

Чом ти не прийшов,
Як місяць зійшов?
Я тебе чекала.
Чи коня не мав?
Чи стежки не знав?
Мати не пускала?

І коня я мав,
І стежку я знав,
І мати пускала.
Найменша сестра,
Бодай не зросла,
Сідельце сховала.

А старша сестра
Сідельце знайшла,
Коня осідлала.

„Поїдь, братику,
До дівчиноньки,
Що тебе чекала“.

Тече річенька
Невеличенька,
Схочу – перескочу.
Віддайте мене,
Моя матінко,
За кого я хочу.

Slovníček:

чи коня не мав — cožpak jsi neměl koně, **стежка** — cestička,
бодай — kéž by, **сідельце** — sedýlko, **річенька** — říčka

9. lekce

- **Text** : Дні тижня
- **Fonetika** : Znělé souhlásky a jejich výslovnost. Souhláska [v]
- **Gramatika** : 3. deklinační typ podstatných jmen
- **Dokument** : Доручення
- **Noviny** : Хроніка

Дні тижня

Тиждень має сім днів. Дні називаються так: понеділок, вівторок, середа, четвѣр, п'ятниця, субота, неділя. За народним календарѣм ко́жний день тижня має свою характеристику, пов'язану з певними уявленнями, віруваннями та правилами поведінки.

Понеділок – перший день тижня. Це найважчий день. Лю́ди ка́жуть: „У понеділок роботи не починай і в дорóгу не вирушай“. У понеділок не можна починати роботу, бо вона не принесє задоволення й успіху. Якщо понеділок виявиться невдачливим днем, то нещастя буде переслідувати цілий тиждень, а у п'ятницю спіткає ще й ліхо. А от хто одержить у перший день тижня гроші, то всі наступні шість днів буде їх одержувати.

Вівторок – другий день тижня. Це щасливий день. Промайну́в „важкий“ день понеділок, і можна починати важливі справи. Недарѣмно ка́жуть: “У вівторок – початків sóрок“. Лю́ди не ризикували розпочинати важливу справу в понеділок, а відкладали її на вівторок – легкий, удачливий, щасливий день. Лише по вівторках робили закладини нової хати.

Середа – серединний день тижня. Цей день, як і п'ятниця, був пісним. Лю́ди вірили, що середа є святою, належить Матері Божій. Хто її шанує, тому вона неодмінно допомагатиме. У середу заборонялося жінкам прядсти, снувати пряджу, краяти і шити білізну.

Четвѣр – четвертий день тижня. Цей день є щасливим, сприятливим для буденних справ, а також здійснення надій і сподівань. Лю́ди казали: “Згоджу́сь я тобі не тепѣр, то в четвѣр“.

П'ятниця традиційно вважалася важким днем. Така характеристика п'ятого дня тижня була до деякої міри відлунням християнської легенди про те, як у цей день страждав і прийняв

смерть Ісуса Христоса. Це був найсуворіший пісний день. У народі казали: „Довша п'ятниця, як неділя“.

Субота – останній будній день перед неділею. У цей день не можна починати важливої роботи, а розпочату на тиждень справу необхідно довести до кінця. Крім повсякденної роботи добре було б позамітати хату, вимити стіл, лави, вимастити долівку, припічок, зігріти води, щоб помітися, приготувати чисту білизну на неділю. З суботою пов'язані такі прислів'я: „Субота – кінчається робота“, „Субота – не робота, помий, помаж та й спати ляж“, „Субота – вся робота“.

Неділя – останній день тижня. Цей день сприймається як свято – очікуваний день вимушеного неробства. У неділю не можна грішити, тобто братися за будь-яку роботу.

Народний календар відображає світогляд наших предків, який складався упродовж тисячоліть.

► *Slova a slovní spojení:*

сім — sedm

називатися — jmenovat se

згідно з народним календарем — podle lidového kalendáře

ко́жний день — každý den

пов'язаний — spojený

пéвний — jistý

уявлення s. — představa

вірування — náboženství

правило — pravidlo

поведінка ž. — chování

люди — lidé

люди ка́жуть — lidé říkají, říká se

робота — práce

почина́ти — začínat, začít

вірушити в до́рогу — vydat se na cestu

найва́жчий день — nejtěžší den

задово́лення — spokojenost

якщо́ — když

виявля́тися, віяв́итися — (*zde*) ukazovat se, ukázat se
невда́чливий — neúspěšný
то — tak
переслі́дувати — pronásledovat
спіт́кати — potkat
й — (*zde*) i
лі́хо — neštěstí
от — (*zde*) tedy
гро́ші — peníze
одéржувати, одéржати — dostávat, dostat
щаслі́вий — šťastný
прома́йнúти — uběhnout
важлі́ві спра́ви — důležité věci
недарéмно — ne nadarmo
поча́ток — začátek
со́рок — čtyřicet
ризикова́ти, ризикну́ти — riskovat, risknout
розпочина́ти, розпоча́ти — začínat, začít
відкладáти, відкла́сти — odkládat, odložit
лише́ — jen
робі́ти — dělat
закла́дини *pomn.* — položení základního kamene
ха́та *ž.* — chalupa, domek
середі́нний — prostřední
цей — tento
пісні́й — postní
що — že
нале́жати — patřit
хто — kdo
шанува́ти — vážit si
неодмі́нно — nutně
допомага́тиме — bude pomáhat
забороня́ти, забороні́ти — zakazovat, zakázat
пря́сти — příst

пряжа — příze
крáяти і шити білізну *ж.* — stříhat a šít prádlo
четвѣртій — čtvrtý
сприятливий — příznivý
будѣнний — všední
тáкóж — také
здійснення — uskutečnění
сподівання *s.* — naděje
згодітися — hodit se
тепѣр — teď
вважáтися *ким, чим* — být považován *za koho, co*
до деякої міри — do jisté míry
відлúnня *s.* — ozvěna
легѣнда — pověst
найсувóриший — nejpřisnější
дóвгий, дóвший — dlouhý, delší
остáнний — poslední
необхíдно — je nutno
довести до кінця — dovršit, dokončit
повсякдѣнний — každodenní
вимивáти, вíмити — mýt, vymýt
лáва — lavice
вíмастити долівку — obnovit hliněnou podlahu
пріпíчок *m.* — zápeci
зігрівáти, зігрíти — ohřívát, ohřát
мíтися, помíтися — mýt se, umýt se
готувáти, приготувáти — připravovat, připravit
прислív'я — pořekadlo
сприймáється — chápe se
свѣто *s.* — svátek
вíмушене нерóбство *s.* — nucená nečinnost
будь-якій — jakýkoli
відобráжувати, відображáти, відобразíти — zobrazovat, zobrazit
світóгляд — světový názor

складатися, скластися — vytvářet se, vytvořit se

упродовж — během

тисячоліття — tisíciletí

Пřečtěte text **Дні тижня** nahlas a přeložte ho.

Vyprávějte přečtené.

Odpovězte na otázky :

1. З чим пов'язана характеристика днів тижня за народним календарем?
2. Яку характеристику має понеділок?
3. Чому вівторок вважається щасливим днем?
4. Що заборонялося робити в середу?
5. Чому люди казали: „Згоджуся я тобі не тепер, то в четвер“.
6. Які прислів'я зв'язані з суботою?
7. Як сприймали люди неділю?
8. Що відображає народний календар?

► **Zapamatujte si výrazy spojené se slovem *den* :**

Який сьогодні день? — Který den je dnes?

Сьогодні вівторок. — Dnes je úterý.

Який був учора день? — Který den byl včera?

Учора був понеділок. — Včera bylo pondělí.

робочий день — pracovní den

вихідний день — den pracovního volna

передвихідний день — den před svátkem /před dnem pracovního klidu

бўдній день — všední den

святковий день — sváteční den

працювати день і ніч — pracovat ve dne v noci

день у день — den co den

з кожним днем — den ze dne/ode dne

кілька днів тому — před několika dny

кілька разів/раз у день — několikrát denně/za den
на другий день — příštího dne
одного дня — jednou, jednoho dne
останніми днями — v poslední době
серед білого дня — za bílého dne
того самого дня — téhož dne, tentýž den
цими днями — v těchto dnech
через день — obden
що другий день — každý druhý den, obden
що не день — každý den, denně
аби день до вечора — jen aby se neřeklo
на чорний день — na zlé časy

Fonetika

Znělé šumové souhlásky se na konci slova a slabiky před neznělou souhláskou vyslovují zněle : *дід, дуб, мед, пиріг, ніж, раз, мороз, клуб, вуж, сад, град, грядка, лізти, важкий, повзти, бігти, зберегти*.

Výjimka : Ve slovech *вогко, легко, кізті, нізті* ztrácí hláska [h] znělost a často se vyslovuje jako [x]. Prefix a předložka *з* se před neznělými souhláskami vždy ohlušuje : *зсипати* [s : upaty], *з Києва* [skyjeva], *з тобою* [stoboju].

Neznělé souhlásky se před znělými uprostřed slova přizpůsobují následující znělé a stávají se znělými : *просьба* [proz'ba], *боротьба* [borod'ba], *осьдечки* [oz'dečky], *екзамен* [egzamen], *якби* [jagby].

Sonorní souhláska [v] nikdy neztrácí znělost, nepřechází v [f]. Jako souhláska se vyslovuje jen před samohláskami : *вікно, вона, вектор, вихід*. Na začátku slova před souhláskou a na konci slova po samohlásce získává větší znělost a přechází v neslabičnou samohlásku [u] : *вихід* [uxid], *вівторок* [viutorok], *пів* [riu].

Cvičení

1. Přečtěte správně následující slova :

ричаг, берег, біг, досягти, назад, лягти, наприклад, гадка, швед, насамперед, борідка, низький, боязкий, мороз, лізти, вернісаж, подорож, важко, стелаж

2. Jak se vyslovuje *з* v následujících slovech a slovních spojeních?

зсихання, з-серед, зсікти, зсістися, зскакувати, зішкребти, зскочити, зсохлий, зспіватися, зшивати, зцементувати, з середини, з Китаю, з-під, з переляку, з приводу, з хати, з собою

3. Srovnejte ukrajinskou a českou výslovnost v následujících slovech :

віртуоз – virtuos, *вклад* – vklad, *вогкий* – vlhký, *вплив* – vliv, *гад* – had, *голуб* – holub, *Кавказ* – Kavkaz, *образ* – obraz, *отож* – tudíž, *дівка* – dívka

Gramatika

К 3. deklinačnímu typu patří podstatná jména rodu ženského, která mají v nominativu singuláru nulovou koncovku, a také podstatné jméno *мати*.

Tabulka 9. Přehled vzorů skloňování podstatných jmen:

3. deklinační typ

Číslo	Пад	Vzory skloňování		
jednotné	1.	сіль–∅	ніч–∅	ма'т–и
	2.	со'л–і	но'ч–і	матер–і
	3.	сол–і	ноч–і	матер–і
	4.	сіль–∅	ніч–∅	мат–и / матір–∅
	5.	сол–е	ноч–е	мат–и
	6. (на)	сол–і	ноч–і	матер–і
	7.	сілл–ю	нічч–ю	матір'–ю
множné	1.	сол–і	но'ч–і	матер–і'
	2.	со'л–ей	ноч–ей'	матер–ів'
	3.	сол–ям	ноч–ам'	матер–ям'
	4.	сол–і	ноч–і	матер–і / матер–ів
	5.	сол–і	ноч–і	матер–і
	6. на	сол–ях	ноч–ах'	матер–ях'
	7.	сол–ями	ноч–а'ми	матер–я'ми

Poznámky k tvarům vzorů:

V 7. pádě jednotného čísla se před koncovkou *-ю* zdvojuje souhláska, pokud stojí po samohlásce : *тінь — тінню, подорож — подорожжю*. Zdvojení nenastává, končí-li kmen dvěma souhláskami : *вість—вістю, радість — радістю, жовч — жовчю*. Zdvojení není také tehdy, končí-li kmen retnou souhláskou a [r]; v tomto případě se po nich píše apostrof a koncovka *-ю* se vyslovuje s jotací : *кров —кров'ю, матір — матір'ю*.

Při skloňování podstatného jména *мати* se kmen rozšiřuje o sufix *-ер* (v zavřené slabice *-ір*).

Cvičení

1. Utvořte 7. pád jednotného čísla těchto podstatných jmen :

шаль, міць, честь, річ, злість, любов, мідь, верф, папороть, кіновар, вісь, туш, німіч, шерсть, сунь, велич, відстань, тьмяність, пам'ять, ринь

2. Slova v závorkách dejte do správného pádu :

Вода у ставку віддавала (*гниль*). – У (*дповідь*) ученого йшлося про нові наукові відкриття у (*галузь*) природничих наук. – Учень вимадав пальці (*туш*). – Програма фестивалю фільмів українських майстрів почалась прем'єрою картини Я. Лупія „Данило – князь Галицький“, у якій автор звернувся до подій періоду Київської (*Русь*). – Роботу треба поважати, ставитися до неї без (*зверхність*), тоді і працюватиметься добре. – З давніх- давен серед багатьох народів славились (*родючість*) ниви (*Кубань*).

► *Naučte se psát ukrajinský plnou moc:*

Д О Р У Ч Е Н Н Я

Я, Татарчук Ніна Іванівна, доручаю Величкові Сергію Сергійовичу одержати в касі Інституту історії НАНУ належну мені зарплату за квітень 2014 року.

Доручення дійсне до 15 травня 2014 р.

12. березня 1999 р.

Н.І.Татарчук

/підпис/

Підпис старшого лаборанта Н.І.Татарчук засвідчую :

Учений секретар Інституту історії НАНУ

кандидат історичних наук /підпис/ В.І. Мокренко

13. березня 2014 р.

Slovníček:

доручення — plná moc, **належний** — náležitý, **дійсне** — platný

► *Následující anekdotu přeložte a vyprávějte:*

Дядько зайшов до вагону і бачить : всі місця зайнято.

„Нічого,— думає він,— зараз я швидко змушу їх по інших вагонах порозбігатися“.

Він відкрив кришку валізи, закрив, а потім поліз під лавку.

— Що ви там робите? — цікавляться пасажири.

— Не заважайте,— каже,— все одно її спіймаю.

— Кого?

— Та змія з чемодана втекла. Кобра ...

Людей в вагоні як не було.

Заліз дядько на полицю й розкошує сам у порожньому вагоні.

Вночі прокинувся й питає провідника :

— Скоро Харків буде?

А провідник лазить з ліхтарем під лавками.

— Який там Харків! – каже,– вчора якийсь дурень випустив змію, тепер відчепили вагон. От і стоїмо в тупику ...

Slovníček:

зайнято — obsazeno, **швидко** — rychle, **порозбігатися** — rozběhnout se, **кришка** *ж* .— *víko*, **цікавитися чим** — zajímat se *oč*, **заважати** — překážet, **спіймати** — chytit, **порожній** — prázdný, **прокинутися** — vzbudit se, **провідник** — průvodčí, **ліхтар** *m.* — svítilna, **дурень** — hlupák, **тупик** *m.*— kusá kolej

► **Přeložte a vyprávějte tyto novinové text :**

ХРОНІКА

1.

У Києві з офіційним візитом перебував міністр закордонних справ Франції Юбер Ведрін.

Учора міністра закордонних справ Франції прийняв Президент України. Відбулися переговори Юбера Ведріна з його українським колегою.

Візит відбувся у ході підготовки запланованого на вересень цього року державного візиту в Україну Президента Французької Республіки.

2.

Важливим і необхідним визнали народні депутати закон про загальну середню освіту, прийнятий у першому читанні Верховною Радою України. Закон запроваджує стандарти загальної середньої освіти, визначає нові терміни навчання і державні вимоги щодо якості підготовки учнів тощо. Йдеться у законі і про професійно–технічні училища. Депутати висловили чимало зауважень до проекту закону. Зверталася увага на його декларативність, відірваність від реалій життя.

3.

Прем'єр–міністр України мав зустріч із заступником міністра фінансів США Девідом Ліптоном, який бере участь у другому засіданні Українсько–американської міждержавної комісії.

Прем'єр-міністр розповів про зусилля, яких докладає Президент України та уряд для прискорення економічних реформ в нашій країні. Зокрема, він детально поінформував про останні укази Президента України з невідкладних економічних проблем.

Зі свого боку Девід Ліптон зазначив, що уряд США уважно стежить за ринковими перетвореннями в Україні. Він вважає, що проведення в Києві другого засідання Українсько-американської міждержавної комісії сприятиме значному прогресу в економічних відносинах між обома державами.

(газета, „Урядовий кур'єр“)

Slovníček:

візит *m.* — návštěva, **прийняти** — přijmout, **відбулися переговори** — uskutečnilo se jednání, **у ході** — během, **державний** — státní, **важливий** — důležitý, **необхідний** — nutný, **визнати** — uznat, **верховний** — nejvyšší, **запроваджувати** — zavádět, **загальна середня освіта** *ž.* — obecné středoškolské vzdělání, **тощо** — a tak podobně, **професійно-технічне училище** — střední odborné učiliště, **зауваження** *s.* — poznámka, **звертати увагу** — obracet pozornost, **розповісти** — povědět, **країна** — země, **зокрема** — zejména, **останній** — poslední, **указ** — výnos, **зі свого боку** — pokud jde o *koho*, **ринкові перетворення** — tržní změny, **сприяти** — napomáhat, **відносини** — vztahy

10. lekce

- **Text** : Місяці року
- **Fonetika** : Změny ve skupinách hlásek následkem asimilace
- **Gramatika** : 4. deklinační typ podstatných jmen
- **Dokument**: Довідка
- **Písnička** : Ой хмелю ж мій, хмелю

Місяці року

Рік складається з дванадцяти місяців. Кожний місяць має свою назву. Українські назви місяців дуже легко зрозуміти і запам'ятати, бо вони говорять самі за себе.

Новий рік починається з січня. За ним іде лютий, Це зимові місяці. Вони холодні. Люди кажуть: “Січень січє, лютий лютує”.

Березень – перший день весни. У березні береза оживає і пускає сік. За ним ідуть квітень і травень. У квітні перші квіти цвітуть, а в травні земля покривається травою.

Червень, липень і серпень – це літні місяці. У червні багато червів виводиться. Це місяць червів. Липень – це поря цвітіння ліпи. У серпні відбуваються жнива. Люди колись жали серпами, тому й місяць так назвали.

Вересень – перший місяць осені. Його назва пов'язана з назвою рослини верес, яка цвіте саме в цю пору року. Цвіт вересу має велике значення для бджільництва. Вересовий мед кращий, ніж липовий. У жовтні лістя на деревах жовтіє, а у листопаді вонό падає.

Грудень – це перший місяць зими й останній місяць року. У цей час земля замерзає, поля і дороги вкриваються замерзлими грудками. Тому й цей місяць люди назвали грудень.

Перелік днів і місяців подає календар. У християн відомі два типи календаря: юліанський і григоріанський. Юліанський календар запровадив у 46 році до н.е. Юлій Цезар, а григоріанський – у 1582 році папа римський Григорій XIII.

Юліанський календар з римськими назвами місяців та семиденним тижнем з'явився у східних слов'ян у X столітті. Саме в цей час на Русі було прийнято християнство.

Григоріанський календар усував різницю між календарним і астрономічним роком, яка становила 10 діб. Він був запроваджений у Росії в січні 1918 року.

► *Slova a slovní spojení:*

ко́жний — každý

ма́ти — mít

на́зва *ж.* — název

розу́міти, зрозу́міти — chápat, pochopit

пам'я́тати, запам'я́тати — pamatovat, zapamatovat

гово́рити, сказа́ти — mluvit, říci

почина́тися, почáтися — začínat, začít

лю́ди ка́жуть — říká se, povídá se

сік'ті́ — sekat

лютува́ти — zuřit

пе́рший — první

весна́ *ж.* — jaro

бе́ре́за — bříza

сік *т.* — šťáva

кві́тка — květina

цві́сті́ — kvést

земля́ — země

бага́то — hodně

виво́дитися, вівестися — líhnout se, vylihnut se

пора́ *ж.* — období

відбува́тися, відбу́тися — konat se, uskutečnit se

колі́сь — kdysi

о́сінь *ж.* — podzim

його́ на́зва пов'я́зана з чим — jeho název je spojen s čím

ве́рес — vřes

са́ме — právě

цві́т — květ

зна́чення *с.* — význam

для — pro

бджільництво — včelařství

в'єресовий мед кращий, ніж липовий — vřesový med je lepší než lipový

дерево s. — strom

жовтіти, пожовтіти — žloutnout, zežloutnout

замерзати, замёрзнути — mrznout, zamrznout

дорога — cesta

грудка — hruška

тому — proto

називати, назвати — nazývat, nazvat

дівідка — (zde) informace

перелік — seznam

християнин — křesťan

відомий — známý

запроваджувати, запровадити — zavádět, zavést

до нашої ери, до н.е. — před naším letopočtem, před n.l.

папа — papež

юліанський — juliánský

григоріанський — gregoriánský

з'являтися, з'явитися — objevovat se, objevit se

прийняти християнство — přijmout křesťanství

усувати, усунути — odstraňovat, odstranit

різниця ž. — rozdíl

становити — činit

доба ž. — den a noc

у січні тисяча дев'яте́т вісімна́дцятого ро́ку — v lednu r. 1918

Přečtěte text **Місяці року** nahlas a přeložte ho.

Vyprávějte přečtené.

Odpovězte na otázky :

1. Чому українські місяці легко запам'ятовуються?
2. Як характеризуються січень і лютий?

3. Які місяці є літніми? Як вони називаються і чому?
4. Яку характеристику мають літні місяці?
5. З чим пов'язана назва вересня?
6. Чому останній місяць року назвали грудень?
7. Які типи календаря були у східних слов'ян?

► **Zapamatujte si tato slovní spojení:**

у кінці січня — na konci ledna/koncem ledna

у кінці тисячоліття — koncem tisíciletí

у цьому місяці — tento měsíc

у минулому місяці — minulý měsíc

у цьому році — letos

у минулому році — loni

у місяць — za měsíc/měsíčně

рік у рік — rok od roku/každoročně

на початку жовтня — začátkem října

дев'ятого листопада — 9. listopadu

кілька місяців тому — před několika měsíci

► **Zapamatujte si následující základní a řadové číslovky:**

одін – перший — jeden – první

одна – перша — jedna – první

одно – перше — jedno – první

два – другий — dva – druhý

два – друге — dvě – druhé

дві – друга — dvě – druhá

три – третій — tři – třetí

чотири – четвертий — čtyři – čtvrtý

п'ять – п'ятий — pět – pátý

шість – шостий — šest – šestý

сім – сьомий — sedm – sedmý

вісім – восьмий — osm – osmý

дев'ять – дев'ятий — devět – devátý

д'єс'ять – д'єс'я́тий — deset – desátý
одина́дцять – одина́дц'я́тий — jedenáct – jedenáctý
два́дцять – два́дц'я́тий — dvacet – dvacátý
два́дцять оди́н – два́дцять пе́рший — dvacet jedna – dvacátý první
три́дцять – три́дц'я́тий — třicet – třicátý
со́рок – со́роко́вий — čtyřicet – čtyřicátý
п'ятдеся́т – п'ятдеся́тий — padesát – padesátý
ші́стдеся́т – ші́стдеся́тий — šedesát – šedesátý
сі́мдеся́т – сі́мдеся́тий — sedmdesát – sedmdesátý
ві́сімдеся́т – ві́сімдеся́тий — osmdesát – osmdesátý
дев'яно́сто – дев'яно́стий — devadesát – devadesátý
сто – со́тий — sto – stý
ті́сяча – ті́сячний — tisíc – tisíci
мі́льйо́н – мі́льйо́нний — milion – miliontý

Fonetika

Následkem zpětné asimilace, kdy následující hláska ovlivní předcházející a přizpůsobí si ji, vznikají změny v těchto skupinách hlásek :

1. Hláska [š] před hláskami [s'], [c'] se změni na hlásku [s'] : *бореи́ся* [bores' :a], *ки́шці* [kis'c' :i].
2. Souhláska [č] se před [c'] vyslovuje jako [c'] : *у бо́ци* [u boc' : i], *ки́шеци* [kišec' : i].
3. Hláska [t] se před [c] změni na [c'] : *деся́тиці* [des'ac' : i], *чутці* [čuc' : i].
4. Hláska [ž] se před [s'] a [c'] vyslovuje jako [z'] : *не бенте́жся* [ne bentez' :s'a], *кни́жці* [knyz'c' :i].
5. Hláska [t] před [č] a [š] přechází v hlásku [č] : *вітчим* [v'ič : um], *коро́тишій* [koročšyj].
6. Hláska [z] se před [ž] změni na [ž] : *зжовкнути* [: oukntu].
7. Hláska [s] se před [š] změni na [š] a vzniknou dvě hlásky [š], které se vyslovují jako jedna dlouhá hláska [š' :] : *прині́сши* [pryniš' : y].
8. Hláska [z] se před [š],[č] na začátku slova vyslovuje jako [š] a uprostřed slova jako [ž] : *зшити́й* [š : utyj], *зчесати* [ščesaty], *безшумни́й* [bežšumnyj].
9. Hlávky [d], [t], [n], [l], [z], [s], [dz], [c] se přizpůsobují následujícím změkčeným souhláskám téže skupiny, samy se měkčí : *украї́нський* [ukrajín's'kyj], *сього́дні* [s'ohod'n' :i], *пі́зній* [p'íz'n' :ij], *корисні́сть* [korys'n' :is't'].

10. Hláška [t] se ve skupinách souhlásek *нтст, нтск, стск, стц* nevyslovuje *студенство* [studensvo], *студентський* [studen's'kyj], *контрабандистський* [kontrabandys'kyj], *піаністиці* [p'ian'is'c'ij].

11. Hláška [t] se nevyslovuje v číslovkách: *шістнадцять* [š'isnadz'c'at'], *шістдесят* [š'izdes'at'], *шістсот* [š'is:ot].

Cvičení

1. přečtete správně následující slova a vysvětlete výslovnost souhlásky [š], [č], [ž] :

пляшці, частушці, юшці, ватрушці, галушці, сорочці, кашці, казашці, візитці, дипломатці, салфетці, на підніжці, у діжці, не поріжся, зжитися, зживатися, з жиру, виріши, зшивка, зчеплення, безшерстий, безчестя

2. Proved'te transkripci následujících slov :

щодня, Дніпро, сотня, середній, тліти, кузня, молодці, майбутній, танцювати, листя, вісті, злізти, материнський, присутність, поміркованість, конкретніший, запустілий, знімати

3. Jak se vyslovují skupiny hlásek v následujících slovech? Vysvětlete jejich výslovnost :

агентство, педантство, туристський, мілітаристський, туристці, невістці, шістнадцятий, шістдесятирічний

Gramatika

K 4. deklináčnımu typu patří podstatná jména středního rodu, která mají v nominativu singuláru jednotného čísla koncovku –я nebo

–а (po šeplavých souhláskách) a v nepřímých pádech příponu –ят–/–ат– nebo –ен– : *орля, теля, гуся, дитя, щеня, ягня, курча, лоша, ім'я, плем'я, сім'я, тім'я, вим'я.*

Табулка 10. Прехлед wzorů skloňování podstatných jmen:

4. deklinační typ

Číslo	Pád	Vzory skloňování		
jednotné	1.	орл-я'	курч-а'	ім'-я'
	2.	орл-ят-и	курч-а-ти	ім-ен-і
	3.	орл-ят-і	курч-а-ті	ім-ен-і
	4.	орл-я	курч-а	ім'-я
	5.	орл-я	курч-а	ім'-я
	6. (на)	орл-ят-і	курч-ат-і	ім-ен-і
	7.	орл-ям	курч-ам	ім-ен-ем/ім'-ям'
множné	1.	орл-ят-а	курч-ат-а	ім-ен-а'
	2.	орл-ят-∅	курч-ат-∅	ім-ен-∅'
	3.	орл-ят-ам	курч-ат-ам	ім-ен-ам'
	4.	орл-ят-∅	курч-ат-∅	ім-ен-а
	5.	орл-ят-а	курч-ат-а	ім-ен-а
	6. на	орл-ят-ах	курч-ат-ах	ім-ен-ах'
	7.	орл-ят-ами	курч-ат-ами	ім-ен-а'ми

Poznámky k tvarům vzorů:

Podstatná jména s příponou **-ен-** mají v 7. pádě jednotného čísla dvojí koncovky: **-ем** a **-ям**.

Podstatná jména *тім'я* a *вим'я* nemají v množném čísle příponu **-ен-** :

1. pád – *тім'я, вим'я*;
2. pád – *тім'їв, вим'їв* atd.

Cvičení

1. Podstatná jména v závorkách dejte do správného tvaru a přeložte je :

Лисиця уважно спостерігала за (*лисеня*), які гралися неподалік.– До (*гусеня*) наближався великий гусак і голосно гелгав.– На горі коза з (*козенята*), під горою вовк з (*вовченята*).– Ухопив вовчок козу за бочок, а вовченята – за (*козенята*).– У (*ценя*) якого розуму питати? (Л. Глібов).–

На (*мавпеня*) впали перші краплі дощу.– Я був без (ім'я), роду й без (плем'я) (М. Коцюбинський).– (*Ягня*) нікуди тікати (Л. Глібов).

2. Přeložte následující slovní spojení :

ozubená kolečka, vůdce kočovného kmene, známým jménem, hořet plamenem, mluvit jménem přítomných, malé štěně, děvčata v práci, vypěstovat ze semen, včetně nemluvněte

► ***Naučte se psát ukrajinský potvrzení:***

Д О В І Д К А

Видана Онишко Марії Федорівні про те, що вона дійсно є студенткою 3-го курсу філологічного факультету Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова.

Довідка видана для подання до ЖКК (житлово–комунальної контори) за місцем проживання.

Декан філологічного факультету

кандидат філологічних наук, доцент (підпис) Кузь І.М.

26 березня 2014 р.

/печатка/

Slovníček

довідка *ž.* — potvrzení, , житлово–комунальна контора — domovní správa, місце проживання — bydliště

► ***Naučte se nazpaměť tuto lidovou písničku:***

Ой хмелю ж мій, хмелю

„Ой хмелю ж мій, хмелю,
хмелю зелененький,
де ж ти, хмелю, зиму зимував,
що й не розвивався?“

„Зимував я зиму,
зимував я другу,
зимував я в лузі на калині
та й не розвивався! ..“

„Ой сину ж мій, сину,
сину молоденький,
де ж ти, сину, нічку ночував,
що й не роззувався?“

„Ночував я нічку,
ночував я другу,
ночував я у тої вдовиці,
що сватати буду!“

„Ой хмелю ж мій, хмелю,
хмелю зелененький,
де ж ти, хмелю, зиму зимував,
що й не розвивався?“

Slovníček:

зимувати — přezimovat, **розвиватися** — rozvíjet se,
сватати кого — žádat o ruku *koho*, **як хміль витися коло дівчини** — točit se kolem děvčete

11. lekce

- **Text** : Квартира
- **Fonetika** : Střídání samohlásek
- **Gramatika** : Mužská a ženská příjmení a jména po otci
- **Dokument** : Розписка
- **Básnička** : Л. Литвинчук. Знайди мене

Квартира

Наші друзі Ніна і Василь Петренки одержали нову трикімнатну квартиру і запросили нас на новосілля. Ми купили квіти і подарунки, сіли на метрo і рівно о 7-ій годині вечора були біля нoвого дев'ятиповерхoвого панельного будинку на вулиці Перемоги. Тут уже стояли інші запрошені гoсті. Привітавшись, ми разом піднялися ліфтом на сьомий пoверх, де була нова квартира Петренків.

Я натиснув кнопку, і двері відчинилися. У сінях стояли Ніна і Василь і вітали гостей:

— Заходьте, будь ласка!

Ми поздоровили друзів із новосіллям, вручили їм квіти і подарунки і з цікавістю почали оглядати квартиру. Вона складалася з просторого передпокою, великої кyxні, туалету, ванни, балкона-лоджії і трьох кімнат. Підлога в кімнатах і передпокої була паркетна, у кyxні був лінолеум, а в туалеті і у ванній – кахельна плітка. Стіни у ванній були облицьовані голубою пліткою. Усі кімнати були ізольовані. Нам особливо сподобалася вітальня, вікна якої дивилися на вулицю. Це була велика і добре вмебльована кімната: з правого боку знаходилася велика книжкова шафа, поруч на стіні було прикріплено телевізор, навпроти розмістився диван з двома кріслами, журнальним столиком і торшером, а над святково накрітим столом висіла кришталева люстра. Через балконні двері можна було пройти з вітальні на лоджію і помилуватися панорамою вечірнього міста.

Дві інші кімнати були невеликі, але затишні. В одній з них господарі влаштували спальню, а в іншій – дитячу кімнату для сина Миколки, який у цьому році пішов у перший клас. У всіх кімнатах

на стінах були красиві шпалери, які добре гармоніювали з меблями, шторами і килимками на підлозі.

Після оглядин нас було запрошено до святкового столу.

► *Slova a slovní spojení:*

квартира *ж.* — byt

одержувати, одержати — dostávat, dostat

трикімнатна квартира — třípokojový byt

запрошувати, запросити — zvat, pozvat

новосілля *с.*, вхідчини *ромн.* — oslava nastěhování do nového bytu

квітка — květina

подарунок — dárek

сісти на метрo — nastoupit do metra

рівно o сьомій годині вечора — přesně v sedm hodin večer

дев'ятиповерховий будинок — osmipatrový dům

перемога *ж.* — vítězství

запрошений — pozvaný

привітатися — pozdravit se

разом — spolu

піднятися ліфтом на сьомий поверх — vyjet výtahem do šestého patra

натискати, натиснути кнопку — tisknout, stisknout tlačítko

двері відчинілися — dveře se otevřely

сіни *ромн.*, передня *ж.* — předsíň

вітати — zde vítat

заходьте, будь ласка — pojd'te dál, prosím

поздоровляти, поздоровити *кого з чим* — blahopřát *komu k čemu*

вручати, вручити — zde dávat, dát

з цікавістю — se zájmem

почали оглядати — začali si prohlížet

складатися — skládat se

ванна — koupelna

кімната *ж.* — pokoj

плітка *ж.ч.* — kachličky

облицьовувати, облицювати пліткою — obkládat, obložit
kachličky

голубій — světle modrý

самостійний — samostatný

особливо — zvlášť

подобатися, сподобатися — líbit se, zalíbit se

вітальня *ж.* — přijímací pokoj

вмебльований — zařízený

книжкова шафа — skříň na knihy, knihovnička

напроти чого — proti čemu

розміщатися, розміститися — umíst'ovat, umístit se

диван *т.* — pohovka

журнальний стóлик — konferenční stolek

торшер *т.* — stojací lampa

святково накрійтий стіл — slavnostně prostřený stůl

люстра *ж.* — lustr

помилуватися — pokochat se

панорáма — panoráma

Пречтете text **Квартира** nahlas a přeložte ho.

Vyprávějte přečtené.

Odpovězte na otázky :

1. Кто одержав нову трикімнатну квартиру?
2. У якому будинку і на якому поверсі була квартира Петренків?
3. З яких кімнат складається квартира Петренків?
4. Яка підлога була в кімнатах, у передпокої, кухні і ванній?
5. Яка кімната найбільше сподобалася гостям і чому?
6. Що влаштували господарі в двох інших кімнатах?
7. Що було на стінах усіх кімнат?

► *Zapamatujte si následující slova a slovní spojení:*

вілла — vila
котéдж — rodinný domek za městem
кооператівна квартира *ž.* — družstevní byt
особняк *m.* — městska vila
кóрпус *m.* — budova, blok
дача — chata
терáса — terasa
верáнда — veranda
бар — bar
буфét — bufet, přiborník
коридóр *m.* — chodba
льох — sklep
вішалка *ž.* — 1) věšák, 2) ramínko
електролічільнийк — elektroměr
газовий лічільнийк — plynoměr
вodomір — vodoměr
запобіжник *m.* — pojistka
жалюзі *neskl. s.* — žaluzie
камін — krb
душ *m.* — sprcha
кўхня — 1) kuchyně, 2) kuchyňská linka
кухóнна шафа — kredenc
мéблi *ротп.* — nábytek
м'які мéблi — sedačka, sedací souprava
плитá *ž.* — sporák
пóсуд *m.* — nádobí
холодильник *m.* — 1) lednička, 2) chladnička
туалét — záchod
штукатурка — omítka
штóра *ž.* — závěs
наволочка *ž. на подўшку* — povlak na polštář
шафа для бдягу — šatník

у́рна — popelnice
дах *m.* — střecha
да́хове вікно́ — vikýř
манса́рда *ж.* — podkroví
горі́ще *s.* — půda
о́рдер на кварта́іру — dekret na byt
квартпла́та *ж.* — nájemné
житлопло́ща — obytná plocha
мі́сце прожі́вання — bydliště, místo pobytu
житлові́й кооператі́в *m.* — bytové družstvo
житлове́ будівні́цтво *s.* — bytová výstavba
житлово-побуто́ве будівні́цтво — sídlištní výstavba
житлові́й масі́в/райо́н *m.* — obytná čtvrť, obytné sídliště
райо́н особня́ків — vilová čtvrť
забудо́ва всі́ї пло́щі — zastavění celé plochy
зверну́тися до комбіна́ту побуто́вого обслу́говування — obrátit
se na komunální služby
хімчі́стка — čistírna
ремóнт взуття́ — oprava obuvi
ателье́ мод — oděvní tvorba
задово́льняти за́пити жи́телів — uspokojovat požadavky obyvatel
пері́ла *romn.* — zábradlí
підва́льний по́верх — suterén
суша́рня — sušárna
теплоце́нтра́ль — teplárna
коте́льня — kotelna
дві́рнік — domovník
домоуправлі́ння *s.* — domovní správa
будіве́льне управлі́ння *s.* — stavební úřad
будіве́льний ма́йданчик *m.* — staveniště
підго́тувати фунда́мент — udělat základy
будіве́льний ро́зчин *m.* — malta
ді́м під чере́пцею — dům s taškovou střechou
ремóнтник — údržbář

кран водопровóду — kohoutek vodovódu
раковина — výlevka, mísa, umyvadlo
штéпсельна вíлка — elektrická zástrčka
штéпсельна розéтка — elektrická zásuvka
поверnúти вимика́ч — otočit vypínačem
електри́чний при́лад — elektrický spotřebič

Fonetika

Pro ukrajinštinu je příznačné následující střídání samohlásek :

о – і, е – і

V zavřených slabikách se píše **і**, v otevřených **о, е** : *кінь – коня, мій – моего, слів – слова, гір – гори, братів – братового, Київ – Киева, стій – стояти, міг – могу, Васи́їв – Василевого.*

о – и (по р, л)

V zavřených slabikách se píše obvykle – **ро, – ло** , v otevřených –**ри, –ли** : *кров – кривавий, глотка – глитати.*

е – о

Toto střídání se vyskytuje po šepavých souhláskách **ж, ч, ш, щ, дж, й**, a to:

- před měkkou souhláskou a také před slabikami **се а и** (které pochází ze staroruského **и**) se píše **е** : *вечеря, четвертий, пшениця, женити, джерело, учень, шести*
- před tvrdou souhláskou a také před slabikami **са о у а и** (které pochází ze staroruského **ы**) se píše **о** : *вечори, чотири, пионо, жонатий, бджола, іграшок, шостий.*

о – а

Vyskytuje se v kořenu sloves. Slovesa s **о** vyjadřují děj trvalý nebo okamžitý a slovesa s **а** děj opakovaný : *гонити – ганяти, ломити – ламати, допомогти – допомагати, скочити – скакати, схопити хопати, стати – стояти.*

у – в, і – й

Toto střídání se týká předložek a předpon **у, в**, spojek **і, й** a také souhláskových písmen na začátku a konci slova a slabik ; zamezuje obtížnému vyslovování skupin souhlásek nebo samohlásek. Platí toto pravidlo :

- po samohlásce na konci slov a slabik je **в, й** : *півострів, Львів, автомобіль, дівчина, піймати* ;
- mezi souhláskami je **у, і** : *наш учитель, хтось у класі, брат і сестра* ;
- mezi samohláskami je **в, й** : *була в Оломоуці, вишні й абрикоси* ;
- po samohlásce před souhláskou je **в, й** : *нашого вчителя, мати й батько, треба йти* ;
- na začátku věty nebo po pauze před souhláskou je **у, і** : *У лісі красиво.– Вона була ... у батьків.– І раптом діти замовкли, і стало тихо-тихо* ;
- před **в, ф, хв, тв, св** se vždy píše **у** : *у Володимира, у вікна, у фізика, у хворого, у творця, у свято.*

Cvičení

1. Doplňte vynechané samohlásky a odůvodněte pravopis :

кам – нь, кам – ня, водоп – й, водоп – ю, устр – й, устр – ю, ос – нь, ос – ні, сл – в, сл – ва, Петр – в, Петр – ва, увеч – рі, веч – ри, ч – рнетка, ч – рний, щ – тина, щ – ка, гл – тка, гл – тай, к – тити, к – чати, кр – їти, кр – яти

2. Doplňte **у** nebo **в** a odůvodněte pravopis :

Літом – шубі, зимою – шапці.– Коло вуха завірюха, а – вуси заметіль.– – повітрі пахло липовим цвітом.– –же відцвітали

блакитні проліски, а – траві між деревами розцвітали фіолетові фіалки.

3. Doplňte **і** nebo **й** a odůvodněte pravopis :

Розмотався сам моток та – полинув на лужок.– Який багатий – прекрасний степ у жни – ну пору! – – роки, – десятиріччя, – віки спливають перед нами на хвилях Славути, залишаючи нащадкам легенди.– По цій дорозі прекрасно не – ти, а бігти в школу.

Gramatika

Українська mužská příjmení na – **енко**, – **ко**, – **о** se skloňují podle vzoru **батько** : *Шевченко, Задирако, Покотило*. Například :

1. р. Шевченко
2. р. Шевченка
3. р. Шевченкові/у
4. р. Шевченка
5. р. Шевченку
6. р. при Шевченкові/у
7. р. Шевченком

Ženská příjmení na – **енко**, – **ко**, – **о** jsou nesklonná : 1 р. *Ольга Шевченко*, 2. р. *Ольги Шевченко*, 3. р. *Ользі Шевченко* atd. Neskloňují se také ženská příjmení s nulovou koncovkou : 1. р. *Ніна Шелест*, 2. р. *Ніни Шелест*, 3. р. *Ніні Шелест* atd.

Mužská jména po otci se tvoří pomocí přípony – **ович**, která se přidává k základu křestního jména : *Іван – Іванович, Степан – Степанович, Семен – Семенович, Віталій – Віталійович*.

Výjimka : *Григорій – Григорович, Хома – Хомич, Микола – Миколайович, Сава – Савич, Лука – Лукич*.

Ženská jména po otci se tvoří pomocí přípony – **івна**, která se připojuje k základu křestního jména : *Леонід – Леонідівна, Петро – Петрівна, Ілля – Іллівна, Юрій – Юрїївна, Михайло – Михайлівна*.

Výjimka : *Григорій – Григорівна, Микола – Миколаївна, Яків – Яківна*.

Tabulka 11. Vzory skloňování jmen po otci

Pád	Mužské jméno po otci	Ženské jméno po otci
1.	Іван Іванович	Іванна Іванівна
2.	Івана Івановича	Іванни Іванівни
3.	Іванові/у Івановичу	Іванні Іванівні
4.	Івана Івановича	Іванну Іванівну
5.	Іване Івановичу	Іванно Іванівно
6. при	Іванові/у/ї Івановичу	Іванні Іванівні
7.	Іваном Івановичем	Іванною Іванівною

Cvičení

1. Vyskloňujte tato vlastní jména :

Петро Петрович Петренко, Михайло Михайлович Уздиган, Сергій Сергійович Гомоляко, Марія Федорівна Сергієнко, Іванна Михайлівна Уздиган, Катерина Степанівна Гомоляко, Оксана Харитонівна Покотило.

2. Utvořte od daných slov mužská a ženská jména po otci :

Микита, Богдан, Олексій, Андрій, Ярослав, Марк, Тимофій, Карп, Георгій, Аркадій, Ігор, Олег.

3. Přeložte do ukrajinštiny :

Ukrajinci slaví památku svého velkého a slavného básníka Ševčenko. – Hončarovy romány byly přeloženy do českého jazyka.- Předajte knížku Táně Petrenkové.- S Ninou Bilykovou jsme studovali na Oděské univerzitě.- S vděčností vzpomínám na svou první učitelku Slaviji Vilhemovnu.

► **Naučte se psát ukrajinský stvrzenku:**

РОЗПИСКА

Я, Кононенко Інна Василівна, одержала у тимчасове користування в заступника директора з господарчих питань програвач „Sony“.

Зобов'язуюсь повернути цей магнітофон до 15 березня 2014р.

1 лютого 2014 р.

підпис

Slovníček:

розписка — stvrzenka, **тимчасове користування** — dočasné užívání

► **Následující anekdoty přeložte a vyprávějte:**

У поліклініці чоловік питає в реєстратурі:

- У якому кабінеті приймає лікар вухо–очі?
- У нас нема такого,– одказує чергова.– Є вухо–горло–ніс, тобто отоларинголог і окуліст. До кого з них вас записувати?
- Ні, мені треба саме лікар вухо–очі,– наполягає чоловік.
- А який у вас діагноз?
- По радіо чую одне, а довкола бачу зовсім інше.

*

Заїхав бригадир до тещі, а вона якраз вареники мастить.

- Василю, може ти не снідав, то сідай вареників поїси.
- От спасибі, якраз і не снідав.

Присів Василь до вареників. Теща бачить, що скоро нічого не лишиться, вийшла на двір й відв'язала його коня.

Забігає до хати:

- Василю, Василю, кінь утік!

Схопив Василь макітру з варениками та й каже:

- От клятий кінь, не дав і поснідати. Ну, добре, мамо, я побіг, а макітру жінка вам увечері принесе!..

*

— Діти, хто може навести яскравий приклад випадкового збігу обставин?– питає на уроці учитель в учнів.

- Я можу! – піднімає руку один хлопчик. – У мого тата і мами в один і той же день було весілля.

Slovníček:

кабінет *m.* — ordinace, **приймати** — ordinovat, **чергова** — služba, **записати до лікаря** — objednat k lékaři, **бригадир** — vedoucí pracovní čety, **теща** — tchyně, **макітра** — hliněná nádoba, **яскравий** — náznorný, **випадковий збіг обставин** — náhodná shoda okolností, **один і той же день** — tentýž den

► **Přečtěte nahlas následující básničku, napište ji a přeložte :**

Людмила Литвинчук

Знайди мене

Знайди мене у натовпі людському.
Знайди мене уночі на краю.
Тобі віддам невіддані нікому
Тепло, і ніжність, і любов свою.

Знайди мене, як дощ знаходить квіти,
Неждано і негадано прийди.
Знайди мене, щоб більше не згубити.
Знайди мене! Знайди мене! Знайди ...

Знайди мене в передосінній тиші —
На роздоріжжі радості й біди.
Ти мені снишся. Я тобою дишу.
Омріяний, знайди мене! Знайди.

Я спалахну веселкою для тебе.
Я піснею новою зазвучу ...
... Поспілі зорі падають із неба
На трав пожовклих зношену парчу.

Slovníček:

натовп — dav, **неждано** — nečekaně, **негадано** — náhle,
більше — víc, **згубити** — ztratit, **роздоріжжя** — rozcestí, **біда** ž.
— neštěstí, **веселка** — duha, **завучати** — zaznít, **поспілі зорі**
— dozrálé hvězdy, **зношена парча** ž. — obnošené hedvábí

12. lekce

- **Text** : Розповідь студента
- **Fonetika** : Ukrajinský přízvuk
- **Gramatika** : Předložky
- **Ortografie** : Apostrof. Psaní **ňo, ьo**
- **Dokument** : Запрошення
- **Básnička**: П. Глазовий. Безробітний

Розповідь студента

Менé звáти Ян. Я студéнт 4-го кúрсу економíчного факультéту Технíчного унiверситéту в Острáви. Економíка менé дúже цiкáвить, томú що вона даé можливiсть пiзнáти сучáсне життá i спостерiгáти, як на ньогó впливають рiзнi економíчнi чiнники. Сьогóднiшня добá принесла багáто змiн в економíчнiй сфéри; створено всi умóви для здорóвого функцiонування податкóвої, бáнкiвськóї та фiнáнсової систем. Я з задовóленням читáю не тiльки основнú економíчну лiтературú, а й „Госпóдарськú газéту“, журнал „Економiст“ тощо.

Ось ужé четвéртий рiк я живу в гуртóжитку. Тут є всi умóви для навчáння i вiдпочiнку. У нашомú розпорядженнi є бiблiотéка, спортiвний кóмплекс з волейбóльними i тeнiсними майдáнчиками, футбóльним полем i басейном. Є тут i бар-дискотéка. Та головнé те, що скрiзь присутнiй оптимiстiчний студéнтський дух.

Скóро скiнчаться лiтнi канiкули i почнётся новий навчáльний семeстр, а з ним – новий етáп у моeму студéнтськомú життi.

► *Slova a slovní spojení:*

рiзповiдь *ž.* — vyprávění

менé звáти, звуть — jmenují se

курс — ročník

економíчний факультéт *ž.* — ekonomická fakulta

економíка — (*zde*) ekonomie

цiкáвити — zajímat

тому що — protože

давати можливість — umožňovat
пізнавати, пізнати — poznávat, poznat
сучасне життя *s.* — současný život
спостерігати — pozorovat
впливати, вплинути *на ко́го, що* — ovlivňovat *koho, co*
чі́нник — činitel, faktor
сьогоднішня доба́ — dnešní doba
бага́то — hodně, mnoho
змі́на — změna
створювати, створити — vytvářet, vytvořit
податко́ва, банкі́вська та фіна́нсова систе́ми *ж.* — daňový,
bankovní a finanční systém
передумо́ва *ж.* — předpoklad
функціо́нува́ння — fungování
задово́лення *s.* — spokojenost
основни́й — základní
газе́та *ж. j. ч.* — noviny
гурто́житок *m.* — kolej
умо́ва — podmínka
навча́ння *s.* — výuka
відпочі́нок — odpočinek
бу́ти в розпо́рядженні — být k dispozici
бібліоте́ка — knihovna
площа́дка *ж.* — hřiště
скрі́зь — všude
прису́тні — (*zde*) je přítomen
ско́ро — brzy
кінча́тися, кінчі́тися — končit, skončit
кані́кули, вака́ції — prázdniny
ета́п *m.* — etapa

Пречтете текст **Розповідь студента** nahlas a přeložte ho.

Vyprávějte přečtené.

Оdpovězte na otázky :

1. У якому вузі вчиться Ян?
2. Чому економіка цікавить Яна?
3. Які газети і журнали читає Ян?
4. Де живе Ян?
5. Які умови є в гуртожитку, де живе Ян, для навчання і відпочинку?

► **Zapamatujte si následující slova a slovní spojení:**

займáтися спóртом — provozovat sport

тéнісний корт — tenisový kurt

пóле для гóльфy — golfové hřiště

критій басéйн — krytý bazén

бігóvá дорі́жка — dostihová dráha

гірськóліжна трáса — sjezdovka

грáти в тéніс — hrát tenis

тéнісні ракéтки — tenisové rakety

слáломні лі́жі — sjezdové lyže

лeгká атлétика — lehká atletika

футбóл — fotbal

гандбóл — házená

волейбóл — volejbal

турі́зм — turistika

ковзані́ — brusle

змагáння з плáвання — závody v plavání

кидáння спі́са — hod oštěpem

ядрó s. — koule

мóлот m. — kladivo

комáнда ž. — mužstvo

завоювáти пéрше мі́сце — skončit na prvním místě

зabíти гол — dát gól

перемогті́ в оді́н м'яч — vyhrát o jednu branku

грати у волейбóл — hrát volejbal
пода́ча ж. — servis
втра́та пода́чі ж. — ztráta podání
раху́нок т. — skóre
зігра́ти сет — dát si set
зимові віди спорту — zimní sporty
катáтися на лі́жах — lyžovat
катáтися на ковзанáх — bruslit

Fonetika

Ukrajinský přízvuk je aspirační (výdechový), volný a pohyblivý.

Slovní přízvuk v ukrajinštině na rozdíl od ruštiny je relativně slabý, téměř se neliší od vedlejších přízvuků. Pro ukrajinštinu jsou příznačné vedlejší přízvučné slabiky nejen ve slovech složených, ale i ve všech jednoduchých. Případají na počátek a konec slova, srov.: *го́лосу'ємо'*. V tomto slově existují kromě hlavního přízvuku na slabice *су* dva vedlejší – na *го* a *мо*. Samohláska, která se dostala pod vedlejší přízvuk, zní zřetelně a výrazně.

Cvičení

1. V následujících slovech označte hlavní a vedlejší přízvuk a přečtěte se správnou výslovností :

оздоблювати, чужомовний, загострятися, куховарити, узагальнювати, канцелярщина, сусідочка, бібліотекарка, одностаїно, лінгвістика, Португалія, Чехословацьчина

2. Porovnejte přízvuk v ukrajinštině a ruštině :

бурят — бурят, *бюджетний* — бюджетный, *великий* — великий, *дифтонгізація* — дифтонгизация, *лабіринтовий* — лабиринтовый, *обговорення* — обсуждение

Gramatika

Предložky jsou slova neohebná, která se pojí s určitým pádem podstatného jména, zájmena nebo číslovky. Rozeznáváme předložky primární (původní) a sekundární (nepůvodní).

Nejužívanější ukrajinské primární předložky a jejich vazby :

- у (в)** + 2.p. : *у школи, в Олені*
+ 4.p. : *у школу, в Олену*
+ 6.p. : *у школі, в Олені*
- без** + 2.p. : *без документів, без оголошення*
- біля** + 2.p. : *біля будинку, біля дверей*
- від** + 2.p. : *від матері, від комітету*
- до** + 2.p. : *до Києва, до ранку*
- з (із, зі)** + 2.p. : *з долини, із сходу, зі школи*
+ 4.p. : *з тиждень, з Петра*
+ 7.p. : *з колегою, зі мною*
- коло** + 2.p. : *коло хати, коло мене*
- крім (окрім)** + 2.p. : *крім гостей, крім усього*
- між** + 2.p. : *між людей, між двох вогнів*
+ 7.p. : *між людьми, між ними*
- ради** + 2.p. : *ради сина, ради справедливості*
- за** + 2.p. : *за старих часів, за царя Гороха*
+ 4.p. : *за вас, за годину*
+ 7.p. : *за ним, за графіком*
- серед** + 2.p. : *серед людей, серед квітів*
- щодо** + 2.p. : *щодо Василя, щодо завдань*
- з–під** + 2.p. : *з–під стола, з–під ніг*
- над** + 4.p. : *над план, над усе*
+ 7.p. : *над містом, над нами*
- під** + 4.p. : *під стіл, під охорону*
+ 7.p. : *під столом, під егідою*
- при** + 6.p. : *при цьому, при гостях*

перед + 4.p. : *перед мене, перед себе*
 + 7.p. : *перед театром, перед ранком*
через + 4.p. : *через ліс, через обставини*
поза + 7.p. : *поза сумнівами, поза нами*
на + 4.p. : *на стіну, на нас*
 + 6.p. : *на стіні, на карті*
по + 4.p. : *по пояс, по лікаря*
 + 6.p. : *по Європі, по школі*

Srovnajte některé předložkové vazby v ukrajinštině s češtinou :

проти + 2.p. (*проти тебе*) — **proti** + 3.p. (*proti tobě*)
про + 4.p. (*про вас*) — **o** + 4.p, 6.p. (*o vás*)
для + 2.p. (*для родини*) — **pro** + 4.p. (*pro rodinu*)
по + 4.p. (*по воду*) — **pro** + 4.p. (*pro vodu*)
по + 4.p. (*по гриби*) — **na** + 4.p. (*na houby*)

K sekundárním předložkám patří například :

близько + 2.p. : *близько села*
уздовж + 2.p. : *уздовж дороги*
поперек + 2.p. : *поперек горла*
навколо + 2.p. : *навколо садиби*
обабіч + 2.p. : *обабіч вулиці*
проти + 2.p. : *проти мене*
край + 2.p. : *край стола*
ціною + 2.p. : *ціною життя*
в ім'я + 2.p. : *в ім'я майбутнього*
в інтересах + 2.p. : *в інтересах народів*
за допомогою + 2.p. : *за допомогою студентів*
з нагоди + 2.p. : *з нагоди свята*
на основі + 2.p. : *на основі досвіду*
відповідно до + 2.p. : *відповідно до постанови*
на відміну від + 2.p. : *на відміну від вас*

всупереч + 3.р. : *всупереч батькам*
назустріч + 3.р. : *назустріч вітрам*
наперекір + 3.р. : *наперекір долі*
на (у) противагу + 3.р. : *на противагу вам*
незважаючи на + 4.р. : *незважаючи на це*
у відповідь на + 4.р. : *у відповідь на лист*
згідно з + 7.р. : *згідно з рішенням*
у зв'язку з + 7.р. : *у зв'язку з подіями*

Cvičení

1. Místo teček doplňte předložky :

стати ... боротьбу, приректи ... смерть, підійти ... вікна, звернутися ... товариша, спеціаліст ... географії, вирвати .. корінням, народитися ... Моравії, роботи ... вуха, послати ... лікаря.

2. Slova v závorkách dejte do správného pádu. Přeložte. Je rozdíl v užití pádu po těchto předložkách?

Електрик повісив лампу над (стіл). — Мати схилилась над (син). — Оксана стала перед (дзеркало). — Учитель повісив карту між (вікна). — Подарунки було розподілено між (діти).

3. Přečtěte nahlas a přeložte :

поруч із вами, обабіч стежки, уздовж річки, завдяки батькам, унаслідок домовленостей, згідно із законом, незважаючи на мороз, всупереч рішення, край дороги, у відповідь на прохання, у зв'язку з цим

4. Napište a přeložte :

Серед відмінків є чемпіони. Абсолютний чемпіон за кількістю приїменників – родовий відмінок. Скільки ж у нього приїменників? Дуже багато. Понад сто п'ятдесят! Якщо порівняти, що в українській мові всього приїменників близько двохсот. Оце так відмінок! (І. Вихованець).

Ortografie

Аpostrof пишеме перед **я, ю, є, ї** :

— po retných souhláskách **б, п, в, м, ф** : *б'є, п'є, п'ять, м'ясо, Стеф'юк, В'ячеслав*

Poznámka : Apostrof se nepíše, jestli před retnou souhláskou je jiná souhláska (kromě р), která patří ke kořenu : *свято, цвях, мавпячий*.
Ale : *черв'як, торф'яний*

— po samohlásce **р** : *бур'ян, пір'я, матір'ю, кур'єр, на подвір'ї*

Poznámka : Apostrof se nepíše, jestli se **р** čte změkčeně : *ряд, рябий, буряк, Рєнін, гарячий*

— po prefixech a první části složeného slova zakončeného tvrdou souhláskou : *об'ява, від'їзд, з'єднати, з'явитися, дит'ясла, пан'європейський*

Spojení písmen **йо** пишеме :

— na začátku slov : *його, йод, Йорданія, йти*

— po samohlásce : *завойовник, бойовий*

— po souhlásce na začátku slabiky : *Соловійов, серйозний*

Spojení písmen **ьо** пишеме po souhlásce (pro označení měkkosti souhlásky před **о**) : *сьогодні, льон, цього, сьомий, Ковальов*

► **Naučte se psát ukrajinsky pozvání. Srovnajte ukrajinský text s českým :**

ЗАПРОШЕННЯ

Дозвольте запросити Вас на
урочисте відкриття конференції з
нагоди 85-річчя заснування
Українського Вільного Університету,
яке відбудеться у Празі
28 листопада 2006 р. о 14 год. в
Клементинумі в Дзеркальній каплиці.

Dovolujeme si Vás pozvat na slavnostní zahájení konference

konané při pŕiležitosti 85. výročí založení Ukrajinské svobodné univerzity, které se uskuteční v Praze dne 28. listopadu 2006 v 14 hodin v Klementinu v Zrcadlové kapli.

► *Následující text pozvání na konferenci přeložte do češtin :*

ЗАПРОШЕННЯ

Міжнародна асоціація українців
Міністерство освіти України
Міністерство культури і мистецтв України
Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України
Полтавський державний педагогічний інститут ім. В.Г.Короленка
Управління культури Полтавської обласної державної адміністрації

Вельмишановний пане проф. М.Н. Коваленко !

Запрошуємо Вас узяти участь у роботі Міжнародної наукової конференції, присвяченої **220 – річчю „Енеїди“ І. Котляревського**, яка відбудеться 8 – 10 вересня 2012 року у приміщенні Полтавського педагогічного інституту ім. В.Г.Короленка.

Просимо повідомити тему доповіді до **1 квітня 2012 року**.

План роботи конференції :

8 вересня — заїзд і реєстрація учасників (м. Полтава, вул. Остроградського, 2; корпус № 2, 2 поверх;

9 вересня — пленарне засідання, екскурсія до літературно–меморіального музею І.П. Котляревського, вистава Полтавського обласного музично–драматичного театру „Енеїда“;

10 вересня — робота секцій.

Просимо мати з собою текст доповіді (2 примірники), оформлений у вигляді статті. За матеріалами конференції буде укладений збірник наукових праць.

Вимоги до оформлення статей:

- 1) поля — 20 мм;
- 2) список літератури в кінці статті під назвою „Література“ (нумерувати джерела за алфавітом);

- 3) посилання в середині тексту, наприклад : „.....“ (1, с.10);
- 4) сторінки нумерувати олівцем;
- 5) прізвище, ініціали автора — у правому верхньому кутку на першій сторінці;
- 6) назва статті друкується великими літерами;
- 7) текст статті друкується через 1,5 інтервали.

Поселення гостей передбачається у профілакторії Полтавського педінституту (безкоштовно) або в місцевому готелі.

Чекаємо Вас на полтавській землі!

Адреса для кореспонденції : 36003, м. Полтава, вул. Остроградського, 2, педінститут, кафедра української та зарубіжної літератури

Оргкомітет
конференції „220 років „Енеїди“

Slovníček:

взяти участь — zúčastnit se, **приміщення s.** — místnost, **заїзд** — příjezd, **вистава** — představení, **вимога z.** — požadavek, **поля** — okraje, **нумерувати** — číslovat, **джерело s.** — pramen, **посилання s.** — odkaz, **олівець m.** — tužka, **друкується** — píše se, **інтервал m.** — mezera, **поселення** — ubytování, **безкоштовний** — bezplatně

► ***Následující anekdotu přeložte a vyprávějte:***

В автобусі

— Дівчино, майте ж совість! Старий чоловік зігнувся в три погібелі під ношею, а ви й вухом не ведете ...

— Постойть! Нічого з ним не станеться.

— Неподобство! Ну й молодь пішла! — обурюється пасажир.

— Чого ви причепились до мене, як реп'ях? Кажу ж вам: постойть! Це мій чоловік!

Slovníček:

зігну́тися в три погібелі — ohnout se až k zemi, ноша ж. — břemeno, náklad, неподобство s. — nepřistojnost, молодь — mládež, обурюватися — rozčilovat se, причепитися до кого — otravovat koho

► *Následující básničku přečtěte nahlas, napište ji a přeložte. S jakými pády se pojí předložky? Je rozdíl v užití pádů po těchto předložkách mezi ukrajinštinou a češtinou? :*

Павло Глазовий

Безробітний

Лежить синок, вигріває
Спину проти сонця,
А на нього мати сумно
Дивиться з віконця.
— Лежиш, — каже, — байдикуєш.
Коли ж скажеш : годі?
Он Микола, твій ровесник,
Робить на заводі.
Батько дуже ним гордиться,
Й мати ходить горда.
Він недавно на роботі
Встановив рекорда.
І портрет його на дошці —
Там, де люди кращі.
І відпустки він проводить,
Як усі трудящі.
Того літа в Ялту їздив,
Цього літа — знову.
Прислав звідти батькам своїм
Картку кольорову:
Загоряє на пісочку.

Видно хвилі сині ...

А син каже :

— Я не гордий,

Полежу й на глині.

Slovníček:

спина ž. — záda, **сумно** — smutně, **байдикувати** — flákat se, **сказати** — říci, **годі** — dost, **ровесник** — vrstevník, **гордитися ким** — být hrdý *na koho*, **встановити що** — vytvořit, **дошка** — tabule, **відпустка** — dovolená, **кольорова картка** — barevná pohlednice, **загоряти** — opalovat se, **сині хвилі** — modré vlny

13. lekce

- **Text** : Зустріч з однокласником
- **Fonetika** : Samohlásky **i, n** po souhláskách **g, k, x**
- **Gramatika** : Rozkazovací způsob
- **Ortografie** : Psaní měkkého znaku
- **Dokument** : Установочний договір
- **Básnička** : М. Луків. Не пиши, не жди і не зови мене...

Зустріч з однокласником

Наталка поверталася з університету додому пішки. Вона щойно склала дуже важкий іспит і вирішила трохи пройтися. Був гарний весняний день, приємно гріло сонечко, весело щебетали пташки. Наталка йшла повільним кроком, не поспішаючи, підставляючи лагідному сонечку втомлене обличчя.

Раптом вона почула у натовпі своє ім'я, повернулася і побачила Петра Василичина, свого колишнього однокласника.

— Пётре, це ти? Звідки взявся?

— Повернувся з армії. А ти?

— Я вчуся в університеті. Щойно склала екзамени і повертаюся додому.

Вони подали один одному руки, поцілувалися.

— Ого, як ти змужнів! – вигукнула Наталка, – Мабуть, займався в армії спортом?

— Так, – відповів Петро, – в армії я відвідував секцію боксу й грав у футбол.

— А що ти думаєш робити далі?

— Буду вступати до інституту на факультет кібернетики. Ти ж знаєш: комп'ютери – моя стихія. Ну, а зараз відпочиваю. Зустрічаюся з товаришами по школі ... От і тебе зустрів. А чи не зайти нам у кафе? Така зустріч не часто буває.

Вони зайшли до кафе, замовили каву й продовжували розмову.

— А як поживають твої батьки, Наталко? Як братик?

— Спасібі, дóбре. Батько захистів кандидатську дисертáцію і став завідувачем кáфедри. Мáти – актрíса. Тепér вона на гастролях в Італії. А Юрásик готується піти в цьóму році до пёршого класу. А когó з нáших шкільних друзів ти вже відвідав?

— Був у Ваку́ленка. Сергій одружився і рáзом з дружиною Вáлею працює на заводі. По телефону розмовляв з Тóлею Мірошничénком. Він влаштува́вся на роботу у якійсь фі́рмі, яка займається експортом іграшок до ФРН. Домóвився про зу́стріч з Іва́ном Тельнюко́м. Він та́кож щóйно поверну́вся з а́рмії.

— А в школі ти вже був?

— Ая́кже! Як тільки приї́хав, відрáзу ж пішо́в до шко́ли.

— А когó з учителі́в ти ба́чив?

— Дирéктора шко́ли Іва́на Петро́вича, вчі́тельку біоло́гії Ларі́су Йо́сипівну та вчі́тельку української мо́ви Окса́ну Васи́лівну.

— А нáшого клáсного кері́вника?

— Семéна Петро́вича? Ні. Він був на ліка́рняному.

— Ще до́вго розмовля́ли Петро́ і Ната́лка, а проща́ючись, домóвили́сь, що обов'язко́во організу́ють зу́стріч одноклáсників.

► *Slova a slovní spojení:*

зу́стріч *ж.* — setkání

одноклáсник — spolužák

поверта́тися, поверну́тися — vracet se, navrátit se

щóйно — právě

скла́сти ду́же важкі́й іспит/екза́мен — složit velmi těžkou zkoušku

вирі́шувати, вирі́шити — rozhodovat se, rozhodnout se

га́рний — pěkný

весня́ний — jarní

щебетáти — štěbetat

пта́шка *ж.* — pták

йті́ повільни́м кро́ком — jít pomalu

поспі́шати — spěchat

підставля́ти, підста́вити — (zde) nastavit

ла́гідний — přívětivý

втóмлений — unavený

обліччя *s.* — obličej
ра́птом — náhle
чу́ти, почу́ти — slyšet, uslyšet
на́товп — dav
ім'я́ — jméno
поверта́тися, поверну́тися — otáčet se, otočit se
ба́чити, побáчити — vidět, uvidět
колі́шній — bývalý
зві́дки взя́вся — kde se tu bereš
вчи́тися — studovat, učít se
поці́лува́тися — políbit se
зму́жніти — zmužnět
ви́гукувати, ви́гукнути — křičet, vykřiknout
ма́бу́ть — asi
займа́тися спо́ртом — pěstovat sport
в а́рмії — na vojně
ві́двідувати — navštěvovat
гурто́к — kroužek
гра́ти в що́ — hrát *co*
ду́мати — myslet
всту́пати, вступі́ти до інститу́ту — udělat přijímací zkoušky na vysokou školu
стихі́я *ž.* — živel
ві́дпочивáти, ві́дпочі́ти — odpočívát, odpočinout
товáриш по шко́лі — kamarád ze školy
зустріча́ти, зустрі́ти — potkávat, potkat
захо́дити, зайті́ — vcházet, vejít
кафе́ *neskl. s.* — kavárna
замовля́ти, замо́вити — objednávat, objednat
продо́вжити що́ — pokračovat *v čem*
поживáти — (*zde*) dařit se
батькі́ — rodiče
спасі́бі — dík, díky
ба́тько — otec

захищати, захистити — obhajovat, obhájit
гастролі, гастролювати — být na hostinském vystoupení, hostovat
готуватися — připravovat se
перший клас — první třída
спільний — společný
відвідувати, відвідати — navštěvovat, navštívit
одружуватися, одружитися — (*zde*) ženit se, oženit se
дружина — manželka
влаштуватися на роботу — najít místo
займатися — zabývat se
іграшка — hračka
ФРН (Федеративна Республіка Німеччини) — SRN (Spolková republika Německo)

а якже — to se ví
відразу — ihned
бачити, побачити — vidět, uvidět
директор — ředitel
класний керівник — třídní učitel
лікарняний листок — potvrzení o pracovní neschopnosti
прощатися, попрощатися — loučit se, rozloučit se
обов'язково — určitě

Прěčтěте text **Зустріч з однокласником** nahlas a přeložte ho.
Vuprávějte přečтенé.
Odpovězte na otázky :

1. Чому Наталка поверталася з університету пішки? Який був день?
2. Що почула Наталка у натовпі і кого вона зустріла?
3. Про що розмовляли однокласники?
4. Куди зайшли Наталка й Петро?
5. Як поживають батьки Наталки?
6. З ким з однокласників зустрівся Петро?
7. Кого з учителів бачив Петро?

► *Zapamatujte si následující slova a slovní spojení :*

ви́щий учбо́вий за́клад (zkr. **вуз**) — vysoká škola
всту́пити до ву́зу — jít na vysokou školu
потра́пити до інститу́ту — dostat se na vysokou školu
залиши́ти/кі́нути інститу́т — zanechat studia
вчи́тися на пе́ршому кúрсі — studovat v prvním ročníku
вчи́тися за́очно — studovat dálkově
вчи́тися без відрі́ву від виробни́цтва — studovat při zaměstnání
оволоді́ти спеціа́льністю — získat odbornou kvalifikaci
Ка́рлів універсітет — Karlova univerzita
Гірни́чий інститу́т — Vysoká škola báňská
Че́ське ви́ше те́хнічне учи́лище — České vysoké učení technické
філосо́фський факультéт — Filozofická fakulta
меді́чний факультéт — Lékařská fakulta
факультéт фізі́чної культу́ри — Fakulta tělesné kultury
юриди́чний факультéт — Právnická fakulta
теологи́чний факультéт — Teologická fakulta
природозна́вчий факультéт — Přírodovědecká fakulta
педагогі́чний факультéт — Pedagogická fakulta
навча́ння у ву́зі — vysokoškolské studium
навча́льний план — studijní plán
навча́льна програ́ма — učební osnovy
пе́рше піврі́ччя *s.* — zimní semestr
дру́ге піврі́ччя — letní semestr
пе́рший семéстр — první semestr
обов'язко́ві дисциплі́ни — povinné disciplíny
факультати́вні дисциплі́ни — volitelné disciplíny
дипло́мна робо́та/пра́ця — diplomová práce
студéнтський гурто́житок *m.* — studentská kolej
науко́ва робо́та — vědecká činnost
науко́ва пра́ця *ž.* — vědecké dílo
науко́вий кері́вник аспіра́нта — školitel postgraduanta
кандидáтська дисертáція — kandidátská disertace

середня школа — střední škola
предмети середньої школи — předměty na střední škole
молодші і старші класи — nižší a vyšší třídy
атестат т. зрілості — maturitní vysvědčení
результати іспитів/екзаменів — výsledky zkoušek
термін іспиту/екзамену — zkušební termín
державний іспит — státní zkouška
усні й письмові іспити/екзамени — ústní a písemné zkoušky
випускний іспит/екзамен — závěrečná zkouška
перехідний іспит/екзамен — postupová zkouška
дозволити скласти іспит/екзамен достроково — povolit zkoušku před termínem
не з'явитися на іспит/екзамен — nedostavit se ke zkoušce
перескласти іспит/екзамен — udělat opravnou zkoušku
екзаменаційна комісія — zkušební komise
екзаменаційний устāv — zkouškový řád
заступник декана — proděkan
старший викладач — odborný asistent
завідувач кафедри — vedoucí katedry
секретар кафедри — tajemník katedry
лаборант — sekretářka, administrativní síla

Fonetika

Po souhláskách **г, к, х** se může vyslovovat a psát **і** nebo **и**.

Samohláska **і** se po souhláskách **г, к, х** vyslovuje a píše :

1. v uzavřené slabice na místě starých **о, е** : *гість, кінь, хід, на високій, у сухій*
2. v 1. pádě množného čísla jmen přídavných a zájmen : *вологі, гіркі, сухі, які*

Samohláska **и** se po souhláskách **г, к, х** vyslovuje a píše :

1. v 2. pádě jednotného čísla jmen podstatných 1. typu skloňování : *жі'нки, ноги', му'хи*
2. v 1. pádě množného čísla jmen podstatných 1. typu skloňování : *жінки', но'ги, му'хи*

3. v 1. pádě množného čísla jmen podstatných 2. typu skloňování :
округи, вьуки, казахи
4. v 1. pádě jednotného čísla jmen přídavných a zájmen mužského rodu :
вологий, високий, сухий, який
5. v nepřímých pádech množného čísla jmen přídavných a zájmen :
вологих, високим, на сухих, якими

Cvičení

1. Doplňte koncovky přídavných jmen :

на довг ... ниві, розлог ... поля, солодк ... мед, важк ... речі, у глух ... завулку, на далек ... зупинці

2. Slova v závorkách dejte do správného tvaru :

(тугий) комири, (строгий) вчителі, (дорогий) батьків, (дикий) звірами, (на високий) будинки, (який) люди, (такий) студентів

3. Utvořte množné číslo :

кочерга, шага, книга, ознака, убогий, морозостійкий, рибка, слониха, дзвінкий, панчоха, узбек, чех

4. Přeložte :

Prvním, kdo přenesl ledvinu ze zemřelého dárce na jiného člověka, byl v roce 1936 ukrajinský chirurg Voronyj.- Všichni účastníci zájezdu přišli včas.- V jižních oblastech republiky začínají sklízet ječmen.- Vlaštovky si udělaly hnízdo pod naší střechou.

Gramatika

Rozkazovací způsob se v ukrajinštině tvoří pomocí koncovek, které se připojují k přítomnému kmeni. V jednotném čísle má rozkazovací způsob tvar pro 2. osobu, v množném pro 1. a 2. osoby.

Tabulka 12. Vzory rozkazovacího způsobu

Číslo	Oso- ba	1. vzor	2. vzor		
jednotné	2.	нес–и	стань–∅	ляж–∅	читай–∅
множné	1.	нес–імо/–ім	стань–мо	ляж–мо	читай–мо
	2.	нес–іть/–іте	стань–те	ляж–те	читай–те

Poznámky:

1. Koncovky **-и, -імо/-ім, -іть/-іте** jsou u sloves, jejichž kmen je zakončen skupinou souhlásek : *грюкн – и, дихн – и, дихн – іть*, a také v případech, že přízvuk je na zakončení : *ід – і', покаж – і'мо, бер – і'ть*.

V jiných případech jsou koncovky podle 2. vzoru, a to : **Ø, мо, те**.

2. Tvrdé a měkké párové souhlásky **д, т, з, ц, л, н** se před koncovkami rozkazovacího způsobu měkčí (v písmě se jejich měkkost označuje měkkým znakem) : *ідьте, злізьте, встаньте, сядь, дозволь, будьмо, киньте*.

3. U sloves majících v přítomném čase kmen zakončený na souhlásku **[j]** se ve tvarech rozkazovacího způsobu tato souhláska označuje písmenem **й**, srov.: *граєш [hraj-eš] , граємо, граєте – грай, граймо, грайте*.

Pokud je před koncovkou tvaru v přítomném čase apostrof, rozšiřuje se kmen o samohlásku **и**, srov.: *б'єш – бий, н'єш – ний*. Týká se to také slovesa *литу* : *лл'єш – лий, лл'єте – лийте*.

4. Kmenová samohláska **о** se v zavřené slabice mění na **і**, srov.: *бо – ішся—бий – ся, до – іш —діш*

5. Pro rozkaz v jiných osobách užíváme (podobně jako v češtině *at', necht'*) částici **нехай, хай** : *Хай живе мир на землі! – Нехай буде все гаразд!*

6. K vyjádření důrazného rozkazu nebo zákazu je možno užít infinitivu : *Встати! – Не мікати!*

7. Tvary rozkazovacího způsobu užité s částicí vyjadřují sémantický odstín důvěrnosti : *Та іди – бо швидше! – Поглянь – но сюди!*

Cvičení

1. Od uvedených sloves utvořte všechny možné tvary rozkazovacího způsobu :

малювати, бігати, тягнути, здати, віддати, відрізати, пускати, знімати, прогнати, спати, брати, дістати, їхати, робити, дзвонити, залляти, налляти, хотіти, штовхнути, згорнути, плюнути

2. Od sloves v následujících spojeních utvořte tvary rozkazovacího způsobu :

гордиться дочкою, берегти здоров'я, залишатися в кімнаті, підтримувати традиції, боротися зі злом, не бути байдужим, учитися і вчити інших, пам'ятати своїх друзів, звернутися до людей

3. Slovesa v závorkách dejte do příslušného tvaru rozkazovacího způsobu.

Přeložte text :

(Отямитися) ж, (спинитися), людино! Ти ж бо — людина!
(Умитися) росою чистої совісті і (поглянути) на світ своїми очима!
(Осінити) себе розумом справжньої правди, збери розпорошені сили свої, а вони, коли вкупі, — ніким не зборимі, (об'єднати) їх і (розбити), (потрощити) своїх облудлих земних і небесних ідолів!
(Взяти) землю усю в свої трудові руки, (обласкати) її теплом серця свого, і вона (заколоситися) тоді ще буйнішим, ніж оці, врожаями. Всю природу (взяти), а вона невичерпна скарбами, — (розкривати) їх, (натішатися) ними, (жити), (блаженствувати) і свято (оберігати) од зловісних хмар сонце миру! (Яків Баш).

4. Určete tvar rozkazovacího způsobu. Všimněte si shod a rozdílů v těchto ukrajinských a českých ustálených výrazech :

диві́сь, не впаді́ — dávej bacha, ať neupadneš

диві́сь у нас — dej si na nás bacha

диві́сь не облі́йся — dej pozor, ať se nepoliješ

не сіда́й, тут сі́ро — nesedej si, je tu vlhko

ві́йди на хви́лінку — jdi na chvíli ven

послу́хай, не чіпа́й це — koukej, nech toho

не заче́п ногóю це — nekopni do toho

ті́льки не поспі́шай — jen se neunáhli

не стій на прóтязі — nestůj v průvanu

не кричі́ть так — nedělejte takový povyk

не спіші́ть — jakýpak spěch

поспі́ши — pospěš si

запали́ сві́тло — rozsvit' (světlo)

почека́й, діста́неться тобі́ — počkej, to si odneseš

Ortografie

Měkký znak se v ukrajinštině píše jen po zubných souhláskách **д, т, з, ц, с, л, н** : *мідь, ртуть, кисень*.

Nepíše se měkký znak po retných a šeplavých souhláskách : *знов, любов, голуб, комиш, ніж, річ*. Po **р** se píše měkký znak pouze před **о** (označuje měkkost **р**) : *утрѐх, кульок, затьок*, a také ve slově *Горький*.

1. Na konci slov se měkký znak píše :

- u podstatných jmen s předponami – **тель, – ість, –ець, –ень, –иць** : *учитель, вірність, хлопець, пісень, провідниця*

– u sloves v 3. osobě jednotného a množného čísla : *сидить, сидять, малюють*

– ve tvarech rozkazovacího způsobu : *поглянь, порадь, зробіть*

- v infinitivním tvaru na – **ть** : *спать, думать*

2. Uprostřed slov měkký znak píšeme zpravidla jen před tvrdou pešepлавou souhláskou : *просьба, молитба, батьківщина, батько, донька*

Poznámka:

a) v sufixech – **ськ(ий), –цьк(ий), –зьк(ий)** se píše měkký znak vždy : *чеський, грецький, празький, український*

б) po souhlásce – **н** – před šeplavými **ж, ч, ш, щ** a před sufixem – **ство, –ський** se měkký znak nepíše : *інший, тонший, інженер, дворянство, громадянський*

3. Před měkkou a šepлавou souhláskou uprostřed slova píšeme měkký znak v těchto případech :

- v 3. osobě jednotného a množného čísla po souhlásce – **т** – před – **ся** : *дивується, дивляться*

- ve tvarech rozkazovacího způsobu před – **ся** : *посунься, погодься*

- v nepřímých pádech substantiva, pokud je měkký znak v 1. pádě, srov.: *молитба —молитбі, синька — синьці*. Ale : *косинка — у косинці*

- po písmenu л : *більше, сільський, рибальський, спільник, пальці, ідальня.* Ale : *галці, Наталці, рибалці, спілці, балці*
– *ve slovech : тьмяний, різьбяр, няньчити, бриньчати.*

Cvičení

Přečtěte si následující slova a řekněte, proč se v některých z nich píše měkký znak a v jiných nikoliv :

льотчик, працьовитий, молодь, бандероль, кров, путь, степ, трьох, вітер, рись, календар, тїнь, пустир, гусяр, дзвонить, ніч, молоденький, живеш, козаченько, козацький, гіркий, тюрма, камінчик, гуцульський, у колиці, на призьбі, тьмяний, навстіж, читальня

► *Seznamte se se začátkem, obsahem a závěrem ustavující smlouvy o založení společné ukrajinsko-české uzavřené akciové společnosti:*

УСТАНОВОЧНИЙ ДОГОВІР про створення спільного українсько–чеського закритого акціонерного товариства „ПЛАСТКАРТ“

Сьомого липня одна тисяча дев'ятсот дев'яносто восьмого року

м. Запоріжжя

Відповідно до цього Договору між **фірмою „ПЛАСТ, о.о.в.“** (Чеська Республіка, головний офіс 76302, Злін–Маленовіце, Забрані, 17.) у особі директора Їржи Новака, особистий номер 550427/555, паспорт № 3500531, виданий 8.3.2008 р. Міністерством внутрішніх справ ЧР, м. Злін, Чеська Республіка, діючого на підставі Статуту, з одного боку, та **приватним підприємством „КАРТ“** (Україна, 69002, м. Запоріжжя, вул. Героїв Сталінграда, б. 31, кв. 231) в особі власника підприємства Марчук Ніни Григорівни, паспорт ХІ–ЖС № 513395, виданий 5.7.2006 р. Відділом внутрішніх справ Жовтневого райвиконкому м. Запоріжжя, діючого на підставі Статуту, з другого

боку, надалі „Засновники“, досягнута домовленість про створення спільного українсько–чеського закритого акціонерного товариства „ПЛАСТКАРТ“, відповідно до протоколу зборів засновників №1 від 25 липня 2010 р.

1. Предмет, строк дії і порядок вступу в силу Договору

...

2. Учасники Договору

...

3. Найменування та місцезнаходження Товариства

...

4. Права та обов'язки Засновників

...

5. Статутний фонд

...

6. Умови, порядок, строки розподілу та оплати акцій

...

7. Облік та звітність, розподіл прибутків (збитків)

...

8. Органи управління та контролю Товариства

...

9. Форс– мажор

...

10. Порядок припинення дії Договору

...

11. Умови конфіденційності

...

Цей Договір складено в семи примірниках українською мовою, кожний з яких має однакову юридичну силу.

ЗАСНОВНИКИ:

(Підписи)

Словнічек:

відповідно до чого — v souladu s čím, **офіс m.** — sídlo, **в особі директора** — zastoupená ředitelem, **особистий номер m.** — rodné číslo, **діючий** — jednající, **відділ m. внутрішніх справ** — oddělení vnitřních záležitostí, **райвиконком** — okresní výkonný výbor, **засновник** — zakladatel, **домовленість про створення** — domluva o založení, **вступ у силу** — nabývání právní moci, **найменування та місцезнаходження товариства** — obchodní jméno a sídlo společnosti, **обов'язок m.** — povinnost, **статутний фонд** — základní jmění, **умови, порядок, строки розподілу та оплати акцій** — podmínky, způsob, lhůty rozdělení a splacení akcií, **облік та звітність** — evidence a vedení výkazů, **розподіл прибутків (збитків)** — rozdělení zisku (škody), **управління** — řízení, **порядок припинення дії договору** — způsob zastavení působení smlouvy, **конфіденційність** — důvěrnost, **примірник** — exemplář, **юридична сила** — právní platnost

► Následující anekdoty přeložte a vyprávějte:

— Я запросив сьогодні до нас свого приятеля.

— Ти з глузду з'їхав? Чи ти не знаєш, що в дитини болять зуби і вона весь час плаче, що в хаті не маємо шматка м'яса, що в квартирі такий розгардіяш і я цілий місяць не була в перукарні?!

— Знаю, мила, знаю, але мій приятель хоче одружитися, і я замість поради хочу показати, що його чекає ...

*

У театрі йшла репетиція. Молода, ще недосвідчена акторка, яка зображала муки ревнощів і відчаю покинутої жінки, грала цю сцену мляво й невпевнено.

— Послухайте! – кричав їй роздратований режисер. – Ви зовсім не розумієте цієї сцени. Уявіть, що вас покинув чоловік. Що б ви вчинили?

— Знайшла б іншого, — спокійно відповіла акторка.

*

— Ми раз із жінкою посварилися, а потім на згадку про примирення посадили яблуню ...

— Чому я так не робив?! До цього часу мав би чудовий сад.

Slovníček:

запросити — rozvat, **приятель** — přítel, з глузду з'їхати — zbláznit se, **шматок** — kousek, **розгардіяш** — nepořádek, **замість** — místo, **порада** — rada

репетиція — zkouška, **не досвідчена акторка** — nezkušená herečka, **муки ревнощів і відчаю** — muka žárlivosti a zoufalství, **покинута жінка** — opuštěná žena, **мляво і невпевнено** — mdle a nejistě, **роздратований** — rozzlobený, **зовсім** — vůbec, **уявити** — představit si, **спокійно** — klidně

посваритися — pohádat se, **на згадку** — na památku, **примирення** — smíření, **чудовий** — nádherný

► *Přeložte následující básničku a napište ji. Řekněte, jakých tvarů rozkazovacího způsobu je užito v textu:*

Микола Луків

Не пиши, не жди і не зови мене ...

Не пиши, не жди і не зови мене,
Не займай минулого дарма.
Жовте листя, на вітрах розвіяне,
Поховала у снігах зима.

Поховав і я чуття розтрачені
У найглибших тайниках душі.
Не зови, не жди мене, пробач мені,
У золі вогню не воруши.

Що було, тепер не має значення,
Не вернути пору молоду.
І не призначай мені побачення,
Бо про все забуду і — прийду.

Slovníček:

ждати — čekat, **займати що** — dotýkat se *čeho*, **дарма** — zbytečně, **чуття розтрачені** — city ztracené, **тайник** — skryt, **зола** — popel, **ворушити** — hýbat, **значення *m.*** — význam, **пора** — doba, **призначати** — určit, **забути** — zapomenout

14. lekce

- **Text** : Зовнішність людини
- **Gramatika** : Přídavná jména. Stupňování přídavných jmen
- **Ortografie** : Změna souhlásek při tvoření přídavných jmen
- **Dokument** : Угода
- **Básnička** : М. Шпак. Я до всього вас ревную

Зовнішність людини

Сергій та Оленка навчаються в університеті. Вони давно друзять і знають один про одного все. Але лише недавно Оленка познайомилася з матір'ю Сергія. Якось вона сказала йому:

— У тебе дуже вродлива мати. Ніколи не скажеш, що це мати двох дорослих синів. На чолі в неї – жодної зморшки, брови тонкі, як шнурочки, а очі веселі, як у тебе. Скільки їй років?

— Їй уже за сорок, але вона справді добре виглядає. У неї ще гарна фігура. Вона ні повна, ні худа. На неї дуже схожий мій брат, а про мене кажуть, що я вікапаний батько. У батька також кучеряве волосся, карі очі й високе чоло.

— А на кого схожа ти, Оленко?

— А я – на батька і на маму. Батько в мене високий, стрункий, ніс з горбиком, зуби рівні, білі, а на бороді – ямка. Мати – повна протилежність. Вона низька на зріст, ніс кирпатий і на щоках дві ямочки. Їй дуже лічить, коли вона усміхається. Ростом я вродилася в батька, а обличчям – вся в маму.

— А на кого схожа твоя сестричка?

— Олесья схожа на нашу бабусю. У неї також кругле обличчя, широкий ніс і великі голубі очі, як у бабусі. Але вона ще може змінитися, адже їй тільки 5 років.

► *Slova a slovní spojení:*

навчатися — studovat

дружити — přátelit se

знати — vědět

лише — jen, pouze

знайо́митися, познайо́митися — seznamovat se, seznámit se
ма́ти, ма́тір, ма́ма — matka, mami, maminka
я́кось — (*zde*) jednou
вродлі́вий — krásný
ніко́ли — nikdy
сказа́ти — říci
дорослі́й — dospělý
чоло́ — čelo
змо́ршка — vráska
бро́ва *ж.* — obočí
шну́рочок *т.* — (*zde*) nitečka, nitka
скі́льки їй ро́ків — kolik je jí let
за со́рок — více než čtyřicet
спра́вді — doopravdy
вигляда́ти — vypadat
фігу́ра — postava
по́вний — (*zde*) silný
худі́й — hubený
схо́жий *на ко́го* — podobat se *komu*
стрункі́й — urostlý
прямі́й — rovný
ніс з го́рбиком — hrbolatý nos
борода́ — brada
по́вна проти́лежність *кому, до кого* — je úplný opak *koho*
вона́ низька́ на зрі́ст — je nízké postavy
кирпа́тий ніс — ohrnutý nos
я́мочки на що́ках — dolíčky ve tvářích
лі́чити — slušet
посміха́тися, посміхну́тися — usmívat se, usmát se
ро́стом — podle postavy
вроді́тися в ба́тька – být po otci
облі́ччя *с.* — obličej
бабу́ся — babička
кру́глий — kulatý

áдже — vždyť

Пřečtěte text **Зовнішність людини** nahlas a přeložte ho.

Vyprávějte přečtené.

Odpovězte na otázky :

1. Де вчаться Сергій і Оленка?
2. Як схарактеризувала Оленка зовнішність матері Сергія?
3. Що сказав Сергій про свою матір?
4. На кого схожий Сергій і чим?
5. На кого схожа Оленка?
6. Чим схожа сестричка Сергія на бабусю?

Zapamatujte si výrazy spojené se zevnějškem člověka :

вігляд *m.* — vzhled, vzezření

зовнішній вігляд — zevnějšek, vnější podoba

на вігляд — podle zevnějšku

набірати/набрати поважного вігляду — tvářit se/zatvářit se vážně

красівий — krásný

вішуканий — jemný, vytříbený

негáрний, некрасівий — nepěkný, nehezký, ošklivý

гарненький — hezounký, hezoučký, pěknoučký, krásnoučký

елегáнтний — elegantní

спрítний — hbitý, šikovný

незгáбний — neobratný, neohrabaný, těžkopádný

висóкий — vysoký

малій — malý

висóкого рóсту — vysoké postavy, vysokého vzrůstu

пítі в рíст — prudce/rychle vyrůst

маленький — maličký

пóвний — silnější postavy

товстій — tlustý

крóгле обліччя *s.* — kulatý obličej, kulatá tvář

довгасте обличчя — podlouhlý obličej, podlouhlá tvář
овальне обличчя — oválný obličej, oválná tvář
довге волóсся *s.j.* — dlouhé vlasy
корóтке волóсся — krátké vlasy
кучеря́ве волóсся — kudrnaté vlasy
ру́се волóсся — plavé vlasy
брюне́т, брюне́тка — brunet, brunetka
блонди́н, блонди́нка — blondýn, blondýnka
ка́рі о́чі — hnědé oči, tmavohnědé oči
сі́рі о́чі — šedé oči
далекозо́рий — dalekozraký
короткозо́рий — krátkozraký
носи́ти окуля́ри — nosit brýle
наді́ти окуля́ри — nasadit si brýle, vzít si brýle
зня́ти окуля́ри — sundat brýle

Gramatika

Ukrajinská gramatická tradice rozlišuje **přídavná jména jakostní** (якісні) (*добрий, великий, веселий*), **přídavná jména vztahová** (відносні) (*залізний, військовий, березовий*) a **přídavná jména přivlastňovací** (присвійні) (*чоловіків, жінок, хлопців*).

V 1. pádě jednotného čísla mají přídavná jména jakostní a vztahová v rodě mužském koncovku **-ий/-ій** (*новий, синій*), v rodě ženském koncovku **-а/-я** (*нова, синя*) a v rodě středním koncovku **-е/—є** (*нове, сине*). V 1. pádě množného čísla je ve všech rodech koncovka **-і** (*нові, сині*).

Uvedené tvary přídavných jmen v rodě ženském a středním a také tvar množného čísla společný pro všechny tři rody se charakterizují jako tvary **složené stažené** (повні стягнені). Tvarů **složených nestažených** (повних нестягнених) se užívá zřídka, a to v básnických a folklórních textech, srov.: На крилах фантазії думки літають В країну тасмної ночі, Там промінням грають, там любо так сяють лагідні *весняні* очі (Л.Українка).— ... тіло у нас *білеє* молодецьке (І. Калинець).

Jmenné tvary (короткі форми) se vyskytují zřídka v 1. pádě jednotného čísla v rodě mužském bez koncovky ve funkci přivlastku v básnických a folklórních textech jako morfologické archaizmy, srov. :

В однієї таємниці – *срібен* перстень, А в другій – звичайнісінька обручка ... (І. Драч).– Як ішли ми *зелен* яром к *зелен* гаю, Солов'ї нам ткали пісню *диво–дивну* (Б.Олійник).

Ve funkci jmenné části složeného přísudku se nejčastěji užívá následujících jmenných tvarů: *винен, невинен, варт, винуват, годен, голоден, рад, ладен, повен, певен, повинен, жив, здоров, згоден, потрібен, готов* aj., např.: Тим ти *чудовен* пломенем *повен* ... (І.Драч).– Він *повинен* це зрозуміти.

Přídavná jména přivlastňovací jsou v tvaru jmenném pouze v 1. pádě čísla jednotného v rodě mužském bez koncovky, v jiných pádech v tvaru složeném, srov.: *водіїв, Віталіїв, мамин*. Ale : *водієва, Віталієва, мамина*.

Přídavná jména jakostní mohou při srovnávání vyjadřovat různou míru vlastnosti. Tomuto vyjadřování různých stupňů vlastnosti se říká stupňování.

Tabulka 13. Stupňování přídavných jmen jakostních

První stupeň (нейтральний ступінь)	Druhý stupeň (вищий ступінь)	Třetí stupeň (найвищий ступінь)
добрий чоловік	добріший	най добріший якнай добріший
багатий стіл	багатший	щонай добріший най багатший якнай багатший щонай багатший

Рознітки :

1. Druhý stupeň přídavných jmen se tvoří z prvního příponami –**іш**–, –**ш** – . Třetí stupeň se tvoří z druhého předponou **най**– (**якнай**–, **щонай**–).

2. Některé složitější případy stupňování :

тон – к – ий — тон – ш – ий	(přípony –к–, –ок–, –ек– se odsouvají)
глиб – ок – ий — глиб – ш – ий	
дал – ек – ий — даль – ш – ий	
дорог – ий — доро – жч – ий	(г + ш → жч)
бли – зьк – ий — бли – жч – ий	(зь + ш → жч)
дуж – ий — дуж ч – ий	(ж + ш → жч)
висок – ий — ви щ – ий	(с + ш → щ)
товст – ий — тов щ – ий	(с + ш → щ)
довг – ий — дов ш – ий	(г + ш → ш)

3. Několik přídavných jmen tvoří druhý stupeň od jiného kořene, srov.:

*великий — більший, поганий — гірший, малий — менший,
гарний — кращий, хороший — кращий.*

4. Druhý a třetí stupeň přídavných jmen se může tvořit analyticky pomocí příslovcí *більш, менш, найбільш, найменш* + přídavné jméno jakostní :

<i>більш придатний</i>	<i>найбільш придатний</i>
<i>менш зрозумілий</i>	<i>найменш зрозумілий</i>

Cvičení

1. Slova v závorkách dejte do 2. stupně :

Після повені річка стала (*вужькою*).– Крайній рядок коло окопу був (*високий*). Другий рядок (*низький*) (І. Нечуй–Левицький).– Той цвіт від папороті (*чарівний*) (Леся Українка).– Калиновий цвіт і бузиновий розпускався там (*великий*) і (*дужий*).– Хлопці повніше відчували його барви, шукали (*глибоких*) причин своїх душевних радощів.

2. Slova v závorkách dejte do 3. stupně :

Книжка – (*хороший*) товариш.– Не для славы – для вас, мої браття, я свій скарб (*дорогий*) ховав.– (*Велика*) для нас честь бачити і слухати вас.– Ми перемогли (*жорстокого*) ворога.– Вона була (*молода*) серед нас.– Іван Франко — один з (*талановитих*) українських письменників

3. Přeložte :

Učitel zkoušel nejprve žáky lepší, pak teprve slabší.- Venuše je na obloze nejjasnější zrána a navečer.- Nejjedovatější hadi v našich zemích nežijí.- Olovo je mnohem těžší než hliník.- Jeho chování bylo nejjistější.- Tohle řešení bylo nešťastnější.- V Tatrách jsou hory vyšší než v Krkonoších.- Čím výše stoupáme do hor, tím řidší je vzduch.

Ortografie

1. Při tvoření přídavných jmen od jmen podstatných se některé souhlásky mění :

a) před příponou **-ський** :

к, ч, ць + ський — цький : *рибак* – *рибацький*, *слухач* – *слухацький*, *Оломоуць* – *оломоуцький*

х, ш, с + ський — ський : *чуваши* – *чуваський*, *волох* – *волоський*, *черкес* – *черкеський*

b) před **-ий** :

к — ч : *парубок* — *парубочий*, *хлопчак* — *хлопчачий*

дь — ж : *ведмідь* — *ведмежий*

ць — ч : *засць* — *заячий*

c) před **-ин** :

г — ж : *Ольга* — *Ольжин*

к — ч : *Наталка* — *Наталчин*

х — ш : *мачуха* — *мачушин*

шк — щ : *Мелашка* — *Мелащин*

Сви́чені

Utvořte od daných slov přídavná jména :

- a) s příponou *–ський* : *козак, товариш, викладач, лях, молодець*
- b) на *–ий* : *козак, вовк, чоловік, хлоп'як*
- c) s příponou *–ин* : *іволга, дочка, швачка, свекруха, внучка, жінка*

Zdvojené *–ни*– se píše v následujících přídavných jménech :

- * *здорове'нний, силе'нний, числе'нний*
- * *здійсне'нний, недозvole'нний, недоторка'нний, незрівня'нний, нечисле'нний, непримире'нний, неказа'нний, нескінче'нний, стара'нний. Ale : здіи'снений, недозво'лений арод.*
- * *благослове'нний, блаже'нний, огне'нний, свяще'нний*
- * *безви'нний, де'нний, зако'нний, причи'нний, осі'нний, ра'нний*

► *Seznamte se s úryvkem mezvládní dohody, přeložte ho :*

МІНІСТЕРСТВО ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УКРАЇНИ

Угода

між Урядом України на Урядом Чеської Республіки
про взаємне працевлаштування громадян України
та громадян Чеської Республіки

(Угоду ратифіковано Законом № 557/96–ВР від 06.12.2006)

Уряд України та Уряд Чеської Республіки (надалі іменовані „Договірні Сторони“), прагнучи до розвитку економічного співробітництва, зважаючи на потреби, які існують на ринку праці, погодилися про таке :

Стаття 1

Дія цієї Угоди поширюється на громадян України, які постійно проживають на території України, та на громадян Чеської

Республіки, які постійно проживають на території Чеської Республіки (надалі іменовані „громадяни“), котрі працюватимуть на території держави іншої Договірної Сторони.

Стаття 2

Органами, уповноваженими представляти Договірні Сторони в реалізації цієї Угоди (надалі іменовані „уповноважені органи“), є :

з боку України – Міністерство праці ;

з боку Чеської Республіки – Міністерство праці та соціальних справ.

...

Стаття 11

1. Ця Угода діятиме тимчасово з дня її підписання і набуває чинності з дня обміну нотами про виконання внутрішньодержавних процедур відповідно до законодавства держав кожної Договірної Сторони.

2. Ця Угода укладається строком на п'ять років. Кожна з Договірних Сторін у будь-який час може припинити її дію шляхом письмового повідомлення про це по дипломатичних каналах. У разі припинення її дії ця Угода втрачає чинність через шість місяців з дня одержання іншою Договірною Стороною повідомлення про припинення її дії. Робота громадян, працевлаштованих на день втрати чинності цієї Угоди, буде завершена згідно з положенням цієї Угоди.

3. Ця Угода може змінюватися або доповнюватися на підставі взаємної домовленості обох Договірних Сторін. Зміни та доповнення мають бути оформлені письмово.

Здійснено в м. Києві 21 березня 2013 року у двох автентичних примірниках, кожний українською та чеською мовами, при цьому обидва тексти мають однакову силу.

(підпис)

(підпис)

За Уряд України

За Уряд Чеської Республіки

Slovníček:

закордонний — zahraniční, **справа** — věc, **уряд** *m.* — vláda, **громадянин** — občan, **договірний** — smluvní, **співробітництво** *s.* — spolupráce, **зважати на що** — dbát čeho, **існувати** —

existovat, **дія** — činnost, **постійно** — trvale, **уповноважений** — zplnomocněný, **набувати чинності** — nabývat platnosti, **державна** — stát, **укласти угоду** — uzavřít dohodu, **припинити** — pozastavit, **повідомлення** — sdělení, **здійснити** — uskutečnit, **однаковий** — stejný

► *Přeložte dané anekdoty a vyprávějte je:*

Одного хлопця поклали до лікарні. Його прийшла відвідати дівчина. Побачивши жінку в білому халаті, вона звернулася до неї :

- Чи можу я бачити Василя?
- А хто ви будете? – запитала жінка.
- Я його сестра,– відповіла дівчина.
- Дуже рада з вами познайомитись. Я його мати,– сказала жінка.

*

- Я щось давненько не бачу тебе з тією блондинкою, з якою ти раніше весь час ходив?!
- А вона вийшла заміж.
- Та невже?
- Слово честі.
- За кого ж ?
- За мене.

*

Під час бурхливої сварки жінка згарячу кричить чоловікові :

- Скажи мені, чому ти такий вісюк?
- Чоловік задумливо почухав потилицю і відповів :
- Скоріше всього тому, що оженився на тобі.

Slovníček:

лікарня — nemocnice, **халат** — župan, **слово честі** — čestné slovo, **сварка** — hádka, **згарячу** — v zápalu, **вісюк** — hlupák, **почухати потилицю** — podrbat si zátylek, **скоріше** — spíše

► *Napište si tuto básničku a přeložte ji :*

Микола Шпак

Я до всього вас ревную

Я до всього вас ревную,
Спокій цим собі руйную,
Люба, дорога.
Я ревную і до сонця,
Що крізь схилене віконце
Пестить коси вам.

Я ревную і до вітру,
Він розносить вість по світу,
Як цілує вас.

Я ревную і за погляд,
Бо до інших він не строгий,
Погляд дорогий.

Я ревную геть до всього,
Що для вас є дорогого,
Так вас полюбив.

Я хотів би цвітом бути,
Щоб весь біль мені відчути,
Як зірвете ви !

Slovníček:

ревнувати *кого до кого, чого* — *žárlit na koho kvůli komu, čemu*, **спокій** — *klid*, **пестити** *що* — *mazlit se s čím*, **коса** *ž.* — *cop*, **геть** — *úplně*, **зірвати** — *utrhnout*.

15. lekce

- **Text** : Характер людини
- **Gramatika** : Skloňování přídavných jmen. Přičestí
- **Dokument** : Свідоцтво про народження
- **Písnička** : А. Малишко. Пісня про рушник

Характер людини

Зі школи Марійка повернулася в поганому настрої. Кинула портфель біля дверей і відразу пройшла до своєї кімнати. Брат Микола помітив це і запитав:

— Чого ти така набурмосена? Щось трапилось?

— Якé твоє діло! – буркнула Марійка. – Відчепись від мене.

Ніна Іванівна чула цю коротку розмову між дочкою і сином. Увечері вона сказала чоловікові:

— Марійка стала якоюсь нервовою, нестриманою, грубо розмовляє з братом, підругами. В роботі мені зовсім не допомагає. Раніше, бувало, підметє підлогу, вічистить килимки, сходить до крамниці... А тепер усé частіше замикається у своїй кімнаті, нічим не цікавиться, нічого не хоче робити... Образила брата, а не вибачилася. Чим це пояснити?

— Мабуть, це такий вік. Скоро вона стане старшою, і все зміниться на краще, – промовив Сергій Петрович.

— Хоча б швидше це сталося, – зітхнула Ніна Іванівна. – А от Миколка не такий. Чемний, людяний, не заздрисний. Від нього поганого слова не почувеш. Свої почуття вміє приховувати і на критику ніколи не ображається.

Сергієві Петровичу також подобалася вдяча й поведінка сина. Він лишé додав:

— Так, Миколка – вихована людина. А от Марійку ще треба виховувати й виховувати. Завтра ж порозмовляю з нею. Вона повинна знати, що егоїзм, невтриманість, нетактовність – це погані риси характеру, і їх треба виправити.

Slova a slovní spojení:

бўркати, бўркнути — brumlat, zabrumlat
відста́нь від ме́не — dej mi pokoj
чу́ти, почу́ти — slyšet, uslyšet
нестрі́маний — prudký, nezkontrolný
розмовля́ти — mluvit
по́друга — přítelkyně
зо́всім — vůbec
ра́ніше — dříve
підмі́тати, підмести́ — zametat, zamést
пилосóбити, випилосóбити — luxovat, vyluxovat; vysávat, vysát
килимóк — kobereček
ході́ти, сході́ти — chodit, zajít
крамні́ця *ж.* — obchod
залиша́тися, залиши́тися — zůstávat, zůstat
ні́чим не ці́кавитися — o nic nemít zájem
обража́ти, обра́зити — urážet, urazit
вибача́тися, ви́бачитися — omlouvat se, omluvit se
по́яснювати, поясні́ти — vysvětlovat, vysvětlit
змі́нюватися, зміні́тися — měnit se, změnit se
промовля́ти, промовіти — říkat, říci
хоч — (*zde*) kéž
зі́тхати, зі́тхну́ти — vzdychat, vzdychnout
че́мний — uctivý
лю́дяний — lidský
за́здрісний — závistivý
почуття́ *с.* — pocit
прихо́вувати, приховáти — tajit, utajit
подобáтися — líbit se
вда́ча *ж.* — povaha, charakter
поведі́нка *ж.* — chování
за́втра — zítra
вона́ повинна зна́ти — musí vědět

невїтриманість — prudkost, nezkrtnost

виправляти, виправити — napravovat, napravit

Prečtete text **Характер людини** nahlas a přeložte ho.

Vyprávějte přečtené.

Odpovězte na otázky :

1. У якому настрої повернулася Марійка зі школи ?
2. Яку розмову чула Ніна Іванівна ?
3. Що сказала Ніна Іванівна увечорі чоловікові ?
4. Що відповів жінці Сергій Петрович ?
5. Який був Миколка ?
6. Про що хотів розмовляти Сергій Петрович з Марійкою ?

► *Zapamatujte si výrazy spojené s povahou a duševními schopnostmi člověka :*

людина *ж.* з **характером** — charakterní člověk

характерець *т.* — špatná povaha

позитивні властивості — kladné vlastnosti

серйозний — vážný, seriózní

життерадісний — radostný, optimistický

весілий — veselý

працьовітий — pracovitý

зібраний — soustředěný, pozorný

старанний, пильний, ретельний — pečlivý, pilný, snaživý

сумлінний — svědomitý

сміливий — smělý

правдивий — pravdivý

чесний — čestný

відвертий — upřímný

прямий — přímý

енергійний — energický

наполégливий — vytrvalý

скромний — skromný

боязкій — bázlivý
несміливий — nesmělý
соромливий, сором'язливий, сором'язний — stydlivý, stydlavý
негативні властивості — záporné vlastnosti
лінівий — líný
розбещений — rozmazlený
легковáжний — lehkomyslný, nepřející
недоброзічливий — nepřejčný, nepřející
недобросовісний — nesvědomitý, nepoctivý
нерішучий — nerozhodný, váhavý
боягузливий — zbabělý
жорстóкий — krutý
зарозумілий — nafoukaný
пихáтий — pyšný
балакучий, балаклівий — povídavý, užvaněný, upovídáný
упертий — tvrdohlavý, umíněný
капрізний — rozmarný, náladový
запальний, гарячий — vznětlivý
скупий — skoupý
нахáбний, зухвáлий — drzý
хитрий — vychytralý
грубий — hrubý, sprostý
розумний — rozumný
дурний — hloupý
талановітний — talentovaný
здібний — schopný, nadaný
інтелігентний — inteligentní
освічений — vzdělaný

Gramatika

Skloňování přídavných jmen

Podle zakončení kmene (na tvrdou souhlásku nebo na měkkou souhlásku)

rolišujeme **přídavná jména tvrdá**, **přídavná jména měkká** a **přídavná jména smíšená**.

Tabulka 14. *Vzory skloňování přídavných jmen tvrdých*

Pád	Mužský rod	Střední rod	Ženský rod
Jednotné číslo			
1.,5	нов – и'й	нов – е'	нов – а'
2.	нов – о'го	нов – о'го	нов – о'ї
3.	нов – о'му	нов – о'му	нов – і'й
4.	нов – ий (дім) нов – ого (друга)	нов – е	нов – у'
6.	(на) нов–ому/–ім	(на)нов–ому/–ім	(на) нов – ій
7.	нов – и'м	нов – им	нов – о'ю
Množné číslo			
1.,5		нов – і'	
2.		нов – и'х	
3.		нов –и'м	
4.	нов – і' (доми) нов – и'х (друзів)	нов – і	нов – і (хати) нов – их (подруг)
6.		(на) нов – их	
7.		нов – и'ми	

Poznámky:

1. Podle vzoru **новий (нове, нова)** se skloňují přídavná jména přivlastňovací tvořená příponami – **ів** (– **їв**), – **ин** (– **їн**) (kromě 1. pádu jednotného čísla mužského rodu), srov.:

1. p. jedn. čísla *батьків* – ∅ — *нов* – *ий* (m.r.), *батьков* – *е* — *нов* – *е* (s.r.), *батьков* – *а* — *нов* – *а* (ž.r.), 2. p. *батьков* – *ого* — *нов* – *ого* (m.r.), *батьков* – *ого* — *нов* – *ого* (s.r.), *батьков* – *ої* — *нов* – *ої* (ž.r.)atd.

Pozor: Přípona – **ів** se v uzavřené slabice může měnit na – **ов** (u přídavných jmen přivlastňovacích utvořených od podstatných jmen mužského rodu tvrdé skupiny) nebo – **ев**, – **ев** (u přídavných jmen přivlastňovacích vytvořených od podstatných jmen mužského rodu měkké a smíšené skupiny), např.: *сусідів* – *сусідового*, *Арнольдів* – *Арнольдового*, *вчителів* – *вчителевого*, *Віталіїв* – *Віталієвого*.

2. Přídavná jména přivlastňovací tvořená příponami – **ів** (– **їв**), – **ин** (– **ін**) mají v ukrajinštině na rozdíl od češtiny ve všech třech rodech jednotného čísla skloňování přídavných jmen, srov.:

Skloňování přídavných jmen

- 1.,5. p. па́нів – панський
- 2. p. панового – панського
- 3. p. пановому – панському
- 4. p. панів – панський
- 6. p. (на) пановому – на панському
- 7. p. пановим – панським

Skloňování podstatných jmen

- pánův – пán
- pánova – pána
- pánovu – pánu/pánovi
- pánova – pána
- (o) pánově/u – pánu
- pánovým – pánským

Tabulka 15. *Vzory skloňování přídavných jmen měkkých*

Pád	Mužský rod	Střední rod	Ženský rod
Jednotné číslo			
1.,5	лі'тн – ій	літн – є	літн – я
2.	літн – ього	літн – ього	літн – ьої
3.	літн – ьому	літн – ьому	літн – ій
4.	літн – ій (дош) літн – ого робітника	літн – є	літн – ю
6.	(на) літн – ьому/ –ім	(на) літн – ьому/ –ім	(на) літн – ій
7.	літн – ім	літн – ім	літн – ьою

Množné číslo			
1.,5.		літн – і	
2.		літн – іх	
3.		літн – ім	
4.	літн – і (дощі) літн–іх (робітників)	літн – і	літн – і (ночі) літн – іх(жінок)
6.		(на) літн – іх	
7.		літн – іми	

Poznámka:

Podle vzoru *літній* (*літнє, литня*) se většinou skloňují přídavná jména s kmenem zakončeným na měkkou souhlásku [nʲ] : *зимній, осінній, вечірній, сьогоднішній, колишній, нинішній, завтрашній, домашній, ближній, крайній, сусідній* apod.

Tabulka 16. Vzory skloňování přídavných jmen smíšených

Pád	Mužský rod	Střední rod	Ženský rod
Jednotné číslo			
1.,5	ясноли'ц – ий	яснолиц – е	яснолиц – я
2.	яснолиц – ього	яснолиц – ього	яснолиц – ьої
3.	яснолиц – ьому	яснолиц – ьому	яснолиц – ій
4.	яснолиц – ього	яснолиц – е	яснолиц – ю
6.	(на)яснолиц–ьому, (на) яснолиц – ім	(на) яснолиц–ьому, (на) яснолиц – ім	(на) яснолиц – ій
7.	яснолиц – им	яснолиц – им	яснолиц – ьою
Množné číslo			
1.,5		яснолиц – і	
2.		яснолиц – их	
3.		яснолиц – им	
4.	яснолиц – і яснолиц – их	яснолиц – і	яснолиц – і яснолиц – их
6.		(на) яснолиц – их	
7.		яснолиц – ими	

Poznámky:

1. Podle vzoru *яснолиций* (*яснолице, яснолиця*) se skládají přídavná jména s komponentem – **лиций** : *безлиций, смагляволиций, довголиций, блідолиций* ap.

2. Přídavná jména podle všech vzorů mají v množném čísle pro všechny rody téměř stejné tvary.

Cvičení

1. Najděte v textu „Зовнішність людини“ přídavná jména a určete jejich vzor skloňování.

2. Slova v závorkách dejte do správného tvaru :

Віз звернув з (*великий степовий*) шляху і покотився по ледве (*помітний*) прикметях межі. З–за (*густий*) будяків і всякого зілля незабаром висунулись баштани з (*довгий*) рядками (*високий*) соняшників. За ними зараз виступили (*рівний*) ряди (*гостролистий*) кукурудзи, потім відкрилося поле, наче заслане (*картатий*) хустками. На ньому зеленіло (*дрібненький кавунячий*) огудиння, блищали в (*ясно–зелений*) листі (*жовтий*) дині, зеленіли й біліли (*здоровий*) кавуни. (І.Нечуй–Левицький)

3. Doplňte koncovky. Určete, podle kterého vzoru se přídavná jména skloňují :

І мене в сім'ї велик ..., в сім'ї вольн ..., нов ..., не забудьте пом'янути незлим тихим словом (Т. Шевченко).— Боровиця вливалась у Рось під самою висок ... скелею (І.Нечуй–Левицький).— Долиною широк ... кудись вона (річечка) біжить (Л.Глібов).— Вечірн ... сір ... море лягло до самих ніг (В.Швець).— До вечірн ... зорі паленіла я в труді (Ян.Купала).— Вечірн ... прохолодою повіяло з байраку (М.Коцюбинський).— І широк ... долину, і висок ... могилу, і вечірн ... годину, і що снилось, говорилося, не забуду я. (Т.Шевченко)

4. Utvořte slovní spojení :

сільський (*молодь, життя*), *життій*(*борошно, поле*), *крикливий* (*діти, жінка*), *польовий* (*метелик, трава, квіти*), *завтрашній* (*розмова, збори*), *веселий* (*чоловіків, жінок, людей*), *старший* (*синові, дочці*), *тітчин* (*хата, дочки*)

5. Zaměňte neshodný přívlastek shodným :

умови договору, політ орла, факт історії, портфель сестри, цвіт яблуні, виріб з алюмінію, яйце голуба, батьки Марії, зошит Миколи

6. Skloňujte v čísle jednotném i množném :

тітчин лист, Іванів човен, дідова пісня, Карлів міст, Карлови Вари, материне слово

7. Přeložte :

Prezidenti devíti středoevropských zemí včera zahájili v západoukrajinském Lvově svůj dvoudenní summit. Hostitelem v pořadí již šestého setkání hlav států střední Evropy je ukrajinský prezident, který k jednacímu stolu pozval také nejvyšší představitele Bulharska a Ruska.

Příčestí

V ukrajinštině rozlišujeme **příčestí činná přítomná** (активні дієприкметники теперішнього часу), **příčestí činná minulá** (активні дієприкметники минулого часу) a **příčestí trpná** (пасивні дієприкметники).

Příčestí činná přítomná se tvoří od nedokonavých sloves od kmene přítomného příponami **-уч-** (**-юч-**), **-ач-**(**-яч-**) a adjektivní koncovky **-ий** (**-а**, **-е**, **-і**) : *пишуть — пиш-уч-ий, діють — ді-юч-ий, купують — купу-юч-ий, лежать — леж-ач-ий, стоять — сто-яч-ий.*

Příčestí činná minulá se tvoří od dokonavých sloves od kmene infinitivního příponou **-л-** a adjektivní koncovky **-ий** (**-а**, **-е**, **-і**) : *посивіти — посиві-л-ий, прогнати — прогни-л-ий, згоріти — згорі-л-ий.*

Příčestí trpná se tvoří od přechodných sloves od kmene infinitivního příponami **-н-**, **-т-**, od kmene přítomného příponou **-ен** a adjektivní koncovky **-ий** (**-а**, **-е**, **-і**) : *написати — написа-н-ий, бажати — баж-а-ий, умити — уми-т-ий, побити — побі-т-ий, ношу — нош-ен-ий, роблю — робл-ен-ий* atd. Zřídka se užívá přípony **-м-** : „ніким не проходимий Сиваш“ (О.Гончар).

Пříčestí se mohou stát přídavnými jmény, pokud ztratí časový, dějový, vidový význam a schopnost vázat na sebe závislá slova. Přídavnými jmény se stala následující příčestí :

злючий, ситучий, зрячий, палаючий, любимий, невтомний, невмолимий, мислимий, терпимий, одержимий, ранимий, видимий, зримий, неоцінимий, непримиримий, невгасимий, припустимий, простимий, допустимий, нерушимий, значимий, спілий, загорілий, зрілий.

Poznámky:

1. Fungování příčestí činných přítomných je v ukrajinštině omezeno. Přednost se dává vedlejším větám se spojkami *який, що*, srov.:

лежачий камінь — камінь, який лежить

оновлюючий вітер — вітер, що оновлює

2. Příčestí činná minulé s příponami **–ш–, –вш–** se v ukrajinštině používají zřídka :

помогти — поміг –ш– ий, допомогти — допоміг –ш– ий, перемогти — переміг –ш– ий, померти — помер –ш– ий, бути — бу–ви–ий, здобути — здобу –ви–ий.

Cvičení

1. Od uvedených sloves utvořte příčestí :

činná přítomná :	činná minulé :	trpná :
виконують	загоріти	виконати
сіють	посиніти	посіяти
жовтіють	пожовтіти	будувати
збивають	пожовкнути	збити
загортають	тріснути	загорнути
виписують	позеленіти	гартувати
гартують	перемогти	подолати
читають	зачерствіти	розбити

2. Místo teček doplňte příslušný tvar přídavných jmen a přičestí. Z textu vypište přičestí :

Вечір за вечером просиджували вони з Гафійкою в прибра ... хаті, в чист... одежі (М.Коцюбинський).— Ми разом виходили на шлях, переоран ... плугом війни (В.Швець).— На долині, вкрит... зелен ... житом, червоніла якась велика квітка (І.Нечуй–Левицький).— Віз котився вузьк ... наїжджен ... дорогою (М.Коцюбинський).— Дрімала земля, вкрит ... син ... безоднею неба (П.Мирний).— Далеко, під самим лісом, жовтів на сонці

вкрит ... свіж ... соломною курінь (І.Нечуй–Левицький).— Пісня моя в невмираюч ... силі в моїм серці ясніє, живе (І.Франко).— В імліст ... долині, осяян ... срібн ... місячн ... промінням, стояли широк ... лани золот ... жита й пшениці (М.Коцюбинський).

► *Seznamte se s ukrajinským rodným listem:*

У К Р А Ї Н А

С В І Д О Ц Т В О П Р О Н А Р О Д Ж Е Н Н Я

Громадянин(ка) Гнатюк
(прізвище,
Марія Василівна
ім'я та по батькові)

народився(лась) 11 грудня 1986 року
(прописом та цифрами рік, місяць та число)
одинадцятото грудня тисяча дев'ятсот
вісімдесят шостого року

Місце народження дитини: місто, село
с. Куяльник

район Котовський
область Одеська

про що в книзі записів актів громадянського стану
про народження
1986 року січня місяця 1 числа
зроблено відповідний запис за № 45

Батько Гнатюк
 (прізвище,
 Василь Іванович
 ім'я та по батькові)
національність українець
Мати Гнатюк
 (прізвище,
 Тетяна Олексіївна
 ім'я та по батькові)
національність українка
Місце реєстрації Відділення ЗАГС виконкому Котовської
 районної ради
 (назва та місцезнаходження органу, який
 видав свідоцтво про народження)

Дата видачі 1 січня 1987 року

Коваленко Н.А. Завідувач відділення записів
 актів громадянського стану

I – КА № 45805

Гербова печатка

Slovníček:

прописом та цифрами — slovy a číslicemi, **книга записів**
— kniha záznamů, **національність** — národnost, **загс** — občanský
matriční úřad, **виконком** — výkonný výbor, **гербова печатка** —
kulaté razítko

► Přeložte a vyprávějte tyto anekdoty:

Тітка від'їжджає і прощається з малою Оленкою.

Мати :

— Ну, Оленко, попрощайся з тіткою. Що треба сказати, коли тітка
від'їжджає?

— Нарешті !

*

Маленький хлопчик не хоче йти до школи і дзвонить учителеві. Грубим голосом він каже :

- Сергійко хворий.
- А хто це говорить ?
- Мій тато.

*

На заліку професор каже студентові :

- Вибирайте : або я вам дам одне важке питання, або два легких.
- Краще давайте одне важке.
- Гаразд. Скажіть, де виникла перша людина ?
- У Полтаві.
- Чому ви так гадаєте ?
- Е, пане професоре, це ж уже друге питання !

Slovníček:

нарешті — konečně, **хворий** — nemocný, **залік** — zápočet, **вибирати, вибрати** — vybrat si, **важке питання** — těžká otázka, **гаразд** — dobře, **гадати** — soudit

► Přeložte tuto písničku, naučte se ji nazpaměť:

Андрій Малишко

Пісня про рушник

Рідна мати моя, ти ночей не доспала
І водила мене у поля край села,
І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя дала.
І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя, на долю дала.

Хай на ньому цвіте росяниста доріжка,
І зелені луги, й солов'їні гаї,
І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,
І засмучені очі хороші твої.
І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,
І засмучені очі хороші блакитні твої.

Я візьму той рушник, простелю, наче долю,
В тихім шелесті трав, в щебетанні дібров,
І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю :
І дитинство, й розлука, і вірна любов.
І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю :
І дитинство, й розлука, й твоя материнська любов.

Slovníček:

рушник — ručník, **дорога** — cesta, **проводити/провести**
— doprovázet/doprovodit, **росянистий** — orosený, **луг** *m.* —
louka, **солов'їний** — slavičí, **доля** *ž.* — osud, **шелест** *m.* —
šustění, **дїброва** — doubrava, **дитинство** — dětství

16. lekce

- **Text** : Поїздка в село
- **Gramatika** : Příslovce. Stupňování příslovcí. Přechodníky
- **Dokument** : Свідоцтво про народження
- **Písnička** : Д. Павличко. Два кольори

Поїздка в село

Одного дня Дмитро Іванович прийшов з роботи додому й сказав:

— У неділю їдемо в село. Мої батькі відзначають річницю свого подружнього життя і запрошують нас.

Найбільше зрадив Васілько. Він любив їздити до бабусі й дідуся. У селі дуже цікаво, там є тварини, яких у місті нема. Зрадив і Юрко, який щойно склав важкий іспит з математики і хотів би трохи розважитися, погуляти й позагоряти.

У неділю вранці всі встали дуже рано. Швидко поснідали і вирушили на приміській залізничний вокзал, де вже стояла електричка. Дмитро Іванович купив у касі три дорослих і один дитячий квитки і запросив усіх до вагона. Незабаром поїзд рушив. Васілько сидів на колінах у батька і дивився у вікно, за яким пропливали села, містечка, переліски і поля. Раптом він загукав:

— Дивіться! Дивіться! Он там біжить зяць.

Усі засміялися – то була звичайнісінька кішка.

Через дві години вся сім'я вітала дідуся й бабусю з урочистою подією. Дмитро Іванович подарував їм настінного годинника, на якому було вігравірувано: “Дорогим батькам, бабусі й дідусеві від дітей і внуків у день їх славного ювілею – 30-річчя подружнього життя”.

Бабуся подякувала за подарунок і запросила гостей за святковий стіл. Насамперед вона почастувала всіх смачним борщем, Потім подала на стіл вареники з сиром і капустою, смажені в сметані карасі та сливовий компот. Усе було дуже смачне.

Після обіду Дмитро Іванович розпитував батьків про сільські новини, а бабуся і дідуся цікавилися їх міським життям. Васілько в цей час грався на подвір'ї зі щеням, бігав до теляти, які тільки вчора

народилося, глiдлив по голiвцi i спинi маленъке кошеня. Юрко купався з хлопцями в ставку i загоряв.

Додоу повернулися пiзно ввечерi. Усi були дуже втомленi, але щасливи.

Slova a slovní spojení :

поїздка *ж.* — výlet

одного дня — jednou

приходити, прийти — přicházet, přijít

сказати — říci, povědět

їхати в село — jet na vesnici

відзначати, відзначити річницю — oslavovat, oslavit výročí

подружній — manželský

життя *с.* — život

запрошувати, запросити — zvat, pozvat

найбільше — nejvíce

радіти, зрадіти — radovat se, zaradovat se

він любив їздити — rád jezdil

дідусь — dědeček

дуже — velmi

цікаво — zajímavě

тварина *ж.* — zvíře

нема, немає — nebýt, není

щойно — právě

скласти іспит — složit zkoušku

важкий — těžký

розважитися — rozptýlit se

покупатися — trochu se vykoupat

позагоряти, позасмагати — opalovat se (nějakou dobu)

рано — časně ráno

швидко — rychle

снідати, поснідати — snídat, posnídat

вирушати, вирушити — vydávat se, vydat se

приміський — předměstský

залізни́чний вокза́л *m.* — vlakové nádraží
електри́чка *ž.* — elektrický vlak
ка́са — pokladna
доросли́й — dospělý
дитя́чий — dětský
квито́к *m.* — jízdenka
незаба́ром — zanedlouho
руша́ти, ру́шити — dávat se, dát se do pohybu
диві́тися у вікно́ — dívat se do okna
проплива́ти — proplovat, míjet
місте́чко — městečko
перелісо́к — lesík
ра́птом — náhle
гу́кати, загукáти — volat, zvolat
диві́ться — podívejte se
он там — tamhle
смія́тися, засмія́тися — smát se, zasmát se
звичайнісіньки́й — praobyčejný
кішка́ — kočka
че́рез дві годі́ни — za dvě hodiny
урочи́ста поді́я — slavnostní událost
насті́нний годі́нник *m. j.* — nástěnné hodinky
ві́гравірувати — vyrýt
подару́нок — dárek
святко́вий — sváteční
насампе́ред — především
частува́ти, поча́стувати — hostit, pohostit
смачни́й — chutný
варе́ник — varenyk (*vařená tasička plněná tvarohem, ovocem ap.*)
капу́ста *ж.* — zelí
сма́жені у сметáні кара́сі — karasi smažení na smetaně
сливо́вий — švestkový
сма́чно — chutně
рознітува́ти *кого́ про що* — vyptávat se *koho na co*

сі́льський — vesnický
ціка́витися *чим* — zajímat se *oč*
гра́тися зі щеня́м — hrát si se štěnětem
на подві́р'ї — venku
теля́ — tele
голова́, голі́вка — hlava, hlavička
спі́на *ž.* — *zde* hřbet
кошеня́ — kotě
хлопець — kluk
ставо́к — rybník
поверта́тися, поверну́тися — vracet se, vrátit se
пі́зно — pozdě
втóмлений — unavený
щаслі́вий — šťastný

Přečtěte text **Поїздка в село** nahlas a přeložte ho.

Vyprávějte přečtené.

Odpovězte na otázky :

1. Чому зраділи Василько та Юрко, коли дізналися, що сім'я їде в неділю в село ?
2. Чим їхали батьки й діти в село ?
3. Що побачив Василько, дивлячись у вікно ?
4. Що подарував Дмитро Іванович дідушеві й бабусі ?
5. Чим частувала бабуся гостей ?
6. Що робили гості після обіду ?

► *Zapamatujte si některé výrazy spojené s životem na vesnici :*

хлібороб — rolník, zemědělec
хліборобство — rolnictví, zemědělství
господар — hospodář
господарка, господія́ня — hospodyně
господарство — hospodářství

госпóда *ж.* — dům, obydlí
прóсимо до госпóди — vítejte, vítáme vás
осéля *ж.* — obydlí, usedlost
хáта *з.* — chalupa, domek, stavení
будíнок культóри — kulturní dům
сільськогоспóдарський — zemědělský
сінокіс *т.* — kosná louka, sklizeň sena
жнивá — žně
пáша — pastvina
лан — lán
польові культóри — polní kultury
пшеніця — pšenice
жіто — žito
ячмінь — ječmen
грéчка — pohanka
овес, вівсá — oves, ovsá
сóняшник — slunečnice
кукурúдза — kukuřice
картóпля *ж.* — brambory
баштáн *т.* — melounové pole
домáшня птіця *ж.* — drůběž, domácí ptactvo
кúрка — slepice
кáчка — kačena
гúска — husa
індік — krocán
веліка рогáта худóба — hovězí dobytek
чередá *ж.* **корів** — stádo krav

Gramatika

Пříslovce

Пříslovce vyjadřují různé okolnosti dějů :

- **místo** : *там, тут, вдома, поблизу, скрізь, вниз, вгору, вглиб, нікуди, звідти, здалеку, попідвіконню*
- **čas** : *сьогодні, учора, увечері, надвечір, зранку, іноді, інколи, нині, змалку, завжди, ніколи, напередодні, потім*
- **způsob** : *по-українському, по-батьківськи, бігом, пішки, миттю, верхи, мовчки, ніяк, так*
- **příčinu** : *спросоння, зопалу, здуру, згарячу, зпересердя*
- **stupeň a míru příznaku** : *дуже, надзвичайно, натроє, мало, трохи, вдвоє, зовсім*
- **účel** : *навмисне, навмисно, наперекір*

Většina příslovčí se tvoří od přídavných jmen příponami **-o, -e** (*глибоко, мілко, добре, красиве*), spojením s předložkami (*згарячу, здалеку, здалека, начорно*), spojením s předložkami a přidáním přípony **-ому, -и** (*по-дружньому, по-чеському, по-чеськи, по-сучасному*).

Пříslovce *літом, бігом, миттю, місяцями, днями, місяцями, ранком, смерком, стрілою, похапцем, сторицею, тихцем, мигцем, бігцем* apod. vznikla ustrnutím prostého pádu jmen.

Пříslovce *віднизу, відразу, згори, зранку, безвісті, зарані, униз, внічию, напрокат, напролом, надміру, заміж, посеред, уривками, зрештою, згодом, підстрибом, уранці, укупці, нагорі, наповесні, посередині, поночі* apod. vznikla spojením předložky s jiným slovem.

Пříslovce *де, куди, туди, там, звідки, тоді, іноді, там* mají slovní základ i význam příbuzný se zájmeny, příslovce *удвох, двічі, тричі, втроє, вперше, вдруге, по-перше, по-друге* apod. mají slovní základ i význam příbuzný s číslovkami.

Предпона **що-** v příslovcích *щодня, щочоночі, щоліта, щороку, щомиті, щохвилини, щозими* má význam „každý“.

Stupňování příslovčí

Podobně jako přídavná jména jakostní se stupňují i příslovce.

Tabulka 17. Stupňování příslovčí

První stupeň (нейтральний ступінь)	Druhý stupeň (вищий ступінь)	Třetí stupeň (найвищий ступінь)
добре	добріше	найдобріше
дешево	дешевше	якнайдобріше щонайдобріше найдешевше якнайдешевше щонайдешевше

Poznámka:

Druhý a třetí stupeň se někdy tvoří z jiného kořene než první stupeň :

погано — гірше — найгірше

гарно — краще — найкраще

багато — більше — найбільше

Cvičení:

1. Utvořte příslovce od těchto přídavných jmen a stupňujte je :

близький, добрий, довгий, короткий, дрібний, низький, тихий, щасливий, злий, егоїстичний, рідкий, широкий, глибокий, далекий, високий, поганий, гарний, красивий

2. Řekněte, jaké okolnosti dějů vyjadřují uvedená příslovce a ke kterému typu patří podle typu tvoření :

По–новому живемо, по–новому поле оремо.— Восени і горобець багатий.— Модель літака була виставлена напоказ.— Утрьох, удвох, поодинці ми йшли по селах.— По–перше, це було зимою, а по–друге, це був Віктор, а не Петро.— Вона розмовляла по–українському і читала по–німецьки.

3. Slova v zátvorkách dejte do 2. a 3. stupně :

Орел літає (*високо*), а хрін росте (*глибоко*).— Студент Новак виконав завдання (*добре*).— Чим (*високо*) росте дерево, тим корінь сидить (*глибоко*).— (*Широко*) розляглася лука, (*чутно*) плескався та колисавсь Дніпро.— Село лежить (*низько*).

4. Přeložte do češtiny :

Найогидніші очі порожні,
Найгрізніше мовчить гроза,
Найнікчемніші дурні вельможні,
Найпідліша брехлива сльоза.

Найпрекрасніша мати щаслива,
Найсолодші кохані вуста,
Найчистіша душа незрадлива,
Найскладніша людина проста.

Але правди в брехні не розмішуй,
Не ганьби все підряд без пуття,
Бо на світі той наймудріший,
Хто найдужче любить життя.

В. Симоненко

Přechodníky

V ukrajinštině se rozlišují přechodníky přítomné a minulé.

Přechodníky přítomné tvoříme pouze od sloves nedokonavých od kmene přítomného příponou **-чи** u sloves, jejichž 3. osoba čísla množného je zakončena na **-ть** : роблять – *роблячи*, виконують – *виконуючи*, говорять – *говорячи*, забувають – *забуваючи*. Využadují děj současný s dějem hlavním : *Гуляючи* по саду, я згадував студентські роки.

Přechodníky minulé tvoříme od sloves nedokonavých a dokonavých od kmene infinitivního příponou **-вши** (končí-li kmen

samohláskou) a **-ши** (končí-li kmen souhláskou) : робити – *робивши*, виконувати – *виконувавши*, понести – *понісши*, прибігти – *прибігши*.
Využadují děj předčasný : *Подякувавши* батькам, він *вийшов* з кімнати.

Rozvitá vazba přechodníková se odděluje čárkou : Річка блищала, *звиваючись* змією й *пускаючи* легенький димок туману з себе (П. Мирний).

Cvičení

1. Od uvedených sloves utvořte přechodníky přítomné :

Vzor : везти – везуть – везучи

сидіти – сидять – сидячи

садити, бачити, возити, світити, водити, присвячувати, любити, сидати, саджати, прясти, висаджувати, сміятися, кликати, вертіти, стежити, змагатися

2. Od uvedených sloves utvořte přechodníky minulé :

написати, усміхнутися, порізати, насипати, подоїти, глянути, схилити, малювати, нести, лежати, казати, бігти, терпіти, дивитись

3. Přeložte do ukrajinštiny :

Svolavše své plémě, vzdali oběť bohům, vynesli obrazy dědů, a rozžehnavše se s otcovskou půdou, obrátili se na západ slunce, v neznámé končiny. Čech a Lech a jejich lid potřeili nečetné obyvatele, a zhubivše jejich chudá obydlí v chatrčích i ve vykopaných jámách, postupovali dále, z lesa do lesa. Zvečera zažehovali ohně a topili do úsvitu, aby zář, padajíc do tmy lesní, plašila úskočné, lité šelmy. Tak došli až ke třetí velké řece, Vltavě, kteráž divočinou tekla. Tu vojvoda Čech, ukázav na vysokou horu, jež se před nimi modrala nad širým rovinatým krajem, děl : „Podejděme pod tuto horu, tam dětem, skotu odpočineme“. Povystoupiv s nimi na místo, odkud vidět do kraje, promluvil k nim. A zlíbav zem, vstal, a pozvednuv rukou svých do širého kraje, pohnut žehnal a volal : „Vítěž země svatá, nám zaslíbená !“

(A. Jirásek)

► *Seznamte se s ukrajinským oddacím listem:*

У К Р А Ї Н А

С В І Д О Ц Т В О П Р О О Д Р У Ж Е Н Н Я

Громадянин	Соколянський (прізвище, Олександр Миколайович ім'я та по батькові)
який народився	8 березня 1985 року
місце народження	м.Київ
і громадянка	Симоненко (прізвище, Євгенія Вікторівна ім'я та по батькові)
яка народилась	13 жовтня 1986 року
місце народження	м. Харцизьк Донецької області
одружились	12 серпня 2005 року (прописом та цифрами рік, місяць та число) дванадцятого серпня тисяча дев'ятсот дев'яносто п'ятого року
про що в книзі записів актів громадянського стану про одруження 2005 року серпня місяця 12 числа зроблено відповідний запис за № 111 Після реєстрації одруження присвоєно прізвища :	
чоловікові	Соколянський
дружині	Соколянська
Місце реєстрації	Відділення ЗАГС м. Харцизька Донецької області (назва та місцезнаходження' органу загс)

Дата видачі

12 серпня 2005

Горпинич В.О.

Завідувач відділення записів актів
громадянського стану

V – КР № 347477

Гербова печатка

Slovníček:

одруження — uzavřít manželství, **міцезнаходження** — sídlo

► *Přeložte tyto humoresky a vyprávějte je:*

У сільському клубі закінчилась доповідь заїжджого лектора. Двоє дідуганів виходить на подвір'я, витягають люльки ...

— Оце лектор ... Учений, одне слово.— Не те, що у нас в селі. Що не скажуть — все зрозуміло ... А тут — дві години слухав, аж упрів, але нічогісінько не второпав. Одразу видно освічену людину...

*

Поїхали батько з сином на ярмарок продавати. От син і каже батькові :

— Ви, тату, будете торгувати, а я здачі давати.

Пройшло трохи часу, син і кричить батькові :

— Годі, тату, торгуйте !..

— Чому ? — питає батько.

— Та вже немає чим здачі давати !

*

— Ох, і стомився ж ! Цілу ніч снилося, що на косарці працював. Доведеться тепер удень відпочивати.

Slovníček:

доповідь *ž.* — referát, ділуган — dědek, подвір'я *s.* — dvůr, dvorek, люлька — dýmka, lulka, учений — vědec, упріти — zpotit se, нічогосінько — vůbec nic, второпати — pochopit, porozumět *čemu*, торгувати — obchodovat, здачі давати — dát drobné, годі — dost, стомитися — unavit se, снитися — zdát se, косарка — sekačka, доведеться — bude třeba *n. nutno*

► *Přeložte tuto písničku a naučte se ji nazpaměť :*

Дмитро Павличко

Два кольори

Як я малим збирався навесні
Піти у світ незнаними шляхами,
Сорочку мати вишила мені
Червоними і чорними нитками.

Два кольори мої, два кольори,
Оба на полотні, в душі моїй оба,
Два кольори мої, два кольори :
Червоне — то любов, а чорне — то журба.

Мене водило в безвісті життя,
Та я вертався на свої пороги,
Переплелись, як мамине шиття,
Мої сумні і радісні дороги.

Мені війнула в очі сивина,
Та я нічого не везу додому,
Лиш горсточку старого полотна
І вишите моє життя на ньому.

Два кольори мої, два кольори,
Оба на полотні, в душі моїй оба,
Два кольори мої, два кольори :
Червоне — то любов, а чорне — то журба.

Slovníček:

колір *m.* — barva, **збиратися** — chystat se, **шлях** *m.* — cesta, **сорочка** — košile, **журба** *ž.* — zármutek, žal, **у безвісті** — v neznámu, **сумний** — smutný, **дорога** — cesta, **війнути** — zavanout, **та** — ale, avšak, **горсточка** — hrstečka

17. lekce

- **Text** : Привітання в аеропорту
- **Gramatika** : Podmínovací způsob . Zájmena . Vzory skloňování zájmen
- **Básnička** : В. Симоненко. Ну, скажи — хіба не фантастично ...

Привітання в аеропорту

До аеропорту ми приїхали вчасно. Літак, яким летіли наші друзі з Праги, прибував о сьомій годині. Однак повідомлення про прибуття літаків не було. У довідковому бюро ми дізналися, що через складні метеорологічні умови рейс із Праги запізнюється на годину.

Довелось піти до залу чекання. Там було багато пасажирів: одні чекали на приліт літаків, інші на виліт. З гучномовця постійно звучав голос диктора, який інформував пасажирів про прибуття чи відбуття якогось літаків, запрошував пройти на реєстрацію, повідомляв, у яких касах можна купити квитки, де знаходиться камера схову, як можна проїхати на залізничний вокзал та автовокзал.

Нарешті оголосили про прибуття рейсу ОК 248 із Праги. Через вікно ми бачили, як на льотному полі приземлився великий літак і став на визначеному місці. До нього подалі трап, а через хвилину ми побачили й наших друзів. Вони сіли в автокар і поїхали до аеровокзалу.

Ми щиро привітали гостей зі щасливим прибуттям. А коли привезли багаж і наші друзі одержали свої валізи, ми взяли таксі й усі разом поїхали до міста.

► *Slova a slovní spojení:*

аеропорт *m.* — letiště

їхати, приїхати — jet, přijet

літак *m.* — letadlo

складні метеорологічні умови — počasí nevhodné k létání

друг, друзі — přítel, přátelé

прибувати, прибути — přilétat, přiletět

о сьомій годині — v sedm hodin
однак — však
повідомлення — hlášení, oznámení
про прибуття — o příletu
довідкове бюро — informační kancelář
дізнаватися, дізнатися — dozvídat se, dozvědět se
через нельотну погоду — pro počasí nevhodné k létání
рейс запізнюється — let má hodinové zpoždění
довелось *neos.* — bylo třeba, museli jsme
іти, піти — jít
зал т. чекання — čekárna
багато — hodně
віліт літакá — odlet letadla
гучномовець — reproduktor
постійно — stále
звучати — znít
діктор — hlasatel
відбуття *s.* — odlet
реєстрація — registrace
повідомляти, повідомити — oznamovat, oznámit
квиток т. — letenka
знаходитися — být, nacházet se
камера схову — úschovna zavazadel
автовокзал т. — autobusové nádraží
нарешті — konečně
оголошувати, оголосити *про що* — oznamovat, oznámit *co*
через — přes
бачити, побачити — vidět, uvidět
льотне поле *s.* — letištní plocha
приземлятися, приземлітися — přistávat, přistát
визначений — určený
трап *j.* — schůdky (*letadla*)
сісти в автокар — nastoupit do autokaru/autobusu
аеровокзал т. — letištní budova, odbavovací hala

щиро — srdečně

привітати гостей — pozdravit/přivítat hosty

щасливий — šťastný

багаж *j.* — zavazadla

одержувати, одержати — obdržovat, obdržet

валіза *ž.* — kufr

разом — spolu

Přečtěte text **Привітання в аеропорту** nahlas a přeložte ho.

Vyprávějte přečtené.

Odpovězte na otázky :

1. Хто прибував літаком із Праги?
2. Що відбувалося в залі чекання?
3. Який літак приземлився на льотному полі?
4. Чим приїхали друзі з Праги до аеровокзалу?
5. Що одержали пражани після того, як привезли багаж, і куди вони поїхали?

Gramatika

Podmiňovací způsob

Podmiňovací způsob se v ukrajinštině skládá z tvarů času minulého, předminulého nebo infinitivu a částice **би** (užívá se za slovem , které končí na souhlásku) nebo **б** (užívá se za slovem, jež končí na samohlásku) :

написав би	був би написав	написати б
написала б	була б написала	
написало б	було б написало	
написали б	були б написали	

Částice **би, б** může stát za slovesem nebo před ním, srov.: *Сказати б*, це поезія чоловіча, але і в чоловіків не пам'ятаю такого суворого зізнання : „І вис вовк, ночей моїх соліст“ (В. Базилевський).— А цікаво, багато *б* із них *потрафили* пройти шляхами його долі ? (Л. Костенко).

Cvičení

1. Určete místo částice **би, б** v následujících větách :

Хотів *би* я знати, про що той струмочок у мріях своїх гомонить між травою (П. Тичина).— Якби ви вчилися так, як треба, то й мудрість *би* була своя (Г. Шевченко).— Якби я була в небі, я *б* не знала ні туги, ні жалю (Л. Українка).— Полетіла *б* я до хмари, коли *б* крильця мала (Народна пісня).

2. Přeložte :

Kdyby byli chodci opatrnější, nebylo by tolik dopravních nehod.— Kdyby to byl řekl, byli bychom mu pomohli.— Měl byste si to přečíst ještě jednou.— Soudil bych o tom jinak než vy.— Takovou hru by musel někdo napsat.— Rád bych viděl člověka, který by dokázal napsat hru za jedinou noc.— Nepůjčil byste mi tuto knihu?— Udělal bys to pro mě?— Zeptali byste se ho na to?

Zájmena

Podle významu rozeznáváme různé druhy zájmen :

- **zájmena osobní** (особові займенники) : *я, ти, він, вона, воно*
- **zvratné zájmeno** (зворотний займенник) *себе*
- **zájmena vztahná** (питально-відносні займенники) : *кто, що, який, котрий, чий*
- **zájmena neurčitá** (неозначені займенники) : *кто-небудь, що-небудь, хтось, щось, будь-кто, будь-що, казна-кто, казна-що, аби-кто, аби-що, аби-який, аби-чий, дехто, децо, деякий*
- **zájmena přívlastňovací** (присвійні займенники) : *мій, твій, наш, свій, їхній*
- **zájmena ukazovací** (вказівні займенники) : *цей, той, такий, стільки, багато*
- **zájmena vymezení** (означальні займенники) : *сам, самий, весь, всякий, кожний, інший*
- **zájmena záporná** (заперечні займенники) : *ніякий, нікотрий, нічий, жодний/жоден*

Tabulka 18. *Vzory skloňování zájmen ukazovacích*

Pád	Mužský rod	Střední rod	Ženský rod
Jednotné číslo			
1.	цей той	ц-е т-е	ц-я т-а
2.	ц-ього' т-ого'	ц-ього т-ого	ц-іе'ї т-іе'ї
3.	ц-ьому' т-ому'	ц-ьому т-ому	ц-ій т-ій
4.	цей той ц-ього т-ого	ц-е т-е	ц-ю т-у
6.	(на) ц-ьо'му / цім (на) т-о'му / тім	(на) ц-ьому / цім (на) т-ому / тім	(на) цих т-их
7.	ц-им т-им	ц-им т-им	ц-іе'ю т-іе'ю
Množné číslo			
1.		ц-і т-і	
2.		ц-их т-их	
3.		ц-им т-им	
4.		ц-і т-і ц-их т-их	
6.		(на) ц-их т-их	
7.			

Tabulka 19. *Vzory skloňování zájmen přivlastňovacích*

Pád	Mužský rod	Střední rod	Ženský rod
Jednotné číslo			
1.	мій наш	мо-є' на'ш-е	мо-я' на'ш-а
2.	м-ого' на'ш-го	м-ого наш-го	мо-є'ї на'ш-ої
3.	м-оє'му на'ш-ому	м-оєму наш-ому	мо-ї'й на'ш-ій
4.	мій наш м-ого наш-го	мо-є наш-е	мо-ю наш-у
6.	(на) мо-є'му/мо-ї'м на'ш-ому/на'ш-ім	(на) мо-єму/мо-їм наш-ому/наш-ім	(на) мо-ї'й на'ш-ій
7.	мо-ї'м на'ш-им	мо-їм наш-им	мо-є'ю на'ш-ою

Množné číslo			
1.		мо-і'	на'ш-і
2.		мо-і'х	на'ш-их
3.		мо-і'м	на'ш-им
4.		мо-і мо-іх	наш-і наш-их
6.		(на) мо-іх	наш-их
7.		мо-і'ми	на'ш-ими

Tabulka 20. *Vzory skloňování zájmen vztažných*

Pád	Mužský rod	Střední rod	Ženský rod
Jednotné číslo			
1.	ч-ий як-и'й	чи-є' як-є'	чи-я' як-а'
2.	чий-о'го як-о'го	чий-о'го як-о'го	чи-є'ї як-о'ї
3.	чий-о'му/-є'му як-о'му	чий-ому/-ему як-ому	чи-ї'й як-ї'й
4.	ч-ий як-ий чий-ого як-ого	чи-є як-є	чи-ю яку
6.	(на) чий-ому/-ему, чи-ї'м, як-о'му/як-ї'м	(на) чий-ому/-ему, чи-їм, як-ому/як-їм	(на) чи-їй, як-їй
7.	чи-ї'м як-и'м	чи-їм як-им	чи-є'ю як-о'ю
Množné číslo			
1.		чи-і'	як-і'
2.		чи-і'х	як-и'х
3.		чи-їм	як-им
4.		чи-і чи-іх	як-і як-их
6.		(на) чи-іх	як-их
7.		чи-ї'ми	як-и'ми

Tabulka 21. *Vzory skloňování zájmen vymezovacích*

Pád	Mužský rod	Střední rod	Ženský rod
Jednotné číslo			
1.	весь (уве'сь, ввесь)	вс-е (усе')	вс-я (ус-я')
2.	вс-ЬОГО'	вс-ЬОГО'	вс-іє'ї
3.	вс-ЬОМУ'	вс-ЬОМУ	вс-ій
4.	весь (увесь, ввесь) вс-ЬОГО	вс-е (ус-е)	вс-ю
6.	(на) вс-ЬОМУ'/вс-ім	(на) вс-ЬОМУ/вс-ім	(на) вс-ій
7.	вс-ім	вс-ім	вс-іє'ю
Množné číslo			
1.		вс-і (ус-і')	
2.		вс-іх	
3.		вс-ім	
4.		вс-і (ус-і) вс-іх	
6.		(на) (вс-іх	
7.		вс-іма	

Poznámky:

1. Většina zájmen (kromě osobních a zvrtného) má téměř stejné koncovky jako přídavná jména, shoduje se v rodě, čísle a pádě s podstatnými jmény. Výjimkou jsou přivlastňovací zájmena **його, її, їх**, která se nesklonují, mají pro všechny pády stejný tvar : *його батько, його батька; її брат, її брата; їх діти, їх дітей* apod.

2. Ukazovací zájmena utvořená z číslovek se sklónují jako číslovka **два** : *стільки студентів, стількох студентів, стільком студентам, стількох студентів, (на) стількох студентах, стількома студентами.*

3. Zájmena vztahná **хто, що** se sklónují jako jména podstatná : 1.p. *хто, що*; 2. p. *кого, чого*; 3.p. *кому, чому*; 4.p. *кого, що*; 6.p. *(на) кому, чому/(на) кім, чим*; 7.p. *ким, чим.*

Cvičení

1. Určete druh zájmena :

Живуть між собою, як риба з водою.— З того пива не буде ніякого дива.— Чим багаті, тим і раді.— Яка робота, така й плата.— Хто родився вовком, тому лисицею не бути.— Усе добре, що добрий кінець має.— Чия сила, того й воля.— Гречана каша сама себе хвалить.

2. Proved'te slovní rozbor zájmen podle následujícího schématu :

Schéma rozboru :

Із якої країни ви приїхали?

Zájmeno	Výchozí tvar	Druh zájmena	Rod	Pád	Číslo
якої	який	vztažné	m.	2.	j.
ви	ти	osobní	—	1.	mn.

1. Із якої країни ви приїхали? 2. Яка чудова ніч ! 3. Не може вмерти той, хто живе в серцях свого народу (В. Сосюра). 4. Жита такі, що вуж не пролізе. 5. У кого серце мудрістю багате, тому глибини всякі перейти (А. Малишко). 6. Червоно калино, чого в лузі гнешся? (І.Франко). 7. А метеликів веселих налетіло скільки з лугу ! (В. Бичко). 8. Ну чий то голосочок? (І.Муратов).

3. Skloňujte následující spojení zájmen s podstatnými jmény v jednotném i množném čísle :

весь наш народ, кожна така жінка, мій товариш, її книжка, стільки учнів, скільки столів, їх успіхи, ця дівчина, чий зошит

4. Přeložte :

jeho přítel, jejich byt, tvé jablko, má spolužačka, tvůj otec, tento chlapec, tato látka, ten náš pes, naše pila, váš šroubovák

► *Přeložte tyto anekdoty a vyprávějte je :*

Літак потерпів аварію над океаном. Пасажири, які врятувалися, опинилися на двох безлюдних островах : на одному чоловіки, на другому – жінки.

На „чоловічому“ острові вирішують, що робити.

20-річний : — Ех, чоловіки, чого стояти — давайте махнем плавом до жінок !

30 – річний : — Спокійно! Зараз зробимо пліт й переплинемо всі разом.

40 – річний : — Слухайте, чоловіки, чого ви метушитеся ? Зараз вони самі перепливуть.

50 – річний : — І чого, ви шумите, хлопці ? Мені й звідси все добре видно !

*

Оглянувши пацієнта, лікар відводить його дружину вбік і каже їй :

— Знаєте, ваш чоловік мені не подобається ...

— Мені також, докторе, але він дуже гарний батько.

*

— Коханий, ти мене будеш любити вічно ?

— Не знаю, мила, звернись до мене з цим запитанням років через 100.

Slovníček:

потерпіти аварію — havarovat, ztroskotat, **безлюдний** — neobydlený, **пліт** — plůtek, **оглянути** — vyšetřit, **подобатися** — líbit se, **коханий** — milý

► *Přeložte tuto básničku a naučte se ji nazpaměť. Určete druh, rod, číslo a pád zájmen :*

Василь Симоненко

Ну, скажи — хіба не фантастично,

Ну, скажи — хіба не фантастично,
Що у цьому хаосі доріг
Під суворим небом,
Небом вічним,
Я тебе зустрів і не зберіг?
Ти і Я — це вічне, як і небо.
Доки мерехтітимуть світи,
Будуть Я приходити до Тебе,
І до інших йтимуть
Горді Ти.
Як це все буденно!
Як це звично!
Скільки раз це бачила земля!
Але ми з тобою ...
Ми не вічні,
Ми з тобою просто — ти і я ...
І тому для мене так трагічно
Те, що ти чиясь, а не моя.

Slovníček:

хіба — což, **суворий** — drsný, **зустріти** — potkat,
зберегти — zachovat, **мерехтіти** — třpytit se, **буденно** — všedně,
як це звично — jak je to obvyčejné

18. lekce

- **Text** : Погода влітку
- **Gramatika** : Číslovky a jejich skloňování. Spojky
- **Básnička** : O. Олесь. Айстри

Пого́да влі́тку

Лі́то приходить на Київщину в червні. Для цього місяця характерна нестабільність температур. Холодні дні чергуються з теплими. Ідуть дощі. За довгостроковим прогнозом погоди, опади відбуваються переважно в першій половині червня. Середня місячна температура повітря в цьому місяці становить 15-17 градусів тепла.

Справжнє літо на території Київської області починається з переходом середньої добової температури через 15 градусів і закінчується у першій декаді вересня, тобто після переходу середньої добової температури через 15 градусів тепла до нижчих температур. У літній період встановлюється спочатку тепла, а потім – у липні й серпні – і спекотна погода. Середня температура повітря становить о 13-й годині в червні 18-21 градус, у липні та серпні 22-24 градуси; максимальна температура досягає 35-39 градусів. Переважають вологі північно-західні та західні вітри, які приносять значну кількість вологи.

Характерним для області є літні зливи й грози. Інколи грози супроводжуються градом, який частіше випадає в червні та липні. Тепла й волога погода літньої пори, а також відсутність заморозків сприяють вегетації, росту і дозріванню сільськогосподарських культур.

► *Slova a slovní spojení:*

погода *ж.* — počasí

влітку — v létě

приходити, прийти — (*zde*) nastávat, nastat

Київщина *ж.* — Kyjevsko, Kyjevská oblast

характерний — charakteristický

температура — teplota

холо́дний — studený
чергува́тися — střídát se
іде дощ — prší
довгостроко́вий — dlouhodobý
прогно́з *m. пого́ди* *ž.* — předpověď počasí
о́пади *рощ.* — srážky
відбува́тися, відбу́тися — (*zde*) stávat se, stát se
середня місячна температура — průměrná měsíční teplota
пові́тря *s.* — vzduch
станові́ти — (*zde*) dělat, tvořit
гра́дус — stupeň
спра́вжній — pravý
терито́рія *ž.* — území
почина́тися, почá́тися — začínat se, začít se
добові́й — čtyřiašestihodinový, denní
до — k
періо́д *m.* — období
встано́влюватися, встано́витися — ustalovat se, ustálit se
спочáтку — nejdříve
лі́пень — červenec
спеко́тний — parný, žhavý
воло́гий — vlahý, vlhký
півні́чно-за́хідний — severozápadní
та, й, і — i, a
прино́сити, принести́ — přinášet, přinést
кі́лькість *ž.* — množství
воло́га *ž.* — vláha, vlhkost, vlhko
зли́ва *ž.* — liják
гроза́ — bouřka
і́нколи — občas
супровóджувати — provázet
град *m. j.* — kroupy
випада́ти, ви́пасти — padat, napadnout
лі́тня порá *ž.* — letní období

а також — a také
відсутність — neexistence
зámорозок *m.* — ranní mrazík
сприяти — napomáhat
сільськогосподарський — zemědělský

Přečtěte text **Погода влітку** nahlas a přeložte ho.
Vuprávějte přečtené.
Odpovězte na otázky :

1. Яка погода на Київщині в червні?
2. Коли приходить на Київщину справжнє літо?
3. Які середні температури в літні місяці?
4. Які вітри переважають в області влітку?
5. Чому сприяє тепла й волога погода літньої пори?

► **Zapamatujte si výrazy spojené s počasím:**

помірний клімат *m.* — mírné podnebí
морський клімат — přímořské podnebí
континентальний клімат — vnitrozemské podnebí
кліматична зона *ž.* — podnební pásmo
погана погода *ž.* — ošklivé počasí
перемінна погода — střídavé počasí
стійка погода — stálé počasí
перемінна хмарність — proměnlivé oblačnost
очікується тепла погода — očekává se teplé počasí
помірний вітер — mírný vítr
місцями будуть опади — místy budou srážky
атмосферний тиск — atmosférický tlak
туманно — je mlhavo
похмуро — je pošmourno
хмарно — je zamračeno, je pod mrakem
на вулиці болото — venku je blátivo

тут вогко — je vlhko
стає тепліше — dělá se tepleji
тривáлий дощ — trvalý děšť
зліва *ж.* — liják
короткочáсний дощ *т.* — přeháňka
накрапає — krápe
дошовік — nepromokavý plášť
надвóрі дощíть — venku prší
підморóжує — přituhuje, začíná mrznout
óжеледь, ожелéдиця *ж.* — náledí
сніжінка — sněhová vločka
замéти снігу — sněhové závěje
дорóги замелó снігом — cesty zavál sních
відліга — obleva
пóвінь — povodeň, velká voda

Gramatika

Číslovky

Podle významu rozlišujeme tyto skupiny číslovek :

- základní (označeno–kількісні) : *один, одна, одно, два, дві, три, чотири, п'ять, сім, п'ятдесят, двісті, п'ятсот, сто тридцять п'ять*
- druhové (збірні) : *двоє (двійко), троє (трійко), четверо (четвірко), п'ятеро (п'ятірко), шестеро, семеро, восьмеро, дев'ятеро, одинадцятро, двадцятро, тридцятро*
- zlomky (дробові) : *дві третих, три п'ятих, одна шоста, одна ціла три п'ятих*
- neurčité (неозначено–кількісні) : *багато, небагато, мало, чимало, немало, кілька, декілька, кільканадцять, кільканадцятро, стонадцятро*

Skloňování číslovek

Tabulka 22. Číslovky **один, одна, одно (одне)**

Pád	Jednotné číslo			Množné číslo
	m.ř.	s.ř.	ž.ř.	
1.	один	один-о' (-е')	один-а'	один-і'
2.	один-ого'	один-ого'	одині-є'ї, один-о'ї	один-и'х
3.	один-ому'	один-ому'	один-і'ї	один-и'м
4.	1. nebo 2. р.	один-о (-е)	один-у'	
6.	(на) один-ому' (на) один-і'м	(на)один-ому (на) один-ім	(на) один-і'ї	(на) один-и'х
7.	один-и'м	один-и'м	одині-єю,один-о'ю	один-и'ми

Tabulka 23. Číslovky **два, три, чотири, п'ятеро**

1.	д-ва, дв-і	тр-и	чоти'р-и	п'ят'еро
2.	дв-ох	тр-ьох	чотир-ьо'х	п'ят-ьо'х
3.	дв-ом	тр-ьом	чотир-ьо'м	п'ят-ьо'м
4.	д-ва, дв-ох	тр-и, тр-ьох	чотир-и, чотир-ьох	п'ятер-о, п'ят-ьох
6.	(на) дв-ох	(на) тр-ьох	(на) чотир-ьох	(на) п'ят-ьох
7.	дв-ома'	тр-ьома'	чотир-ма'	п'ят-ьома', п'ят-ьма'

Tabulka 24. Číslovky **п'ять, шість, сім, вісім, п'ятдесят**

1.	п'ять	шість	сім	вісім	п'ятдеся'т
2.	п'ят-и', п'ят-ьо'х	шест-и, шіст-ьох	сем-и, сім-ох	восем-и, вісьм-ох	п'ятдесяти, п'ятдесят- ьох
3.	п'ят-и, п'ят-ьо'м	шест-и, шіст-ьом	сем-и, сім-ом	восем-и, вісьм-ом	п'ятдесяти, п'ятдесят- ьом
4.	1.nebo 2. р.	1.nebo 2. р.	1.nebo 2. р.	1.nebo 2. р.	1.nebo 2. р.
6.	(на) п'ят-и', (на) п'ят- ьо'х	(на)шест-и, (на) шіст- ьох	(на)сем-и, (на) сім-ох	(на)восем-и, (на)вісьм-ох	(на)п'ятдесят -и, (на) п'ятдесят- ьох
7.	п'ят-ьма', п'ят-ьома'	шіст-ьма, шіст-ьома	сьом-а, сім-ома	вісьм-а, вісьм-ома	п'ятдесять- ма, п'ятде- сят-ьома

Табулка 25. Číslovky **двісті, триста, чотириста, п'ятсот**

1.	двісті	триста	чотириста	п'ятсот
2.	двохсо'т	трьохсот	чотирьохсот	п'ятисот
3.	двомст–а'м	трьомст–ам	чотирьомст–ам	п'ятист–ам
4.	1.небо 2. р.	1.небо 2. р.	1.небо 2. р.	п'ятсот
6.	(на) двох-ст–а'х	(на) трьох-ст–ах	(на) чоти-рьохст–ах	(на) п'ятист–ах
7.	двомаст–а'ми	трьомаст–ами	чотирма-ст–ами	п'ятьмаст–ами, п'ятьомаст–ами

Табулка 26. Číslovka **триста п'ятдесят вісім**

1.	сімсо'т п'ятдеся'т ві'сім
2.	семисот п'ятдесяти (п'ятдесятьох) восьми (вісьмох)
3.	семистам п'ятдесяти (п'ятдесятьом) восьми (вісьмом)
4.	сімсот (трьохсот) п'ятдесят (п'ятдесятьох) вісім (вісьмох)
6.	(на) семистах п'ятдесяти (п'ятдесятьох) восьми (вісьмох)
7.	сьомаста'ми (сімомастами) п'ятдесятьма (п'ятдесятьома) вісьма' (вісьмома')

Табулка 27. Číslovky **три третіх, дві цілих п'ять сьомих**

1.	три тре'тіх	дві ці'лих п'ять сьо'мих
2.	трьох третіх	двох цілих п'яти сьомих
3.	трьом третім	двом цілим п'яти сьомим
4.	три третіх	дві цілих п'ять сьомих
6.	(на) трьох третіх	(на) двох цілих п'яти сьомих
7.	трьома третіми	двома цілими п'ятьма сьомими

Рознімки:

1. Složené číslovky z desítek a jednotek se píší zvlášť : *тридцять п'ять, дев'яносто дев'ять.*
2. Stovky se píší dohromady : *шістсот, дев'ятсот.*

3. V číslovkách *п'ятдесят, шістдесят* se uprostřed a na konci měkký znak nepíše.
4. V číslovkách *п'ятнадцять, шістнадцять, дев'ятнадцять, дев'ятсот* se uprostřed měkký znak nepíše.
5. V číslovkách *сім, вісім* se měkký znak nepíše.
6. Řadové číslovky mají vlastnosti přídavných jmen : *перший, другий, третій, четвертий, сороковий, тисячний*.
7. Číslovky *сорок, дев'яносто, сто* mají ve všech pádech (kromě 1. a 4.) koncovku **-а**: *до сорока студентів, на дев'яноста сторінках, ста учням*.

Cvičení

1. Přečtěte a napište následující číslovky :

0, 2, 4, 7, 8, 9, 19, 90, 900, 155, 1999, 1 000 000.

2. Odpovězte na otázku :

Коли ви народились? — Яке сьогодні число? — Коли ви вступили до університету? — На якому курсі ви вчитеся? — Скільки вам років? — Коли почалася перша світова війна? — У якому році Україна стала незалежною державою?

3. Přeložte :

s pěti chlapci, dvě stě, tři sta, jeden tisíc, dvě miliardy, dvě piva, mnoho dívek, jedenadvacet chlapců, bez sedmi tisíc tři set devadesáti pěti korun, na 15. stránce, na straně sto šedesát pět, pětsetpadesát pět Kč

Spojky

Rozeznáváme spojky souřadící (сурядні) a podřadící (підрядні).

Souradící spojky :

- slučovací (єднальні): *і, у, та* (a, i), *теж* (též), *а, також* (také), *це й* (rovněž), *ні-ні* (ani-ani), *як – так і* (jak – tak i)

- odporovací (protivstavní): *a, але, та* (ale, a), *однак, одначе* (jenže, leč), *зате, протє* (však, avšak), *все ж* (přece), *не тільки – а й/але й* (nejen – ale i)
- vylučovací (rozділові): *або, а то, чи* (nebo, buď, či), *або – або* (buď – buď), *чи – чи* (ať – či)
- vysvětlující (пояснювальньо–уточнюючі): *тобто* (to jest, totiž), *як – от* (a sice, jako, například), *а саме* (a sice, a to).

Podřadící spojky :

- vztahné (відносні): *кто, що, який, чий, котрий, скільки, куди, коли, де*
- příčinné (причинові): *бо* (proto), *тому що* (protože), *через те що* (poněvadž), *затим що* (jelikož), *оскільки* (neboť)
- podmiňovací (умовні): *якщо, коли, коли б, як, якби, аби, раз* (kdyby, když, jestliže, -li)
- účelové (мети): *щоб, для того щоб, з тим щоб, аби* (aby)
- časové (часові): *як, після того як, коли, (když), поки* (pokud), *доки* (dokud), *тільки, щойно* (právě), *ледве* (sotva), *скоро* (hned)
- přípustkové (допустові): *хоч, хоча* (ač, ačkoliv), *хай, нехай* (ať, třebaže), *незважаючи на те що* (nehledě na to že, přestože), *правда* (pravda)
- srovnávací (порівняльні): *мов, мовби, немов, немовби* (jako by, jako kdyby), *як, що, (jak, so), наче, неначе, неначеб, неначебто, ніби, нібито* (jako když).

Cvičení

1. Přeložte do ukrajinštiny :

Dlouho učil Robinson papouška vyslovovat své jméno, ale papoušek je nevypravil nikdy celé.— Kdyby měl nanosit tolik hlíny, nebyl by se stavbou hotov ani do příštích dešťů.— Když jednou přelézal na břehu potoka vyvrácený strom, přilepila se mu ruka na místě, kde vytékala z poraněného kmene pryskyřice. — Běhal ještě chvíli po břehu, aby se zahřál, ale marně.

2. Přeložte do češtiny :

Сонце зайшло, та ще було видно. — Двір заріс бур'яном, неначе лука повесні. — Село мале, зате місто близько. — Знялися в небо журавлі, кружляли, довго не летіли, немовби кидать не хотіли своєї рідної землі. — Ночі холодні, хоч уже літо. — Щоб урожаї гарні мати, треба добре працювати. — Хоч ішов дощ майже годину, проте земля була суха.

► Přeložte tyto anekdoty a vyprávějte je :

П'яничка прийшов додому і розглядає перед дзеркалом своє обличчя.

— А таки є в мені щось божественне! — каже жінці.

— Звідки ти це взяв? — глузливо цікавиться вона.

— Сьогодні, коли в автобус сідав, якась бабуся подивилася на мене і каже: „Боже!.. Куди ти прешся?..“

*

Двоє велотуристів хильнули й вирішили заночувати в лісі просто неба.

А щоб холодно не було, накрилися своїми велосипедами. Невдовзі один каже:

— Щось мені холодно.

— Ще б пак, — одказує другий, — у тебе ж на задньому колесі трьох спиць немає.

*

— Дивний ви чоловік, Сидоренко, — каже начальник відділу. Коли б не пили, то вже б давно були моїм заступником. Невже пити — краще?

— Авжеж. Бо як хильну — відчуваю себе директором, а, бува, і міністром. Це вам не якийсь там заступник!..

Slovníček:

глузливо — posměšně, **пертися** — hrnout se, **хильнути** — přihnout si, **просто неба** — pod širým nebem, **спиця** ž. — paprsek, **бува** — stává se, že

Přeložte tuto básničku a naučte se ji nazpaměť :

Олександр Олесь

Айстри

Опівночі айстри в саду розцвіли...
Умилась рососою, вінки одягли,
І стали рожевого ранку чекать,
І в райдугу барвів життя убирать...

І марили айстри в розкішнім півсні
Про трави шовкові, про сонячні дні, —
І в мріях ввижалась їм казка ясна,
Де квіти не в'януть, де вічна весна...

Так марили айстри в саду восени,
Так марили айстри і ждали весни...
А ранок стрівав їх холодним дощем,
І плакав десь вітер в саду за кущем...

І вгледіли айстри, що вколо — тюрма...
І вгледіли айстри, що жити дарма, —
Схилились і вмерли... І тут, як на сміх,
Засяяло сонце над трупами їх !..

Slovníček:

айстра — astra, **райдуга** — duha, **життя убирать** — život parádit, **марити про що** — snít o čem, **шовковий** — hedvábný, **мрія** ž. — sen, snění, **ввижатися** — zjevovat se, **стрівати** — vítat, **вгледіти** — všimnout si, **засяяти** — zazářit

19. лексе

- **Text** : Київ – столиця України
- **Gramatika** : Částice. Cítoslovce. Specifické rýsy ukrajinské syntaxe
- **Básnička** : Павло Чубинський. Ще не вмерла Україна

Київ – столиця України

Київ – один із найвизначніших культурних, наукових і промислових центрів України. Він лежить на мальовничих берегах Дніпра. У ньому живе біля трьох мільйонів чоловік.

Історія Києва налічує понад 1500 років. Місто заснували, за свідченням літопису „Повість минулих літ“, три брати – Кий, Щек і Хорив і назвали Києвом на честь старшого брата Кия. У X ст. Київ складався з Верхнього міста (старий Київ) і Нижнього міста (Поділ). Верхнє місто було оточене валами й дерев'яними стінами висотою 6 і шириною 18 метрів з чотирма воротами. До цього часу збереглися залишки Золотих воріт. У середньовіччі Київ був столицею давньоруської держави – Київської Русі, яка досягла найвищого розквіту за князювання Володимира Святославовича – хрестителя Русі. З його ім'ям зв'язані такі назви, як : Володимирська гірка, Володимирський собор, Володимирська вулиця.

У 1240 році місто було добуто й зруйновано монголо–татарськими племенами. З 1362 року воно підпадає під владу Великого князівства Литовського (з 1471 року стає центром Київського воєводства), а пізніше – Речі Посполитої (з 1569 по 1667 роки). За часів Російської держави (кінець XVIII століття) Київ був центром Київської губернії, генерал-губернаторства.

У 1934 році Київ стає столицею України. Тут споруджуються будинки Верховної Ради УРСР та Ради Міністрів УРСР (вони розташовані на вулиці Михайла Грушевського), стадіон „Динамо“, Центральний республіканський стадіон, набережна. Дещо раніше, у 1933 році, був збудований залізничний вокзал, масштабно реконструйований у 2001 році.

Головною вулицею Києва є Хрещатик – центральна магістраль і діловий центр столиці України. У часи Київської Русі тут була хрещата долина, укрита лісом. Звідси, мабуть, назва вулиці: Хрещатик. У XVIII столітті через долину було збудовано дорогу, яка

з'єднала Поділ і Печерськ — історичні частини міста, а навколо неї — житлові будинки. Пізніше тут виникли магазини, готелі, кінотеатри. Сьогодні на Хрещатику, який має довжину понад 1 км, знаходяться консерваторія, поштамт, муніципалітет, готелі, знаменитий Бессарабський критий ринок. А серцем Хрещатики є Майдан Незалежності з монументом на честь Незалежності України (2001 р.), де з проголошенням 24 серпня 1991 року самостійної демократичної держави Україна відбуваються мітинги, демонстрації й грандіозні шоу.

У Києві поєдналися старовина й сучасність. До визначних пам'яток архітектури належать Софійський собор (1051 р.) й Успенський собор Києво-Печерської лаври (XI ст., відновлено в 2000 р.), Михайлівський Золотоверхий собор (1113 р., відновлено в 2000 р.) й Андріївська церква (1753), Маріїнський палац (1755 р.) і пам'ятник княгині Ользі, св. рівноапостольним Кирилу та Мефодію, св. Апостолу Андрію Первозванному (1911 р., відновлено в 1996 р.), Національний спортивний комплекс "Олімпійський" і Палац культури „Україна“ (1970 р.), мости через Дніпро і метрополітен (з 1960 р.). Тут функціонують Центральна наукова бібліотека НАН України й Центральний республіканський ботанічний сад, Національна Академія наук України й Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (а всього у місті біля 350 академічних і галузевих науково-дослідних і проектно-конструкторських інститутів і установ, 18 вузів), Київська кіностудія ім. Олександра Довженка та численні театри. Серед останніх найвідоміші – Український драматичний театр ім. Івана Франка, Національна опера ім. Тараса Шевченка, Російський драматичний театр ім. Лесі Українки, Театр оперети, Український народний хор ім. Григорія Верьовки, капела бандуристів, ансамбль танцю ім. Павла Вірського.

У Києві відбуваються сесії найвищого органу державної влади — Верховної Ради України, засідає Президія Верховної Ради, працюють глава держави — Президент України і вищий виконавчий орган — Кабінет Міністрів України.

Символами держави є блакитно-жовтий прапор, герб-тризуб і гімн „Ще на вмерла Україна“.

Символом Києва є архістратиг Михайло.

Весною Хрещатик ущерть заповнює каштановий цвіт.

► **Úkol:** S využitím příslušného slovníku zaznačte do předešlého textu o Kyjevě i do slovníčku níže přízvuky všech ukrajinských slov.

► *Slova a slovní spojení:*

- столиця *ž.* — hlavní město
мальовничий — malebný
налічувати, налічити — čítat, mít
засновувати, заснувати — zakládat, založit
за свідченням — podle svědectví
оточений — obklopený, obklíčený
залишки — pozůstatky
зв'язаний — spojený
гірка — horka, hůrka, kopeček
зруйнувати — zbořit, zpusťošit
плем'я, племена — kmen, kmeny
піднасти, підпадати під владу *кого* — podléhat, podlehnout *čemu*
споруджувати, спорудити — stavět, vystavět, postavit
розташований — rozmístěný
набережна *ž.* — nábreží
залізничний вокзал *m.* — železniční nádraží
хрещатий — křížový, křížovitý
дорога *ž.* — cesta
з'єднувати, з'єднати — spojovat, spojit
навколо — kolem
житловий будинок — obytný dům
довжина — délka
незалежність — nezávislost
держава *ž.* — stát
поєднуватися, поєднатися — spojovat se, spojit se
старовина *ž.* — staré/dávné časy
галузевий — odvětvový, oborový
установа — instituce, úřad
вуз *m.* — vysoká škola
численний — početný
останній — poslední
відбуватися, відбутися — stávat se, stát se, udát se

верховний — nejvyšší

блакитно-жовтий — modrozlutý

заповнювати, заповнити — naplňovat, plnit, naplnit

Пřečtěte text **Київ – столиця України** nahlas a přeložte ho.

Vyprávějte přečtené.

Odpovězte na otázky :

1. На якій річці лежить Київ?
2. Яка історія Києва?
3. У якому році Київ став столицею України?
4. Як називається головна вулиця в Києві?
5. Які визначні пам'ятки архітектури є в Києві?
6. Які установи, вузи й театри функціонують у Києві?
7. Які державні органи засідають у Києві?
8. Що є символами України й Києва?

Gramatika

Částice

Částice naznačují různé modální významy – rozkaz, přání apod. anebo různý postoj mluvčího k obsahu věty.

Rozeznáváme :

- částice tvarotvorné (формотворчі частки) (účastní se tvoření analytických tvarů rozkazovacího, přacího a podmínovacího způsobu): *хай, нехай, би, б, бодай* (ať, nechť, kežby, bodej, aby) : *Хай живе свобода!* — *Нехай* вам буде гірше. — *Бодай* би ти лопнув!
- částice stvrzující (стверджувальні частки) : *так, еге, егеж, атож, аякже* (tak, hm, jistě, ovšem) : Ти підеш на лекцію? — *Аякже!*
- částice záporné (заперечні частки) : *не, ні, ані* (ne, nikoliv, ani) : Це зробив *не* він, а вона.
- částice tázací (питальні частки) : *хіба, хіба ж, та хіба, чи, чи ж, чи не, та чи, невже, невже ж, та невже, ну, та ну* (zda, zdali, což, copak, cožpak) : *Невже* це правда? — *Хіба* ревуть воли, як ясла повні?

- částice modální (модальні частки) : a) s významem nejistoty : *мов, немов, немовби, мовляв, наче, неначе, ледве чи, ніби, наврод чи, мабуть, може* (spad, sotva, rgu, jakoby, asi ne) : Йому *ніби* полегшало. — *Неначе* прилетіли ластівки; b) s významem jistoty, zesílení : *та, так, аж, уже, таки, все, це, же, ж, бо, ба, який, що за, як, саме, якраз, справді, власне, часто, точно, просто, ну, ну й, воно, його* (tak, ba, ba že, ba ne, no, nuže) : *Так* робить, що вам кажуть. — *Якраз* тут він посадив ялину.
- částice ukazovací (вказівні частки) : *ось, осьде, от, то, ото, це, оце, он, онде, ондечки, воно, ген, (hle, zde, tu, ono)* : *Ось* і наше село. — І що *воно* за чоловік, не розумію!

Cvičení

Пřeložte. Určete druh částice :

Ой вишеньки–черешеньки, червоніі, спілі, чого *ж бо* ви *так* високо вирости на гіллі? (Леся Українка). — *Чи* ви чули, як в досвітній млі десь курличуть в небі журавлі? (І. Нехода). — *От* гребля встає, *мов* підкова, у райдужнім шумі води (Б. Бичко). — Товаришу! І все *ж* зійшла вона, твоя зоря принадливого щастя (Л. Первомайський). — *День – не ніч, ніч – не день.* — *Що* за краса в саду весною! — А з неба місяць *так* і сяє (Т. Шевченко).

Citoslovce

Citoslovce jsou slova neohebná, která vyjadřují city, nálady a vůli mluvčích nebo označují hlasy a zvuky.

Rozeznáváme citoslovce :

- emocionální (емоційні) : *a!, o!, e!, ax!, aŭ!, oŭ!, yx!, (ach, ej, oj, hm); nxe!, nxi!, tьxу!, fe!, fi!, fy!, xe!, xi!* (fuj, tfuj, fi, che); *боже!, боже мій!, жах!* (bože, pane bože, hrůza)
- rozkazovací (імперативні) : a) upozorňující – *алло!, геї!, еї!, егеї!, ау!, агов!* (hálo, hej, halo); b) vybízející – *ну!, ану!, анумо!, нум!, нумо!, нумте!* (nu, no, nuže, tak); c) vlastně rozkazovací – *баста!, буде!, годі!, шабаш!, марш!, зась!, цур!, нек!, цить!* (basta, dost, padla, marš, ven, houby, ani muk)

- přací (etiketní) : *спасибі!, добридень!, добраніч!, здрастуйте! бувай!, прощуй!, будь ласка!* (děkuji, dobrý den, dobrou noc, prosím)
- vokativní (вокативні) : *на!, киць-киць!, гия!, агуш!, бря-бря!, вію!, зей!* (на, čiči, hajha, kš, kša, hí, vjo, heja)
- zvukomalebná (звуконаслідувальні) : *бум!, тік-так!, и-и!* (bum, tik-tak, pst); *гун!, кан!, нурх!, хлюп!, хрусь!, трісь!* (buch, кар, frnk, žbluňk, prásk, chrup, bác); *зав!, кру!, кар!, ку-ку!, курли!, кукуріку!, ме!, цвірінь!* (haf, krá, kuku, kikiriki, mé, vřz); *кахи!, апчихи!, хи-хи!, хи-хі!, ха-ха!, хе-хе!* (kh, kch, hepčí, chichi, chacha, cheche)

Cvičení

1. Přeložte. Určete typ citoslovce :

Ей ти, як тебе звуть? (П.Мирний). — Ой, як болить моє серце. — Добридень, дівонько! Чи добре живеться? (Леся Українка). — Зозуля на дереві кує : ку-ку! ку-ку! — Десь угорі курликали журавлі кру! кру! (А. Головка). — Матінко моя, де ти так вимазався. — „Цс-с-с! іде“, — гукнув хтось (П.Мирний). — Надобраніч вам, ниви! (М. Коцюбинський).

2. Přeložte :

A před chalupou z koně *hop!*
 a na chalupu : *klop! klop! klop!*
 „*Hola hej!* otevřte mi dvěře,
 zbloudil jsem při lovení zvěře,
 dejte vody pít“.

(K.J. Erben)

Specifické rysy ukrajinské syntaxe

K specifickým rysům ukrajinské syntaxe patří :

1) převažující užití vět s vyjádřeným zájmeným podmětem, srov.: *Терезо! Кого ти виглядаєш?* (О. Гончар) — *Terezo! Kohopak tam vyhlížíš?*

2) existence dvojčlenných vět se subjektivním dativem označujícím proživatele nějakého děje vyjádřeného slovesy vnímání, uvědomování, vzpomínání apod., např. : *бачитися, видітися, пригадуватися, запам'ятатися, полюбитися* :

Земля *бачилась їм* на всіх румбах від Сяну до Владивостока, від Мурманська до Балаклави (В. Кучер).

Čeština daný větný typ nezná. Těmto větám v češtině odpovídají věty se subjektivním nominativem, srov.:

А як це *тобі уявляється* на екрані? (О. Гончар) — Ale jak *bys to přenesl* na plátno? ; Той вечір і та ніч *запам'ятались Шкарубам* на все їхнє пізніше життя (Є. Гуцало) — Na ten večer a na tu noc *nezapomněli Škarubovi* po celý svůj další život ; Цей випадок не раз *згадувався йому* — Na tuhle příhodu nejednou *vzpomínal*.

3) produktivnost jednočlenných vět se subjektivním dativem a zápornou reflexivní formou slovesnou bez adverbialního výrazu :

Дітям не спалося. — *Синові не працювалось.* — *Не живеться* (А. Тесленко).

Do češtiny lze tyto věty přeložit pomocí konstrukce se slovesem *chtít*, srov.: *Dětem se nechtělo spát.* — *Synovi se nechtělo pracovat.*

4) možnost explicitního vyjádření agentu v dvojčlenných pasivních větách s reflexivní formou slovesnou :

Дім будується робітниками. — *Двері зачиняються водієм.*

V češtině tato možnost neexistuje. Pro vyjádření agentu se užívá aktivní nebo participiálně pasivní konstrukce, srov.: *Ця книга писалася автором* кілька років. — Tuto knihu psal *autor* několik let./ *Tato kniha byla psána autorem* několik let.

5) fungování jednočlenných vět s participiální formou na *-no, -to* a předmětem v akuzativu :

Роботу зроблено. — *Книжку прочитано.* — *Будинок побудовано.*

V ukrajinštině je tento typ vět velmi hojný. Ostatní východoslovanské jazyky ho neznají. Nezná ho ani čeština. Do češtiny se tyto ukrajinské věty dají přeložit větami dvojčlennými, srov.:

План було виконано. — *Плάν byl splněn.* — *Мою кривду стару не забуто* (А. Малишко). — *Nezapomněl jsem na starou křivdu.*

Cvičení

Přeložte do češtiny :

Мені вже встигла полюбитися дідусева робота (Ю. Збанацький). — Пригадується йому гарячий полудень у колгоспному садку (Г. Тютюнник). — Цілий день потім Артемові батько не сходив з думки і все уявлявся йому найяскравіше саме отаким, як оце в сні бачив — у кузні (А. Головка). — Але дивно, з усіх, кого вона сьогодні бачила, чомусь найбільше запам'яталоя їй лице старого пожежника (С. Журахович). — Ви знов згадалися мені (М. Гірник). — Він мені одразу полюбивсь (Ю. Яновський). — Мені згадалися ті довгі вечори–ночі (Леся Українка). — Гроші виплачуються касиром. — Дідові не лежалося. — Поле переорано й засіяно.

► Přeložte následující anekdoty a vyprávějte je:

— Реклама — могутня сила!

— І як ви це доведете?

— Дуже просто. Коли курка знесе яйце, вона гучно кудкудаче. Якщо гуска знесе яйце, вона мовчить.

— Ну то й що?

— А те, що курячі яйця купують усі, а гусячих чомусь не купує ніхто!

*

Підстрелив мисливець на полюванні качку і гоголем походжає перед товаришами:

— Оце вже друга!

— А де ж перша? – питають ті.

— Ту я ще перед війною вбив і продав на базарі.

*

Приходить чоловік з полювання

— Знаєш, жінко, – каже, – сьогодні якийсь нещасливий день. Нічогісінько не вполював.

— Я передчувала, що саме так і буде.

— Чого це раптом?
— Ти забув удома гаманця... Хіба на базарі зайця без грошей добудеш?

*

Жінка на базарі закликає:

— Купуйте гарні чорнобильські яблука!
Підходить один та й питає:
— Хіба ж хто купуватиме фрукти з Чорнобиля?
— Ще і як купують: хто для свого керівника, хто для тещі, хто для зятя...

*

Чоловік на базарі продає лікарські рослини. Підходить жінка й питає:

— Скажи, будь ласка, а вони допомагають?
— Ще й як! Сину купив „Волгу“, а доньці будує кооперативну хату...

Slovníček:

довести — dokázat, **курка** — slepice, **гучно** — hlasitě, hlučně, **кудкудакати** — kdákat, **полювання s.** — lov, **походжати гоголем** — honit vodu, napařovat se, **війна** — válka, **уполовати** — ulovit, **передчувати** — tušit, **гаманець m.** — peněženka, **добути** — sehnat, **закликати** — vyzývat, **гарний** — pěkný, **фрукти** — ovoce, **керівник** — vedoucí, **теща** — tchyně, **кооперативна хата** — družstevní byt

► *Přeložte tuto básničku a naučte se ji nazpaměť:*

Павло Чубинський

Ще не вмерла Україна

Ще не вмерла Україна,
Ні слава, ні воля,
Ще нам, браття українці,
Усміхнеться доля.

Згинуть наші воріженьки,
Як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття,
У своїй сторонці.

Станем, браття, всі за волю,
Від Сяну до Дону,
В ріднім краї панувати
Не дамó нікому.

Чорне море ще всміхнеться,
І Дніпро зрадїс,
Ще на нашій Україні
Дóленька доспїс.

Душу й тіло ми полóжимо
За нашу свобóду
Та й покажем, що ми, браття,
Козацького рóду.

Slovníček:

усміхнутися — usmát se, **воля** — svoboda, **доля** ž. — osud,
воріженьки — nepřítelíčkové, **сторóнка** ž. — milý kraj, milá země,
зрадїти — zaradovat se, **дóленька** ž. — osud, úděl, **доспїти** —
dozrát

Українські тексти для читання і вправ

Іван Котляревський

(9.09.1769 — 10.11.1838)

Енеїда

Частина третя

(Уривок)

Тепер Еней убрався в пекло,
Прийшов зовсім на інший світ;
Там все поблідло і поблекло,
Нема ні місяця, ні звїзд.
Там тільки тумани великі,
Там чутні жалібні крики,
Там мука грішним не мала.
Еней з Сівїллою гляділи,
Якії муки тут терпіли,
Якая кара всім була.

Смола там в пеклі клекотїла
І грїлася все в казанах,
Живиця, сїрка, нефть кипїла;
Палав огонь, великий страх!
В смолї сїй грішники сидїли
І на огні пеклись, горїли
Хто, як, за вїщо заслужив.
Пером не можна написати,
Не можна і в казках сказати,
Яких було багацько див!

Панїв за те там мордували
І жарили зо всіх боків,
Що людям льготи не давали

І ставили їх за скотів.
За те вони дрова возили,
В болотах очерет косили,
Носили в пекло на підпал.
Чорти за ними приглядали,
Залізним пруттям підганяли,
Коли який з них приставав.

Огненным пруттям оддирали
Кругом на спину і живіт,
Себе що самі убивали,
Яким остив наш білий світ.
Гарячим дьогтем заливали,
Ножами під боки штрикали,
Щоб не хапались умирать.
Робили рознії їм муки,
Товкли у мужчирях¹ їх руки,
Не важились щоб убивать...

Всім старшинам тут без розбору,
Панам, підпанкам і слугам
Давали в пеклі добру хльору²,
Всім по заслuzі, як котам.
Тут всякї були цехмістри³,
І ратмани⁴, і бургомістри⁵,
Судді, підсудки, писарі,
Які по правді не судили
Та тільки грошики лупили
І одбирали хабарі...

Батьки, які синів не вчили
А гладили по головах,
І тільки знай, що їх хвалили,
Кипіли в нефті в казанах;
Що через них синки в ледащо
Пустилися, пішли в нінащо,
А послі чубили батьків
І всею силою бажали,
Батьки, щоб швидше умирали,
Щоб їм прийнятись до замків...

-
- 1 Мужчир — ступка
 - 2 Хльора — прочуханка, кара різками
 - 3 Цехмістр — голова середньовічного ремісничого цеху
 - 4 Ратман — член міського управління (ратуші) часів феодалізму
 - 5 Бургомістр — голова міського управління

Григорій Квітка Основ'яненко

(29.11.1778 — 20.08.1843)

Малоросійська биль

(Уривок)

І не узяв чорт Харка, Демкового сина. Незабаром, годів через сім, поняв добре і читати, і писати; ермолой увесь проспівав, стихирі усякі, який би то дяк відкіля б то не явився, що хоч починай, а Харко вже і тут; попереду окселентує, а там і пішов сам горою; і переводи виводив і на таке зведе, що хоч би тобі туг п'ять дяків співало, то він усіх заб'є, замовкнуть, зостанеться один та й докінча, як сам зна.

Така—то розумна дитина була. Демко не нарадується. Еге! Так що ж бо; з книжки що хочеш він тобі прочита, а свого розумного слова не скаже, не придумає нічого.

Як прийшло хлопча з науки, а вже так було йому годів вісімнадцять, батько й каже йому: „А що, каже, Харку, чи не зумів би ти якого розумного слова сказати нашим дякам, щоб не знали як і розжувати його; знаєш, носа їм утерти, щоб не дуже брови піднімали? Видумай—таки що—небудь; а я закличу їх і других яких людей, що тільки їх і слухають, і поважають; а ми їм при них і відріжемо, і пристидимо“.

— Так що ж, тату, — каже хлопець. — Після чого я розумне слово скажу? Адже я тільки вчився у школі. Через науку не станеш розумним. Хоч усі книжки вивчи напам'ять, а розуму не наберешся. Треба світу повидати, з людьми поводитись, тогді до розуму дійдеш. Давай, тату, кошту; піду по другим городам, запримічати, де як

поводитися, а звернувшись, таке їм скажу, що усі дяки і старики наші тільки плямкатимуть, а не второпають нічого.

Нічого Демкові робити. Хоч і дуже потратився на Харкове письмо, а треба ж його і до розуму довести. Нехай світу побачить, роздивиться, як де у людей поводитьься, вернеться додому та й загне дякам карлючку, щоб не дуже пашекували. Здихнув важко Демко, достав позичкою ще скільки там десятків карбованців, віддав Харку та й випроводив його.

Два года на третьому приїхав Харко до батька, найняв чоловіка з дальньої сторони, щоб віз його додому, а як грошики процвиндрив, так поєднав так, що, каже, батько заплатить.

Чухався Демко довго, нічого робити, заплатив. А сина попереду, як увійшов, та й не пізнав. Острижений, підперезаний не по-нашому, а чортзна по-якому. Розказує, руками бовта, слова варнякає не наші, а на московські закида, та тільки не до ладу. Батька не звива, як закон велить, „батько“ або „тату“, а усе „старик“ та усе придирається: „У вас, — каже, — не так усе, як у людей. Стидно, старик, що і досі не вмієш жити по-людськи“.

— Та то дарма, — каже Демко, — навчимося опісля. Ти тільки скажи мені, чи набрався ти, по чужим сторонам ходячи, розуму, якого тут нема?

— Що се ти, старик, розказуєш! Старий, та не вмієш розсудити. (Грохи-грохи не сказав батькові у вічі, що дурний єси). Я тільки ув одну сторону ходив, так і розум бачив з одного боку. Постачай грошей ще, піду в другу сторону, так ще розумнішим вернуся.

Петро Гулак-Артемовський

(27.01.1790 — 13.10.1865)

Пан та собака

Казка

(Уривок)

На землю злізла ніч: нігде ані шиширхне;
Хіба то декуди крізь сон що-небудь пирхне,
Хоч в око стрель тобі, так темно надворі.

Уклався місяць спати, нема ані зорі,
І ледве, крадькома, яка маленька зірка
З–за хмари вигляне, неначе миш з засіка.
І небо, і земля — усе одпочива,
Все ніч під чорною запаскою хова.
Один Рябко, один, як палець, не дримає,
Худобу панську, мов брат рідний, доглядає,
Бо дарма їсти хліб Рябко наш не любив:
Рябко на панському дворі не спить всю нічку.
Коли б тобі на сміх було не видно свічку.

Або в селі де на опічку
Маячив каганець.
Всі сплять, хропуть,
А деякі сопуть;
Уже і панотець,

Прилізши із хрестин, до утрени попхався...
А наш Рябко, кажу, все спатки не вкладався.
Знай, неборак, ганя то в той, то в сей куток :
То зазирає в курник, то дейко до свинок,
Спита, чи всі такі живенькі поросятка,
Індики та качки, курчатка й гусенятка?

То звідтіль навпростець
Махає до овець,

До клуні, до стіжків, до стайні, до обори;
То знов назад чимдуж, — щоб часом москалі
(А їх тогді було до хріна на селі),
Щоб москалі, мовляв, не вбрались до комори.
Не спить Рябко, та все так гавка, скавучить,
Що сучий син, коли аж в вухах не лящить;
Бсе дума, як би то піддобриться під пана,
Не зна ж, що не мине Рябка обрадованна!..
„Чим, люде добрі, так оце я провинився?..
За що ж глузуєте?.. — сказав наш неборак. —
За що?.. за що?“.. — сказав та й попустив патьоки...
Патьоки гірких сліз, узявшись за боки.
„За те, — сказав один Рябкові з наймитів, —
Щоб не колошкав ти вночі своїх панів...“
„Гай, гай!.. — сказав Явтух. — Рябко! Ти знавіснів;
Ти винен, бра Рябко, що нічню розбрехався;
Ти ж знав, що вчора наш у карти пан програвся...
А бач, Рябко, а бач!.. Не гавкай, не ганяйся;

Ляж, хирний, та й мовчи і з паном не рівняйсь!
Чого брехать? нехай наш пан здоровий буде;
Він сам і без собак сю панщину одбуде.“
Послухав наш Рябко поради Явтуха.
„Нехай тяжка йому година та лиха, —
Сказав, — що за моє, як кажуть, люде, жито
Та ще й мене і бито!..“

Левко Боровиковський

(22.02.1806 — 27.12.1889)

Ледащо

Балада

Зле подумай — то лукавий
мов за руку поведе.

Недалеко від Полатви,
Де широкоми гіллями
Ліс над Ворсклою гуде,
З предка, з діда хуторами
Незавидний жив козак :
Сотник–предок на полях,
З яструбами–козаками,
Із вільотами, усами,
Сіяв ляха по степах;
Шаблю — кістка вищербляла.
Шапка — маком розцвітала.
Коник соколом літав...
А у внука над стіною
Шабля вищербилась ржою,
Кінь на стійлі задрімав,
Замість шаблі та рушниці
Брязка чарка по полиці,
Ляха в пляшці воював.
Те, що предки потом збили,
Скарб, худобу накопили, —
Все козак прогайнував.

Сіли злидні хуторами,
А наслідничок — руками
Кішці й хвіст не зав'язав...
Що ж задумав? Він душею —
І без праці, без трудів
Поєднать схотів чортів;
І північною добою
Із руки своєю кров'ю
Лист лукавим написав
І зжидав гостей на лаві
(Зле задумав — а лукавий
Мов над шиєю стояв).
Жде та жде їх...
 під полою
Поле й ліс приспала ніч;
Вже понурою порою
Півень проспівав північ;
Світло в небі догоряло;
Все, як в кладбищі, мовчало —
Не шархне на гілці лист...
К світу — вихрі закрутили,
Писк піднявши, пси завили,
Бризки, регіт, гомін, свист!
Вся земля заколихалась,
Стая пугачів зібралась
На оселях в хуторах,
На воротях, на тинах...
Чорт із двірнею своєю
Вперся в хату — за душею —
І, як в бурю грім, гримить :
„Ти бажав на душу свата? —
Я твій сват! Та людська хата
Не для нас... — Чорти! Беріть!
Будем в пеклі душу грить!..“
Із громовими словами
Двірня, в пір'ї, в ковтунах,
Ланцюгами, кайданами
На руках і на ногах, —
Козака кругом вмотали,
Як листок козак трусивсь!
(Чорт на страхи не дививсь.)

Грім креснув, і дощ полився...
В ад тягли... Козак моливсь...
І аж в пеклі б опинився —
Якби не... не пробудивсь.

Євген Гребінка

(2.02.1812 — 15.12.1848)

Чайковський

(Уривок)

Осаул викресав вогню, поклав трут у віхоть сіна, розмахав його руками, і, коли сіно спалахнуло, підпалив прив'язану до шворки мочалку, а шворку потяг за другий край; вогняним снопом піднялася палаюча мочалка догори, штовхаючись об бочки, і, обсипаючи фігуру іскрами, ввійшла в порожню бочку на самісінькому верху фігури; за хвилину горішня бочка запалала мов з труби, високим стовпом шугнуло з неї яскраве полум'я, і швидко зайнявся вся фігура, чудово віддзеркалюючись у темних водах Дніпра. За кілька хвилин неподалік зліва зайнялася фігура, праворуч третя, з нею ще, іще, і весь Дніпро освітився зловісними вогнями. Зграями знялися наполохані птахи із заток та очеретів, сповнюючи повітря ячанням; табуни диких коней, що дрімали біля Дніпра, шарахнули в степ, збуджуючи далеку навколишню місцевість дзвінким тупотом. Не один селянин, заскочений у лісі чи в полі на ночівлі страшними фігурами, поспішав додому рятувати матір чи молоду хазяйку або малих дітей од смерті чи ганебного полону татарського; не одна мати, з жахом поглядаючи на зловісну пожежу, боязко пригортала до грудей дитину й босими ногами, у самій сорочці, по жалкій кропиві, по колючому тернику — пробиралася в несходимі лісові хащі; не одна дівчина з острахом згадала про свою вроду, про свою молодість, побоюючись хтivity татарина. Тієї ночі, коли горіли фігури, спокійно спала хіба що нечутенно п'яна людина.

Випивши з осаулових рук чарку горілки, Касян узяв у радуті доброго коня й поскакав до Лубен, снідаючи в дорозі куснем чорного хліба. Позаду півнеба було осяяне загравою від палаючих фігур; інколи лунали постріли. Попереду стелився степ; але вже не мертвою пустелею лежав він : то там, то в іншому місці лунали

безнастанні перегуки; зійшло сонце й освітило тривожну картину : край дороги чумаки, утворивши з важких возів каре, визирали з нього, як з фортеці, блискаючи стволами мушкетів і рушниць, без яких тоді ніхто не вирушав з дому; селяни швидко заганяли з степу в села череди волів, табуни коней, захаращували в'їзди в села рогатками, ховали в землю всяке збіжжя, зав'язували в шкуратяні торби, забивали в барильця гроші й опускали їх у глибокі колодязі, у ставки та на дно річок, з мостів зривали дошки й заводили човни в несходимі зарості очерету.

— Чи далеко? — питали люди в Касяна, коли він, вкритий порохом і потом, в'їжджав у село.

— От-то за горою! — відповідав Касян.

— А куди бог несе?

— У Лубни, до полковника. Поміняйте-но мені коня, їду у вашій справі.

— Бери хоч усіх, дядьку!

Отак змінюючи коней, Касян, можна сказати, день і ніч летів до Лубен. Тривога й завзяття відмолодили старого; він не знав утоми, він не відчував на собі восьми десятків років і, під'їжджаючи до Лубен, співав веселих пісень.

Тарас Шевченко

(9.03.1814 — 10.03.1861)

Єретик

(Шафарикові)

(Уривок)

Задзвонили в усі дзвони,
І повели Гуса
На Голгофу у кайданах.
І не стрепенувся...
Перед огнем; став на йому
І молитву діє :
„О господи милосердний,
Що я заподіяв
Оцим людям? твоїм людям!

За що мене судять!
За що мене розпинають?
Люди! добрі люди!
Моліться!.. неповинні —
І з вами те буде!
Моліться! люті звірі
Прийшли в овніх шкурах
І пазурі розпустили...
Ні гори, ні мури
Не сховають. Розіллється
Червонеє море
Крові! крові з дітей ваших.
О горе! о горе!
Онде вони! в ясных ризах.
Їх лютії очі...
Уже крові!..“ — „Пали! пали!..“
„Крові! крові хочуть!
Крові вашої!..“ — і димом
Праведного вкрило.
„Моліться! моліться!
Господи, помилуй,
Прости ти їм, бо не знають!..“
Та й не чути стало!
Мов собаки, коло огню
Кругом ченці стали —
Боялися, щоб не виліз
Гадиною з жару
Та не повис на короні
Або на тіарі.

Погас огонь, дунув вітер
І попіл розвіяв.
І бачили на тіарі
Червоного змія
Прості люде. Пішли ченці
Й Г е d е m співали,
Розійшлися по трапезах
І трапезували
І день і ніч, аж попухли.
Малою сім'єю
Зійшлись чехи, взяли землі

З—під костра і з нею
Пішли в Прагу. Отак Гуса
Ченці осудили,
Запалили... та божого
Слова не спалили,
Не вгадали, що вилетить
Орел із-за хмари
Замість гуся і розклює
Високу тіару.
Байдуже їм, розлетілись,
Мов тії ворони,
З кровавого того свята.

Ченці і барони
Розвернулись у будинках
І гадки не мають —
Бенкетують та інколи
T e d e u m співають.
Все зробили... Постривайте!
Он над головою
Старий Жижка з Таборова
Махнув булавою.

*

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата,
А матері вечерять ждуть.

Сім'я вечера коло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх;
Сама заснула коло їх.
Затихло все, тільки дівчата

Та соловейко не затих.

*

І виріс я на чужині,
І сивію в чужому краї;
То самотньому мені
Здається — кращого немає
Нічого в бога, як Дніпро
Та наша славіна країна...
Аж бачу, там тільки добро,
Де нас нема. В лиху годину
Якось недавно довелось
Мені заїхати в Україну,
У те найкраще село...
У те, де мати повивала
Мене малого і вночі
На свічку богу заробляла;
Поклони тяжкій б'ючі,
Пречистій ставила, молила,
Щоб доля добра любила
Її дитину... Добре, мамо,
Що ти заранне спати лягла,
А то б ти бога прокляла
За мій талант.

Аж страх погано
У тім хорошому селі :
Чорніше чорної землі
Блукають люди; повсихали
Сади зелені, погнили
Біленькі хати, повалялись,
Стави бур'яном поросли.
Село неначе погоріло,
Неначе люди подуріли,
Німі на панщину ідуть
І діточок своїх ведуть!..

.

І я, заплакавши, назад
Поїхав знову на чужину.

І не в однім отім селі,
А скрізь на славіній Україні
Людей у ярма запрягли

Пани лукаві... Гинуть! Гинуть!
У ярмах лицарські сини,
А препоганії пани
Жидам, братам своїм хорощим,
Остатні продають штани...
.
Погано дуже, страх погано!
В оцій пустині пропадать.
А ще поганше на Україні
Дивитись, плакати — і мовчать!
А як не бачиш того лиха,
То скрізь здається любо, тихо,
І на Україні добро.
Між горами старий Дніпро,
Неначе в молоці дитина,
Красується, лобується
На всю Україну.
А понад ним зеленіють
Широкі села,
А у селах у веселих
І люде веселі.
Воно б, може, так і сталось,
Якби не осталось
Сліду панського в Україні!..

Марко Вовчок

(22.12.1833 — 10.08.1907)

Два сини

(Уривок)

I

Чоловік умер, двоє діток мені покинув, два сини. Треба мені заробляти, треба своїх діток годувати. Не справлюсь сама. Те продала, те продала — усе попродала. Важко нам, убогим, своє добро збувати, що воно в нас кров'ю обкипіло!

Збула... Клопочуся, бідкаюся — з ночі до ночі. Ніколи гаразд і діточками втішатись... А дітки ростуть, уже й в'ються коло мене і шебечуть, мої соловейки.

II

Андрійко був у мене повновидий, ясноокий, кучерявий; веселий був хлопчик, жвавий. Було за день добре мені впечеться своєю пустотою, а ще лучче розважить. І посварюсь, і поцілюю його. Він був старшенький.

А що вже Василько, — тихий, сумирний : і в хаті не чуť, і на дворі не видно. Був якийсь задумливий змалку; чи те, що він у таку тяжку годину народився, хуťенько після мого чоловіка, чи таку вдачу йому бог дав.

Андрійко село оббїжить, — вернеться червоний, сміючися, пустуючи; а сей, гляди, під хатою де-небудь сидітиме; землею пересипається або зілля всякі вишукує; розкопує щось — робачка вигребе або метелика вловить, — дивиться, думає... Гукне Андрій, він увесь іздригнеться. А коли, то було ляже в садку та цілісінький день і пролежить нерухомо, мов прислухається до чого.

— Що се задумався, сину? — питаю.

— Який сей світ великий, нене!

Ще хлоп'ям був, приземком, а вже зілля знав; і як зветься, і де й коли процвітає, і яким цвітом, і коли пташки у вирій одлітають, і коли прилітають з вирію — усе він теє знав.

— Се йому так Бог дав! — було мені кажуть люди. — Не хайте його, — се йому так Бог дав!

Леонід Глібов

(5.03.1827 — 10.11.1893)

Коник-стрибунець

Байка

У степу, в траві пахучій,
Коник, вдатний молодець,
І веселий, і співучий,
І проворний стрибунець,
Чи в пшениченьку, чи в жито.

Досхочу розкошував
І цілісіньке літо,
Не вгаваючи, співав;
Розгулявся на всі боки,
Все байдуже, все дарма...
Коли гульк — аж в степ широкий
Суне злючая зима.
Коник плаче, серце мліє;
Кинувсь він до Мурав'я;
— Дядьку, он зима біліє!
От тепер же згину я!
Чуєш — в лісі ворон кряче,
Вітри буйнії гудуть?
Порятуй, порадь, земляче,
Як се лихо перебудуть!
— Опізнився, небораче, —
Одказав земляк йому, —
Хто кохав життя ледаче,
Непереливки тому.
— Як же в світі не радіти?
Все кругом тебе цвіте, —
Каже Коник, — пташки, квіти.
Любе літечко на те;
Скочиш на траву шовкову —
Все співав би та співав... —
На таку веселу мову
Муравей йому сказав :
— Проспівав ти літо боже. —
Вдача вже твоя така, —
А тепер танцюй, небоже,
На морозі гопака!

Степан Руданський

(7.01.1834 — 23.04.1873)

Вовки

Чого, брате, так збілів?
Що з тобою сталось?

— Ах, за мною через став
Аж сто вовків гналось!
„Бог з тобою!.. Сто вовків!..
Та б село почуло...“
— Та воно пак і не сто,
А п'ятдесят було.
„Та й п'ятдесят диво в нас...
Де б їх стільки взялось?“
— Ну, Іванцю! нехай так,
Але десять гналось.
„Та і десять не було!
Знаць один усього?“
— А як один? аби вовк!
Страшно і одного...
„А може, то і не вовк?“
— А що ж то ходило?
Таке сиве та мале,
А хвостик, як шило.

Панас Мирний

(13.05.1849 — 28.01.1920)

Казка про правду і кривду

(Уривок)

Як не шкодила Кривда Правді, що не робила, а бачить — нічого не вдіє. Правда розвела по землі таку буйну рослину — всі долини покрила травною зеленою, завітчала квіточками запашними, всі гори заслала лісами темними, борами непрохідними; по деяких тільки місцях покидала лисинки гострі, щоб на них рано й пізно вилітати землю оглядати.

Заздрість люта щипає Кривду за серце, поїдом їсть, спокою не дає. Хочеться їй усе те, що Правда поробила, виконати та силоміць нічого не вдіє. От і почала вона до неї хитрощами підходити.

— Сестро! — каже, — як у тебе все так гарно на землі — тихо та любо: є де спочити, є на чому очі звеселити, — не то, що в

мене. Одно — бовтається та бісова калюжа: і вдень не гуляє, і вночі не спочиває.

— То виходь, — каже Правда, — сестро, до мене. Я не бороню тобі гуляти, тільки не роби шкоди.

От вийшла Кривда на землю, а Правда така рада!

Взяла сестру за руку, водить її по всіх усядах, показує місця краси! У Кривди й очі розбігаються.

Обдивилася Кривда все і назад вертає.

— Гарно, — каже Правді, — гарно в тебе, як у раю тому!

От тільки чого тобі нестас: нема в тебе нічого живого. Я б на твоєму місці польотушок різних розвела, побігунців всяких наплодила, щоб повсякчас славили вони твою працю!

— Я б, — каже Правда, — й зробила те. Як же його зробити?

— Еге! А хочеш — навчу?

Іван Франко

(27.08.1856 — 28.05.1916)

Лисичка і Журавель

Лисичка з Журавлем у велику приязнь зайшли, навіть десь покумалися. От Лисичка і кличе Журавля до себе в гості.

— Приходи, кумцю! Приходи, любочку! Чим хата багата, тим і погошу.

Іде Журавель на прошений обід, а Лисичка наварила кашки з молочком, розмазала тонесенько по тарілці та й поставила перед кумом.

Живися, кумочку, не погордуй! Сама варила.

Журавель стук–стук дзьобом, — нічого не спіймав. А Лисичка тим часом лиже кашку, аж поки сама всієї не з'їла. А коли кашки не стало, вона і мовить :

— Вибачай, кумочку, більше не маю вас чим гостити.

— Спасибі й за те, — пісним голосом промовив Журавель. — А ти б, кумонько, до мене завтра в гості прийшла!

— Добре, кумочку, прийду, чому не прийти, — мовить Лисичка.

На другий день приходить Лисичка, а Журавель наварив м'яса, бурячків, квасольки, картопельки, покраяв усе те на дрібні

шматочки, зложив у високе горнятко з вузькою шийкою та й поставив на столі перед Лисичкою.

— Живися, кумонько! Не погордуй, люба моя, — припрошує Журавель.

Нюхає Лисичка — добра страва! Встромляє голову до горнятка, не йде голова! Пробує лапкою, годі витягнути.

Крутиться Лисичка, засакає відси й відти довкола горнятка, — нічого не порадить. А Журавель не дармує. Дзьоб–дзьоб у горнятко, та й їсть собі шматочок за шматочком, поки всього не виїв.

— Вибачайте, кумонько, — мовить, випорожнивши горнятко, — чим хата багата, тим і рада, а більше на сей раз нічого не розстарався.

Розсердилася Лисичка, навіть не подякувала за гостину. Вона, бачите, думала, що на цілий тиждень наїсться, а тут прийшлося додому йти, облизня спіймавши. Відтоді й зареклася Лисичка з Журавлем приятель водити.

Павло Грабовський

(11.09.1864 — 12.12.1902)

До школи

Ну, прокидайтеся, діти :
Ранок — до книжки пора!
Сонечко вспіло залити
Все посереду двора!

Швидше вдягайтесь до школи!
Кращі прогаєте дні, —
Пізно вертати, — ніколи
Їх не завернете, ні!

Змалку кохайтесь в освіті,
Змалку розширюйте ум,
Бо доведеться у світі
Всяких назнатися дум.

Треба самим розвертати :
Як і до чого все йде,

Шлях безпомилишно взяти —
Той, що до правди веде.

Щоб не зросли ви на сором
(Бійтесь найпаче того)
Та не зробились позором
Рідного краю свого!

*

Зійшли сніги, шумить вода,
Весною повіва;
Земля квіточки викида,
Буяє травка молода;
Все мертве ожива.

Веселе сонечко блистить,
Проміння щедро лле;
Гайок привітно шелестить,
Неначе кличе пригостить;
Струмочок виграє...

Олена Пчілка

(29.06.1849 — 4.10.1930)

Журавель та Чапля

Був собі журавель — і задумав він оженитися. „Кого ж би то взяти? Возьму чаплю! — думає журавель. — Вона мені по мислі! Якраз для мене!“

От приходить до чаплі та й каже:

— От я хочу тебе сватати, чи підеш за мене?

Подумала чапля та й каже:

— Ні, щось я не маю охоти за тебе йти!

— Ну, як не маєш, то не маєш, Бог з тобою! — каже журавель і пішов собі.

Але згодом роздумалася чапля, приходить до журавля та й каже:

— Знаєш що? Я вже роздумала і вже хочу йти за тебе.

— А! — каже журавель. — Ти роздумалась, і я тепер „роздумався“, не хочу вже тебе брати!

— Ну, не хочеш, то й цур тобі! — каже чапля, пішла така розгнівана.

Тим часом журавель, як почав знов думати, розміркувався, йде знов до чаплі.

— Вибачай, — каже, — що я тоді так тобі відказав. Тепер я надумався і хочу таки тебе брати!

— А! — каже чапля. — Ти надумався, і я „надумалась“, що мені за тебе не йти! Як то можна: я, молода, сама до тебе приходила, а ти мені так прикро відказав! Та щоб я після всього пішла за тебе? Ніколи на світі! Іди з очей!

Пішов журавель. А чапля як почала думати, та й сама жалкувати: що се я дурна зробила! Нащо я журавлеві відказала? Ну, чи добре ж отак самотою жити? Без господаря в хаті? Він же приходив, перепрошував. Піду, скажу йому, що вже згоджуюсь!

Пішла чапля: здибалася мовби несподівано з журавлем та й каже йому, що от так і так. Куди там! Журавель уже й не думає її брати.

— Що ж се, — каже, — таке: ти мені вже двічі гарбуза дала, та щоб я знов тебе сватав? Не хочу!

— Ну, не хочеш, то нехай же ти згинеш! — каже чапля. — Вже ж тепер і не думай і слова мені не кажи ніколи про своє сватання! Нехай тобі біс!

А журавель таке знову почав думати: „Отже таки оженюся, що ж так бурлакувати — без вірної дружини та без господиньки в хаті — недобре! Піду до чаплі, перепрошу її гарненько, може, піде!“

Пішов, але чапля таки затялась, не хоче!

— Бачиш, — каже, — таки ти прийшов до мене! Отже ж тепер я не хочу, нізащо не піду!

Але за яким часом таки чапля знов іде до журавля, каже, що вже пристає. Ба!.. тепер знов журавель не хоче її брати! А там, дивись, знов журавель іде свататись, так уже чапля не хоче!

І так вони все ходять та ходять, а побратися ніяк не можуть: коли одно „надумається“, то друге „роздумається“, та й нема згоди.

От так і ходять до сеї пори!

Михайло Коцюбинський

(17.09.1864 — 25.04.1913)

Ялинка

(Уривок)

Настав Святий вечір.

В Якимовій хаті кипіла робота. В печі тріщав вогонь та сичав борщ. Олена, мати Василькова, крутила голубці на вечерю. Василько сидів долі та м'яв мак до куті. Василькові було літ дванадцять. Він був найстарший у сім'ї. Василько м'яв мак і все поглядав то на двох сестричок, що гралися з котом, то на батька, що сидів на полу, схиливши голову.

„Чого батько журяться? — думав він. — Чи того, що нездужають, чи того, що нема грошей викупити від шевця мамині чоботи?“

Рипнули двері. В хату увійшов якийсь чоловік.

— Добридень вам, — удався він до Якіма. — Чи не продали б ви, чоловіче, тієї ялинки, що росте у вашому садочку? Пани послали мене знайти дітям ялинку на Святий вечір; я вже другий день шукаю і не можу знайти гарної...

Яким помовчав.

— А що б ви дали? — спитав він перегодом.

— Та вже не будемо торгуватись... Кажіть ціну...

— Три карбованці дасте, — відповів Яким.

— Тату, — обізвався Василько тремтячим голосом, — таж то моя ялинка, ви її подарували мені ще тоді, як мене похвалив учитель.

На блакитні очі в білявого Василька набігли сльози. Йому жаль стало зеленої стрункої ялинки, що одна звеселяла зимою садок. Батько глянув на сина. Василько замовк, прочитавши в тому погляді невимовний смуток.

— Добре, я дам вам три карбованці, обізвався чоловік, — але мусите приставити ялинку сьогодні, бо пани ще хотять прибрати її на вечір.

— А як її приставити, коли я слабкий, а хлопець малий ще, — сказав Яким.

Чоловік глянув на Василька.

— Не так-то вже й малий ваш хлопець... Та й недалечко
їхати — годину... Завидна завезе, завидна й поверне...

Яким подумав і махнув рукою.

— Якось воно буде... Містечко не за горами.

Чоловік дав завдаток, розказав, куди завести ялинку і пішов.

Яким трохи повеселішав; за три карбованці можна було
вкупити від шевця жінчині чоботи. Хвалити бога, Олена не
ходить на свята в подраних чоботях.

Він одягся, узяв сокиру й подався в садок. За батьком побіг і
Василько.

Леся Українка

(25.02.1871 — 1.08.1913)

Колискова

Місяць ясененький
Промінь тихесенький
Кинув до нас.
Спи ж ти, малесенький,
Пізній бо час.

Любо ти спатимеш,
Поки не знатимеш,
Що то печаль;
Хутко прийматимеш
Лихо та жаль.
Тяжка годинонько!
Гірка хвилинонько!
Лихо не спить...
Леле, дитинонько!
Жить — сльози лить.

Сором хилитися,
Долі коритися;
Час твій прийде
З долею битися —
Сон пропаде...

Місяць ясененький
Промінь тихесенький
Кинув до нас...
Спи ж ти, малесенький,
Поки є час!

Олександр Олесь

(5.12.1878 — 22.07.1944)

Ялинка

Раз я взувся в чобітки,
Одягнувся в козушину,
Сам запрягся в саночки
І поїхав по ялинку.

Ледве я зрубати встиг,
Ледве став ялинку брати,
А на мене зайчик — плиг!
Став ялинку віднімати.

Я сюди, а він туди...
„Не віддам, — кричить, — нізащо!
Ти ялинку посади,
А тоді рубай, ледащо.

Не пушу, і не проси!
І цяцьками можна гратись.
Порубаєте ліси —
Ніде буде і сховатись.

А у лісі скрізь вовки,
І ведмеді, і лисиці,
І ворони, і граки,
І розбійники-синиці!“

Страшно стало... „Ой, пусти,
Не держи мене за поли!

Бідний зайчику, прости, —
Я не буду більш ніколи!“

Низько, низько я зігнувсь
І ще нижче скинув шапку...
Зайчик весело всміхнувся
І подав сіреньку лапку.

Остап Вишня

(13.11.1889 — 28.09.1956)

Перший диктант

(Уривок)

Вже третю зиму ходив я до школи. Парася походила до школи тільки дві зими і на тому закінчила свою освіту, бо в нас іще добавилося троє братиків і сестричок, і матері самій годі було з такою оравною впоратися.

Чобітьми ми чергувалися вже з братиком Івасиком. І от одного дня після різдвяних канікул увіходить до класу Марія Андріївна та й звертається до нас, що ходили до школи третю зиму, були, значить, уже в третій групі:

— От що, діти! Почнемо ми з вами тепер щотижня диктовку писати. Я проказуватиму, диктуватиму, а ви пильненько вслухайтесь і пишiть у своїх зошитах те, що я вам диктуватиму! Вийміть зошити!

— І в книжечку не дивитися? — залунало з усіх парт.

— Не дивитися! На те й диктант! От і дізнаємося, як ви вивчилися писати! Ви ж із книжок списували? Пригадайте, як у книзі слова напечатані, бо траплятиметься багацько таких слів, що ви їх із книги списували... Не спішіть, думайте... Ну, починаю... Майте на увазі, що навесні будуть для вас випускні іспити (як ми називали — „здаменти“), а на іспитах обов’язково буде диктовка, диктант.

Почала Марія Андріївна диктувати.

Всього першого диктанту я вже не пригадую, але пам’ятаю одну його фразу дуже добре.

Диктувалося російською мовою, бо шкіл на рідній українській мові за царя на Україні не було.

Ось проказала Марія Андріївна:

— „По полю ехала с господами коляска, запряженная четвериком великолепных лошадей. За коляской бежала и лаяла собачка испанской породы“.

Прочитала Марія Андріївна це саме і вдруге... Ми зашелестіли зошитами, зашаруділи перами.

На другий день Марія Андріївна принесла перевірені наші зошити з диктантом.

Почала вона говорити про те, що написали ми перший диктант не дуже, сказати, удало, помилок багатенько, а коли згадала про ту коляску з господами та з собачкою „іспанської“ породи, не витримала, зайшлася веселим сміхом, сміх перейшов у кашель, з очей полилися сльози, і вона вже просто впала в крісло, витирала сльози, реготалася й кашляла...

— Ну що ви понаписували?! О господи! І де ви таке чули?

Ми понаїжачувалися...

— Вас шістнадцять учнів, і п'ятнадцять із вас понаписувало: „... За коляской бежала и лаялася собачка из панской породы“... Де ви чули, що є на світі собаки панської чи не панської породи і щоб вони лаялися? Породи „іспанская“, єсть таке государство — Іспанія, а собаки не лаються, а „лают“, по-нашому „гавкають“. Зрозумів? — запитала вона мене.

— Та не дуже, Маріє Андріївно! Я собі думав, пани їдуть, то й собаки в них панської породи, батько часто говорять, що їх пан та бариня лають, я й думав, що коли пани лаються, то й собаки їхні не кращі за них і теж лаються...

— А воно, бач, і не так! — засміялася Марія Андріївна. — Та в тебе ще і без того багато помилок. Поставила я тобі двійку! Підтягтись треба! Сідай!

Я сів і ледве не заплакав:

— Здохла б вона йому, та собачка, разом із панамі!..

Володимир Сосюра

(6.01.1898 — 8.01.1965)

Любіть Україну

Любіть Україну, як сонце, любіть,
як вітер, і трави, і води...
В годину щасливу і в радості мить,

любить у годину негоди.

Любить Україну, у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її, вічно живу і нову,
і мову її солов'їну.

Між братніх народів, мов садом ряним,
сіяє вона над віками...
Любить Україну всім серцем своїм
і всіми своїми ділами.

Для нас вона в світі єдина, одна
в просторів солодкому чарі...
Вона у зірках, і у вербах вона,
і в кожному серця ударі,
у квітці, в пташині, в електровогнях,
у пісні у кожній, у думі,
в дитячій усмішці, в дівочих очах
і в стягів багрянному шумі...

Як та купина, що горить — не згора,
живе у стежках, у дібровах,
у зойках гудків, і у хвилях Дніпра,
і в хмарах отих пурпурових,

в грому канонад, що розвіяли в прах
чужинців в зелених мундирах,
в багнетах, що в тьмі пробивали наш шлях
до весені і світлих, і щирих.

Юначе! Хай буде для неї твій сміх,
і сльози, і все до загину...
Не можна любити народів других,
Коли ти не любиш Вкраїну!..

Дівчино! Як небо її голубе,
люби її кожну хвилину.
Коханий любить не захоче тебе,
коли ти не любиш Вкраїну...

Любіть у труді, у коханні, в бою,
як пісню, що лине зорею...
Всім серцем любіть Україну свою —
і вічні ми будемо з нею!

Андрій Головка

(3.12.1897 — 5.12.1972)

Дівчинка з шляху

(Уривок)

На другий день Марійку одвезли в село верстов за сім од хуторів. У дитячий притулок. Великими вікнами ясно дивився він із саду на вулицю. Широко обійми — ворота — розкрив. Наче закликав: „Сюди до мене!“

В хаті, куди завів підводчик дівчинку, було тепло й пахло борщем. Біля печі вешталосся кілька жінок. З-за дверей чувся шум, дитячий гомін, сміх...

Вийшла завідувачка.

— Новенька. А замерзло як!

Хапко почала роздягати.

— Прісю, — звернулася до жінок, — допоможіть. Та окріп, дівчата, давайте.

Роздягли. Скупали. Наділи чисту сорочку.

— О, як нова копійка! — всміхнулася „тютя Галя“, Ходімо, будемо обідати.

Ах, як дивно було в тій великій кімнаті для дітей! Так світло!
Бо великі вікна, бо так багацько дитячих облич.

А по стінах — малюнки-малюнки! На полицках різні вироби з глини. А ось на столику — ціла оселя: хата, садочок навколо. Худоба в дворі, біля колодязя — качки... і все з глини.

А навколо — гомін. Де-не-де бризне сміх. Раптом — принишкло. Десятки очей кинулися до Марійки й прилипли до неї. „Тютя“ казала:

— Оце вам іще одна сестричка. Від голоду втекли вони. Покинули хату свою, ішли, довго-довго йшли. По дорозі захворів у неї брат маленький, десь залишили його, в якомусь селі. А потім її мати покинула, бо підбилася, не могла йти. І залилася без мами,

серед чужих людей... Це — привели до нас. І з нами буде жити. Ми її жаліти будемо.

Марійка великими очима дивилася не дітей, і в грудях щось тануло—тануло, як сніг на горбочку під сонцем. І чула, наче рожеві прорості ожили в душі й радісно бриніли.

Петро Панч

(4.11.1891 — 1.12.1978)

Біленький фартушок

(Уривок)

Окопи проходили через город, який спускався до зелених луків. Такі ж ямки було видно і по другий бік річки. Солдати, що лежали на вгороді, називалися червоні, а напроти були білі. Час від часу вони стріляли, і повз хату, в якій жила білява Явдошка з своєю мамою, пролітали кулі. Вони дзижчали, наче справжні бджоли.

Одна влучила в шибку і зробила дірочку.

— Батькові в лоб своєму, — сказала Явдошина мама сердито.

— Це наші стріляють? — спитала Явдошка.

— Чого б це вони стріляли по своїх? Денікінці стріляють.

— Чому стріляють?

— Мабуть, царя свого шкода

— А чого їм шкода?

— Що люди скинули його, душогуба, з престолу.

— І татко мій скидав царя?

— Може, й татко скидав. На фронті солдати теж збурилися проти царя, щоб народ сам собі правив. З того й поділилися, пани за царя, за свою владу, народ за свою, і давай чубаритись, воювати.

У цей час на вгороді розлігся вибух, аж здригнулася земля, а розбита шибка дзенькнула і брязнула на долівку. Явдошка зробила великі очі й глянула на матір. Матір схопилася за серце й посірілими губами зашепотіла:

— Ляж, ляж на долівку! — сама знеможено опустилася на лаву. — Дай води!

Явдошка вибігла з кухлем у сні, де стояла діжка з водою. У розчинені двері було видно, як на подвір'я падали скалки від снарядів. Вони гупали, як груші, і там здіймався тоненький пилок.

Павло Тичина

(27.01.1891 — 16.09.1967)

Гаї шумлять

Гаї шумлять —
Я слухаю.
Хмарки біжать —
Милуюся.
Милуюся–дивуюся,
Чого душі мої
так весело.
Гей, дзвін гуде —
Іздалеку
Думки пряде —
Над нивами.
Над нивами–приливами,
Купаючи мене,
мов ластівку.

Я йду, іду —
Зворушений.
Когось все жду —
Співаючи.
Співаючи–кохаючи
Під тихий шепіт трав
голублячий.

Щось мріє гай —
Над річкою.
Ген неба край —
Як золото.
Мов золото — поколото,
Горить–тремтить ріка,
як музика.

Олександр Довженко

(12.09.1894 — 25.11.1956)

Із щоденникових записів 1941 — 1954 рр.

3/ХІІ 1943

За моїх часів у Києві зникли такі пам'ятники культури:

Михайлівський монастир з церквою дванадцятого віку.

Верхівка Ірининської церкви одинадцятого віку.

Никольський собор, збудований Мазепою, — надзвичайної краси церква в стилі українського бароко. Дзвіниця цього монастиря.

Київський братський монастир на Подолі. Знамените братство з Академією, звідки вийшли перші просвітителі Росії, де вчився був Ломоносов.

Дзвіниця одинадцятого віку Кирилівського монастиря.

Пам'ятник часів магдебурзького права на Подолі. Самсон, що роздирає лева.

Києво–Печерська лавра — Успенський собор, геніальна по красі церква, рівної якій, може, нігде немає.

Межигірський Запорозький спас — монастир колишніх запорозьких козаків. Чимала кількість других церков старовинних на Подолі.

Десятинна церква, Трьохсвятительська старовинна красива церква.

Університет св. Володимира. Публічна бібліотека на вулиці Кірова.

Хрещатик, Миколаївська, Мерингівська, Ольгинська, Енгельса, Прорізна і частина Пушкінської вулиці — архітектура ХІХ століття, що надавала місту особливий його власний стиль і наближала його до хороших європейських міст.

Одне слово, двадцятий вік помстився. Погуляв по слідах і дев'ятнадцятого, і сімнадцятого, і одинадцятого. Зоставив биту цеглу, кам'яні коробочки, на які противно дивитися, і покарбовану землю. Відсутність смаку, одірваність од природи, і моральний занепад, і душевна сліпота — разучі і незрівняні ні з чим. Мені здається, що в наступних часах нашу героїчну епоху будуть вважати епохою занепаду в багатьох смислах. Так мені часом здається. Не може ж хрещатицький нахабно–дурний універмаг, чи будинок ЦК,

чи Раднаркому, чи КВО в Києві увійти в історію як позитивний знак епохи. Бо ім'я їм — позичене убозтво, претензійне й брутальне.

Яка шкода, найпотворніші будинки в Києві — будинок ЦК, Раднаркому, КВО, універмаг zostалися цілі. Зостався цілим і ідіотський будинок воєнведа проти „Арсеналу“, і найдурніший з усіх залізничних вокзалів, які я абикколи бачив на залізницях всіх країн.

Максим Рильський

(19.03.1895 — 24.07.1964)

Мова

Треба доглядати наш сад.
Вольтер

Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам,
Хоч і живе своїм живим життям.

Прислухайтесь, як океан співає —
Народ говорить. І любов, і гнів
У тому гомоні морським. Немає
Мудріших, ніж народ, учителів;
У нього кожне слово — це перлина,
Це праця, це натхнення, це людина.

Не бійтесь заглядати у словник:
Це пишний яр, а не сумне провалля;
Збирайте, як розумний садівник,
Достиглий овоч у Грінченка й Даля.
Не майте гніву до моїх порад
І не лінуйтеся доглядати свій сад.

Поцілунок

У темній гущині її я наздогнав.
Вона, вже лежачи серед пахучих трав,
Руками пружними од мене одбивалась.
Нарешті стихилась — і дивне диво сталось:
Уста, що і мене, і весь мій рід кляли,
Мов квітка багряна, до мене простягли
Свій келих, сповнений солодкої знемоги.
Натомлені з біги стрункі та дужі ноги
Білили мармуром під місяцем німим, —
І тихим голосом, охриплим та чудним,
Вона промовила: „Жорстокий переможче!
Упасти в цім бою для мене найдорожче!“

Євген Маланюк

(2.02.1897 16.02.1968)

Київ

В час невідомий, в час нежданий
Ти знов розімкнеш свій язик.

М. Філянський

По зморі монгольського іґа,
По трупній отруті Москви —
Цей город архистратига
Знов квітнув, як ярий цвіт.

Зі сходу надходили бурі,
Гуділи рвучкі вихорі —
Він золотом у лазурі
Горів на своїй горі.

І щедро спадали шрапнелі,
І кулі клювали лице,
Та мури Мазепи й Растреллі
Уперто казали: рцемъ.

Григорій Косинка

(29.11.1899 — 17.12.1934)

В житах

(Уривок)

Це все було просто до дрібниць: і я, і заспаний ранок, і сивий степ. Я пам'ятаю хороше тільки ранок: заплаканий у росах, молодий і трохи засоромлений сонцем, що смутне купалося у стрижні.

— Ну, ну... вже і цілуватися лізе!

Кажу це до сонця, бо воно безцеремонно грається волосинками на моїй нозі, любовно оглядає забрюхану колошу на штанях і сміється з мене крильцями бджіл: „Дізік, дізік...“

— Дізік?!

Я починаю сердитись, бо що таке „дізік“? Дізік — страшне для мене слово, бо воно нагадує мені про дійсність — раз, а друге — в нашій революційній термінології це є дезертир, а я, товариші, саме до них і належав!

Маєте: „Коли,— думаю, — сонце починає шукати дезертирів — до села не піду, небезпечно (такий наш звичай дезертирський), а просто собі левадами, благо ще неділя сьогодні — сплять, в жита“.

Так і постановив: левади манять мене зрадливо вербами, городи пахнуть полином, м'ятою, але мій вірний товариш — жита.

Ляжу в долині, де тліє під сонцем Гордина могила, а переді мною стовповий шлях, Гнилице, Черносливка, далі...

— В жита!

... Одкрасувались — наливаються, через тиждень—другий — копи, а зараз догоряють; у мене почали дзвонити коси, серпи, а важкий колос схилявся до землі, але в цю хвилину старий черногуз поважно пройшов травою до болота, поклонився на всі чотири сторони, піймав необережну жабу і під глухий клекіт сполохав на ставищі дику качку...

Юрій Яновський

(27.08.1902 — 25.02.1955)

Чотири шаблі

(Уривок)

Весілля справляли по-старосвітському.

Дружки летіли верхи на конях по вулиці, на рукавах білили хустки. По дорозі хутко шикувалися заслони, щоб перепиняти молодих і вимагати викупу. По хатах у молодого й молодій востанне оглядали столи, чи все є так, „як годиться“. Баба-розпорядниця не злазила з печі й звідти керувала весільним чином. Вона захворіла, пішовши до молодій розплітати косу й співати сумних пісень: пісні були навдивовижу дзвінкі й жалібні, а бабина горлянка рипуча, роки бабині лежали на її сухих плечах, як гаряча повість, а ніч осіння — холодна. Пострілів пролунало стільки, скільки годилося, віно було повезено до молодого, а тачанка з Шахаєм та його дружиною заїхали до тестевого двору.

Скільки пісень погублено тепер — старих і розрадных! Скільки мелодій увібрала в себе чужа гармошка — захрипла гістєричка, де ноти тьмяні, а пісні метушливі й неповажні, де знижується мистецька глибина мелодії, гармошка — демагог, багатоголоса перекупка! Ось співає скрипка чи розмовляє кобза: одна ледве помітна нота простягається в повітрі, і її коливання таке ж, як і коливання повітря. Струна дає чистий — до божевілля — звук. Коливаються віки, вузьке коло часу поширюється на все життя всього народу. Рівна, прозора, проста до геніальності нота з'єднує віки. Завмирають люди, дрижать їхні плечі від розкритої таємниці, тремтять вії від набіглої щасливої сльози. Та скрипка грає далі. Нота міниться, пролітають дрібні сплески звуку, ніби в скрипці проривається сміх. Обличчя яснішають. Розчулена до краю душа жадібно сприймає веселі звуки. Ноги самі стукотять такт. Годі вже їх стримати, коли грає зворушлива скрипка. Старе й молоде рушає в танок. Ходором ходить подвір'я. Бубон клацає й гупає, як веселий парубійко. Переплуталися пари: на втіху, на сміх. Та скрипка вже стомилася. Десятки рук частують скрипака, кожний хоче з ним випити, поцілуватися, кожного скрипак хоче пославити на скрипці, і постає галас, гомін.

Микола Бажан

(9.10.1904 — 23.02.1983)

Залізнякава ніч

До яру підійшли, і одностайні тіні
Погнулися від їхніх тіл назад.
Риплять вози, ладнаючись у ряд,
Колеса грузнуть в глей в понурому рипінні.

Поволі родяться слова нічних нарад —
Про мсту і смерть шляхетству на Україні
В холоднорярській радяться святині
Козак, і гречкосій, і збіглий з військ солдат.

Хитнувся гвалт розбуджених церков,
І, кинувшись од ватри стрімголов,
Упав на степ бунтарських тіней кетяг.

Дмитро Павличко

(народився 21.09.1929)

Коли помер кривавий Торквемада,
Пішли по всій Іспанії ченці,
Зодягнені в лахміття, як старці,
Підступні пастухи людського стада.

О, як боялися святі отці,
Чи не схитнеться їх могутня влада!
Душа еретика тій смерті рада —
Чи ж не майне де усміх на лиці?

Вони самі усім розповідали,
Що інквізитора уже нема.
А люди, слухаючи їх, ридали...

Не усміхались навіть крадькома;
Напевно, дуже добре пам'ятали,

Що здох тиран, але стоїть тюрма!

Григор Тютюнник

(5.12.1931 — 5.03.1980)

Три зозулі з поклоном

(Уривок)

Я виходжу з—за клубу, в новенькому дешевому костюмі (три вагони цегли розвантажив з хлопцями—однокурсниками, то й купив) і з чемоданчиком у руці. І перше, що бачу — хату Карпа Яркового. А перед нею — молоденька сосна рівними рядочками на жовтому піску. На ганку Карпової хати стоїть Марфа Яркова і веде мене очима. Вона стоїть без хустки, сива, пишноволоса — колись її волосся сяяло проти сонця золотим, тепер не сяє. Видно, думаю, собі, волосся умирає раніше, ніж людина...

Підійшовши ближче, я вклоняюся Марфі й кажу через молоденьку сосну:

— Здрастуйте, тітко.

Марфа ворухить губами і проводить мене далі, аж доки я не увійду в сосну „велику“ (у нас її називають ще: „та, що твій тато садив“).

Дома мене стрічає мама, радіє, плаче і підставляє мені для поцілунку сині губи.

— Мамо, — питаю після того, як куці студентські новини розказано (сесію здав, костюм ось купив), — а чого тітка Марфа Яркова на мене не дивиться?

Мама довго мовчить, потім зітхає і каже:

— Вона любила твого тата. А ти на нього схожий...

Борис Олійник

(народився 22.10.1935)

Не для дітей

— Краще померти стоячи,
Ніж на колінах жити! —

Та які ж це справді таємниці,
Коли знаєш колір, маєш вимір,
Знуртувавшись в піхвах аналогій,
Коли серце лижуть три нюанси,
Ставши на ворсисті теплі лапки,
Чи стонадцять, чи мільйон нюансів,
Вгаданих інтуїтивно точно...
Таємниці — сфінкси, я не буду
Ображати вас мізерним глуздом.
Я прийду до вас зненацька, стиха,
Тим шляхом, що вибила зневіра,
Скепсис і болючий чорний сумнів...
Та за мною — ваші очі карі,
Та за мною — ваше добре серце.
Поки ж вам чекати, дівувати,
Черствіти в холодному жаданні
Мого пальця, за яким ридає
Срібними сльозами срібен перстень.

Василь Стус

(6.01.1938 — 4.11.1985)

Крізь сотні сумнівів я йду до тебе,
добро і правдо віку. Через сто
зневір. Моя душа, запрагла неба,
в буремнім леті держить путь на стовп
високого вогню, що осіяний
одним твоїм бажанням. Аж туди,
де не ступали ще людські сліди,
з щовба на щовб, аж поза смертні хлані
людських дерзань, за чорну порожнечу,
де вже нема ні щастя, ні біди
і врочить подив: не спиняйся, йди.
То — шлях правдивий. Ти — його предтеча.

Михайло Грушевський

(17.09.1866 – 25.11.1934)

Історія України

(Уривок)

1. **Про історію й її засоби.** Історія самим словом своїм означає час розвитку, відомість, оповідання. Це грецьке слово, того самого кореня, як наше — відати, відомість, а прикладалося воно передусім до оповідання про минувшину свого краю і народу. Такі оповідання повелись у людей з давен–давна. Ще тільки приходили до свідомості, збивались у громади та племена, а вже у них були оповідання про те, звідки пішло їх покоління, які були з ним пригоди, хто прислужив йому з давніх часів. У таких оповіданнях описувались різні звичаї, правила, яких пильнували старші, повага, володіння ватажків та старшини. Тому вони всіми силами пильнували, щоб ці оповідання не забувались, а передавались з роду в рід. Старалися, щоб їх напам'ять учили підлітки та молоді люди і передавали потім у дальше покоління. Добирали й різних способів на те, щоб ці оповідання передавались з роду в рід по можливості вірно й незмінно.

Звичайна пам'ять людська не держить подій довше як два покоління, а далі починає мішати, коли це оповідання навмисне прибрано в якусь тривку форму, наприклад, у пісню або вірш, призначені для запам'ятування. Уложене в форму вірша або пісню і вивчене напам'ять затримується довго, без великих змін. Коли вивчать дітей замолоду, вони пам'ятають до старості, вчать дітей і внуків. А крім того, з'являються й спеціальні співці з гостро вишколеною пам'яттю, які чи то з любові до цих пісень, чи тому, що через якесь каліцтво не можуть промишляти чимсь іншим, займаються тим, що вчать всіх пісень, які є в їх племені, та вчать дітей — як були у нас на Україні кобзарі та лірники. Оповідання про старовину укладають в такі пісні й передаються в них цілі віки.

Віталій Русанівський

(народився 25.06.1931)

Геній і нація:

Т.Г. Шевченко та розбудова української культури в ХІХ ст.

(Уривок)

В історію свого народу, в історію його духу, в культуру українців Тарас Шевченко увійшов як видатний поет і мислитель, геніальний художник. Творча діяльність великого Кобзаря ознаменувала собою надзвичайно важливий етап у формуванні національної самосвідомості і соціальної думки нашого народу. Поет не був самотнім на суспільно–культурній ниві України, поруч з ним виступало яскраве гроно письменників, істориків, філологів усеслов'янського і європейського масштабу, але тільки автор всесвітньовідомого „Заповіту“ зміг поставити вогнисту печать свого духу на подальшому поступуванні рідної літератури, мистецтва, всієї національної культури.

Що застав у літературі, у суспільно–культурному житті України молодий поет і художник на час виходу у 1840 р. свого „Кобзаря“?

Самодержавно–кріпосницька імперія Миколи I перебувала в лабетах жорстокої політичної реакції, яка виявляла ознаки глибокої кризи. Відгомони західноєвропейських революцій, пам'ять про виступ перших російських „благовісників свободи“ — декабристів, твори О.Пушкіна, М.Лермонтова, М.Гоголя пробуджували суспільну думку, сприяли формуванню нової, демократичної інтелігенції серед тих народів країни, що перебували під ярмом національно–колоніального гноблення. Епоху суспільного і національно–культурного відродження переживала й Україна. Процес розгортався поволі, важко, іноді затихав, але все ж наростав з нездоланністю довгожданої провесни. Головними сферами, в яких виявляла себе енергія українського національно–культурницького відродження, були художня література та журналістика, історіографія та філологія, почасти театр і деякі інші галузі мистецтва — все це в тих „просторових“ параметрах, які здебільшого властиві подібним історичним первіткам, надто в несприятливих державно–суспільних умовах.

Василь Німчук

(народився 6.07.1933)

Давньоруська спадщина в лексиці української мови

(Уривок)

Лексико–семантичний арсенал мови (літературної та діалектів) з погляду історії включає кілька генетичних шарів: 1) слова й значення, успадковані з мови, на ґрунті якої вона розвинулася ; 2) слова та значення, що виникли внаслідок лексичної й семантичної деривації від успадкованих коренів та основ, семем; 3) прямі лексичні запозичення й кальки.

Завдання нашої монографії — дослідити давньоруську спадщину української мови в лексиці, пов'язаній із буттям, простором, часом, навколишнім середовищем і людиною як частиною живої природи. В абсолютній більшості — це наші найдавніші слова, багато з яких, за влучним зауваженням Ф.П.Філіна, є старішими, ніж „усі нинішні фонетичні та морфологічні закономірності“.

Давньоруську лексику, на основі якої сформувалися системи трьох сучасних східнослов'янських мов, ми прагнули охопити найбільш повно, з'ясовуючи її праслов'янські джерела, виявляючи східнослов'янські лексичні й семантичні новотвори, а також іншомовні запозичення. Головна увага концентрується на живомовних масивах словника Х—ХІІІ ст., але не можна було не врахувати й історично перспективної книжно–літературної лексики.

У давньоруській лексиці виділялися територіально–діалектні елементи незалежно від їх походження (праслов'янська спадщина, новотвори, запозичення), але, звичайно, найбільшу увагу звернено на південноруські специфічні слова, які згодом стали надбанням більшості українського арсеналу.

О.В. Мантуров та ін.

Математика в поняттях, означеннях і термінах
Частина 1

(Уривок)

Аналіз — логічний спосіб або метод дослідження, який полягає в тому, що розглядуваний предмет у думці або практично розчленовується на складові частини (ознаки, властивості, відношення). Кожна з цих частин вивчається окремо, щоб виділені в процесі А. частини поєднати за допомогою іншого логічного прийому — *синтезу* — в ціле, збагачене новими знаннями. У вузькому розумінні А. — метод доведення, при якому міркування виконується за схемою: від невідомого до відомого, від шуканого до даного. А. інакше називається аналітичним методом доведення. А. застосовується у процесі вивчення багатьох розділів шкільного курсу математики, наприклад:

а) розв'язуючи задачу на побудову, ми, як правило, припускаємо, що задача розв'язана і шукана (невідома) фігура побудована, а потім знаходимо залежності між тим, що дано, і тим, що треба побудувати, тобто поділяємо шукану фігуру на окремі частини, компоненти і зводимо задачу до побудови простіших, допоміжних фігур за даними елементами;

б) при розв'язуванні задач на складання рівнянь (нерівностей) ми також виходимо в своїх міркуваннях з шуканої (невідомої) величини (однієї або кількох), вибираємо позначення цієї величини і подаємо залежності між відомими (даними) величинами і невідомими, найчастіше позначеними латинськими буквами x , y тощо. Потім складаємо рівняння, прирівнюючи однорідні величини. Розв'язуючи його, ми знаходимо значення шуканої (змінної) величини.

Příloha 1

Přepis některých písmen české abecedy do ukrajinštiny při přepisu osobních jmen a zeměpisných názvů

České písmo	Přepis do ukrajinštiny	České příklady	Přepis do ukrajinštiny
e, ě - po souhláskách - po samohláskách	e є	Hašek Daniel	Гашек Данієл
i - po ž, č, š, c - v sufixech -ik-, -ič-, -sk(ý), -ek(ý), -ic(e) - po samohláskách - po souhláskách a na začátku slova	и и ї i	Žižka Šíp Čihák Cipra Hladík Buřič Táborský Palacký Lidice Pardubice Alois Sivak Iveta	Жижка Шип Чигаєк Ципра Гладик Буржич Таборський Палацький Лідиє Пардубиє Алоїє Сіваєк Івєта
y, ý (kromě adjektivních koncovek)	и	Klobouky Rýdl	Клобоуки Ридл
ý v adjektivních koncovkách	ий	Polanský Český Brod	Поланський Чеський Брод
ř	рж	Bořivoj Kroměříž	Борживой Кромержиж

Poznámky :

- koncová souhláska **e** se při přepisu českých osobních jmen a zeměpisných názvů do ukrajinštiny píše s měkkým znakem : Ignác – Ігнаць, Vavřinec – Вавржинець, Adamec – Адамець, Chovanec – Хованець, Olomouc – Оломоуць, Skopce – Скопець;
- pohybné **e** příznačné pro některá česká příjmení při skloňování se v ukrajinštině zachovává : Hronek – Hronka — Гронек – Гронека, Čapek – Čapka — Чапек – Чапека.
- zeměpisné názvy na **-ице** (Лідиє apod.) se v ukrajinštině nesklonují.

Příloha 2

Přepis některých písmen ukrajinské abecedy do češtiny při přepisu osobních jmen a zeměpisných názvů

Ukrajinské písmo	Přepis do češtiny	Ukrajinské příklady	Přepis do češtiny
г	h	Григорій Гордієнко	Hryhorij Hordijenko
ґ	g	Галаган Гудзь	Galagan Gudz
є	e	Шевченко Петро	Ševčenko Petro
є - na začátku slov a po samohláskách - ро д, т, н	je ě	Євдокименко Наєнко Нижнє	Jevdokymenko Najenko Nyžně
и	y	Дмитро Київ	Dmytro Kyjev, Kyjiv
і	i	Рівне Німчук	Rivne Nimčuk
ї	ji	Іжакевич Україна	Jižakevyč Ukrajina
щ	šč	Щука	Ščuka
ю, я - na začátku slova a po samohláskách - po souhláskách (kromě д, т, н) - ve spojení s д, т, н	ju, ja ju, ja d'u, t'u, ňu d'a, t'a, ňa	Юрій Троян Любов Цященко Нюма Тетяна	Jurij Trojan Ljubov Cjaščenko Ňuma Teťana
ь - ve spojení s с, ц, з, л - ve spojení s д, т, н	s, c, z, l d', t', ň	Донецьк Львів Ананьїв Присядько	Doneck Lvov, Lviv Anaňjiv Prysjad'ko
apostrof '	vynechává se	Слов'янськ	Slovjansk

Příloha 3

Tabulky ukrajinského skloňování a stupňování

Tabulka 4. Skloňování osobních zájmen **Я, ти, ми, ви**

pád	jednotné číslo				množné číslo			
	ukr.	češ.	ukr.	češ.	ukr.	češ.	ukr.	češ.
1.	Я	já	ти	ty	ми	my	ви	vy
2.	мене	mě, mne	тебе	tebe, tě	нас	nás	вас	vás
3.	мені	mně, mi	тобі	tobě, ti	нам	nám	вам	vám
4.	мене	mě, mne	тебе	tebe, tě	нас	nás	вас	vás
6. (на)	мені	(o) mně	тобі	tobě	нас	nás	вас	vás
7.	мною	mnou	тобою	tebou	нами	námi	вами	vámi

Tabulka 5. Skloňování osobních zájmen **він, воно, вона, вони**

pád	jednotné číslo						množné číslo	
	mužský rod		střední rod		ženský rod		ukr.	češ.
	ukr.	češ.	ukr.	češ.	ukr.	češ.		
1.	він	on	воно	ono	вона	ona	вони	oni, ony, ona
2.	його, нього	jeho, ho, jej	його, нього	jeho, ho, jej	її, неї	jí	їх, них	jich
3.	йому	jemu, mu	йому	jemu, mu	їй	jí	їм	jím
4.	його, нього	jeho, ho, jej	його, нього	ho, je, jej	її, неї	jí	їх, них	je
6. (на)	ньому, нім	(o) něm	ньому, нім	něm	ній	ní	них	nich
7.	ним	jím	ним	jím	нею	jí	ними	jími

Tabulka 6. Skloňování zvrátého zájmena **себе**

1. pád	—	—
2. pád	себе	sebe
3. pád	собі	sobě, si
4. pád	себе	sebe, se
6. pád	(на) собі	sobě
7. pád	собою	sebou

Tabulka 7. Přehled vzorů skloňování podstatných jmen:

1. deklinační typ

Číslo	Pád	Skloňování		
		tvrdé	měkké	smíšené
jednotné	1.	дочк-а'	ди'н-я	душ-а'
	2.	дочк-н'	дин-і	душ-і
	3.	дочц-і'	дин-і	душ-і
	4.	дочк-у'	дин-ю	ду'ш-у
	5.	до'чк-о	дин-е	ду'ш-е
	6. (на)	дочц-і'	дин-і	душ-і
	7.	дочк-о'ю	дин-ею	душ-е'ю
множné	1.	до'чк-н	ди'н-і	ду'ш-і
	2.	дочок-∅	динь-∅	душ-∅
	3.	дочк-ам	дин-ям	душ-ам
	4.	дочок-∅	дин-і	душ-і
	5.	дочк-н	дин-і	душ-і
	6. на	дочк-ах	дин-ях	душ-ах
	7.	дочк-ами	дин-ями	душ-ами

Tabulka 8. Přehled vzorů skloňování podstatných jmen:

2. deklinační typ

Číslo	Pád	Tvrdé skloňování			
		1.	вожа'к-∅	храм-∅	ба'тьк-о
2.	вожак-а'	хра'м-у	ба'тьк-а	гнізд-а'	
3.	вожак-о'ві/у'	храм-у	ба'тьк-ові/у	гнізд-у	
4.	вожак-а	храм-∅	ба'тьк-а	гнізд-о	
5.	вожа'ч-е	храм-е	ба'тьк-у	гні'зд-е	
6. (на)	вожак-о'ві/-у'	на храм-і	ба'тьк-ові/-у	гнізд-і'	
7.	вожак-ом'	храм-ом	ба'тьк-ом	гнізд-ом'	

množ- né	1.	вожак-и'	хра'м-и	ба'тьк-и'	гні'зд-а
	2.	вожак-ів'	хра'м-ів	ба'тьк-ів'	гнізд - Ø
	3.	вожак-ам'	храм-ам	ба'тьк-ам'	гні'зд-ам
	4.	вожак-ів	храм-и	ба'тьк-ів'	гнізд-а
	5.	вожак-и	храм-и	ба'тьк-и	гнізд-а
	6.(на)	вожак-ах'	храм-ах	ба'тьк-ах'	гні'зд-ах
	7.	вожак-а'ми	храмами	ба'тьк-а'ми	гні'зд-ами

Číslo	Pád	Měkké skloňování			
jednotné	1.	хлоп'ець-Ø	гай-Ø	мор-е	змага'нн-я
	2.	хлоп'ц-я	га'-ю	мор-я	змаганн-я
	3.	хлопц-єві/-ю	га-ю	мор-ю	змаганн-ю
	4.	хлопц-я	гай	мор-е	змаганн-я
	5.	хлопч-е	га-ю	мор-е	змаганн-я
	6.(на)	хлопц-єві/-ї	(у) га-ю' (у) га'-ї	мор-ї	змаганн-ї
	7.	хлопц-ем	га'-єм	мор-ем	змаганн-ям
мноžné	1.	хлоп'ц-і	га-ї'	мор-я'	змага'нн-я
	2.	хлопц-ів	га-їв'	мор-ів'	змагань-Ø
	3.	хлопц-ям	га-ям'	мор-ям'	змага'нн-ям
	4.	хлопц-ів	га-ї	мор-я	змаганн-я
	5.	хлопц-і	га-ї	мор-я	змаганн-я
	6. (на)	хлопц-ях	га-ях'	мор-ях'	змага'нн-ях
	7.	хлопц-ями	га-я'ми	мор-я'ми	змага'нн-ями
Číslo	Pád	Smíšené skloňování			
jednotné	1.	спожива'ч- Ø	плеч -е'	во'гнищ-е	
	2.	споживач-а'	плеч-а	вогнищ-а	
	3.	споживач-єві/-у	плеч-у	вогнищ-у	
	4.	споживач-а	плеч-е	вогнищ-е	
	5.	споживач-у	плеч-е	вогнищ-е	

	6.(на)	споживач–еві/–у	пле'ч–і	вогнищ–і
	7.	споживач–ем	плеч–е'м	вогнищ–ем
мно́жне	1.	споживач–і'	пле'ч–і	во'гнищ–а
	2.	споживач–ів	плеч–е'й/пліч	вогнищ–∅
	3.	споживач–ам	пле'ч–а'м	вогнищ–ам
	4.	споживач–ів	пле'ч–і	вогнищ–а
	5.	споживач–і	плеч–і	вогнищ–а
	6.(на)	споживач–ах	пле'ч–а'х	вогнищ–ах
	7.	споживач–ами	плеч–а'ми	вогнищ–ами

Tabulka 9. Přehled vzorů skloňování podstatných jmen:

3. deklinační typ

Číslo	Pád	Vzory skloňování		
jednotné	1.	сі́ль–∅	ні́ч–∅	ма'т–и
	2.	со'л–і	но'ч–і	ма'тер–і
	3.	сол–і	ноч–і	ма'тер–і
	4.	сі́ль–∅	ні́ч–∅	ма'т–и / ма'тер–∅
	5.	сол–е	ноч–е	ма'т–и
	6.(на)	сол–і	ноч–і	ма'тер–і
	7.	сі́лл–ю	ні́чч–ю	ма'тер'–ю
мно́жне	1.	сол–і	но'ч–і	ма'тер–і'
	2.	со'л–ей	ноч–ей'	ма'тер–ів'
	3.	сол–ям	ноч–ам'	ма'тер–ям'
	4.	сол–і	ноч–і	ма'тер–і / ма'тер–ів
	5.	сол–і	ноч–і	ма'тер–і
	6. на	сол–ях	ноч–ах'	ма'тер–ях'
	7.	сол–ями	ноч–а'ми	ма'тер–я'ми

Tabulka 10. Přehled vzorů skloňování podstatných jmen:

4. deklinační typ

Číslo	Pád	Vzory skloňování		
jednotné	1.	орл-я'	курч-а'	ім'-я'
	2.	орл-ят-и	курч-а-ти	ім-ен-і
	3.	орл-ят-і	курч-а-ті	ім-ен-і
	4.	орл-я	курч-а	ім'-я
	5.	орл-я	курч-а	ім'-я
	6. (на)	орл-ят-і	курч-ат-і	ім-ен-і
	7.	орл-ям	курч-ам	ім-ен-ем/ім'-ям'
множné	1.	орл-ят-а	курч-ат-а	ім-ен-а'
	2.	орл-ят-∅	курч-ат-∅	ім-ен-∅'
	3.	орл-ят-ам	курч-ат-ам	ім-ен-ам'
	4.	орл-ят-∅	курч-ат-∅	ім-ен-а
	5.	орл-ят-а	курч-ат-а	ім-ен-а
	6. на	орл-ят-ах	курч-ат-ах	ім-ен-ах'
	7.	орл-ят-ами	курч-ат-ами	ім-ен-а'ми

Tabulka 11. Vzory skloňování jmen po otci

Pád	Mužské jméno po otci	Ženské jméno po otci
1.	Іван Іванович	Іванна Іванівна
2.	Івана Івановича	Іванни Іванівни
3.	Іванові/у Івановичу	Іванні Іванівні
4.	Івана Івановича	Іванну Іванівну
5.	Іване Івановичу	Іванно Іванівно
6. при	Іванові/у/і Івановичу	Іванні Іванівні
7.	Іваном Івановичем	Іванною Іванівною

Tabulka 14. Vzory skloňování přídavných jmen tvrdých

Pád	Mužský rod	Střední rod	Ženský rod
Jednotné číslo			
1.,5	нов – ий	нов – е	нов – а
2.	нов – ого	нов – ого	нов – ої
3.	нов – ому	нов – ому	нов – ій
4.	нов – ий (дім) нов – ого (друга)	нов – е	нов – у
6.	(на) нов–ому/–ім	(на)нов–ому/–ім	(на) нов – ій
7.	нов – им	нов – им	нов – ою
Množné číslo			
1.,5		нов – і	
2.		нов – их	
3.		нов – м	
4.	нов – і (доми) нов – их (друзів)	нов – і	нов – і (хати) нов – их (подруг)
6.		(на) нов – их	
7.		нов – ими	

Tabulka 15. Vzory skloňování přídavných jmen měkkých

Pád	Mužský rod	Střední rod	Ženský rod
Jednotné číslo			
1.,5	літн – ий	літн – є	літн – я
2.	літн – ього	літн – ього	літн – ьої
3.	літн – ьому	літн – ьому	літн – ій
4.	літн – ий (дош) літн – ого робітника	літн – є	літн – ю
6.	(на) літн – ьому/ – ім	(на) літн – ьому/ – ім	(на) літн – ій
7.	літн – ім	літн – ім	літн – ьою

Množné číslo			
1.,5.		літн – і	
2.		літн – іх	
3.		літн – ім	
4.	літн – і (дощі) літн–іх (робітників)	літн – і	літн – і (ночі) літн – іх(жінок)
6.		(на) літн – іх	
7.		літн – іми	

Tabulka 16. Vzory skloňování přídavných jmen smíšených

Pád	Mužský rod	Střední rod	Ženský rod
Jednotné číslo			
1.,5	яснолиц – ий	яснолиц – е	яснолиц – я
2.	яснолиц – ього	яснолиц – ього	яснолиц – ьої
3.	яснолиц – ьому	яснолиц – ьому	яснолиц – ій
4.	яснолиц – ього	яснолиц – е	яснолиц – ю
6.	(на)яснолиц–ьому, (на) яснолиц – ім	(на) яснолиц–ьому, (на) яснолиц – ім	(на) яснолиц – ій
7.	яснолиц – им	яснолиц – им	яснолиц – ьою
Množné číslo			
1.,5		яснолиц – і	
2.		яснолиц – их	
3.		яснолиц – им	
4.	яснолиц – і яснолиц – их	яснолиц – і	яснолиц – і яснолиц – их
6.		(на) яснолиц – их	
7.		яснолиц – ими	

Tabulka 18. Vzory skloňování zájmen ukazovacích

Pád	Mužský rod	Střední rod	Ženský rod
Jednotné číslo			
1.	цей той	ц-е т-е	ц-я т-а
2.	ц-ього т-ого	ц-ього т-ого	ц-ієї т-ієї
3.	ц-ьому т-ому	ц-ьому т-ому	ц-ій т-ій
4.	цей той ц-ього т-ого	ц-е т-е	ц-ю т-у
6.	(на) ц-ьому / цім (на) т-ому / тім	(на) ц-ьому / цім (на) т-ому / тім	(на) цих т-их
7.	ц-им т-им	ц-им т-им	ц-ією т-ією
Množné číslo			
1.		ц-і т-і	
2.		ц-их т-их	
3.		ц-им т-им	
4.		ц-і т-і ц-их т-их	
6.		(на) ц-их т-их	
7.			

Tabulka 19. Vzory skloňování zájmen přivlastňovacích

Pád	Mužský rod	Střední rod	Ženský rod
Jednotné číslo			
1.	мій наш	мо-є наш-е	мо-я наш-а
2.	м-ого наш-го	м-ого наш-го	мо-єї наш-ої
3.	м-оєму наш-ому	м-оєму наш-ому	мо-їй наш-ій
4.	мій наш м-ого наш-го	мо-є наш-е	мо-ю наш-у
6.	(на) мо-єму/мо-їм наш-ому/наш-ім	(на) мо-єму/мо-їм наш-ому/наш-ім	(на) мо-їй наш-ій
7.	мо-їм наш-им	мо-їм наш-им	мо-єю наш-ою

Množné číslo			
1.		мо–ї наш–і	
2.		мо–їх наш–их	
3.		мо–їм наш–им	
4.		мо–ї наш–і мо–їх наш–их	
6.		(на) мо–їх наш–их	
7.		мо–їми наш–ими	

Tabulka 20. Vzory skloňování zájmen vztažných

Pád	Mužský rod	Střední rod	Ženský rod
Jednotné číslo			
1.	ч–ий як–ий	чи–є як–є	чи–я як–а
2.	чий–ого як–ого	чий–ого як–ого	чи–єї як–ої
3.	чий–ому/–єму як–ому	чий–ому/–єму як–ому	чи–їй як–ій
4.	ч–ий як–ий чий–ого як–ого	чи–є як–є	чи–ю яку
6.	(на) чий–ому/–єму, чи–їм, як–ому/як–ім	(на) чий–ому/–єму, чи–їм, як–ому/як–ім	(на) чи–їй, як–ій
7.	чи–їм як–им	чи–їм як–им	чи–єю як–ою
Množné číslo			
1.		чи–ї як–і	
2.		чи–їх як–их	
3.		чи–їм як–им	
4.		чи–ї як–і чи–їх як–их	
6.		(на) чи–їх як–их	
7.		чи–їми як–ими	

Tabulka 21. Vzory skloňování zájmen vymezovacích

Pád	Mužský rod	Střední rod	Ženský rod
Jednotné číslo			
1.	весь (увесь, ввесь)	вс-е (усе)	вс-я (ус-я)
2.	вс-ЬОГО	вс-ЬОГО	вс-іЕІ
3.	вс-ЬОМУ	вс-ЬОМУ	вс-іЙ
4.	весь (увесь, ввесь) вс-ЬОГО	вс-е (ус-е)	вс-ю
6.	(на) вс-ЬОМУ/вс-іМ	(на) вс-ЬОМУ/вс-іМ	(на) вс-іЙ
7.	вс-іМ	вс-іМ	вс-іЕЮ
Множné číslo			
1.		вс-і (ус-і)	
2.		вс-іХ	
3.		вс-іМ	
4.		вс-і ус-і) вс-іХ	
6.		(на) (вс-іХ	
7.		вс-іМА	

Tabulka 22. Číslovky **один, одна, одно (одне)**

Pád	Jednotné číslo			Множné číslo
	м.г	с.г.	ж.г.	
1.	один	один-о (-е)	один-а	один-і
2.	один-ого	один-ого	одині-сі, один-ої	один-их
3.	один-ому	один-ому	один-ій	один-им
4.	1. nebo 2. р.	один-о (-е)	один-у	
6.	(на) один-ому (на) один-ім	(на)один-ому (на) один-ім	(на) один-ій	(на) один-их
7.	один-им	один-им	одині-сію,один-ою	один-ими

Tabulka 23. Číslovky **два, три, чотири, п'ятеро**

1.	д-ва, дв-і	тр-и	чотир-и	п'ятеро
2.	дв-ох	тр-ьох	чотир-ьох	п'ят-ьох
3.	дв-ом	тр-ьом	чотир-ьом	п'ят-ьом
4.	д-ва, дв-ох	тр-и, тр-ьох	чотир-и, чотир-ьох	п'ятер-о, п'ят-ьох
6.	(на) дв-ох	(на) тр-ьох	(на) чотир-ьох	(на) п'ят-ьох
7.	дв-ома	тр-ьома	чотир-ма	п'ят-ьома

Tabulka 24. Číslovky **п'ять, шість, сім, вісім, п'ятдесят**

1.	п'ять	шість	сім	вісім	п'ятдесят
2.	п'ят-и, п'ят-ьох	шест-и, шіст-ьох	сем-и, сім-ох	восьм-и, вісьм-ох	п'ятдесяти, п'ятдесят-ьох
3.	п'ят-и, п'ят-ьом	шест-и, шіст-ьом	сем-и, сім-ом	восьм-и, вісьм-ом	п'ятдесяти, п'ятдесят-ьом
4.	1. nebo 2. р.	1. nebo 2. р.	1. nebo 2. р.	1. nebo 2. р.	1. nebo 2. р.
6.	(на) п'ят-и, (на) п'ят-ьох	(на) шест-и, (на) шіст-ьох	(на) сем-и, (на) сім-ох	(на) восьм-и, (на) вісьм-ох	(на) п'ятдеся т-и, (на) п'ят-десят-ьох
7.	п'ят-ьма, п'ят-ьома	шіст-ьма, шіст-ьома	сьом-а, сім-ома	вісьм-а, вісьм-ома	п'ятдесять- ма, п'ятде- сят-ьома

Tabulka 25. Číslovky **двісті, триста, чотириста, п'ятсот**

1.	двісті	триста	чотириста	п'ятсот
2.	двохсот	трьохсот	чотирьохсот	п'ятисот
3.	двомст–ам	трьомст–ам	чотирьомст–ам	п'ятист–ам
4.	1. nebo 2. р.	1. nebo 2. р.	1. nebo 2. р.	п'ятсот
6.	(на) двох-ст–ах	(на) трьох-ст–ах	(на) чотирьох-ст–ах	(на) п'ятист–ах
7.	двомаст–ами	трьомаст–ами	чотирма-ст–ами	п'ятьмаст–ами, п'ятьомаст–ами

Tabulka 26. Číslovka **триста п'ятдесят вісім**

1.	сімсот п'ятдесят вісім
2.	семисот п'ятдесяти (п'ятдесятьох) восьми (вісьмох)
3.	семистам п'ятдесяти (п'ятдесятьом) восьми (вісьмом)
4.	сімсот (трьохсот) п'ятдесят (п'ятдесятьох) вісім (вісьмох)
6.	(на) семистах п'ятдесяти (п'ятдесятьох) восьми (вісьмох)
7.	сьомастами (сімомастами) п'ятдесятьма (п'ятдесятьома) вісьма (вісьмома)

Tabulka 27. Číslovky **три третіх, дві цілих п'ять сьомих**

1.	три третіх	дві цілих п'ять сьомих
2.	трьох третіх	двох цілих п'яти сьомих
3.	трьом третім	двом цілим п'яти сьомим
4.	три третіх	дві цілих п'ять сьомих
6.	(на) трьох третіх	(на) двох цілих п'яти сьомих
7.	трьома третіми	двома цілими п'ятьма сьомими

Tabulka 13. Stupňování přídavných jmen jakostních

První stupeň (нейтральний ступінь)	Druhý stupeň (вищий ступінь)	Třetí stupeň (найвищий ступінь)
добрий чоловік	добріший	най добріший якнай добріший щонай добріший
багатий стіл	багатший	най багатший якнай багатший щонай багатший

Tabulka 17. Stupňování příslovcí

První stupeň (нейтральний ступінь)	Druhý stupeň (вищий ступінь)	Třetí stupeň (найвищий ступінь)
добре	добріше	най добріше якнай добріше щонай добріше
дешево	дешевше	най дешевше якнай дешевше щонай дешевше

Пříloha 4

Slovníček ukrajinských lingvistických termínů

абревіація	—	abreviace
абстрактний	—	abstraktní
аглотинація	—	aglutinace
адвербіалізація	—	adverbializace
автосеманти	—	autosémantémy
ад'сктивація	—	adjektivizace
актуальне членування речення	—	aktuální členění věty
актуальний	—	aktuální
алолексема	—	alolex
аломорф	—	alomorf
алфавіт, азбука, абетка	—	abeceda
альвеоли, ясна	—	alveolární (d'šňový) výstupek
аналітичні способи	—	analytické prostředky
вираження граматичних значень		vyjádřování mluvnických významů
антонімія	—	antonymie
антиномія	—	antinomie
антонім	—	antonymum
апелятив	—	apelativum
асиметрія	—	asymetrie
асиміляція, уподібнення	—	asimilace
аспект	—	aspekt
афіксація	—	afixace
безособовість	—	impersonalnost, neosobnost
білатеральна концепція мовного знака	—	bilaterální koncepce jazykového znaku
біосфера	—	biosféra
варіантність фонему	—	variantnost fonému
вимова	—	výslovnost
вираження думок	—	vyjádření myšlenek
висловлення	—	jazykový projev, promluva
відмінок	—	pád

безприймениковий в.	—	prostý (bezpředložkový) p.
давальний в.	—	dativ, 3. p.
знахідний в.	—	akuzativ, 4. p.
кличний в.	—	vokativ, 5. p.
місцевий в.	—	lokál, 6. p.
називний в.	—	nominativ, 1. p.
непрямий в.	—	nepřímý p.
орудний в.	—	instrumentál, 7. p.
родовий в. заперечення	—	genitiv záporový
родовий партитивний в.	—	partitiv
відмінювання	—	deklinace, skloňování
займенникове в.	—	zajmenné skl.
іменне в.	—	jmenná d.
прикметникове в.	—	adjektivní d.
числівникове в.	—	čísloková d.
відношення	—	vztahy
атрибутивні в.	—	atributivní v.
видо-родові в.	—	rodově-druhové v.
ієрархічні в.	—	hierarchické v.
об'єктні в.	—	objektové v.
обставинні в.	—	přísllovečné v.
парадигматичні в.	—	paradigmatické v.
синтагматичні в.	—	syntagmatické v.
синтаксичні в.	—	syntaktické v.
відрив мови від мислення	—	odtržení jazyka od myšlení
внутрішня будова мови	—	vnitřní stavba jazyka
внутрішня мовна форма слова	—	vnitřní jazyková forma slova
внутрішня флексія	—	vnitřní flexe
голос	—	hlas
голосний	—	samohláska
голосова щілина	—	hlasivková štěrbina
голосові зв'язки	—	hlasivky
граматичний спосіб, засіб	—	gramatický prostředek
губи	—	rtý
двокрапка	—	dvojtečka
двосторонність знака	—	dvoustrannost znaku
денотат	—	denotát

динамічний	—	dynamický	
дисиміляція, розподібнення	—	disimilace, rozlišování	
дифтонг	—	diftong, dvojhlaska	
діалектизм	—	dialektismus, nářeční slovo	
діалектична єдність мови	—	dialektická jednota jazyka	
й мислення		a myšlení	
діахронія	—	diachronie	
дієвідміна	—	konjugace, konjugační typ	
дієвідмінювання	—	konjugace, časování	
дієприкметник	—	participium, přičestí	
дієприслівник	—	přechodník	
дієслово	—	verbum, sloveso	
дієслово–зв'язка	—	kopulativní (sponové) sloveso	
діяч	—	agens	
довгота	—	délka	
додаток, об'єкт	—	předmět, objekt	
непрямий д.	—	nepřímý př.	
прямий д.	—	přímý př.	
дужки	—	závorky	
квадратні д.	—	hranaté z.	
круглі д.	—	kulaté z.	
еволюційний характер	—	evoluční charakter	
розвитку мови		vývoje jazyka	
екстралінгвістика	—	extralingvistika	
епітет	—	epiteton	
етнічна самосвідомість	—	etnické sebeuvědomění	
жестово-мімічна система	—	mimicko-gestikulační systém	znakový
знаків			
загальний	—	obecný	
загальнолюдський характер	—	obecně lidský charakter	
мислення		myšlení	
загальнонародний	—	celonárodní charakter	
характер мови		jazyka	
мислення	—	myšlení	
займенник	—	pronomen, zájmeno	
заперечення	—	negace, zápor	
загальне з.	—	obecný z.	

часткове з.	—	částečný z.
зворот	—	konstrukce
дісприкметниковий з.	—	participiální k.
дісприслівниковий з.	—	přechodníková k.
інфінітивний з.	—	infinitivní k.
зворотний порядок слів	—	inverzní (obrácený) slovosled
зв'язка	—	kopula, spona
нульова з.	—	nulová k. (sp.)
зв'язок	—	spojení
безсполучниковий з.	—	sp. bez spojovacího výrazu
сполучниковий з.	—	sp. se spojovacím výrazem
зіяння	—	hiát
знак	—	znak
знаряддя думки	—	nástroj myšlení
значення	—	význam
граматичне з.	—	gramatický v.
іменник, субстантив	—	substantivum, podstatné jméno
інвентар мови	—	inventář jazyka
індивідуальне новоутворення	—	individuální novotvar
індивідуальний	—	individuální
інкорпорація	—	inkorporace
інстрат	—	instrát
інтерференція	—	interference
інтонаційні особливості	—	intonační zvláštnosti
інтонема	—	intoném
інтонація	—	intonace
інтралінгвістика	—	intra lingvistika
інфікс	—	infix
інформатика	—	informatika
історико-культурні умови	—	kulturně historické
життя народу	—	podmínky života národa
категорія істот	—	životnost, životný rod
категорія неістот (предметів)	—	neživotnost, neživotný rod
керування	—	reke, řízenost
класифікація мов	—	klasifikace jazyků

	генеалогічна/генетична к. м.	—	genealogická/genetická kl. j.
	типологічна к. м.	—	typologická kl. j.
	компаративістика	—	komparatistika
	конкретний	—	konkrétní
	конструктивні елементи	—	konstrukční prvky
	координація	—	koordinace
	лексема	—	lexém
	однозначна л.	—	jednoznačný/ monosémický l.
	багатозначна л.	—	víceznačný/ polisémický l.
	лексикографія	—	lexikografie
	лексико-граматичні класи	—	lexikálně-gramatické třídy
	лексикологія	—	lexikologie
	лінгвістика	—	lingvistika
	контрастивна л.	—	kontrastivní l.
	прикладна л.	—	aplikovaná l.
	лінгвістична термінологія	—	lingvistická terminologie
	лінгвістичне спостереження	—	lingvistické pozorování
	лінгвістичний аналіз	—	lingvistická analýza
	лінгвістичний напрям	—	lingvistický směr
	лінійний характер мовлення	—	lineární charakter řeči
	матеріальність знака	—	materiálnost znaku
	менталінгвістика	—	mentalingvistika
	мелодика	—	melodie
	метод	—	metoda
	зіставний м.	—	konfrontační m.
	історичний м.	—	historická m.
	описовий м.	—	popisná m.
	порівняльно-історичний м.	—	historicko-srovnávací metoda
	механізм мислення	—	mechanismus myšlení
	мислення	—	myšlení
	багатоаспектне	—	mnohoaspektové m.
	вербальне м.	—	verbální m.
	музичне м.	—	hudební m.
	невербальне м.	—	neverbální m.

образне м.	—	obrazné m.
технічне м.	—	technické m.
міжмовні омоніми	—	mezijazyková homonyma
мова	—	jazyk
мова як система систем	—	jazyk jako systém systémů
мова як системно-структурне утворення	—	jazyk jako systémově strukturní útvar
мовлення	—	řeč
мовлення суб'єктивне, індивідуальне	—	řeč je subjektivní, individuální
мовленнява діяльність	—	řečová činnost
мовна одиниця	—	jazyková jednotka
мовний матеріал	—	jazykový materiál
мовні контакти	—	jazykové kontakty
мовознавство	—	jazykověda
загальне м.	—	obecná j.
теоретичне м.	—	teoretická j.
типологічне м.	—	typologická j.
модальність	—	modalita, modálnost
моністичний підхід	—	monistický p.
морфема	—	morfém
дериваційна м.	—	derivační m.
нульова м.	—	nulový m.
реляційна м.	—	relační m.
сегментна м.	—	segmentální m.
супрасегментна м.	—	suprasegmentální m.
мофеміка	—	morfemika
морфологічна категорія	—	morfologická kategorie
морфологія	—	morfologie, tvarosloví
наголос	—	přízvuk
вільний н.	—	volný př.
динамічний/силовий/експіраторний н.	—	dynamický/silový přízvuk
довгий/квантитативний н.	—	kvantitativní př.
емоційно-експресивний н.	—	emocionálně expresivní př.
емфатичний н.	—	emfatický/citový př.
зв'язаний/одномісний	—	vázaný/pevný př.

логічний н.	—	logický př.
музичний/тональний/ тонічний н.	—	melodický/tónový př.
нейтральний н.	—	neutrální př.
постійний н.	—	stálý/pevný př.
початковий н.	—	iniciální/počáteční př.
різномісний/рухомий н.	—	pohyblivý př.
синтагматичний н.	—	syntagmatický př.
синтаксичний н.	—	syntaktický př.
словесний н.	—	slovní př.
фіксований н.	—	stálý př.
фразовий н.	—	větný př.
надіндивідуальність мовлення	—	nadindividuálnost řeči
назва	—	jméno
найменування	—	pojmenování
складене н.	—	víceslovní p.
складне н.	—	sružené p., sousloví
напівголосний	—	polosamohláska
національний характер конкретних мов	—	národní charakter konkrétních jazyků
наявність чи відсутність зв'язку між мовою і мисленням	—	existence či neexistence vztahu mezi jazykem a myšlení
неологізм	—	neologismus, nové slovo
нестандартність і багатозначність афіксів	—	invariantnost a jednoznačnost afixů
ноосфера	—	noosféra
обставина	—	příslovečné určení, adverbiale
однина	—	singular, jednotné číslo
одночасність	—	současnost
означаюче	—	označující
означення, атрибут	—	přívlastek, atribut
неузгоджене о.	—	nekongruentní (neschodný) př.
узгоджене о.	—	kongruentní(shodný) př.
означуване	—	označované
омонім	—	homonymum

омонімія	—	homonymie
о. афіксів	—	h. afixů
ономасіологія	—	onomaziologie
ономастика	—	onomastika
опис	—	popis
орфографія, правопис	—	ortografie, pravopis
орфоспія	—	ortoepie
основа	—	kmen
основа складоподілу	—	vyčleňování slabik
основний словниковий фонд	—	jádro slovní zásoby
основоскладання	—	skládání základů
ототожнення мови і мислення	—	ztotožnění jazyka a myšlení
парадигматика	—	paradigmatika
пасив	—	pasivum
пауза	—	pauza
пацієнс	—	patiens
перстрат	—	perstrát
передача думок	—	předávání myšlenek
питання	—	otázka
підмет	—	podmět, subjekt
піднебіння	—	patro
підпорядкування	—	subordinace, podřadování
підрядне речення	—	vedlejší věta
план вираження	—	výrazová rovina
план змісту	—	obsahová rovina
плюралістичний підхід	—	pluralistický přístup
позиційні і комбінаторні варіанти фонем	—	poziční a kombinatorní varianty fonémů
полісемія	—	polysémie
поліфункціональність	—	polifunkčnost
порядок слів	—	slovosled
поступовість мовного розвитку	—	posloupnost jazykového vývoje
постфікс	—	postfix
потенційний	—	potencionální
права а ліва півкулі головного мозку	—	pravá a levá mozková hemisféra
предикат	—	predikát

предикативний	—	predikativní
предикативність	—	predikativnost
предикація	—	predikace
предмет науки	—	předmět vědy
препозиція	—	antepozice
префікс	—	prefix
приголосний	—	souhláska
присднання	—	příčleňování
прийменник	—	předložka, prepozice
приказка	—	pořekadlo
прикладка, апозиція	—	apozice, přívlastek
прикметник, ад'єктив	—	adjektivum, přídavné jméno
прилягання	—	přimykání
принцип аналогії	—	princip analogie
природа мови	—	povaha jazyka
прислівник	—	adverbium, příslovce
прислівниковий зворот	—	adverbiální (příslovný) výraz
прислів'я	—	přísloví
присудок, предикат	—	předikát, přísudek
прізвисько	—	přezdívka
прізвище	—	příjmení
продукт мовної діяльності	—	produkt řečové činnosti
прономіналізація	—	pronominalizace
пропедевтичний курс	—	propedeutická disciplína
протиставлення	—	protikladnost
пряма мова	—	přímá řeč
психофізіологічний акт	—	psychofyzilogický akt
пунктуація	—	interpunkce
реальний	—	reální
редуплікація	—	reduplikace
рема, нове, невідоме, ядро	—	réma, nové, neznáme, jádro
референт	—	referent
речення	—	věta, větný celek
непоширене р.	—	holá v.
поширене р.	—	rozvitá v.
просте р.	—	v. jednoduchá
розповідне р.	—	oznamovací v.

складе р.	—	souvěti
схема (модель) р.	—	větné schéma, větný vzorec
тип р.	—	větný typ
рима	—	rým
рівень/ярус/підсистема мови	—	úroveň/rovina/subsystém jazyka
рід	—	rod
граматичний р.	—	gramatický (mluvnický) r.
жіночий р.	—	femininum, ženský r.
середній р.	—	neutrum, střední r.
чоловічий р.	—	maskulinum, mužský r.
розумова діяльність	—	myšlenková činnost
світгляд	—	světový názor
сегментація/членування мовного потоку	—	segmentace/členění řečového proudu
сема	—	sém
семантема	—	sémantém
семантичне поле	—	sémantické pole
семантичний с. трикутник	—	s. trojúhelník
семасіологія	—	sémaziologie
семема	—	sémém
семіотика	—	sémiotika
силабема	—	sylabém
синонім	—	synonymum, souznačné pojmenování
синонімія	—	synonymie
с. афіксів	—	s. afixů
синсемантема	—	sznsémantéma
синтаксис	—	syntax, skladba
актуальний с.	—	funkční syntax
синтаксична функція	—	syntaktická funkce
синтаксичний	—	syntaktický
синтетичні способи вираження граматичних значень	—	syntetické prostředky vyjádřování mluvnických významů
синхронія	—	synchronie

система	—	system
дериваційна с.	—	derivační s.
знакова с.	—	znakový s.
інтонаційна/просодична с.	—	intonační/prozodický s.
лексична с.	—	lexikální s.
морфологічна с.	—	morfologický s.
морфонологічна с.	—	morfonologický s.
реляційна с.	—	relační s.
семантична с.	—	sémantický s.
семіотична с.	—	sémiotický s.
синтаксична с.	—	syntaktický s.
складотворна/силабічна с.	—	slabičný/sylabický s.
словозмінна с.	—	flektivní s.
словотвірна/ словотворча с.	—	slovotvorný s.
фонематична с.	—	fonematický s.
формотворна с.	—	tvaroslovný s.
фразеологічна с.	—	frazeologický s.
система мови	—	jazykový systém
системний характер мови	—	systémový charakter jazyka
системність знака	—	systémovost znaku
ситуація	—	situace
знакова с.	—	znaková s.
склад	—	slabika
наголошений с.	—	přízvučná sl.
ненаголошений с.	—	nepřízvučná sl.
складносурядне речення	—	paratactické (souřadné) souvětí
складофонема	—	sylabofoném
сленг	—	slang
словник	—	slovník
словниковий склад	—	slovní zásoba
словозміна	—	ohýbání
словозмінний	—	tvarotvorný
словоскладання	—	kompozice, skládání slov
словосполучення	—	syntagma
словотвір	—	tvoření slov
афіксальний с.	—	afixální tv. s.

безафіксний с.	—	bezafixální tv. s.
морфологічний с.	—	morfologické tv. s.
семантичний с.	—	sémantické tv. s.
синтаксичний с.	—	syntaktické tv. s.
словотвірний	—	slovotvorný
словотворчий формант	—	slovotvorný základ
словоформа	—	tvarotvorná struktura (stavba)
соціальний	—	sociální
соціолінгвістика	—	sociolingvistika
сполучення	—	spojení
сполучник	—	konjunkce, spojka
спосіб	—	způsob
дійсний с.	—	indikativ, oznamovací zp.
наказовий с.	—	imperativ, rozkazovací zp.
умовний с.	—	kondicionál, podmiňovací zp.
стабільність мови	—	stabilita jazyka
стан	—	genus, rod, slovesný rod
активний с. дієслова	—	aktivum, činný r.
пасивний с. дієслова	—	passivum, trpný r.
стандартність і однозначність	—	invariantnost a víceznačnost
афіксів	—	afixů
статичний	—	statický
стиль	—	styl, sloh
діловий с.	—	praktický s.
науковий с.	—	vědecký s.
науково-популярний с.	—	popularizační s.
професійний с.	—	odborný s.
публіцистичний с.	—	publicistický s.
розмовний с.	—	hovorový s.
уснорозмовний с.	—	konverzační s.
функціональний с.	—	funkční s.
художній с.	—	umělecký s.
структура мови	—	struktura jazyka
ступені порівняння	—	gradační stupně

ступінь	—	stupeň
вищий (перший) с.	—	komparativ, druhý st.
звичайний (нульовий) с.	—	pozitiv, první st.
найвищий (другий) с.	—	superlativ, třetí st.
сукупність усього мовленого і зрозумілого	—	souhrn všeho vyřčeného a pochopeného
суплетивізм	—	supletivizmus
суспільний/соціальний характер мови	—	společenský/sociální charakter jazyka
суть (сутність) мови	—	podstata jazyka
суфікс	—	suffix
тема, дане, відоме, основа	—	téma, dané, ynáme, základ
тембр	—	timbre, témbř, zabarvení
темп	—	tempo
теорія	—	teorie
звуконаслідувальна (ономатопоестична) т.	—	zvukomalebná (onomatopoická) t.
лінгвістична т.	—	lingvistická t.
унілатеральна т.	—	unilaterální t.
теорії складоподілу	—	slabičné teorie
т. с. м'язового напруження	—	s. t. svalového
т. с. сонорності	—	s. t. sonority
тип мови	—	typ jazyka
вокалічний т. м.	—	vokalický t. j.
консонантний т. м.	—	konsonantický t. j.
тип речення	—	větný typ
активний т. р.	—	aktivní t.
ергативний т. р.	—	ergativní t.
номінативний т. р.	—	nominativní t.
тире	—	pomlčka
транскрипція	—	transkripce, přepis
транслітерація	—	transliterace
трансфікс	—	transfix
узагальнюючий характер мовних одиниць	—	zobecňující charakter jazykových jednotek
узгодження	—	shoda,
універсальність	—	univerzálnost

унілатеральна теорія	—	unilaterální teorie
усний і/або письмовий текст	—	mluvený a/nebo psaný text
флексія	—	flexe
фонетичні і не фонетичні	—	fonetické a nefonetické
 варіанти фонему		varianty fonému
форма	—	forma, tvar
 граматична ф.	—	gramatická f.
фразеологізм	—	frazeologismus
фразеологія	—	frazeologie
фузія	—	fúze
функція мови	—	funkce jazyka
 гносеологічна ф. м.	—	gnozeologická f. j.
 естетична ф. м.	—	estetická f. j.
 когнітивна ф. м.	—	kognitivní f. j.
 комунікативна ф. м.	—	komunikativní f. j.
 магічна ф. м.	—	magická f. j.
 метамовна ф. м.	—	metajazyková f. j.
 мислеформуюча ф. м.	—	mentální f. j.
 номінативна ф. м.	—	nominativní f. j.
 пізнавальна ф. м.	—	poznávací f. j.
 поетична ф. м.	—	poetická f. j.
 референтивна ф. м.	—	referenční f. j.
функція фонему	—	funkce fonému
 дистинктивна/	—	distinktivní/
 розрізнявальна ф. ф.	—	rozlišující f. f.
 конститутивна ф. ф.	—	konstitutivní f. f.
циркумфікс	—	cirkumfix
частини мови	—	slovní druhy
частковий	—	zvláštní
числівник	—	numerále, číslovka
член речення	—	větný člen
щелепа	—	čelist
щільна	—	úžina
явище	—	jev
 біологічне я.	—	biologický j.
 психічне я.	—	psychický j.
 соціальне я.	—	sociální j.

спадкове я.	—	dědičný j.
язик	—	jazyk
язичок	—	čipek

Список використаної та рекомендованої літератури:

- Akademická mluvnice češtiny. Skladba, Praha 1987.
- Anderš, J. Česko-ukrajinské dialogy. Jazyková etiketa. Vzory dokumentů. Brno, 1998.
- Anderš, J.: Ukrajiniština vážně a vesele, Olomouc 2006.
- Anderš, J., Danylenko, L. : Praktická česko-ukrajinský slovník. Ekonomika. Finance. Obchod. . Olomouc, 2000.
- Anderš, J. – Danylenko, L.: Ukrajinsko-český slovník. Olomouc 2004.
- Čechová, M. a kolektiv autorů: Čeština – řeč a jazyk, Praha 2000.
- Čermak, F.: Jazyk a jazykověda, Praha 2004.
- Myronova. Praktický kurz ukrajiništiny. Brno, 1999.
- Myronova, H., Gajdošová, O.: Česko-ukrajinský právní slovník. . Brno, 2009.
- Антоненко, О., Лобур, Н., Паламарчук, О., Стрельчук, Г., Шевченко, М.: Українсько-чеський словник лінгвістичної термінології.
- Зайченко, Н.: Українська мова як іноземна: граматичний аспект. Київ 2013.
- Зайченко, Н., Воробйова, С.: Курс української мови для іноземців: Усне мовлення. Київ 2011.
- Кучинський, М.: Українська мова. Збірник переказів із творчими завданнями. Київ 2011.
- Микитин – Дружинець, М.: Українська мова. Орфографія. Орфоенія. Тестові завдання. Київ, 2009.
- Словник синонімів української мови в 2 томах. Київ 2001.
- Пономарів, О.: Культура слова. Мовностилістичні поради. Київ 2002.
- Приходченко, К.: Універсальний словник – довідник виразів української мови. Донецьк, 2007.
- Ткачук, Т.: Практичний правопис української мови. Тернопіль 2006.
- Українсько-чеський словник у 2 томах. Прага 1994.
- Фесенко, С.: Вивчаємо українську мову. Універсальний посібник. Донецьк 2007.
- Холод, У. – Немець, Р.: Вибрані теми з мовознавства. Частина перша. Оломоуць 2011.
- Холод, У. – Немець Р. та ін.: Вибрані теми з мовознавства. Частина друга. Острог-Оломоуць 2013.
- Чесько-український словник у 2 томах. Київ 1988.
- Шевчук, С., Лобода, Т.: Сучасна українська літературна мова. Київ, 2008.

Ukrajinština vážně i vesele

Josef Anderš, Uljana Cholodová

Odpovědná redaktorka Háta Kreisinger Komňacká

Návrh obálky Kateřina Janků

Technická redakce autoři

Vydala Univerzita Palackého v Olomouci,
Křížkovského 8, 771 47 Olomouc

vydavatelstvi.upol.cz

1. elektronické vydání na základě 4. upraveného
a doplněného vydání v tištěné podobě

Olomouc 2022

ISBN 978-80-244-4365-2 (print)

ISBN 978-80-244-6095-6 (online: iPDF)

Neprodejná publikace

VUP 2014/0721 a 2022/0103